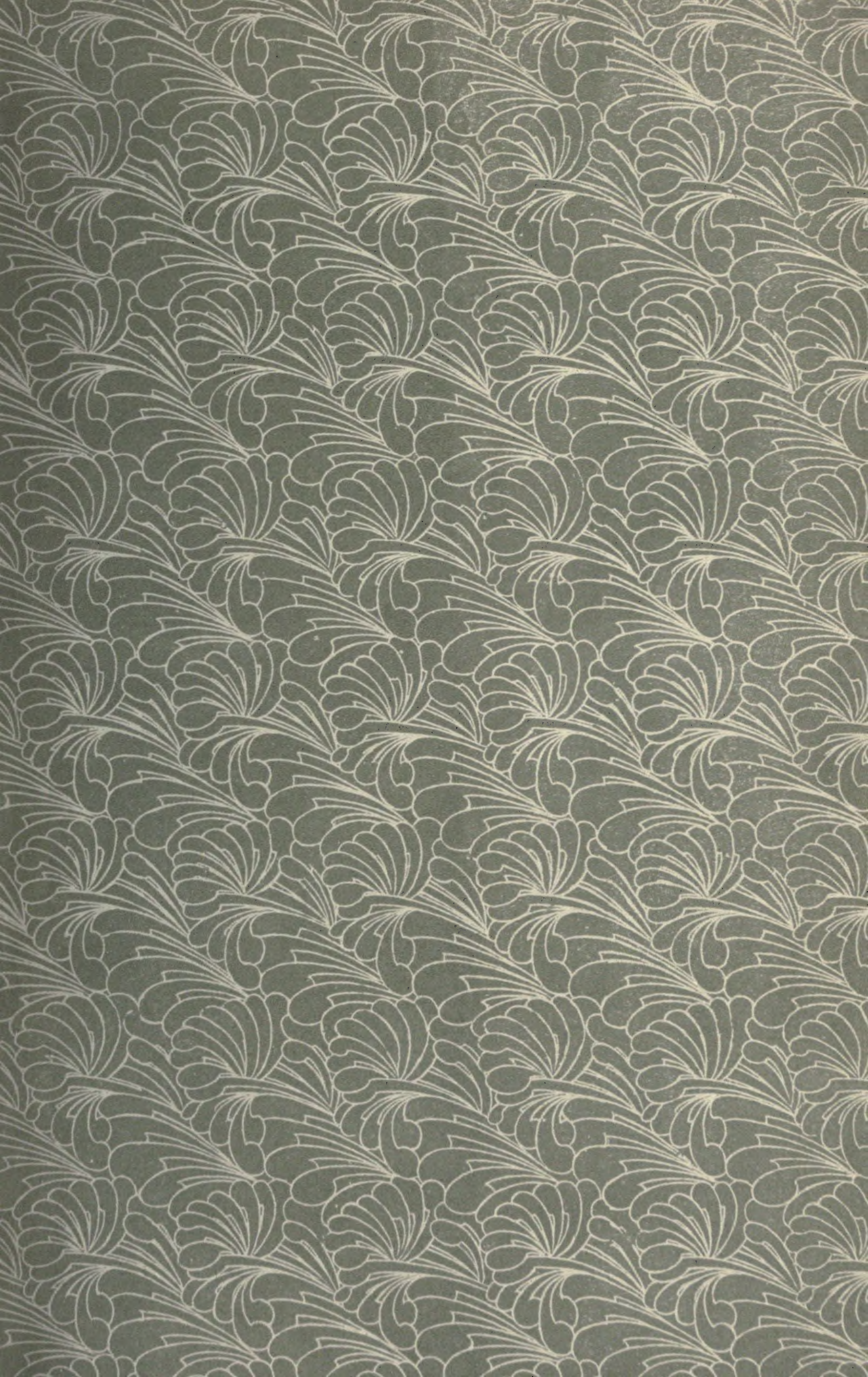
MAGYAR REGÉNYIRÓK KÉPES KIADÁSA
Szerkeszti
MIKSZÁTH KÁLMÁN
40

Dóczi Lajos

Carmela

[illegible]

Balainyóhagos

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

40. KÖTET

CARMELA

Irta

DÓCZI LAJOS

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1906

R. H. N fec.

Dóczi Lajos

CARMELA

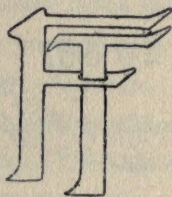
*

KIS MURÁNYVÁR. — MENNYI? FIFINE BOSSZÚJA. SAECKERHETS-TAENDSTICKOR. EGY VEGYES HÁZASSÁG. A GRÓF SZAVA

IRTA

DÓCZI LAJOS

R. HIRSCH NELLI RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda

1906

Franklin-Társulat nyomdája.

DÓCZI LAJOS.

1845— .

A hatvanas évek vége felé a «fiatal óriások» egy kis csoportja a fürdő-utczai Kávé-forrásban tanyázik. Bohó álmokat álmodoznak, hirnévről, dicsőségről, irodalomról, költészetről beszélgetnek, olvasmányaikon éldelegve maguk próbálják megrebbenteni a szárnyaikat. Talán egyik legigénytelenebb köztük s testben is legvéznább Dux Lajos, ki mint a bécsi Presse levelezője szerzi meg a jogczimet, hogy idejárjon. Német lapba ír, de azért a magyar irodalomért rajong, mert magyar a lelke és a szive. Sopronban született 1845-ben.

Az ifjú óriások egyik-másikának már neve kezd lenni az irodalomban. De hol van ő még attól? Az a név, a mit ő viselni fog, még ismeretlenül sincsen meg s nem fordul elő az ország semmiféle anyakönyveiben, schematismusaiban, népszámlálási névjegyzékeiben, nem hogy irodalmilag ismerős lenne

Sok víznek kell lefolyni addig a Dunán, míg Duxból Dóczi, Dócziból Dóczy, Dóczyból báró Dóczy lesz.

A talentum fénye és a szerencse mosolya, e kettő kellett ahhoz a karrierhez, melyet a németkereszturi szegény boltos fia befutott. Egy nem lett volna elég.

Az 1867-iki kiegyezés után, mikor a magyar kormány megalakult, a Kávé-forrás fiatal óriásai is elhatározták, hogy hivatalt vállalnak. Akkor ez igen könnyen ment. Csakúgy be kellett állítani a miniszterhez a művelt ifjaknak, hogy szolgálni akarnak, mire a miniszter bólintott a fejével, hogy jól van s kiszólt a hivatalszolgához:

— János, állítson be kend valahová asztalokat a fogalmazó uraknak.

(De ha jó kedvében volt, akkor esetleg «titkár uraknak» mondta).

Igy léptek szolgálatba akkor többek közt Toldi István, Berczik Árpád, Bródy Zsigmond, Halász és Dux Lajos is, kit mint politikai resszortban jártasat és ügyeset Horváth Boldizsár beosztott Andrássy miniszterelnök mellé.

És ez jó volt neki is, ki egy hatalmas patronust kapott e nagy emberben, a kinek minden iránt volt érzéke, a mi egy országot nagygyá tesz, és

jó volt Andrássynak is, a ki egy hű embert kapott Duxban, csak talán az irodalomra nem volt jó, mert egy énekes madarunk olyan aranyos, vonzó kalitkába jutott, ahonnan nem igen igyekezett kiszabadulni, hogy a szent berkekben csicseregjen, a hol a voltaképeni helye lett volna.

Mind a mellett 1871-ben, midőn a Teleki vígjátékok nyertesének a «Csók»-nak jeligés levélkéjét felbontották az akadémián, abból egy ismeretlen név került elő: *Dóczi Lajos.* Az akadémikusok és írók csodálkozva oszlottak szét, tűnődve rajta, ki lehet az illető. A mi nem is csoda, hiszen ez a név akkor egy pár órás volt csak, mivelhogy reggel jelent meg a «Budapesti Közlöny»-ben a névmagyarosítások közt, hogy Dux Lajos belügyminiszteri engedélylyel Dóczi-ra változtatta meg a vezetéknevét.

A név és a «Csók» tehát egy idős, — a név azóta patinát kapott, a darab ellenben most is oly friss és üde, mint a most szakított szamócza. Még mindig adják s a közönség megtölti a szinházat. A csók definicziója költészetünknek egyik maradandó gyöngye.

Mikor 1872-ben Andrássy Bécsbe ment a külügyek vezetésére, már annyira kedvelte Dóczit, hogy magával vitte és vice-versa Dóczi is jobban

szerette Andrássyt, mint a muzsákat, teljes odaadással bocsátotta finom hajlékony tollát rendelkezésére s tíz-tizenkét évig kizárólag a hivatalnak élt, hol gyorsan haladt a dieta classis lajtorján, kinevezték osztálytanácsossá, kisérte Andrássyt különböző diplomatiai útjain, minélfogva tele lett a kabátja rendjelekkel, magyar nemességet kapott, majd osztályfőnök lett s végül báróságra emelte a király kegye kevéssel nyugalomba menetele előtt.

Bár élete legszebb részét Bécsben töltötte, nálánál senki sem élt jobban benne a magyar bohémvilágban. Talán nincs jelentékeny író, a kivel ne levelezett volna, mint a hogy Goethe és Schiller korában leveleztek a litterátorok.

Egyébként is annyira magyar tudott ő ott maradni a császárvárosban, mint senki sem jobban a magyarok közül. Egy afféle magyar agens Bécsben. Annak tette meg a közvélemény.

A kinek magyarnak hivatalos baja volt Bécsben, valaki okvetlenül utasította:

— Ha nem menne a dolog, keresd fel Dóczit!

A ki doktor-professzort ment konzultálni, annak is azt a tanácsot adták:

— Jó lesz, ha felkeresed Dóczit és kérsz tőle egy pár ajánló sort, jobban megvizsgál a doktor.

Ha Bécsről volt szó, a Szent-István torony meg Dóczi jutott eszébe legelébb az embereknek; ha onnan jött valaki, azt kérdezték tőle:

— Nem találkoztál Dóczival vagy valakivel?

Szóval az volt Bécsben Dóczi, a mi Thallóczy mostan, szives kalauza, mentora, protektora minden oda érkező magyarnak.

A Csók utáni kilencz évre terjedő hallgatást alig tudjuk megmagyarázni. Hogy tudott annyi ideig nem írni, megfoghatatlan. De végre is biztos volt, hogy visszaesik az irás mámorába, mint az alkoholista: nincs abból hosszú szabadulás.

S Andrássy bukása után csakugyan megszületett a Csók testvére az *Utolsó szerelem* 1879-ben s néhány évvel utána *Széchi Mária*, mind a két darab verses formában telve bájos részletekkel, melyek szerzőjüket első rangu költőink közé emelik.

Nyelvezete néhol nem magyaros, de oly hajlékony és annyi árnyalatot tud vele kifejezni, hogy finom vonalak és szinek visszaadására azt még előtte senki sem használta annyi sikerrel. Sokan támadják nyelvét belekötve egy-egy kifejezésébe, mely a «debreczeni fülnek» idegen, pedig aligha nem az lesz a vége, hogy Dóczit egykor a magyar nyelv művészei közt fogja emlegetni az okosabb utókor, mely belátja, hogy a mit Dóczi hibázott a nyelv

ellen, azt a nyelv muzsikája, lágysága érdekében tette; a mit a vámon ártott a nyelvnek, behozta neki kétszeresen a réven.

Még jobban tünik ki nyelvalakító és finomító ereje a Goethe *Faust*-jának fordításánál. 1872-ben adta ki a magyar Faustot s vannak helyei, a hol az eredetit közelíti meg e koloritban utolérhetetlen átültetés.

De csinált legyen Dóczi bármit, az mind magán viseli talentumának gazdag erejét. Irályát hatalmasan tudta alkalmazni a genrehez. Mondják, hogy diplomatiai fogalmazványai példái a ravasz simaságnak, a melyek a Beust stylusát is verik. Publicistai dolgozatai súlyos argumentumokkal, ágyukkal, torpedókkal megterhelt pánczélos hajók, tárczái, melyeket német nyelven írt álnév alatt leginkább a *Neues Pester Journal*-ban, könnyed játszi röppentyűk.

Alig van olyan műfaj, melybe bele nem kóstolt volna. Irt elmés verseket a hajdani Borsszem-Jankóba, csinált opera-szöveget. Az elbeszélő irodalmat is művelte. Sőt ebbe a gyüjteménybe mint egyenesen ilyen került be.

Mit mondjunk róla mint prózai elbeszélőről? Azt, hogy a romantikus iskola hive, mint színműveiben. Thémái érzelgősek, de az előadása fordu-

latos, élénk, szines és lebilincselő. Az olvasó érzi, hogy gazdag forráshoz jutott.

Dóczi ez idő szerint hatvanegy éves fiatal ember, élénk, virgoncz mint egy fürj. A rózsa-bimbók évadja mindazonáltal elmult. Ideje, hogy átcsapjon a prózai elbeszéléshez. Szőlőt vár őszszel a közönség s ha a Párkáknak van eszük, el nem engedik neki a kilencz esztendőt, a melylyel adósa maradt az irodalomnak.

Mikszáth Kálmán.

CARMELA

Első kiadása megjelent 1890-ben.

I.

(Villa Montelione.)

Sicilia keblén mint egy drágakő ragyog a gyönyörű Palermo. Az utas a kék tengeröbölben, mely e szép várost mossa, megtalál mindent, a mit szíve kíván — és még valamit a minden fölé.

A «minden» ennyiből áll: Kies, verőfényes éghajlat, hatalmas, de mégis bájos vidék, elegáns és kényelmes nagyvárosi élet, mely a hamisíttatlan nemzeti jelleget a nemes vendéglátással egyesíti. A Hôtel des Palmes fogadósa itt úgy fogad bennünket — oly kedvességgel és méltósággal — mintha nem fogadós, hanem szíves házigazdánk volna. A számos főnemesi családok ősi palotái viszont a legkisebb ajánlatra oly könnyen nyílnak meg a művelt idegen előtt, mint másutt a fogadók.

A «valami» még ezeknél is becsesebb: Palermonak lehető kevés a látnivalója. Mikor Olaszországot és Siciliát átbarangolván, a napszámos lelkiismeretességével letaroltuk mind azon élvezeteket, melyeket a művészet és történelem emlékeiben az őskor ránk hagyott, Palermóban mintegy puha párnán leli magát az eltompult utazó. Egy múzeum s egynéhány templom képezi Baedeker egész pro-

grammját, mely alig egy-két napot vesz igénybe. A mi ezután következik, ép oly könnyű, mint kellemes «munka». A hátralevő napok és hetek azon nagyszámú nyaralók, kastélyok és campagnák látogatásával telnek el, melyek a helybeli Principe, Duca, Marchese és Conte-családok (a herczegek és őrgrófok itt sűrűn tenyésznek) birtokát képezik és az idegenek előtt vagy nyitva állanak, vagy igen könnyen megnyílnak. Az utas itt sétaközben kellemesen foglalkoztatja érzékét a szép iránt vagy kíváncsiságát s hamar otthonosnak érzi magát a buja, de jól ápolt növényzet közt, illatos virányokon, melyek majd a hegyoldal árnyasabb teknőibe simulnak, majd kikönyökölnek a tenger szellős, napos végtelenségébe. A kastély belsejét, termeit, szobrait és festményeit hamarosan megbámulva, szivesen visszasiet a parkba, virágzó narancs- és czitromfák, pálmák és cziprusfák alatt elmerengeni, a mi valóságos gyógyító fürdő testnek és léleknek.

E nyaralók egyik legszebbike a Montelione herczegé, a Monte Pellegrino lejtőjén. Nyájasan dől e magasló hegy sziklás ölébe, mely Palermó látképén úgy uralkodik, mint Budapestén a Gellérthegy. A palota csarnokából a legtágabb kilátás nyílik egyrészt a tengerre, másfelől a széles virányra, mely közt a város terjeszkedik, s melyet a hegység félköre komolyan koszorúz. E nyaralóban játszódik le kis történetünk első fejezete, melyről előre megvallom, hogy semmi sem fog benne történni. Csak négy személy találkozik — illetőleg: nem találkozik — benne, kiket a véletlen, e kifogy-

A tengerpart.

hatatlan mesemondó, egy kettős regény bonyodalmaiba sodort.

A kert rácsozata előtt nyitott bérkocsi áll. Egy feltünően szép pár készül abból kiszállni. A férfiú vagy harmincz éves; tekintete azok közül való, melyek gyöngédség és mosolygás közt is megtartják komolyságukat. A nő vagy tizennyolcz éves, szűziesen duzzadó barna szépség, kit azonban szőkének hinne az ember, ha nagy, tengerkék szemeit kinyitja. Mindketten a rácskapú felé tartanak, hol a kapus elutasító mozdulattal mutatkozik. A rács mögül tudatja velök, hogy a nyaralót ma nem lehet megtekinteni. A herczeg és a herczegné ma reggel hazaérkeztek Rómából; a herczeg ágyban fekvő beteg. Az idegenek visszaszállnak hintajukba, midőn fényes úri fogat hajtat föl, melynek láttára a kapus sietve kitárja a rácsszárnyakat. E fogatban sugár hölgy ül, parancsoló komolysággal fiatal szép arczán; elmenet érdeklődő tekintetet vet a szép ifjú párra s meghallja, a mint a kékszemű kis hölgy mondja: «Beh kár, Oszkár! Úgy örültem ennek a sétának.» E *németül* mondott szavak fölkeltik az úri asszony figyelmét. A mint kiszáll, az idegenekre tekintve pár halk szót mond a portásnak s ez siet a pár után, mély bókkal jelentve, hogy a herczegnő ő kegyelmessége meghívja őket a park megtekintésére. A jövevények a parkba lépnek, mialatt a herczegnő a csarnokba vonul s ott megfordul, hogy még egy pillantást vethessen rájuk. Meg nem állja, hogy halk Ah! kiáltással ne adózzék a fiatal pár szépségének. «Összevalók!» sóhajtja. E sóhaj

tán azt jelenti, hogy nem mind összevalók, a kik összekerülnek? Tán épenséggel azt árúlja el, hogy a közel hetvenéves herczeg, ki fönn a selyemágyat nyomja, nem illő párja e lángoló szépségnek, a ki egy évvel ezelőtt hozzá kapcsolta fiatal életét? Ha így volt, a herczeget kisebb szemrehányás érhette, mint nejét; mert a római Quirinal-fogadó összes vendégei, kik tavaly a table d'hôte tagjai voltak, tanúskodhattak róla, hogy a herczegnő volt az, ki a kissé arszlánkodó aggastyánt e feltünő, sőt elfogulatlanok előtt egyenesen nevetséges frigyre úgyszólván provokálta.

Félóra telhetett el, mióta a fiatal házasok a kertben jártak, midőn a herczegnő elhatározta, hogy szunnyadó férjét magára hagyja és egyet sétál a szabadban. A fasorok közt találkozott a párral és tiszteletteljes üdvözletükre mint földijük, németűl szólította meg. Meglepetéssel hallotta, hogy a menyecske olasz, férje pedig magyar. Nyájasan kísérte őket tovább, a kert szépségeit magyarázva, s jobbadára a férjhez intézte szavait, kinek komoly és tartózkodó modora érdekelte. Egy árnyas szőlőlugas kijáratához érkeztek s épen ki akartak lépni a sárguló indatető alól, midőn a herczegnő csodálkozva vette észre, hogy az idegen férfi nejét hirtelen visszavonja a lugas árnyékába, a herczegnőt a beszélgetés derekában magára hagyván. Az úri hölgy ösztönszerűleg kitekintett, hogy ily feltünő viseletének okát kutassa. De egy pillantás elég volt arra, hogy ő is mély pirulással a lugasba visszaszökjék, mintegy elrejtőzve.

Egy árnyas szőlőlugas bejáratához értek.

Pedig semmi különös sem történt. A kavicsos úton egy úr sétált azon nyiltabb tér felé, hol a lugas végződött. Karcsú sugár férfiú volt, közel a negyven évhez, feltünően ruganyos járással és határozott sasprofillal, melynek büszke vonalait a lágyan pelyhedző szőke bajusz és szürke-kék szempár minden keménységből kivetkőzteté. Világias és előkelő megjelenésében semmi sem volt, a mi férfit vagy asszonyt első tekintetre visszariaszthatott.

A herczegnő csakugyan nem soká engedett az első hirtelen benyomásnak. Gyors elhatározás kifejezésével, noha eleinte habozó lépésekkel ismét a lugas nyilása felé tartott, mintha el volna tökélve, hogy az új jövevénynyel elfogulatlanul találkozzék. De emez — lejtőn haladva — sebes járással már a park kijárata felé érkezett, s a herczegnő, kinek pirulását most sápadtság váltotta föl, már a portáslak előtt látta őt megállani, hol bevett szokás szerint nevét az idegenek könyvébe jegyezte. Még mielőtt a herczegnő közeledhetett volna, az idegen úr elhagyta volt a parkot.

A herczegnő oda ment a portás lakához és előkérte a könyvet. «Ő volt!» mondá németül és nagyon izgatottnak látszott, «Balga félelem! Hisz úgy sem ismer!»

Az idegenek könyvében utolsónak e név állott: *Portenstein Erik herczeg.*

Mialatt a herczegnő elmerengve nézte az erőteljes vonásokat, melyekkel e név írva volt, a fiatal pár is a kijárathoz közeledék. A herczegnő elé-

jök tartotta a könyvet, erősen szeme közé nézvén a fiatal embernek.

— Egy neme a kényszernek,— mondá nyájasan,— hogy velem ismeretséget kössön. De ha talán előlem is ki akar térni, mint azon úr elől, ki most hagyta el a parkot, akkor feloldom a szokás alól.

A fiatal ember némán meghajtotta magát és kezébe fogta a tollat. A név, mely legalól állt, nem kerülheté el figyelmét, de úgy tett, mintha egészen közönyösen hagyná. Mégis feltünő távolságban írta alája a magáét: *Partos Oszkár, akad. festő, Bécsből.* A herczegnő czélzatos megjegyzését, hogy azon úr elől ki akart térni, válasz nélkül hagyta.

A herczegnőnek, úgy látszott, ez nem volt kedvére. — Nem mulatna velünk, — kérdé, — egy pillanatig szép nejével? A házban van egy és más dolog, a mi művésznek érdekes lehet. Egy kis társalgás is jól esnék honi nyelvemen.

A festő hiába czélozgatott a háziúr beteg állapotára — a nyájas meghívás elől ki nem térhetett. Föltevése, hogy a herczegnőnek különös oka volt őket marasztalni, alaposnak bizonyult; az úri hölgy folyton Portenstein herczegről szólt s nem szűnt meg őt kérdésekkel faggatni, hogy miért nem szeretne vele találkozni. Partos úr nem tagadta, hogy a herczeget ismeri; de csak annyit mondott róla, hogy évek óta nem érintkeztek egymással s hogy kényes természetű okai vannak arra, hogy ne óhajtson vele találkozni. Többet nem lehetett belőle kivenni. Félórai ottmulatás után a fiatal pár elbú-

csuzott s a herczegnő nem tudott meg mást, mint a fiatal festő bécsi lakása czímét, «minden eshetőségre,» — mondá, — «mert magam is festek egy kicsit s Bécset még nem ismerem.»

Partos úr nejével még az este elhagyták Palermót. A herczegnő Portenstein herczeg után minden fogadóban tudakozódott, de eredmény nélkül. Csak az újságból tudta meg, hogy az előkelő tourista a városban meg sem szállott, hanem csak arra mentében érintette a kikötőt, hogy a genuai hajóval, a melyen érkezett, Tunis felé utazzék.

II.

(Partos úr festménye)

A bécsi műtárlat déltájt meglehetősen üres volt. A magyar osztály egyik képe előtt már vagy negyedórája sugár termetű, majdnem túlságosan karcsú elegáns úr állott és több ízben csöndesen rázogatta a fejét. Egy másik úr, közepes termetű, kissé testes és daróczos Jaeger-öltözéke daczára előkelő alak, egy darabig szórakozottan kóborolt az osztály négy fala közt, míg a másik látogató különös viselkedése magára vonta figyelmét. A hogy mindig azt az egy festményt nézte, s alig távozva ismét visszatért, hogy újra fejcsóválva vizsgálja, az mégis furcsább volt, sem hogy fel ne költse a kiváncsiságot. A gyapot-ruhájú arszlánt különben is érdekelni látszott, hogy épen ez a festmény volt az, mely annyi figyelmet, vagy tán épen visszatetszést keltett a «magas» látogatónál. E jelző duplán illeti meg az idegen urat. Nemcsak czédrus hajlékonyságú magas alakja volt az, a mi a nagy urat elárulta, hanem egy feketén öltözött, csupasz arczú és kissé himlőhelyes férfiúnak jelenléte is, ki a küszöbön meredezett. Nyilván főkomornyikja vagy futárja volt, mert az idegennek méltóságos tiszte-

lettel utána hordozta felöltőjét, látócsövét és mű-lajstromát.

— Erneste! — szólítá francziásan gazdája.

— Herczegség? —

— The name of the painter? — s újjal a képre mutatott.

A futár, ki nyilván mindenféle nyelvre és taglejtésre volt dresszirozva, egyet lapozott a lajstromban s pár percz mulva a katalógus nyelvén németül hangosan jelenté:

— 724. szám, Önimádat; Partos tanár. —

— Partosz, — ismétlé az idegen s arcza csalódást is, megnyugvást is mutatott. — C'est donc un Espagnol!

Ezzel tovább indult, de mégis fejét rázva, ismét visszanézett a képre.

A Jäger-mezben díszelgő úr élénken, de udvariasan útját állta.

— Megbocsát, uram, ha egy tévedéstől meg akarom menteni. A magyar osztályban vagyunk s e kép szerzője, ki véletlenül ismerősöm, magyarországi. Partosnak hívják, Partosch Oszkárnak. Szabad talán kérdeznem, hogy a festményt rossznak találja-e? Báró Tessen, — tevé hozzá, könnyedén meghajtva magát.

— Portenstein Erik herczeg, — viszonzá az idegen még mélyebbre hajtva fejét, s bokáit katonásan összecsapva, hogy a báró udvariasságát kamatostul visszaadja. — Igen köszönöm az útbaigazítást. Erneste tehát rosszúl olvasott. Magyar! Mindegy. A kép nagyon érdekes, különösen reám nézve az.

Mindketten visszatértek a festmény elé. A tárgya maga nem volt valami megragadó, de modora olyan, hogy a mű a rikító naturalizmus dívó alkotásai közt méltán feltűnhetett. Félig befüggönyözött festőteremben befejezett szűzanya-kép volt az állványhoz támasztva, teljes világosságban. Bal felől a festő állott, kezében palette és az utolsó vonásoktól még nedvesnek látszó ecset. Tekintete félig leselkedve, félig mosolyogva egy átellenben álló fiatal nőalakon függött. Szegényesen öltözött lány volt és arcza nagyon hasonlított a festett Madonnáéhoz, de mégsem volt vele azonos. Nyilván mintául űlt a képhez, s a festő kivánságára, ki a hatást ő rajta akarta kipróbálni, most nézhette először a kész festményt. A dicsfény aranysugaraival pompázó istenasszonynak benyomása női mására hatalmas volt — és épen ez képezte a festmény eszmei tartalmát. Az alkotás fensége oly teljesen hatotta át az egyszerű leányt, hogy megfeledkezvén magáról, mintegy térdre akart borúlni. Hogy ezt meg is tegye, meggátolta úgy látszott a tudat, hogy ő a képpel azonos; de meg nem állta, hogy balját, mint áhítatos imádság közben, szívére ne szorítsa, jobbjával pedig keresztet ne vessen homlokára. Ha a festő czélja valóban az volt, hogy előadja, miként hat az eszményített szépség a vele szemben álló eredetire, akkor az eredménynyel meg lehetett elégedve.

— Azt tetszett mondani, — jegyzé meg Tessen báró némi szünet után, — hogy e kép herczegségedre nézve különös érdekkel bír. Őszintén meg-

Mindketten visszatértek a festmény elé.

vallom, azon kissé skeptikus mód, melylyel nézte, azt a benyomást tette reám, hogy a kép nem nyerte meg tetszését.

— Dehogy nem, dehogy nem! Ellenkezőleg. De nyugtalanít. Visszaemlékezéseket kelt föl bennem, melyektől szabdulni akartam s melyekkel úgy hittem, hogy már végeztem.

— A tárgy csak nem ismerős herczegséged előtt? Részemről annyira eredetinek tartom, hogy csodálnám, ha reminiscentiát lelne benne. Vagy az arczokat ismerné? Az is meglepne, mert herczegséged nyilván idegen Bécsben.

— Nem a tárgyat értem, báró úr; az egészen eredeti. De hogy a festő ilynemű tárgyat választott, az egy régi ismerősömet hozza eszembe. A kép eszméje az, hogy a valóság és a művészet közt egy köznek kell lennie, elég nagy köznek arra, hogy a reális objectumot, midőn magát a művészet által megnemesítve látja, a maga imádására szorítsa. Ez eszme engem egy fiatal művészre emlékeztet, ki ezen meggyőződéssel egészen el volt telve s a kivel erről sokat vitatkoztunk. Modora is ugyanaz volt. Ő is régiesen festette az új tárgyat; csakhogy túlozva, nem ily biztos mérséklettel. Ilyenné kellett volna fejlődnie, ha megérni láttam volna. A képen szereplő festő bizonyosan maga — Partocz úr?

Tessen báró mosolygott. — Partosnak írja magát, «s»-sel, a mit a magyarok «sch»-nek ejtenek. Nem ő maga. Mindig mondtam neki, tegye bele a képbe saját vonásait s a szűzanya számára válaszsza mintául gyönyörű feleségét. Nem állott rá.

Pedig nagy kár. A két arcz maga megbecsülhetetlen vonzó erőt adott volna a képnek, holott a minták, melyeket választott, voltaképen igen közönségesek, hogy ne mondjam ordinairek, s csak a felfogástól nyerik varázsukat. Már ez hozzátartozik az ő tételeihez. A művészet, szokta mondani, ne keressen olcsó hatásokat ott, hol a természet már mindent bevégzett. Így tehát a Madonnának egy mosóleányt választott, festőnek pedig pláne egy bárót.

Portenstein herczeg hamisan mosolygott a báróra.

— Ezen becsűből kiszámíthatnám, hogy mennyit tart ön egy grófról vagy herczegről. De mit látok? Mille pardons! A képen a festő — ön maga! Persze, szépítve, az eszményig fokozva, I beg your pardon! De persze, a szédelgő Jäger tanár costume-je, az ő birka-romantikájával . . . Bocsásson meg, kedves báró — de sohasem bírtam megérteni, hogy tudtunk épen mi németek, a kik aesthetikai érzékkel és tudományos alapossággal kérkedünk, ennek az inaesthetikus és tudományellenes kuruzsló és szabószédelgésnek annyira felűlni!

— Szent igaz! — kiáltá Tessen báró s örömében dörzsölte kezeit. — Csakhogy önnek, herczeg, nincs joga így beszélni. Viselt-e már Jägeröltözéket?

— Soha — és nem is fogok.

— Lássa! De én viselem, már három hónapja, és fogom viselni még kilencz hónapig. Egy esztendő göndör gyapjúban, síma, hűsítő fenérnemű s keményített gallér nélkül, minden nélkül, a mi ellenáll; oly ránczosan, pelyhesen, puhán élni — kemény sors. De megfogadtam, meg is tartom.

— És mi okon, ha szabad kérdenem?

— Ugyanazon okon, a miért spiritista lettem, a miért öt évig Wagner zenéjét űztem s a miért egy év óta festek. Rá akarok jönni a szédelgés bibéjére, s a magam tapasztalásából akarom rámondhatni, hogy «Schwindel».

— Hogy-hogy? A festészet is?

— A festészet magában nem, de az a lárma, a mit a művészi természetességgel csinálnak, a realizmussal, naturalizmussal, impressionalizmussal, stb. stb. Nem magyarázhatom meg most kellőképen, mert reggeliznem kell. De annyi szent, hogy meg kell mindent próbálni személyesen, mielőtt rámondjuk, hogy szédelgés. Schopenhauert is tanulmányozom, csakhogy rájöjjek, hogy a pessimizmus hazugság. Hogy a fájdalom távolléte az egyetlen boldogság, melyre képesek vagyunk! Mintha az éhség távolléte pótolhatná azt az élvezetet, melyet két tuczat osztriga és egy szarvasgombával készült Chateaubriand után érezek. De igazán éhes vagyok s igyekeznem kell, hogy ezt a fájdalmat rögtön «távollevővé» tegyem. Herczegséged megbocsát — Bécsben tovább méltóztatik időzni?

— A körülményektől függ, báró úr. Aligha maradok addig, hogy Jäger-tanulmányainak befejezését vagy a Nirwánába való visszavonulását bevárjam, de talán egy hétig, vagy egy hónapig — vagy egy esztendeig... Nem ismerek Bécsben senkit és semmit — sehol be nem mutattam magamat, sehová ajánlatot nem hoztam. Méltóságod első ismeretségem. Jó jelnek tekintsem-e ezt, hogy huzamosban

fogok maradni? Hallom, az asszonyok itt szépek, az emberek vidámak és nem szőrszálhasogatók. Az éghajlat borzasztó ugyan, kivált mikor Egyptomból érkezik az ember, de a jó kedv a legjobb kandalló. Nem szentelne nekem egy órácskát, hogy Bécsről beszélgethessünk? Szerettem volna megkérdezni azt is, érdemes-e azt a Partoczky festőt...

— Partos «s»-sel.

— Partost, s-sel személyesen fölkeresni? Nem lehetne szerencsém önnel reggelizni?

— Egy föltétel alatt, herczeg!

— S mi az?

— Hogy mindjárt, de mindjárt reggelizzünk. Oly éhes vagyok, hogy képes volnék gyilkolni.

— Én meg oly szomjas, hogy még a vizet is meginnám. Jerünk.

A gépies Erneste urának egy intésére előre sietett s már a hintó ajtaját nyitogatta, midőn az urak leérkeztek. Öt percz múlva Portenstein herczeg és Tessen báró ott ültek Sacher tejüveg-ablakainak egyike mögött, kis kellemes asztalka mellett mely Erneste szótalan parancsaira telni kezdett mindennel, a mi drága és jóízü.

III.

(Az Egyik.)

A Schopenhauer tanának valóban nincs hathatósabb czáfolata, mint egy jó dîner kettecskén, illetőleg déjeûner, tehát voltaképen ebéd. Léterőnk ezen megújítása déltájt oly időre esik, midőn a vágy élénkebb, s az élvezet képességét a nap fáradalmai vagy unalma még el nem csigázták. Az ily csöndes lakoma elménket is, érzékeinket is azon kellemes hullámzásba hozza, melyen a rokon lelkek beszélgetése kedélyesen el szokott ringani, de mely esetleg a jelentősebb gondolatcsere tengerszínére is átcsaphat.

Minden ember más-más úton jut az élet öröméhez; ehhez képest a reggebéd a két új ismerős mindegyikére más-más hatással volt. Tessen báró, ki étlen kissé ugri és mozgékony férfi volt, minden fogás után nyugodtabb, malasztosabb és egyensúlyosb lőn, míg végre boldog megnyugvás csöndes holdfényében sugárzott, és készebb volt hallgatni, mint beszélni. A herczeg ellenben, ki eleinte csak udvarias és várakozóan óvatos, szóval: kissé poroszos embernek mutatkozék, minden pohár után élénkebb és közlékenyebb lett, s lassanként oly cseve-

gésre és ábrándozásra sodortatta magát, mely némileg merev vonásaiba kellemes élénkséget hozott és a sötét szempilla alatt világosan szürkéllő szemeit szép tűzben ragyogtatta. Persze, Tessen bárónak az étvágya, a herczegnek a szomjúsága volt nagyobb. A mit a báró Bécsről mondhatott, abból hamar kifogyott a nélkül, hogy a herczeg sokat közbeszólott vagy tulságosan érdeklődött volna. A beszélgetés már-már akadozni kezdett, midőn Tessen visszatérvén a Partos festményére, azt kérdezte a herczegtől, hogy tán volna-e kedve megvenni?

— Kész örömmel, — válaszolá amaz, — ha meg birom fizetni. Igaz, hogy nem tudnék vele mit csinálni. Nincs nekem arra való falam . . .

— Nem nagy kép.

— Ha akkora lenne is, mint a tenyerem, nem tudnék neki más helyet, mint bőröndömben. Én földönfutó herczeg vagyok; nagybirtokos ugyan, mert enyém a nagyvilág, de nem birok egy holdnyit sem a világból. Kivált most, hogy egész évi jövedelmemről szóló checket vettem föl, joggal mondhatom, hogy omnia mea mecum porto.

Tessen báró mosolygott. — Ugyanezt fogom én is nemsokára mondhatni, csakhogy check nélkül.

— Be ne várja, báró. Tartson meg annyit, hogy szükség esetén a föld bármely zugán egy ebédet és egy ágyat megfizethessen. A nagy birtok nem jó dolog; attól az ember vagy korhely lesz vagy zsugori, vagy ha éppen semmi szenvedélyre sem képes, még csunyább valami, t. i. pedáns. Mérsékelt összeg ellenben, csinos évi járadék, mely

nem köt semmi röghöz, a világ uraivá tesz bennünket.

— Ezen, tartok tőle, már tul vagyok. Régóta nem kalkuláltam, de hozzávető becslés szerint, és bankárom arczkifejezése után ítélve, azt vélném, hogy még vagy öt évig eléldegélek, ha jövedelmemet a gyep meg nem toldja vagy el nem vág belőle. Eh mit — aztán majd a szerzést kell megpróbálni. Szerzett ön már valamit, herczeg?

— Nem. Én csak tékozoltam. Ifjuságot, vagyont, s ha úgy akarja, hitet, reményt és szeretetet. Szereztem azon egy kis tapasztalást, lemondást, világtudást és — egyszer egy jó barátot. Azt is eljátszottam. Az egyetlen tétel, melyet nem kellett volna koczkáztatnom. De nagy nyereségre játszottam. Azt hittem, hogy egy nőt nyerek vele. C'était gros jeu. A jó barátot elvesztettem s a nőt meg nem nyertem. Ez a mai festmény eszembe hozta barátomat, a kit soha sem fogok többé meglátni és «nőmet», a kit nem láttam soha.

— Igazán kiváncsivá tesz. Partos műve egy barátjára emlékezteti, kit nem fog soha viszontlátni. Ezt értem, noha hozzá kell tennem: Chi lo sa? A világ mai nap igen kicsiny. De az asszony, a kit soha sem látott? Talán valamely ismeretlen szépség, ki a névtelen levél vagy ujsághirdetés többé nem szokatlan utján akarta magát az ön nyakába varrni s kit elvégre a jó barát vett el?

— Dehogy! — mondá a herczeg, hirtelenebbül ürítve a bordeaux-ival telt poharat, mint a hogy tán akarta, — ön összetéveszti a két történetet. Azaz,

hogy téveszthetné, mikor egyiket sem ismeri? De elmondom mind a kettőt. Mindenik töredék s mai nap az ilyen jobban érdekli az embert, mint egy egész, a mit úgy se tud már senki sem csinálni.

— Mind a kettő már előre érdekel, herczeg. A fekete kávét és a szivart semmi sem fűszerezi jobban, mint valósággal megesett történetek regényes háttérrel. Természetes, hogy minden nevet elengedek, kivéve az önét, melyet már ismerek. S discretiómra mindenképen számíthat.

— — — — — — — — — — —

A herczeg cigarettere gyujtott s így kezdé:

— Az a nő, kiről ön szólott, a «többé nem szokatlan uton» jelentkező szépség, nem az, a kire az imént czéloztam. De ő is létezik, s vele sem találkoztam soha. Soha se kivántam látni, sohasem érdeklődtem iránta és ma sem tennék tiz lépést, hogy láthassam. Mégis e nő nagyobb szerepet játszik életemben, mint mind az a nő, a kit valaha ismertem, vagy soi disant szerettem. Tán tudja, vagy nem tudja, hogy vagy öt évvel ezelőtt azon a ponton voltam, hogy majd kiballottiroztak — szégyenszemre — a berlini nemesek clubjából? Nem hallotta az esetet?

— Tudom az esetet, mihelyt herczegséged megengedi. Becses neve ismeretes volt előttem. Csak azt hallom először, hogy szégyenről lehetett volna szó. Háromszázezer márka játékadósságot nem birt a határnapig lefizetni. Ennyi volt az egész.

— S ez busásan elég volt. Bátyámnak, a családfőnek, becsületszavamra megigértem volt, hogy

nem nyúlok többé kártyához. Becsületszavamat meg nem szegtem, de kijátszottam. Egyik barátom — már mint klubtársam — helyettem játszott. Mikor háromszázezer márkáig uszott, nehéz választás előtt álltam. Vagy meg kellett volna engednem, hogy a szegény ficzkó, mint fizetni-képtelen, a táblára kerüljön s ezzel elveszítse diplomata pályáját, vagy föl kellett a dolgot fedeznem bátyám előtt. Utóbbi esetben becstelenné válok a fenséges családfő szemében, az előbbi a magam szemében tett volna becstelenné. Többet adtam a magam, mint Portenstein-Schlackenhausen fejedelem véleményére és kereken fölkértem, hogy adja ide a szükséges összeget. Bátyám kész volt ezt megtenni, de oly föltétel alatt, melyet uzsorás is sokalt volna. Azt kivánta, hogy évi százezer márka járadék fejében a majoratus örökségéről kötelezőleg lemondjak — öcsénk javára. Bátyám nyavalyás és nőtlen volt. Ajánlata egyszerűen azt jelentette, hogy egy millióért, illetőleg kettőért (mert egyet adósságaim törlesztésére költött) fizessek ötven milliót, biztos ötven milliót, a mint hogy bátyám két évvel utóbb egyenes örökös nélkül el is halálozott.

— Tehát . . . ? — veté közbe Tessen.

— Tehát nekem ma fejedelemnek kéne lennem. Nem vagyok az. A kemény föltételtől visszariadva, azt kérdeztem bátyámtól, hogy ő helyemben ráállna-e az ilyen alkura? Azt felelte hideg gunynyal, hogy nem képes magát helyzetembe beleképzelni, mert az egy szavaszegett ember helyzete. Ebben igaza volt. Azután fölhányta, hogy leküzd-

hetetlen kártyázó és tékozló hajlamaimnál fogva nem vagyok alkalmas házunk uralkodó ágát tovább folytatni, hogy erős szenvedélyeim és gyönge jellemem nemzetségünket és nevünket okvetlenül tönkre tennék. Vagyonunk, folytatá, csak kisebb részben tartozik a majorátusba, tulnyomó része allodium, melyről úgy is szabadon rendelkezhetik öcsénk javára. De jobb szereti, úgy mond, ha minden együttmarad s nekem a majorátusi jövedelmet megadja évi járadékul, ha irásban adom, hogy a közvetlen öröklésről lemondok és tiz évig nem teszem lábamat Németországba. Nem akarom önnek apróra elbeszélni a gyöngéd családi jelenetet, mely alatt heves kifakadásaimra az uralkodó bátya szivtelen czélozgatásokkal felelt, s nem átallotta meghalt anyánkat sujtani, hogy engem érhessen. Elég az hozzá, a lencsés tálat lábához dobtam és el voltam tökélve, hogy mindent megteszek a világon, csak a bátyám akaratát nem, — s hogy főleg azt teszem meg, a mi leginkább ellenkezhetett az ő akaratával. Mindenekelőtt egy pénzügynökhöz mentem, a kit vampyrnak neveztünk, de a ki bátyámhoz hasonlítva, előttem akkor úgy tünt föl, mint a tiszta emberszeretet nemtője. Schorf bácsi kétségbe volt esve. Ő (természetesen) nem volt direct tőzsér, hanem csak szíves közvetítő; a tőzsérek pedig hüledeztek és féltek bátyámtól. Azután már ki volt használva és merítve minden út és mód, melylyel az uzsorát az adás-vevés alakjába palástolni lehetett. Vettünk mi búzát, szénát, esernyőket, drágakövet, sőt gőzmozdonyokat is a legóriásibb

áron, kölcsönbe, hogy potom áron fölválthassuk készpénzre. Schorf bácsi immár csak egy utat látott, mely gyökeres orvoslást igért, de mely az ő hite szerint is kissé paprikás volt. Kitalálja, báró, a mint én is kitaláltam: házasságról volt szó. Állottam több izben ezen út szélén, de sohasem éreztem kisértést, hogy rálépjek. Eléggé korhely voltam arra, hogy lassanként a Portenstein-Schlackenhausen család összes holmiját a tejbe aprítsam, de hogy önmagamat is «becsapjam», ezt annyira lehetetlennek gondoltam, mintha arról lenne szó, hogy levágjam a fejemet és papirba burkolva magam vigyem hónom alatt a zálogházba. Ezuttal azonban az ügynök tanácsa veszélyes hangulatban talált.

A pillanat bajából bátyám nélkül, sőt ellenére kigázolni mondhatatlan gyönyörnek látszék előttem. De nem értem volna be ennyivel. Nem parirozni akartam a vágást, hanem visszavágni. Bosszút akartam állani a megbélyegzés és kitagadás kisérletéért, melyet rajtam elkövettek. Házasság, a milyet Schorf közvetíthetett, tőrdöfés lehetett kaján bátyám szivébe. Hajlottam is Schorf beszédére s a vampyr nemcsak az eszmével, de a gyors megvalósítás eszközeivel is előállott. A dolog oly fényesnek látszott, a hogy a fenforgó viszonyok közt csak képzelni lehetett. Egy német vállalkozó, ki Oroszországban nagy kőolaj-aknákból számos millión kivül bárói czímet is nyert, nemrég Berlinbe érkezett volt, hogy valami súlyos bajából kigyógyíttassa magát, illetőleg élet-halálra szóló műtétnek tegye ki magát. Ez operáczióra nem akarta

magát rászánni mindaddig, mig egyetlen lányáról rangjához, azaz fejedelmi vagyonához illő házasság által nem gondoskodott. Gyakorlati módon fogta meg a tervet, oly emberekkel beszélve meg azt, mint Schorf bácsi, kiknek a főrangu világban ismerőseik voltak. Sőt az öreg petroleur báró engem meg is nevezett volt, mert észrevette, hogy Melitta szemei (mily név!) a futtatások alatt rajtam megakadtak. Fényes parthiet akart, és németet, mert leánya (szörnyűség!) az orosz nevelés alatt nihilista hajlamokat szívott magába. Ez ellen nem nyert volna megnyugvást, sőt még fokozta volna a bajt, ha valami orosz herczeghez adja, a milyen tuczatszámra kinálkozott. Szóval, Schorf bácsi szerint én született férje voltam a szép Melittának, s ő a hozzám való feleség. Csak «igen» szavamba kerülne, hogy a pénzt megkapjam és Würtz báró (így nevezem) végre megoperáltathassa magát.

Nem untatom önt lelki állapotom és küzdelmeim leirásával. Elég az hozzá, igent mondtam és Schorftól csak annyit kivántam, hogy hamar végezzen. A vampyr mindenekelőtt össze akart hozni a leánynyal vagy alkalmat adni, hogy legalább lássam. Megtagadtam; még fotografiát sem akartam látni. Szép vagy rút, jó vagy rossz, mindegy volt nekem; el voltam határozva, hogy vakon megcsináljam az üzletet. Azt kivántam, lenne rút; így legalább az az érzésem maradt volna, hogy kisebb a csalás, a melyet rajta elkövetek. A leány engem meglátott volt; híremet ismernie kellett; minek még ismer-

kedni? Tőlem akármilyen lehetett, az nem változtathatott a helyzeten. Mentől rosszabb, annál jobb. Schorf majdnem megijedt, hogy oly könnyen vettem a dolgot. Fölvetette, hogy a kisasszony csak megkívánhatja, hogy óvjuk meg a decorumot; tegyek legalább úgy, mintha előbb meg akarnám ismerni és szeretni. Hallani sem akartam erről. Üzlet volt az egész és üzletnek akartam; csak ily czimen állanék rá és csak úgy, ha mindkét részről eziránt tisztában lennénk. Nem is birnám másként; rá sem adhatnám magamat az efféléhez szükséges hazugságra. Sarokba szorítottam Schorfot, azt kivánva tőle, hogy a cásust a maga ridegségében terjeszsze a petroleumbáró elé. Ha ő rááll, akkor szerezzék meg a kisasszony elvi beleegyezését. Ha ez is meglesz, hozza el Schorf a pénzt, a melyre szükségem volt s ipam uram neki mehet az operácziónak.

Schorf végre erre is vállalkozott. Elment s engem átengedett zavaros érzéseimnek. Forrón kivántam, hogy a czudar csiny sikerüljön; de mégis reménykedtem, hogy nem fog sikerülni. Fel voltam bőszülve magam ellen s úgy éreztem, hogy így kellett nekem; nem is érdemlek egyebet, mint hogy ez uton kalandor nő férje legyek. Mégis oly föltételeket szabtam, melyek a sikert valószinűtlenné tették. Hisz nem igen volt képzelhető, hogy jóravaló leány — ha csakugyan lánynak nevezhető — ily lealázó alkura ráálljon. Elgondoltam, hogy egyik és másik esetben mivé lehettem. Bátyám föltételeinek megadni magamat, önmegsemmisítés volt;

elvenni azt a nőt, ki ily föltételek alatt hozzám jön, az önmegvetés örökös pokla. A két véglet közt mint arany középút egy jól töltött revolver kinálkozott. De primo, nem akart a fejembe menni, sőt igaztalanságnak tetszett, hogy így sikkasztó módjára következzem el a világtól azért, mert ötven millióból, a mely tagadhatatlanul az enyém volt, egyet elkártyáztam; secundo pedig, a mit primonak kellett volna mondanom, halálom meg nem mentené, sőt ellenkezőleg tönkre tenné azt a szegény fiút, a ki értem ment bele a játékadósságba.

Ily gondolatok között töltöttem a délutánt, nem sokkal jobban, mint egy elitélt, a kinek a között kell választani, hogy mint szeretne jobban elpusztulni, kötél vagy kard által? Hosszú három óra mulva — mégis mily hamar! — elhozta az ügynök a választ. «Rendben van», mondá. A dolog nekik is nagyon sürgős, mert Würtz bárót holnap kell megoperálni, állapota nem tűr halasztást. A kisasszony belenyugodott: szemem láttára. Atyja mindent megmondott neki; tisztán, kereken, világosabban, mint a hogy én mondhattam volna. Nyugodtan hallgatta. Nagyon szép. Eleinte nem tudta, kiről van szó. Mikor megneveztem herczegségedet, elpirult és mindjárt rá elsápadt; igazán, pirult és sápadt. De azontúl egész nyugodtan hallgatott apjára, s mikor ez kérdezte, belenyugszik-e? egész higgadtsággal mondta: bele. A dolog most úgy áll, hogy még ma elhozhatom az összeget, mihelyt herczeg úr egy sor írással kötelezi magát Würtz Melitta bárónőt nőül venni. Itt van nálam

a bárónak is írott nyilatkozata, hogy e házasságba beleegyezett s hogy halála esetén lányára egész vagyonát hagyja — legalabb 30 millió rubelt — ha az operatió sikerűl, a felét. — E szavak után Schorf bácsi, a ki szokatlanul izgatott volt, izzadó homlokát megtörülte, a két iratot elibém rakta és rám nézett. Nyilván maga is hihetetlennek tartotta volt, hogy a dolog ily könnyen menjen s a kerek szép summát, melyet az ügy neki hozhatott, leolvashattam aggodalmas arczáról.

Mindenekelőtt azt kérdeztem tőle, hogy a baronesse-nek multjában nincsen-e valami folt. Életére esküdözött, hogy szó sem lehet erről. Ezt annyival inkább tehette, mert ellenkező esetre kötelező módon igértem neki, hogy megfojtom. Aztán azt kérdeztem, jót állhat-e róla, hogy Würtz báró nem rabolt, gyilkolt, vagy gyujtogatott? Ez iránt is ünnepélyes esküt hallotram. Erre aztán behunytam a szememet, a dolgok fordulatában a fátum ujjmutatását láttam s aláirtam a házassági igéretet . . .

Két órával később levelet kaptam, két írásmelléklettel. Az egyik visszaküldött házassági igéretem volt, a másik Würtz báró aláirásával ellátott utalvány háromszázezer márkára, fizetendő az előmutatónak. A levél, melyre nagyjában most is emlékszem, körülbelül így szólt:

«Uram! Atyám hirtelen meghalt. E pillanatban sem szabad elfelejtenem, hogy ön bajban van és hogy ügye sürgető. Itt küldöm a két irást, melyet atyám iróasztalán találtam, midőn halva lel-

tem őt székén. Nem engedhetném, hogy a törvény közegei rájuk tegyék kezüket. Hogy az ön írását is visszaküldöm, nem akar nagylelkűség lenni. Az alkunak, hogy önnek vagyonomat fölajánljam s cserébe nevét nyerjem, most is állok. De nem akarnék kényszerhelyzetével visszaélni. Fogadja el, kérem, az összeget, melyre szüksége van, mint szegény atyámtól fölvett kölcsönt. Ha valamikor oly helyzetben lesz, — hisz kell oly helyzetbe jönnie, — hogy a kölcsönt megfizesse, akkor szabadon válasszon, hogy akar-e nejévé tenni vagy sem. Várok; de várakozásom önt ne kötelezze semmire. Mint gavallér mindent meg fog ön tenni, a mit a legszigorúbb tisztesség megkövetelhet, ha az atyámtól fölvett kölcsönt az ő örökösének visszafizeti.»

— Így szólott a levél. Mit mond hozzá?

Tessen báró gondolkozott. — Nem tudok magamnak a hölgyről fogalmat alkotni. A herczegi rangba volt-e belebolondulva vagy herczegségedbe? Mindegyik esetben a levél igen okos, az eljárás pedig nobilis volt. De önt gênirozhatta, hogy ily formán egészen alul kerekedjék.

— Úgy van, — felelé a herczeg, — gênirozott, még pedig olyformán, mintha valaki csöndesen fojtogatott volna. Soha sem fogom elfelejteni azt a különös benyomást. Magam elé képzeltem a hideg és határozott leányt, a ki apja halálos ágya mellett így birt írni és cselekedni és borzadtam a gondolattól, hogy ez az én feleségem lehetett volna. A nagylelkűség is nyomott, melyet ő az ügybe

belevitt, s mely az én eljárásomból hiányzott. Hisz el voltam tökélve egy aljasságra, de csak azon föltevésben, hogy a szóban forgó nő annak részese lesz. De hogy az a leány, ki nevemre spekulált, erkölcsileg fölém kerekedjék, azt el nem viselhettem. Világos lett előttem, hogy a menekülést ily áron el nem fogadhatom, s e világosság könnyített szivemen s jótékony meleget árasztott belém. Fogtam az utalványt levelestül s mindkettőt visszaküldtem az inassal, a ki hozta. Irtam hozzá egy pár sort, mely nehezen jött ki tollamból: hogy az ő eljárása után tudom, mily méltatlan volt az enyém, mind ő vele, mind magammal szemben, s hogy hálás vagyok azon gyöngédségért, melylyel erre figyelmeztetett; biztos lehet benne, folytatám, hogy az alku által meg volna csalatva, mert a férfiu, a kivel megkötné, nem éri meg a pénzt, még kevésbbé a leányt. Hozzátettem udvariasan, hogy most már örülök, hogy őt soha sem láttam, különben az út, melyen haladnom kell, valószinűleg el volna előttem zárva; hogy most már férfi akarok lenni s hogy ezt neki köszönöm. De ha egy javulni készülő férfiú adhatna tanácsot egy jó nőnek, akkor arra kérném őt, keressen házastársat, a ki hozzá méltó, ne pedig nevet, a melylyel semmit sem nyerne. Miután pedig e levelet elküldöttem volt, elmentem bátyámhoz és alázatosan elfogadtam minden föltételeit.

Két nappal rá úton voltam Olaszország felé — mint uj, boldog, szabad, fiatal ember. A természet és művészet szépségeitől, melyek lépten-nyomon

felém ragyogtak, mámor fogott el: a szabadság, a humanizmus, a tisztaság mámora. A füledt, izgatott club-élet után ezen szépségtől és fenséges emlékektől illatozó levegőben úgy éreztem magamat, mint a ki a sírból támadott föl s áldottam az ismeretlen nőt, a ki a szabadság és világosság e honába vezérelt. Nem hinném, hogy sok asszonynak lett volna annyi befolyása férjére, mint ennek a leánynak reám, kit sohsem láttam s kit alig fogok valaha meglátni . . .

— — — — — — — — — — —

— Ez az Egyik. A cognac megérdemli a da capot. Így! S most, ha uj szivarra gyujt, szólhatunk a Másikról.

Tessen báró nyilván szivesen vette mind a kettőt, az uj szivart, meg az uj kalandot. Kényelmesebben mélyedt bele székébe s míg a pinczérek a késedelmező vendégek fölött meggyújtották a gázlángokat, a herczeg így folytatta:

Ezen esetlenül faragott szigeten . . .

IV.

(Küstner Oszkár.)

— A másikat Spadaro Carmélának hivják. Bátran megmondhatom igazi nevét, elmondom akárkinek, mindig azon reményben, hogy olyanra akadok, a ki már hallotta és hirt mondhat Carmeláról. Hanem hiába, soha sem fogok többé róla hallani. És mégis úgy érzem, mintha nem végeztem volna vele egészen.

Soha sem láttam őt, sem magát, sem arczképét. Csak azt tudom róla, hogy létezett s hogy a legszebb lánynak mondták Capri szigetén.

Capri legszebb leánya! Tudja-e hogy ez mit jelent?

Ezen esetlenűl faragott szigeten, mely mint závár tolakodik a szép nápolyi öböl elé, s látszólag kihült, de hőn verő kőkeblén az édes bort s a legillatosabb narancsos berkeket ápolja, e csöndes kis világon, mely a legzajongóbb nagyváros közelében a megelégedett kisvárosi lét mérsékelt és ép érvelésével éli napjait, e külön hazában, melynek fiai soha sem vágyakoztak ki a nagyvilágba, oly női nemzedék terem, mely az én izlésem szerint az asszonyi állat legszebb és legnemesebb typusa

Terem és újul tisztán és vegyítetlen, az ősrómaiak sűrű vérével ereiben, Itália ős tüzével szemeiben, a fenséges egyenmérték antik vonalaival arczában, egy klasszikus nép szép rhytmusával minden mozdulatában. Mind ezt még emeli e bronz arczok kellemes mélasága, melyet az északról oda szakadt jövevény kihívó tekintete sem komolyabbra, sem derültebbre nem változtathat; a szép arcz ilyenkor sem el nem fordul, sem el nem pirul, hanem csöndesen, harag nélkül, a mélyre nyúló pillák lebocsátása által elzárulva azt látszik mondani: «Nem ismersz». Nem állítom, hogy e szigeten sok oly kiváló szépség legyen, ki első látásra fölizgatja érzékeinket; de minden lakóival köz a capribeli szépség, s jut belőle még a poros napszámosnőnek is, ki téglát hord a házépítéshez, gazdagon diszíti a pórleányt és nyomai világosan megvannak a matróna megviselt arczában. Bizony megfogható, hogy a kedélyes Albergo-Pagano-ban csapatosan ütnek téli tanyát a festők. A természet sehol sem szebb, mint itt. Az újat, a mit évenként hoz, busásabban és korábban nyujtja, mint egyebütt, a régit pedig, a mit ezredéven át teremtett, e klasszikus nemzedékben, mely gót, vandal s egyéb barbarokkal össze nem keveredett, csodásan tudta fentartani.

— Az ön rajza, — jegyzé meg itt Tessen báró, — igen csábító. De csudálnám, ha a mai barbárság, a festő és nem festő german nép, mely a déli szépségen könnyen fellobban, nem ejtett volna némi csorbát e szigetfaj tisztaságán. Herczegségezd például nem tesz rám oly benyomást,

mintha ily alkalom adtán a Schopenhauer-féle «szenvtelen szemlélet»-tel beérné.

Portenstein herczeg mosolygott.

— A mi engem illet, igaza lehet. A festők e helyen kevésbbé hevülékenyek, mint az ember gondolná. Először is attól tartanak, hogy a legkisebb meggondolatlanság megfosztja őket mintáiktól, melyek a szülék szigoránál fogva úgy is bajosan kaphatók; másodszor pedig tapasztalás mutatja, hogy a hódításnak itt nagyobb az ára, mint másutt. Sokan, kik szeretőre halásztak, feleséggel tértek haza vagy pedig ott ragadtak. Törököt fogtak.

— Sapristi! Ez nagy paragrafus.

— Reám nézve nem, — felelé a herczeg.

— Azt meghiszem, — szólt nevetve Tessen. — Nem kell attól félni, hogy egy capribeli paraszt-lányból Portenstein herczegnőt csináljon . . .

— Ellenkezőleg, kedves báró. Nagy szerencsének tartanám, ha oly nőre akadnék — akár Capriban, akár Chinában, — a ki ily elhatározásra rávehetne.

— No, no!

— De bizony. Elengedtem önnek úti benyomásaim részletes rajzát. Csak általában említettem, hogy a szabadulás mámora fogott el, a látás, tapasztalás és tudás édes szomja éledt fel bennem akkor, midőn egyszerre a messze világra utalt végzetem. E szerint ön azt gondolhatná, hogy azon tisztító katasztrófa után, melyet Melitta baronessenek köszönhettem, mint szárnyas angyal lebegtem a lét fölött. Pedig az ellenkező történt. Abba

hagytam a kártyázást; de élni kezdtem világomat, a mit azelőtt nem tettem soha. Persze, Berlinben elsőrendű világfinak ismertek. De édes Istenem! Mi az, a mit a nagy város viveurnek nevez! Oly ember, a ki nappal alszik s alkonyatkor kél, hogy a világot gázfényben tekintse; oly ember, ki társaságban ebédel, társaságban jár színházba, társaságban kártyáz, s a társaság kedveért tart szeretőt, mert volt-e már világfinak titkos szerelme? Egyáltalán köztudomású, a kártyás ember nem tud szeretni. Maga Venus üljön ölébe, ő mégis csak a végzetes ötösre gondol, mely százezer márkát hozhatott volna, ha véletlenül négyes talál lenni. Elég az hozzá, én a nagyvárosban, harmincz éves korom ellenére, soha sem szerettem... még rossz értelemben sem. Az új élet fölkeltette bennem e nemes érzéket is. Olyan lettem, mint a megifjodott Faust, a ki (persze nem a könyvtárból, hanem a kaszinóból) kilépett a valódi életbe, az új ifjúság varázs-italával ereiben. Valóban nekem *minden* asszony Helena volt. Egy cseppet sem szégyenlem bevallani, hogy nem volt egykönnyen nő, a kit öregellettem vagy fiatallottam, a kit szépnek vagy rútnak találtam volna arra, hogy érdekeljen; mihelyt csak olyan volt, hogy még meg kellett hódítani, már érdemesnek találtam, hogy ostromoljam.

— Ördögöt! Válogatás nélkül?

— Semmiben sem voltam válogatós, csak jellem, temperamentum dolgában. Minden asszony egyéniség, az egyéniség pedig mindig fölfedezés. Csak egy neme van a nőknek, a melyben semmi egyéni

nincsen és mely a fajban ki van merítve: a megvásárolható asszony. Mondhatom, a legerkölcsösebb kéjencz vagyok, a ki valaha létezett. Utálom és kerülöm az erkölcstelen asszonyt.

— Ehem.

— Semmi ehem. Erkölcstelennek csak azt a nőt nevezem, a ki eladja magát.

— Értem, — mondá Tessen kedélyesen. — Erkölcsösnek nevezi azt a nőt, a ki szerelmében nem ismer törvényt, csak a szerelem törvényét. Csakhogy az ily nő a hűséget sem ismeri el törvénynek. Ha aztán nem máshoz, hanem önhöz is hűtelen, akkor is elismeri — erkölcsét?

— Minden esetre, — mondá a herczeg mosolyogva. — Csakhogy én rajtam az efféle meg nem eshetik.

— Alapos okai lehetnek e biztos föltevésre, — jegyzé meg a báró, — nem firtatom.

— Egyetlen egy okom van, de ez elégséges. Én minden nőt csak *egyszer* szeretek életemben.

— Ménkőbe! Akkor nyugtalan élete és hálátlan szíve lehet.

— Akár szívtelennek is mondhat. Küstner is annak nevezett. Pedig —

— Küstner? Szabad tudnom, ki az a Küstner?

— Küstner Oszkár, az a fiatal festő, kire engem az ön Párducza, vagy hogy hívják, emlékeztetett.

— Furcsa, — mormogá Tessen magában, — hogy ő is Oszkár.

— De csak most veszem észre, mily kanyarodóra tévedtem. Hisz Küstnerről akartam önnek

szólni és Spadaro Carmeláról — jó barátomról, a kit elvesztettem és a nőről, a kit elszalasztottam.

— Ah, elképzelem! A jó barát, a ki mindenünk, jobb felünk, második énünk, s a ki végül a szeretett nőt elkapja orrunk elől! Régi história!

— Mi jut eszébe? — kiáltá a herczeg oly élénken, mintha fel akarna szökni helyéről. — Hogy jön ily gondolatra? De nem, — folytatá nyugodtabban, — ön nem ismeri Oszkárt. Igaztalan volt irántam, hálátlanúl, gyerekesen, ostobául cselekedhetett, de csalárd — az nem lehetett soha. Hallgassa meg, milyen ember, mielőtt ítélne róla.

Velenczében találkoztunk. Csinos, erőteljes fiú volt; nyilt arczán annyi egyenesség és férfias dacz, hogy viseltes ruhája álöltözetnek látszott. Ott ült az akadémiában és másolt. A fiatal ember minden körülmények között feltűnt volna; de a hogy a tisztes nyomor minden jeleivel e foglalatosságban láttam, mely oly nyomorultan fizet, kiváncsiságommal együtt részvétemet is felköltötte. Néztem munkáját, eleinte csak üres bámészkodásból, aztán azzal a szándékkal, hogy veszek tőle valamit, hadd szerezzen hozzá illőbb öltözéket. De nevezetes volt, hogy mily rosszúl másolt. Ha ott nem függ előtte a kép eredetije, bajos lett volna megmondani, hogy mi akar lenni a másolat. Nem is mertem dicsérni a művét; azt hittem, okvetetlenűl észre venné, hogy alamizsnát szántam neki. Csak ott álltam a háta megett s mikor egy ízben hátrafordúlt, meg nem álltam, hogy meg ne rázzam a fejemet.

— Rossznak találja a képet, uram? — mondá mosolyogva, megütközés nélkül.

— Nincs annyira rosszúl festve, mint rosszúl látva, fiatal ember. Ön más valamit fest, mint a mit festeni akar. Pardon, — tevém hozzá, — ez csak az én véleményem.

— Egészen helyes vélemény, uram, mihelyt fölteszi, hogy azt akarom festeni, a mit itt magam előtt látok. De ez nem volt szándékom.

— Ah! Ön tehát nem másol?

— Másolni is szoktam, — felelé a fiatal festő némi pirulással; — de csak oly képeket, melyeket el akarok adni.

— Érdekelne, — felelém gyorsan, — ha jó másolatát kaphatnám a Carpaccio zenélő angyalainak. A mit ön itt csinál, az inkább csak variánsa; van talán kópiája?

A fiatal ember az állvány mellől, a hol több kép volt visszáról felállítva, kihúzott egyet. Oly meglepően hű másolat volt, hogy elkiáltottam magamat bámultomban.

Ez önkéntelen bók mintha bosszantotta volna. Az árát kérdeztem s kissé habozva 100 lirát mondott; hozzátette aztán, hogy ha sokalnám, olcsóbban is adná. Az utóbbi mondást hallatlanná tettem és a képet megvettem; az örömet is sikerült valahogy ignorálnom, melyet a gyors alkú fölött akaratlanúl elárult. Megmondtam neki a nevemet, a fogadót és bucsúztam, — de pár lépést téve, visszafordultam és csak odavetve mondám, hogy tán ráérne személyesen hozni el a képet a másikkal

együtt, mely nem eladó, mert szeretném a kettőt összehasonlítani és fölfogásáról vele beszélgetni.

Este felé elhozta a képeket s ezzel alkalmat adott ismeretséget kötnöm egy oly emberrel, a ki minden irányban határozottan vonzott. Fiatalsága daczára volt kifejlett, noha szögletes jelleme, szilárd és benső művészi meggyőződése. A két utánzási mód közti különbséget érdekesen fejtegette. Másolatait, — úgymond, — azért csinálja, hogy megélhessen, szabadabb reproductióit azért, hogy haladjon. Az utóbbiaknál az eredetiből csak a tárgyat és az adott világítást szokta elfogadni, hogy e kereten belől szabadon próbálja ki tehetségét. Ez a gyakorlat érdekesebb és szerinte, érdemesb is a másiknál. S a hogy a két festményt egymás mellé tette, magam is úgy találtam, hogy a másod alkotás többet ért a másolatnál. Megmutatta, hogy a másolatban, bármily hűnek látszott az egész, minden részlet merev, félénk és elfogult, a «tanulmány»-on ellenben minden mozdulatteljes, merész és szabad; hogy az egyik minden tökéletlensége mellett annál jobban lekötheti az embert, mentűl tovább nézi, míg a másik csak az első, futólagos tekintetet bírja kiállani. Midőn lassanként belemelegedett — mert eleinte nehézkesen és csak szavaimra válaszolva beszélt, — művészi fejlődésére vittem a szót, hogy rátérhessek személyes viszonyaira. Ez megint szófukarrá tette. Annyit vehettem ki belőle, hogy előbb diák volt és csak az egyetemen fordúlt a festészet felé. Sokkal később tudtam meg, — mert ismeretségünket min-

denféle ürügy alatt folytattam, — hogy jólétben nevelkedett; hogy atyja, a ki földbirtokos vagy haszonbérlő lehetett, hirtelen elszegényedett; hogy ő maga jog helyett bölcsészetet hallgatván, egyszerre kenyérkeresetre volt utalva s így jutott eszébe, hogy a rajzolásból és festésből, melyet addig szenvedélylyel, de csak mulatságból űzött, kereseti forrást csináljon. Mester és iskola nélkül, rokonai ellenére, kik más pályán támogatták volna, de ez úton cserben hagyták, rálépett az önmívelés terére, s a holtakat, a cinque cento festőit választotta tanítókul. Így került Bécsből, hol rajzleczkéket adott, Velenczébe s innen végig akarta magát «másolni» egész Olaszországon.

Nem fárasztom önt, kedves báró, e viszony leírásával, mely részemről legalább igazi barátsággá izmosodott. Sikerült ezen *selfmaking* ember tartózkodását annyira legyőznöm, hogy Olaszországon át úti társam lett s vállalkozott az én csekély festői tehetségemet, melyet e czélra elővettem, a magáéval együtt kiművelni. Hozzá szoktunk egymáshoz és jól összefértünk, noha — vagy talán mert — fiatal társam a mindennapi érintkezés bizalmassága elől mindig kitért. Soha sem akart az én coupémba szállni; a hol lehetett, más vonaton ment s legközelebbi állomásunkon, hol külön lakást fogadott, újra találkoztunk. A tanításért fizetést húzott tőlem, a melyből megélt, annyival inkább, minthogy képeit idővel (eleinte persze titkos közbenjárásomra) mind jobb áron kezdte eladogatni. Érintkezésünk művészi és elméleti volt, a nélkül, hogy társadalmivá

lett volna; mert ő mindig a herczeget szólította meg bennem és a formákban valami büszke szerénységgel ragaszkodott a rang megkülönböztetéséhez, noha a lényegben mindig nagyon egyenesen mondta meg véleményét. Egyáltalán különös volt, hogy ez a nálamnál vagy tíz évvel fiatalabb ember idővel engem fiatalított, magát vénítette. Meggondoltsága az én impulsiv lényemmel, nézeteinek és törekvéseinek egyenessége az én barangoló, sétáló életemmel oly ellentétben állt, hogy Telemachosnak éreztem magamat egy önkéntelen Mentor társaságában. Meg vagyok győződve, hogy — noha volt elég ízlése, a vett jótéteményekről soha sem szólni — benső ragaszkodással és háladatossággal viseltetett irántam; de azért annak, hogy mit érez személyem iránt, sem szóval, sem mozdulattal soha sem adta jelét. Sem alázkodni, sem paczkázni nem szokott; de volt valami benne, a mivel sajátságosan tudott hizelegni. Tudott oly módon hallgatni, hogy közlékenynyé lettem, s tudott kevés szóval úgy ellenmondani, hogy ellenvetései sarkalták eszemet és eszmevilágom minden rúgóit mozgásba hozták. Nevetni fog, báró, de nem tagadom: az ő társaságában szellemesnek éreztem magamat. Nem különös ez?

— Cseppet sem az, herczeg. Küstner úr az ön aczéljához való kova volt. Kérem, ez aperçu-t megjegyezni; jobb, mint a miket különben mondani szoktam. Esprit par ricochet.

A herczeg nevetett.

— Ön ép oly szellemes, mint türelmes ember.

Csöndes figyelme az oka, hogy mindinkább elkalandoztam a tárgyamtól. De itt úgy látszik, visszazökkenünk a kerékvágásba. Hogy is kerültünk Küstnerre? C'est ca. Ön úgy találta, hogy az a mód, a hogy én a nőket szeretem, háladatlan szívre mutat. Erről jutott eszembe Küstner, a ki egyenesen szívtelennek mondott. Most már az ő révén visszatérhetünk tárgyunkra.

— Spadaro Carmelára? — kérdé Tessen báró, némi nógatással.

— Még nem, — mondá mosolyogva a herczeg. — Ráér? Igen? Nos hát, gyujtsunk új szivarra, és vitatkozzunk az én szerelmi elméletemről à trois: Ön, Oszkár meg én. Maga a kérdés az, a mi engem érdekel. A kérdés a lényeges. Spadaro Carmela voltaképp csak fictio.

Az új szivar égett és a herczeg folytatá:

V.

(Elméletek.)

— Küstner rossz embernek tartott, minthogy — úgymond — a szórakozási viszketegnek, nem is szenvedélynek, kész vagyok annyi nőt — bocsánat, ez roppant bárgyúan hangzik az én ajkaimról. De nem tagadhatom, hogy sokan voltak.

— A semel pro semper elvénél fogva, — mondá Tessen nevetve, — a melyet herczegséged vall, nem is lehetnek kevesen. Valóságos írtó gazdaság.

— Tehát mondjuk: annyi nő boldogságát föláldozni. Hiszen én nem tehetek róla, — tevé hozzá a herczeg inkább szégyenkezve, mint dicsekvőleg. — Mikor az ember ily hosszú legény, kóbor princz és hozzá egy kissé lelkiismeretlen, akkor nem oly nehéz a hódítás, hogy nagyra lehetne vele az ember. Nem is voltam vele nagyra. Kaczérságnak és tetszelgésnek, akárhányszor mondtam ezt Küstnernek, semmi része sem volt az én kalandjaimban. Szórakozási ösztön sem vitt rá, mert én soha sem szoktam unatkozni. Küstner végre rájött, hogy ördögi tudvágy sarkal női szívek bonczolására s ebben lehet is valami. Ama vérszopóhoz hasonlított, ki a Marschner «Vampyr»

czímű operájában szerepel (mely, mellesleg mondva, előttem csak undok butaság) s végül vivisectornak nevezett, a ki tengeri nyulak helyett asszonyok sziveit bonczolgatja. Nem tudom, hogy e pontban miért nem tettek rám benyomást komoly szavai, melyekre különben igen sokat szoktam adni. A vivisectort csak nevettem s azt feleltem, hogy az én tengeri nyulaim még mind életben vannak. De megkisérlettem magamba szállni, hogy tán sikerül-e némi jóakarattal lelkiösmereti furdalásokat fedezni fel magamban? Sehogy se sikerült. A tény az, hogy sohasem hazudtam, mikor egy nőnek azt mondtam, hogy szeretem. De akkor sem hazudtam, mikor a szerelemnek vége volt, hanem — bucsúzva vagy bucsúzatlan — egyszerűen odább álltam. Az én hibám-e, hogy mindeddig az első szerelmi láng fellobbanásán túl egy nő sem bírt lekötni? Lássa, én azt hiszem, hogy nagy ideálista vagyok. Ne mosolyogjon! A szerelemben a quid? előttem közönyös; a quomodo? a legfőbb mértékben érdekel. A czél, a melyre törekszünk, minden nőnél ugyanaz. De az út, a melyen haladni kell, az akadályok és kerülők, a tempó és a hangnem, mindeniknél más. Hát csoda-e, ha oly ember, kit az ilyen érdekel, ki nem láthat női arczot a nélkül, hogy magában kérdezze: vajjon milyenre változnának e vonások, ha a legtompább közönytől a legfőbb boldogság kifejezéseig emelkednének? ha, mondom, ily ember a szerelmet nem mint regényt, hanem mint tárczaczikket, vagy, mondjuk Isten nevében, mint novellát nézi, s ha nem akarja is-

métlések vagy «folytatása következik»-féle hatásokkal profanálni azt az érzést, a mi rövid teljességében oly isteni, mint akár Zeus ősatyánk szerelme?

Önzőnek és kegyetlennek nevezte ezt a fölfogást az én fiatal barátom. Ezt a vádat egész komolysággal tagadom. Engem semmi tudományos, lélektani bogár nem vezet. Komolyan szeretek, midőn udvarlok, és igazán szenvedek, mikor szeretek. De szerelem és szenvedés nálam megszünnek egy bizonyos pontnál; az asszony is miért ne szünhetne meg szeretni és szenvedni? Higyje meg, legtöbb esetben meg is szünnek, s a mi őket néha arra készti, hogy egy megkezdett viszony szálaihoz görcsösen ragaszkodjanak, az nem a szenvedély, hanem a hiúság.

Tessen báró itt oly mozdulatot tett, mely önkéntelenségében ép oly határozottan, mint udvariasan azt fejezte ki, hogy asztaltársának okoskodása nem fér a fejébe. Mint jó modorú ember azonban csak annyit mondott, hogy a herczeg igazán nem tud-e oly asszonyt képzelni, a ki egy férfiút valóban szeret, a ki tehát őt magához lánczolni, ne pedig «végkielégítni» szándékozik. Hisz elvégre vannak oly nők is, a kik nem játékra és mulatságra vannak teremtve. Vannak hitves nők és anyák — és van egy meglehetősen elterjedt intézmény, melyet kezdenek ugyan némelyek elavúltnak tekinteni, de a mely eddigelé az egész társadalom alapját teszi: a házasság. Hát hogy erről mi a herczegnek a véleménye?

Ő herczegsége a megjegyzésekhez oly buzgón integetett a fejével, mintha minden szó az ő lelkéből volna véve. Aztán felszökött helyéről — az ebédlőben már nem volt más vendég — és a bárót fölszólította, üljön a kandalló elé, a hol kellemes tűz lobogott bele a félhomályba.

— Oda lyukadt ki, — mondá élénken, — az ön okoskodása, a hova akartam, arra a pontra, a hol Oszkárral kenyértörésre került a dolog. Szánjon nekem még egy félórát. Ön tapasztalt, okos ember; nem olyan idealista, mint Küstner, mégis látom, van önben sok az ő becsületességéből és józanságából. Ön az igazi békebiró köztem és ő közte. Üljön le, ide velem szembe. Nem iszik még egy cognac-ot? — Jó, én is csak egyet. Most hallgasson rám.

A *házasságot* említette. Nem tagadom jogosultságát. Szükséges az az egyetemre, szép és fenséges az az egyesekre nézve. De a boldog és a szerencsétlen házasságok aránytalansága köztudomású és szembeszökő. Millió házasság van, melyet ész és érdek teremtett. Az ész és érdek dolga azokat vaskapcsokkal összetartani. Ha magasabb belátás és erősebb érdek nem jön közbe, hogy szétrobbantsa, akkor az ily házasságot idővel a megszokás és a barátság is körülfonja puha, szívós indáival, és Philemon meg Baukisz, karonfogva, lassankint halálra köhögik magukat és egymást. Az ily házasságról, akár boldog, akár boldogtalan, nem akarok beszélni; az nem érdekel, mert nem probléma.

Hanem szólok arról a házasságról, mely noha

nem szabály, csak kivétel, mégis nagy számban fordúl elő: a tiszta *szerelmi házasságról*. Mondhatja-e, hogy száz, nem: ezer ilyen házasság közt van több, mint kettő, mely beváltja, a mit igért? Elsoroljam-e az ezerféle mozzanatokat, melyek az első mézeshéttől fogva közbe szoktak lépni, a kiábrándulás, a kétkedés, a lankadás, a lohadás mozzanatait, melyekből az a különös tünemény származik, hogy e szerelmesek életében, kiket lobogó vágyuk hozott össze, a ma soha sem hasonlít a tegnaphoz, sem a holnap a mához, még pedig azért, mert — nagyon is hasonlítanak? Tudom, a kivételekre fog hivatkozni. Megengedem a kivételeket és meg fogom mondani, hogy véleményem szerint miért csak kivételek? De a szabály az, hogy a házasság a szerelembe nem fokozást, de még állandóságot sem hoz, hanem csak lankadást, melynek vagy keserű lemondás, vagy nyilt szakadás a vége. És tudja, miben látom az okát? *Az emberek szeretik egymást, a nélkül, hogy egymást ismernék.* Még ez nem baj. De összekelnek, mielőtt szerették volna egymást, és ez baj. Szerelmi házasságnak hivják, ha égő vágyaktól kergetve, tekintet nélkül a világra és a körülményekre, egymás nyakába röpülnek, rangot, vagyont, hitet, nyelvet, e nagyhatalmat semmibe se véve, időt és tért üres képzeletnek tartva, csak egymást áhítva. És büszkén kérdik: Ha velünk a szerelem, ki ellenünk? De lehet-e az, kérdem, szerelmi házasság, a mit nem előzött meg a szerelem, hanem csak a szerelem látszata? Hát egyáltalán tudhatják-e azok a fiatalok, a kik egymást vágyako-

zásukból ismerik, hogy vajjon szeretik-e egymást? Persze, ismerik egymást; ismerték, szerették egymást gyermekkoruktól fogva; lelkük találkozott: oly sziveknek, kik egymásért vannak teremtve, elég egy pillantás, hogy úgy ismerjék egymást, mintha örök időtől fogva egy lényt képeznének. S a többi, s a többi ... Gyönyörűen hangzik ez és bizonyos tekintetben igaz is lèhet. *Arra* a szerelemre, a mely eddig összekapcsolta őket, eléggé jól ismerik egymást! S ha a házasság nem volna egyéb, mint ezen szerelem folytatása, akkor még megjárná a dolog. De a házasság *másféle* szerelem, még pedig az igazi. S hát lehet-e azt mondani, hogy olyan emberek, kik a jó erkölcs korlátai által elválasztva, évekig epekedtek egymás után, kik, — ha messze mentek — egymásból csak ajkaik lehelletét és hajuk illatát ízlelték, hogy *azok ismerik egymást?* Egyáltalán nem, kedves báró. Szóval — én évek óta el vagyok határozva, hogy az első nőt, a ki még akkor is leköt, midőn — megismertem, hitvesemmé teszem.

— Azt nem fogja megtenni.

— Meg én. Azaz, megtenném, ha megtörténnék rajtam a szerencse, hogy képzeletem szerinti szerelemmel találkoznám. Miért tartja a dolgot oly hihetetlennek?

— Először is, a mennyire ismerhetem herczegségedet, nincs közvetlen veszedelemben. Ön, úgy látszik, a szerelmet oly betegségnek nézi, mely csak recidiva által válik halálossá. És minthogy eddig mindeniken visszaesés nélkül ment keresztül,

nincs ok félni, hogy ezentúl recidiváljon. De ha megesnék is, bizonyára az utolsó pillanatban vissza fogna riadni. Mert nem fogja annyi nő közül, a ki herczegi koronáját viselhetné, épen azt választani, a kit — gyöngének ismert.

— Pedig megteszem, ismétlem önnek, ha e nő az első, *a ki odaadása által nem játsza el tiszteletemet.* Csak nem fogja tagadni, hogy lehet ily leány, sőt ily asszony is? Hát oly nagy dolog az az erény, mely nem áldozza föl magát a világ minden kincseért, de igenis egy lat aranyért, mihelyt esketési gyűrűvé van kovácsolva? Oly lény, ki nem gondol egyébre, mint szerelemre, ki szabódás, ellenkezés nélkül, a világra és a közfogalmakra való tekintet nélkül, meggondolatlanúl, de önzéstelenül csak a természetnek és szivének enged, ne lehetne szeretetreméltóbb, tisztább és magasztosabb, mint a hősnő, ki szerelmét határnaphoz köti, ki erős az ellenállásban, de egyszerre megpuhul, mihelyt a világi és egyházi hatóság megadta az engedélyt? Kit akarna inkább feleségnek: Heilbronni Katát vagy az orleansi szűzet? Az erős Brunhild magasztosabb eszménye a nőiségnek, mint a szegény Gretchen? Mellesleg mondva, előttem egészen megfoghatatlan, hogy az a Faust doktor hogy hagyhatta oda azt a kedves Margitot. El kellett volna vennie. Csak nevessen. Talán rossz dráma lett volna — ámbár nem épen megvetendő tragikai csomó, egy angyal férjének lenni, mikor az ördögnek adtuk el lelkünket — de mindenesetre jó és szép dolog lett volna. Megfoghatatlan gőg is attól a lateinertól, hogy mésal-

liancenak nézte az ily frigyet. Végre is csak a szegény Gretchen pártfogásának köszöni a menynyekbe jutását és megváltását. Úgy van! Az ily szerelem maga a megváltás, a mennyország. Ugyanígy mondtam annak idején Küstnernek is. Azt mondtam neki, hogy én is olyan Faust-féle vagyok, persze tudomány és ördög nélkül; csak egy Gretchenre kéne akadnom, hogy nyugtot és boldogságot találjak. Megmagyaráztam, hogy kalandjaim és szerelmeim nem frivolitásból és szívtelenségből erednek, — csak Margitot keresem. S mikor először emlegették előttem Spadaro Carmelát . . . .

— Valahára! — fakadt ki Tessen.

— Igaza van. Valahára! Beszéljünk hát valahára Carmeláról!

VI.

(A Másik.)

— Anacapri egy kis helység, mely a sziget kimagaslóbb szirtjén, mint a kis Capri város szegényebb húga, szerény, parasztos magányban éldegél. Egy óránynyira kigyózik a jól ápolt országút, szédítően függve a tenger fölött, Capriból Anacapri felé, a mely még dicsőbb kilátásba nyílik, mint a mélyebb teknőbe simuló városka. Ebben is van egy csomó úgynevezett Hôtel, Albergo és Locanda, mind apró és olcsó szálló-fészek, oly festőknek való, kik itt megvalósítják a lehetetlent, azt t. i., hogy még olcsóbban éljenek, mint Capriban. E helységnek ritkán látható csillagzata volt Spadaro Carmela.

Csodákat regéltek szépségéről, de arról a gondosságról is, a melylyel őrizték. Testvérnénje, hír szerint ép oly szép, ha nem szebb még, mint ő maga, egy franczia művész ledérségének áldozata lett. A szégyen, a testi és lelki szenvedés korai halálba sodorták. Anyja, ki özvegy állapotában egy szegényes szállót tartott, e szörnyű eset után megfogadta, hogy második lányának jobb gondját viseli s már el volt tökélve, házát eladni és biztos keresetéről lemondani, csakhogy idegennel ne kelljen

többé érintkeznie. E szándéka egy ott élő német embernek értésére esett, ki már egy-két éve a kis fogadóban élt s ki e pompás levegőben talált volt gyógyulást súlyos bajából. Kiszolgált porosz altiszt volt, a kinek orvosa déli éghajlatot rendelt, Caprit jelölve meg neki oly pontúl, a hol kevésből eléldegélhet. Ez ember otthoni kis földjét eladván, úgy találta, hogy az anacaprii kis fészekben, mint jómódú magánzó, kamatjaiból megélhet. A korcsmárosné visszavonulási szándéka mint Damokles kardja függött szerény jóléte fölött. Végre ajánlkozott, hogy megveszi a fogadót s az alkudozásnak az lett a vége, hogy a fogadósnét is elvette. Férfioltalom alatt a szegény asszony kevésbbé féltette kisebbik lányát s így a fogadónak német gazdája, Carmelának német atyja lett.

Rüdeke úr e kettős hivatalát egy porosz királyi őrmester egész tekintélyével és alaposságával teljesíté. A fogadót jó karban, a leányt, a kit gyöngéden szeretett, szoros őrizet alatt tartotta. Ritkán engedte idegenekkel érintkezni, soha sem olyanokkal, kik gyanúra okot adhattak. Szeretete és szigora fokozódtak, mikor felesége meghalt s a leány egészen reá volt utalva. Legszivesebben fogadta házába a német festőket, kivált ha szegényesen léptek föl. Mostohalányát alaposan megtanította német szóra, s a hir azt beszélte, hogy német festőhöz remélte nőül adni — a minthogy pl. a Capribeli híres fogadós is, az öreg Pagano, a nagynevü párisi festőhöz, Hennerhez adta lányát, ki most évenként a leggyönyörűbb freszkókkal ékesíti ipja vendéglátó hajlékát.

A hir, mely a fiatal Carmela páratlan szépségét és szemérmetességét emlegette, untalan körülzsibongta fülemet, mikor pár hét óta Capriban mulattam. Több ízben fölsétáltam Anacapriba, s azon a czímen, hogy földije vagyok, de meg nem nevezve magamat, egy-egy pohárkára betértem Rüdeke bácsihoz. Reményem, hogy a szép lány elémbe kerül, mindannyiszor dugába dőlt. Elhatároztam, hogy néhány napra egészen odaköltözöm. Ecsetet, vásznat és festéket hurczoltam magammal, remélvén, hogy Cerberus hazámfia majd tehetséges festőt lát bennem s így tán nyilik alkalmam, a féltett lánykával találkozni. Küstner, a kit magammal kivántam vinni, a «betörés»-ben semmi áron sem akart részt venni. Egyedül költöztem tehát oda s festő szerepemet, úgy hittem, meglehetős szabatossággal játsztam. Rüdeke tiszteletteljes, de nem igen nyájas gazda volt. Részemről nagy odaadással és szorgalommal vázoltam, rajzoltam és festettem, s azt hittem, már teljesen meg van nyugodva s kezdtem mostoha lányát szóba hozni; hogy annyit hallottam kedvességéről és tisztességéről s hogy boldog volnék, ha csak egyszer is mintául ülne — természetesen, apja jelenlétében. A bácsi fejét rázta, azt mondván, hogy az ő leánya még nem ült senkinek és hogy nem is fog; megigérte anyjának, hogy meg nem engedi. Tréfára fogtam a dolgot s azt mondtam, hogy mégis csak veszedelmes, a fiatal leányt még a férfi látásától is félteni; hisz tudja, hogy német leányaink, a kiknek teljes szabadságuk van, meglehetősen erényesek, — s hogy az elkülönítés a

Festő szerepemet meglehetős szabatossággal játsztam.

lányokat rosszabb gondolatokra viszi, mint a jól mérsékelt szabadság. Hát hogy valóban nem lehetne-e a szép gyermeket egész tisztességgel megnézni és tökéletességeiben gyönyörködni? Hisz a festő elvégre nem boszorkánymester, a ki mindjárt megbűvölné?

Rüdeke vállat vont. — A festő, — mondá — még nem ördög. De egy festőruhába bujt *herczeg* nem lányomnak való társaság. — Ezzel alázatosan levette süvegét s ott hagyott.

Le voltam tehát leplezve s ezen az uton tovább nem haladhattam. Nagyon bosszantott és bántott a dolog. E láthatatlan lány szépsége mind sűrűbben kóválygott képzeletemben. E mellett gyötört az is, hogy a lányról csak lelki képzetet bírtam magamnak alakítni: látható kép nem akart bennem létrejönni, sőt féltem, hogy képzeletem szegényesnek és köznapinak talál bizonyulni, ha magasztalt szépségéről fogalmat alkotok. Ellenben jellemét világosan elgondoltam. Úgy képzelém, hogy ábrándos és gyermekded egyúttal; hogy kifejlett nőiesség duzzad benne, körülborongva az ártatlanság ködétől, mely inkább a vallásosság, mint a vele született jellem eredménye lehetett; hozzá erős, mélyen érző szívet, mely a legnagyobb szenvedélyre és a legnagyobb odaadásra képes: szóval Margitot, olasz vérrel. Elképzeltem, hogy e lélekkel szembeszállok; kifestettem, hogy mily édes volna e szívet föltárni önmaga előtt. Belehevültem azon sejtelembe, hogy ő az a lény, mely nekem a keresett nyugpontot megadhatja, a ki a tünékeny diadalon

túlragadna odáig, a hol lekötném magamat és a szerelem vándoréveit befejezhetném. Elhatároztam, hogy nem engedek, mig őt meg nem láttam. Első kisérletem megbukott — tisztára. A féltékeny őrt mindenekelőtt biztonságba kelle ringatnom s e czélra legjobb volt, tisztesség okáért még egy hétig ott maradni s aztán visszavonulni. Ezt meg is tettem s bucsúzásomkor láthattam, mily jól esett a fogadósnak, hogy a gyanús vendégtől szabadul.

Capriba visszaérve, fiatal barátomnak számot adtam az expediczió sikertelenségéről. Úgy találta, hogy jól van ez így s hogy a sors megóvott egy nagy bűntettől. Ez alkalmat adott azon régi vita alapos megújítására, melyből ön az imént egy mutatványt kapott. Kifejtettem neki, hogy nem vagyok kéjencz, hogy látnom kell azt a lányt: talán mindkettőnk szerencséjére. Oszkár ép oly hitetlen volt, mint most ön. Azt mondta, ha mennybéli angyal volna is a lány, nyomorúltan ott hagynám a porban, mihelyt megtépegettem volna szárnyait. Egyébaránt bizonyosan szó sincs róla, hogy angyal s ne hitegessem azzal sem őt, sem magamat, hogy épen egy ancapribeli pórleány legyen hivatva a földönfutó gyönyörvadászt patriarchává varázsolni. Aztán hihetőleg sem szépsége, sem lelki kitünősége nem lesz oly egetverő, mint a hogy elképzelem.

Ezt nyilván fölcsigázott képzelődésem lelohasztása végett mondotta. De én szaván fogtam, hogy megnyerjem kigondolt tervemnek.

— Hisz ebben, — mondám, — igaza is lehet s őszintén szólva, jobban is szeretném, ha így lenne.

Az ön kezében van, hogy bizonyosságot szerezzek. — S mikor csodálkozva nézett rám, előálltam javaslatommal. Azt mondtam, hogy a Rüdeke gyanúja elől, melyet eljárásommal fölkeltettem, még ma Nápolyba megyek, még pedig mindenestül, mintha végleg elutaznám. Szerencse, hogy ő — Oszkár — arra a kivánságomra, hogy velem jöjjön Anacapriba, rá nem állott. Most egészen véletlenül, a nélkül, hogy a derék Rüdeke gyanúját felköltse, ott csetpenhet. Neki, csöndes és higgadt magaviselete mellett, bizonyára sikerülni fog, a lánynyal találkozni és szólhatni. Bolondság tőlem, beismerem; de ennek a bolondságnak, mondám, nem lehet máskép véget vetni, mintha azt a csodás lényt meglátom és megismerhetem, ha másként nem, egy elfogulatlan és megbizható barátom szemei által.

— Mondta, hogy «barátom»? — kérdé Tessen báró. — Igen? Nos, az jó volt, de szükséges is; mert mint szegény és herczegségedtől függő embert sajátszerűen érinthette az efféle ajánlat.

— Hüm, — dörmögött a herczeg, ajkába harapva. — Tehát ön is! — — De legyünk igazságosak, kedves báró. Mindenekelőtt megjegyzem, hogy ő ez időben már egy cseppet sem függött tőlem. Több mint három év múlt el, mióta találkoztunk. Művészi egyénisége ez idő alatt kifejlett és megállapodott; festményei jól keltek, persze csak külföldön, a nélkül, hogy otthon is hírt szereztek volna neki; ehhez az is járult, hogy egy nagynénjétől újabban kis vagyont örökölt. Hisz tényleg nem sokkal ezen epizód után vissza is küldte egyszerre mind azt, a

mit évek alatt reá költöttem. Tehát függő állásról szó sem lehetett. De ha másként lett volna is, nem úgy bántam-e vele mindig, mint barátommal? Vonzalmamért és bizalmamért nem tartozott-e többel, mint hálával, nem tartozott-e barátságával? Hát folyton arra kellett volna gondolnom, hogy én herczeg vagyok, ő meg roturier? Nem kivánhattam-e inkább én, hogy ő felejtse el a köztünk létező különbséget és hogy a szolgálatot, melyet tőle kértem s melyet csakis jó baráttól lehet kérni, baráti szolgálatnak tekintse? Tehettem én arról, hogy herczeg voltam, ő meg festő s hogy nem volt más barátom? Csak igazságosak legyünk! Legyünk igazságosak!

Elhallgatott és némi elfogultsággal várta a Tessen válaszát. De ez, úgy látszott, nem igen kivánt itéletet mondani.

— Tehát megtagadta? — kérdé kitérve.

— Nem. Ráállott, de kiérthettem volna szavából, hogy kutya van a kertben. Egy órával később visszatértem a tárgyra, oly hangon, mely meggyőzhette, hogy kérésemet nem könnyelműségből, se nem kicsinylésből intéztem éppen ő hozzá, hanem ellenkezőleg azért, mert nagyon becsültem a jellemét. Én, mikor kicsit elmélyedek érzelmeimben, inkább szenvedélyes, sőt, tartok tőle, sentimentalis ember vagyok. Megvallom — nevetséges ugyan, de úgy volt — majdnem könnyeztem, midőn bocsánatot kértem tőle, ha kérésem tán megbántotta volna. Megmagyaráztam neki, hogy az ő közbenjárása kezeskedik mellette, hogy a titokszerű Carmelához

azon erkölcsi komolysággal fogok közeledni, mely az ő itéletét megilleti — mert ő rajta, Oszkáron, lesz az itélethozás. Csak ha ő is azt hinné, hogy e leány képes egy magamszőrű bűnöst megtériteni, fognék hozzá közeledni. Ebben csak megnyugodhatott?

— És mit felelt?

— Meglehetős ridegen szólott. Képzelődésem láza, mondá, oly fokot ért el, hogy nem fogok engedni és tágítani, mig a lányt meg nem láttam. — Nos, — folytatá, — ha ez így van és herczegséged el van tökélve, e szerencsétlen gyermek nyomát követni, akkor nem árthat, sőt csak használhat, hogy én előbb ismerjem őt! Lehet, sőt valószinű, hogy sem szépsége, sem lelki magva nem éri fel ezt az emésztő tüzet.

— Nos, — mondá Tessen, — hisz így megegyeztek?

— Meg, — felelé a herczeg, — s én meg is voltam nyugodva. Csak időt kért. Megállapodtunk, hogy addig maradok Nápolyban, míg ő ír vagy maga jön át érettem. Elmentem és két hétig hir nélkül maradtam. Irtam, hogy nincs-e semmi közölni valója? Semmi válasz. Telegrafiroztam. Semmi. A harmadik hét végén már szakadt a türelmem fonala, Capriba mentem mindenekelőtt, a régi fogadóba. Azt mondták, hogy Küstner elhagyta a szigetet s levelet hagyott számomra. E levél arra kért, hogy feledjem el őt mint egy háládatlant; hogy visszafizeti, a mit rája költöttem, nem mivel ezzel leróni vélné tartozását, hanem mert módjá-

ban van s mert igen jól tudja, hogy festő-tanulmányaim csak jótéteményeimnek ürügyei voltak. Ezeket szivéből köszöni s mindig tisztelni fog, mint jó és nemesszívü embert stb . . . Jellememnek azt a sötét oldalát, folytatá, mely nem jóságosnak, sőt gonosznak és kegyetlennek tetszik, nem itélheti el egészen, mert végre is azon belátáshoz jutott, hogy az (képzelje csak, báró !) *részbeli elmezavarból* ered. Ez okból a rábízott ügyben úgy viselkedett velem szemben, mint egy őrülttel szokás. Tévútra vitt. Rüdeke házába azzal a szándékkal lépett, hogy a leányt, ha beteges vágyaimnak tápot nyújt, tőlem és terveimtől megmentse. Ezt megtette, a lány biztonságban van — s én (már Oszkár véleménye szerint) megmenekedtem egy bűntény, a lány a szerencsétlenség elől. Jól tudja, hogy ez nekem rosszúl fog esni ; nem is fogom őt viszontlátni soha. Végül biztositott, hogy megbocsáthatok neki, mert ő is megbocsát ; s hozzáfűzte — elég impertinensül — azt a tanácsot, hogy ha jövőre találkoznék, a kit barátságommal ki fogok tüntetni, sohse bízzam meg oly szereppel, a milyent ő neki szántam.

A levelet széttéptem s szótlanul ott hagytam a fogadót. Útközben eszembe jutott Rüdeke után tudakozódni, azon ürügyön, hogy Anacapriban lakást akarnék rendelni egy ismerősöm számára. Erre megtudtam, hogy Rüdeke elköltözött a szigetről, lányostul. Örökölt, mondák, s szállóját eladta. Nem maradt hátra más, mint ott hagynom a helyet, hol a képzelt szerelemért elvesztettem a barátomat.

Ez a Carmela és Oszkár története. Voltakép nincs

rajta semmi s önt hiába untattam egy óra hosszat. Partagosz úr festménye az oka. Szeretném látni ezt a művészt. Hol is lakik?

— A városon kivül, valahol Nussdorf felé. Külön házban él szép feleségével, a kit nem mutat be sehol. Ő sem igen fogad. Tanár az akadémián s ott találni őt műhelyében. Ha holnap délben meg akarja látogatni, előre bejelentem neki herczegségedet. Valószinűleg egy szép hölgyet is fog ott találni, a ki érdekelhetné: Montelione herczegnőt.

— Palermóból?

— Ismeri?

— Őt magát nem, hanem gyönyörű nyaralóját. Ott voltam öt évvel ezelőtt. Hogy kerül Bécsbe ez az asszony?

— Fest; Partos tanítja. Sokat fecsegnek róla, mert a hölgy nem mutatta be magát a társaságban s minden délelőtt ott ül az érdekes magyar műhelyében.

— Szép?

— Gyöngy. De hisz látni fogja. Hát bejelentsem?

— Kérem. De — most jut eszembe, hogy holnap nem lehet. Lord Avendalehoz, ki ma este érkezik, reggelire igérkeztem. Tehát holnaputánra, ha szíves lenne . . .

— Tehát holnapután.

Ezzel Tessen báró elbúcsúzott, mélyen meghajtva magát új ismerőse előtt.

— Érdekes bolond, — mormogá, mikor kiért az utczára.

VII.

(Ledér asszony.)

A festő-akadémia szellős, de mogorva termeinek egyikében ütötte fel Partos tanár úr művészi tanyáját. Ott állt ma is, mint minden nap, vászna előtt, talán még szótlanabbul, mint máskor. Mint hetek óta, ma is ott ült vele szemben érdekes fiatal tanítványa, özvegy Montelione herczegnő, csöndesen dolgozgatva. Néha-néha oda pillantott a mesterre, a kinek mindene, kivéve szemét és kezét, aludni látszott. A herczegnő szépsége megkapó volt már az első tekintetre is. Sudar, tán túlságosan magas termete, parancsoló, halvány arcza, kissé gúnyos, de üde ajkai, ébenfekete hajzata, mely fénylő simára volt fésülve, a szépség oly részletei voltak, melyeket csak utólag méltányolt a néző, miután az *egész* kábító hatásától magához térhetett. Ilyenkor aztán észrevehette, hogy ez előkelő, szép és fiatal asszony arczán valami unottság és szeszélyesség uralkodik, valami perczenként ellebbenő homály, mint az őszi napfényben derengő vidéken, melyen a szél kergette felhők árnyai mutatkoznak. E szempár néha fényes, néha sötét volt, vidám sohasem.

— Mester, — mondá vagy tíz perczny hallgatás után, — maga ma unalmasabb, mint rendesen. A mester próbált mosolyogni, mi elég rosszul sikerült, és — hallgatott.

— Mester, — folytatá a herczegnő, — maga nem csak unalmas, hanem goromba is.

— Hogy-hogy?

— Hallgatásával nem csak beismeri, hogy maga unalmas, hanem még hozzá teszi, hogy én is unalmas vagyok.

— De herczegséged — hiszen . . .

— Persze, herczegséged! Egyebet nem tud mondani. Pedig maga nem ostoba. Tudja, mi nekem a herczegség? Sifli! . . . Ich pfeif' drauf!

Partos ámulva tekintett föl s méltatlankodott.

— Már honnan vette megint ezt a kifejezést?

— Jó bécsi kifejezés. Szeretem. Az Orpheumban pompás couplet-t énekelnek ezzel a végsorral: Ich pfeif' auf All's in der Welt, besonders auf's Geld. Szörnyű schneidig.

S ezzel elfütyölte a nótát is.

— Tehát az Orpheumba jár? — kérdé szemrehányólag a művész. — Ön, mívelt és előkelő hölgy létére, valóban élvezetet talál a Sängerei-ok alantas mókáiban?

— Hogy ne találnék? Hát min mulassak? Talán a bécsi felsőbb társaságba járjak? Elle m'a rudement embêtée, a római, a párisi, a londoni magas aristokratia. Szent Isten! S ebbe a társaságba vágyódtam én, gyermekkoromtól fogva! Ennek a becsvágynak a kedveért mindennemű alacsonyságot

követtem el, sőt férjhez is ezért mentem. Az úgynevezett gondviselés elmés volt. Azzal büntetett, hogy megtette kivánságomat. Brr! Pedig azt mondják, hogy a bécsi társaság még rátartóbb és butább, mint a Faubourg St. Germain-é. Nem kérek belőle. Éljen a Sängerei. Ich pfeif' auf Ihre Aristokratie.

S ujra elfujta a nótát.

— Mit rázogatja bölcs fejét? — folytatá boszszankodva. — A népénekesek nótáiban gyakran ugyanannyi bölcsesség rejlik, mint a legmagasztosabb művészetben, mindenesetre pedig több elmésség van bennök, mint a divatos vigjátékokban. Azt hiszi tán, mert Montelione herczegnőnek hivnak, csak jambusokban mulathatok? Hisz ezt is megteszem, de csak néha. Tegnap «Faust»-ban olvasgattam. Fenséges. De az értelme ugyanaz maradna, ha így átkozná el a világot:

Wenn aus dem schreklichen Gewühle
Ein süss bekannter Ton mich zog,
Den Rest von kindlichem Gefühle
Mit Anklang froher Zeit betrog,
So pfeif' ich Allem —

— Az égre! — rimánkodott a festő.

A herczegnő csak folytatta:

So pfeif' ich Allem, was die Seele
Mit Lock- und Gaukelwerk umspannt —

— Ich pfeife auf den Saft der Trauben,
Ich pfeife auf die Liebeshuld,
Ich pfeif' auf Hoffnung, pfeif' auf Glauben
Und pfeif' vor Allem auf — Geduld!

— Éljen a Sängerei. Ich pfeif' auf Ihre Aristokratie.

Igy travestálva a Göthe megrendítő sorait, a különös asszony földhöz vágta ecsetjét, nagyot kaczagott a Partos szörnyűködésén és czigarettát kért.

A festő szánakozó csodálattal nézte kipirult szép arczát.

— Mit gondol most? — kérdé a hölgy, rágyujtva. — A tisztelt tanár úr bizonyosan úgy találja, hogy igen kommunis vagyok? — S ezzel a zsámolyt odatette szorosan a Partos székéhez, leült és kihivóan nézett szeme közé.

— Azt gondolom, herczegnő, hogy ön angyal, a kibe egy ördög bujt. Ha valaki ezt az ördögöt kikergethetné! . . .

— Pompás. Maga ritkán beszél, de akkor nagyot mond. Csakhogy miért nem akad ördögűző számomra? Angyal! Az nem. De maradhatna egy nő, s ez több, mint angyal, mert nem olyan unalmas. Tudja-e, Partos, hogy ön voltaképen nevetséges ember? Most megmondhatom, mert a veszély elmult. Egy ideig azt hittem, hogy maga fogja az ördögöt belőlem kiűzni. De maga kutyába se vett, s így nem maradt számomra egyéb, mint hogy magát is — tanárszámba vegyem.

S ezzel szeme közé fujta a dohányfüstöt.

— Az égre kérem, — mondá Partos bosszúsan, — ne rágalmazza magát. Lázító az, a hogy a herczegnő önmagával bánik. Nem úgy tesz-e, mintha rám akarta volna magát kötni?

— Úgy teszek, kedves tanár, mert úgy van. Rá akarom magamat valakire kötni — minden áron.

Magára inkább, mint másra. De maga philister. Nemcsak hogy szereti feleségét, hanem hű is hozzá. Ez kezdetben imponált; most nevetségesnek találom. Legyen tehát nyugodt; nincs már baj. Rágalmazom magamat? Hogy-hogy? Mert kimondom az igazat? Tehetem. Gazdag vagyok, független, nincs előítéletem. Megengedhetem magamnak az igazság luxusát. Az igazság az, hogy mindnyájan — hímek és nőstények — a tilos után epedünk. Maga kivétel — talán. Talán mégsem. Ha annyira ragaszkodik a feleségéhez — megengedem, hogy eléggé szép asszony — akkor fölteszem, hogy e nő önre nézve a tiltottnak ingerével bir. Talán nem is szereti önt; ez is inger. Talán úgy lopta. Mit néz olyan különösen rám? Jó, ne személyeskedjünk. Hát, mondom, mind a tilos felé vonzódunk. Csakhogy maguknak, férfiaknak, kiváltságuk van arra, hogy fölkeressék a tilost, ellenben nekünk várnunk kell, hogy az keressen föl bennünket. Persze, mi sem vagyunk hijával a tisztes provokáczió némely eszközeinek. Egy lopva vetett pillantás, egy-egy szándékos pirulás, egy-egy sóhaj — és főkép a kaczérság grand-jeu-je: a tulságos szemérmetesség, mely oly nyomatékos a visszautasításban, hogy utóvégre mint kihívás hat... Eh, én gyűlölöm ez álczákat; én tagadom a támadás privilegiumát, melyre a férfiak igényt tartanak. Unatkozom, de mennyire! ezen a világon, mely mindent ád, csak tápot nem szivemnek, sem tüzelő anyagot égő képzeletemnek. Tehát keresem, igenis *keresem* azt a férfiut, a kit szerethetek s a kinek meg is fogom

mondani, hogy szeretem, oly egyenesen, oly kereken, vagy tán — mit tudom én? — oly reszketve és pirulva, mint akármely ifju szokta megmondani imádottjának. Térdepelni sem röstellek majd, a hogy az urak térdepelnek, ha kedvem lesz rá. Szemérmetesség, női tartózkodás — persze! Szemérmetlenség-e, oly érzést, melyet mindenki magasztosnak mond, elárulni, csak azért, mert asszony az ember? Nőietlenség-e, odaadást mutatni, mikor égünk az odaadás vágyától? A szinlelés teszi-e a nőiességet? Belénk neveltétek ezt az úgynevezett nőiességet, a hogy a khinaiak elkorcsosítják asszonyaik lábát, hogy ne bírjanak messze járni. A török a nő arczára erőszakolja a leplet; a keresztyén a nő *szivére* kényszeriti a pánczélt. A zsarnokság mind a két esetben ugyanaz. Talán nemcsak zsarnokság, hanem raffinement. Hogy önök ne nélkülözzék a hódítás ingerét és örömét, azért *nekünk* erősséget kell játszanunk s a szemérmetesség bástyája mögött éheznünk és dideregnünk! Tiszta szédelgés!

Partos félre tette ecsetét és ránézett. — Herczegséged, — mondá, — most addig beszélt bolondokat — pardon — mig végre okosat is talált mondani. Lássa, én erősen hiszem, hogy bolondságai a rossz könyvekből erednek, melyeket olvasni szokott, okossága pedig a saját fejéből.

— Kiváncsivá tesz, — felelé a herczegnő. — Bók az ön ajkairól, zsémbes mester, oly ritka dolog, hogy kár volna meg nem érteni. Halljuk!

— Azt mondotta, hogy a szemérmetes tartóz-

kodás, melyet a nőtől követelünk, talán csak a férfiak találmánya, a kik akadályokat kivánnak, hogy legyőzhessék. Legyen így. Mi következik belőle? Az, hogy az asszony sokat veszt bájából, mihelyt maga hárítja félre ezen akadályokat. Én különben másként vélekedem. Én azt hiszem, hogy a szemérem és tartózkodás a nő lényéhez tartozik s hogy, a mit ön intézménynek tart, a természet törvénye. De akármint legyen is, a nő mindenesetre helytelenül cselekszik, ha kevésbbé szép akar lenni, mint a milyen. A *kibívó* asszony pedig nemcsak hogy veszít szépségéből, hanem egyszerűen *rút*. Utálom a festett nőket; a legszebb szín, melyet nő arczára rakhat, undok a természetes bőr életteljességéhez képest. De hát mit mondjunk oly nőről, a ki *szennyes* színekkel kendőzi magát, csakhogy olyan ne legyen, mint a többiek? Kéjencznek ez pikáns lehet; az igazi férfiút vissza fogja riasztani. Az ön beszéde, herczegnő, csupa korom, csupa önfeketités. Egy szót sem hiszek el belőle; de azon számos pillanatban, mikor furcsa nézeteit vitatja, herczegséged minden szépsége és szelleme daczára előttem már — nem nő . . . Lássa, ez udvariatlan beszéd. De jó szándékkal mondom. Nyilvánvaló, hogy herczegséged még sohasem volt szerelmes. De ha az lenne és választottja előtt ily hangon találna szólani, akkor nem fog neki tetszeni. E dicső termettel, e büszke, szép arcz-éllel, e szikrázó szemekkel vissza fog neki tetszeni! Nem hiszi el? Herczegséged «Faust»-ból idézett, a maga módjára. Én is szoktam benne olvasgatni, mert

hát mi egyebet olvasson a mai ember, ha költészetet keres, a mely modern, de még sem rút? Azt a fiatal boszorkányt, kit Mefisztó a Valpurgisz-éjjeli tánczra Fauszt mellé ád, szépnek vagy rútnak képzeli-e?

— Csodaszépnek — természetesen.

— Lássa, pedig ezt a pokoli szépségű lényt, a ki oly csábítóan tánczol és danol, az epedő Faust hirtelen ott hagyja. Miért?

«Nem bir örvendeni danáján,
Piros egérke ugrott ki a száján.»

Ah! Herczegséged befogja száját! Helyes. Fogadja meg tanácsomat s tegyen ugyanígy, mikor ideáljával találkozik. Meglátja, ennek csodás hatása lesz. A térdeplésre nem is fog rákerülni a sor, legalább az ön részéről nem. Haragszik?

— Nem. Csak folytassa. Szeretem, mikor oly nevetségesen eloquens. Magán jól fest az erkölcsösség.

Partos nem nagyon kapott a dicséreten. Megint előfogta ecsetjét és koronként oldalt nézve szép tanítványára, festés közben folytatta:

— Nem szeretek ily hosszan beszélni; önhittségnek látszik. De ha már elkezdtük s herczegséged kegyes meghallgatni, kiöntöm a szívemet. Mondja csak, herczegnő, milyen gyönyörűséget talál abban, hogy tönkreteszi hírnevét?

— Hirnevemet?

— Azt, Bécsbe érkezik, hol mint Montelione herczeg özvegye minden ajtót nyitva talál s ezen aj-

tók mellett elhalad, anélkül, hogy csak be is kukkantana. Az olasz nagykövetnél egyszer tett látogatást, azóta feléje sem néz. Inkább a consulhoz jár, mert az az apró szinházak apró nagyságait víg vacsorákra gyűjti; egy operette-tenorral, a ki még ostobább, mint hangjánál fogva lehetne, a czigányokhoz kísérteti magát; holdfényben kocsikáz a bankárvilág gavallérjaival, híres ujságírókkal sétál a Ringen. Az emberek arról disputálnak, hogy számos udvarlói közűl melyik dicsekedhetik kegyeivel; s mert egyikben sem tudnak megállapodni, majd nemsokára azt fogják mondani: Mindenki. Szóval, míg más asszony azon van, hogy lehető tiszta hírrel lehető sokat élvezzen, herczegséged mindent megtesz, hogy apácza-életet folytatva, ledér nő hírébe jusson.

— Apácza-élet! Hogy' tudja?

Partos vállat vonva hallgatta e kihivó kérdést.

— Tudom, mondá, mert hetek óta naponként látom és hallom a herczegnőt és mert nem estem a fejem lágyára. Engem el nem ámít. A herczegnő a bűn szájhőse, olyan vasgyúrója a könnyelműségnek, ki mint a latin comoediabeli Bramarbas folyton emlegeti azon hőstetteket, melyeket — elkövetne. Pedig semmit nem fog elkövetni. Egy utczai kisasszony jobban adná Lucretiát, mint ön Messaliánt. Mondjon le erről a szerepről. Lássa, ha nem szeretném, nem mernék egy herczegnővel így beszélni, s ha nem ismerném jól, a megtiszteltetést, melyben kis nőmet látogatásával részesíteni szokta, bizonyára el nem fogadnám. Nem tudok mást kép-

zelni, mint hogy szörnyen unatkozik, s a világi tisztesség ellen elkövetett apró rugdalózásokkal csak bátorságot akar magának csinálni, a gyakorlati ledérségre való bátorságot, melyre eddigelé nem tudott szert tenni. Ne tegye! Ne pazaroljon el oly jószágot, melyre valamikor igen nagy és sürgős szüksége leszen.

— Hogyan érti ezt? — kérdi a herczegnő élénken. Ajkai körül a gúny már régen eltünt, és feszült komolyság, sőt bágyadt szomorúság lépett helyére. Hangja rezgett, mikor e kérdést tette és Partos nyugtatólag fogta meg kezét.

— Eljön ám! — mondá biztatón, a hogy a gyermekeknek a karácsonfiát szokás igérni. Eljön bizonyosan, talán már közel is van. Minden pillanat meghozhatja Őt, a sors küldöttét, az ön reményeinek vagy félelmének tárgyát. Hogyan tudna előtte megállani, ha hozománya meg volna szegve, női természete meg volna hamisítva? Ön nem arra való, hogy ha szeret egy férfiút, hazudni tudjon neki. Oly csábítónak tetszik-e önre nézve, hogy majdan az első ember elé, a ki szívét hangosabb dobogásra készti, ily vallomással lépjen: «Kerestelek mindenféle tévúton, míg rád akadtam; most te vigy vissza a jó útra?» Hiszen nevetséges, hogy férfi létemre önnek prédikálok. De nem is erkölcsöt prédikálok én, hanem okosságot és őszinteséget. Ha már minden áron le akar térni a szokás és erkölcs ösvényéről, ha nem akar egy férfi eszménye, hanem csak szeretője lenni — Isten neki. De akkor tartogassa e boldog ember szá-

mára mind azt, a mit neki nyujthat: nem csak a gyümölcsöt, hanem a takargató lombot is, nem csak szépségét, hanem a hamvát is, a szeplőtlen nőiességet. Azt hiszi, hogy a jövő ezen embere jobban fogja önt szeretni, ha tudja, hogy nem áldozott neki semmit? Hiszen van olyan is; vannak emberek, a kik az asszonyban is, mint a vadban, a haut-goût-t szeretik. Az ilyenre vár? Reménylem, hogy nem. Rosszúl is járna vele, mert az igazi haut-goûtra a herczegnő nem fog szert tenni. Ön nem is fáczán, —

— Hanem liba, — mondá a herczegő nevetve. — Ön mindig szeretetreméltó.

— Igazán kár, herczegségeddel komolyan beszélni, — felelé a festő s visszatért vásznához. Bántotta a fordulat, melyet a hölgy a beszélgetésnek adott.

A szép asszony megint elkomolyodott. Merengve nézett Partosra, aztán odament, vállára tette kezét és halkan mondá:

— Nem kell haragudni. Igazán liba vagyok. Mondja meg őszintén: komolyan hiszi, hogy — eljön?

A festő mélyen nézett a komoly, halavány arczulatba, melyből a derült boldogságnak még lehetősége is mintha száműzve lett volna. Összefacsarodott a szíve, midőn e lankadt, kietlen vonásokban olvasott.

— Hisz jönnie kell, — mondá szintén halk hangon, mint a ki maga sem hisz jóslatában. — Csak kell, hogy éljen valahol az a megváltó lovag,

a kire ennyi szépség várakozik. Csak aztán késő ne legyen.

— Késő? Bizony — máris elkésett. Évekkel, örökre! Hát azt hiszi, tanár, hogy olyan volnék, a milyen vagyok, ha még becsülném magamat? J'ai perdu l'estime de moi-même, voilà tout. Eh mit! Pfeif drauf!

Ő is visszatért festőpolczához.

— De az ég szerelmére, — kiáltá Partos bosszúsan, — mit vétett ön voltaképen? Hiszen lehetetlen, hogy csalódjam. Tisztességes asszonynak tartom! Bocsánat! Ez persze a legkevesebb, a mit egy herczegasszonyról mondhat az ember.

— Hagyjon nekem békét a maga herczegasszonyával, — fakadt ki türelmetlenül a hölgy. Nem vagyok én herczegasszony; talmi aristokrata vagyok. Atyám becsületes munkásember volt, a kinek okosabb tervei voltak velem. De én, liba, herczegnő akartam lenni, vagy nihilista, vagy más valami portentum. A könyveknek vagyok áldozata, melyeket faltam. Magam is akartam valamivé lenni, miután atyám gazdaggá tett. A selfmade woman! Én a magam alkotása vagyok. Hahaha! Gyönyörűen sikerült, mondhatom. Hogy mit vétettem, kérdi ön? Hát nem elég az, hogy Montelione herczegné vagyok? A római table d'hôte-nál azt a szegény öreg embert, kinek nevét viselem, elkaczérkodtam magamnak. Tudtam, hogy nincs benne két esztendőre való élet; tudtam, hogy vagyona elsülyed az adósság árjában; de nem tágítottam, míg férjem nem lett, mert herczegnő akartam lenni. S ezt egy

tizennyolcz éves leány tette! Egy gyermek! És még becsüljem magamat!

Partos egy darabig elhallgatott. — Ez az egész? — kérdé aztán. — Nem szép dolog — de elvégre ön szép volt és gazdag s mindenesetre többet adott, mint a mit kapott. — Higyje meg asszonyom, — folytatá, erélyes homlokát ránczba-szedve, — kevés ember van a világon, a kinek nincsen semmi oka, önmaga vagy más előtt elpirulni. De azért szomorú volna lemondani az önmagunk becsüléséről. Emberek vagyunk. A viszonyok néha oly tömkelegbe sodornak, melyből a legbecsületesb lélek sem tud egyenes úton szabadulni.

Ezt Partos annyi meggyőződéssel mondta, hogy a herczegnőnél kevésbbé élénk eszű nő is kiérezhette, hogy tapasztalásból beszél.

— Ön is? — kérdé ámulva. — Lehetséges ez? Az ön lelkét is furdalná valami?

— Általánosságban szólottam.

— Magáról szólott. Bocsásson meg, indiscrét vagyok. De — mégse. Föltártam önnek egész valómat, mint jó barátnak. Ön szívemhez szólott, mint barátom, mint gyóntatóm. Úgy-e, ön azt bizonyítgatta, hogy egy-egy botlás miatt nem kell mindjárt beadni a kulcsot, hogy az ember kiküzdheti újra az önmaga iránti respectust? Jó; hajlandó vagyok kisérletet tenni, ha megmutatja, hogy mikép járt el ön? Oly derék és jóravaló ember mivel vádolhatja magát? Nem lehet az oly rettenetes dolog, hogy rám ne bízhatná. Elmondja?

Partos mosolygott. — Egy cseppet sem rettenetes, — mondá, — de nem szeretném elmondani.

— Tehát semmi rossz dolog? — kérdé a szép asszony.

— Semmi rossz. Inkább jó szándék. De gyávaság — nem, csak félénkség a kivitelben az, a mit szememre hányhatok. Kérem, ne tegyen több kérdést.

Nem teszek. De találgatnom szabad. Tudom, hogy ki lebegett szeme előtt, midőn azt mondotta, hogy mindenki lehet olyan helyzetben, hogy valaki előtt elpiruljon. *Portenstein* herczegre gondolt.

Partos türelmetlenül felelt:

— Herczegségednek még most is e rangtársán jár az esze, a kivel állítólag sohasem beszélt. Anynyit kérdezősködött utána s én mindent elmondtam, a mi érdekelhette. Megrajzoltam jellemét, gondolkozásmódját s megmondtam azt is, hogy nagy fájdalmamra ez ismeretséget — mondhatom: e baráti viszonyt — meg kellett szakítnom.

— De hogy mi okból tette, azt soha sem akarta megmondani.

Partos, e megjegyzést hallatlanná téve, így folytatá:

— Elmondtam, hogy elvesztettem nyomát, mint ő az enyimet s hogy remélem, hogy soha sem fogunk többé találkozni. S mikor kívánságának eleget tettem volt, kértem herczegségedet, ne szóljunk többet e tárgyról. Herczegséged megígérte . . .

— Meg — de eszem ágában sincs megtartani ez ígéretet. Eh, mit! Ide jöttem Európa legdélibb

pontjáról ebbe a hideg Bécsbe, csak hogy mindent megtudjak, a mit ön a herczeg felől tud. Palermóban észrevettem, hogy fordúlt meg ön hirtelen, hogy irult-pirult, midőn a Montelione-parkban véletlenül rábukkant. Ön ezt fölindulásával magyarázta, melyet az elhagyott jóbarát hirtelen föltünése okozott, a kitől haragban vált meg. De magát a haragot, a szakítás okát és folyamát nem akarta elmondani.

— Herczegséged meg fogja engedni, hogy erről mos is hallgassak. Nem vagyok híve a gyónásnak.

— De meghallgatta az enyimet.

— Sohasem bátorkodtam kérdezősködni. Még az iránt sem, hogy mi oknál fogva érdeklődik azon férfiú iránt.

— Hát elmondom.

— Nagyra becsülöm a herczegnő kegyét, de le volnék kötelezve, ha e tárgyban nem tisztelne meg bizalmával.

A herczegnő ajkait harapta. Bizony, a festő magaviselete e perczben elég rideg volt, és oly természetre, mint Montelione herczegasszonyé volt, sértőleg is hathatott.

De a herczegnő elnyomta érzését és azzal az udvariassággal, mely bizonyos körökben gorombaság, könnyedén meghajtotta fejét.

— Barátomnak tartottam a tanár urat, — mondá. — Bocsássa meg elbizakodásomat. Nem fog ismétlődni.

Az ajtó felé indult, midőn belépett Tessen báró.

VIII.

(Hogyan történt?)

Tessen kiérezte azt, a mit minden okos ember kiérez, mikor oly szobába jön, a hol ketten bizalmasan feleseltek. Ily helyen annál hűvösebb a levegő, mentül hőbb volt a tusa, s a feszültség annál feltünőbb, minél fesztelenebbül akarják leplezni. A báró, a ki sokkal gyöngédebb természetű okokra gondolt, mint a melyek valósággal fenforogtak, mint igazi világfi azzal sietett a helyzeten könnyíteni, hogy egy ugrással in medias res rohant, Partosnak másnapra bejelentvén «legujabb barátját,» Portenstein Erik herczeget. — Megbocsát, — tevé hozzá, — hogy bejelentés nélkül jöttem. De mikor magam is mást jelentek be, — de mi lelte magukat?

E fölkiáltást a báró a legnagyobb discretio mellett sem volt képes elnyomni. A kiket ő ez új tárgy hirtelen fölvetésével ki akart segíteni a zavarból, azok szobrokká kövülve álltak előtte, merev tekintettel, egymásra bámulva.

Partos előbb tért magához.

— Nem csalódik? Portenstein *Erik* herczeg?

— Úgy van. Portenstein Erik herczeg. Mi ebben

oly különös? Egyptomból érkezik — véletlenül találkoztunk. Talán ismeri?

Partos új kérdéssel felelt.

— És azt mondta, hogy engem, Partos Oszkárt, akar meglátogatni?

— Úgy van, önt, Partos Oszkár tanár urat. De mit csodálkozik ezen? Hiszen úgy tesz, mintha tanuló volna a festő-egyetemen, nem pedig egyik híres professora.

— Jó, jó — de hogy egy Egyptomból érkező utas az én nevemet ismerje, az mégis feltünő.

— Megengedem. De nem is a neve tünt fel neki, hanem festménye, az «Önimádat» a kiállitáson. Sajátságosan meghatotta. Persze, személyes vonatkozás is volt a dologban. Azt mondta, hogy a festmény modora oly valakire emlékezteti, a kivel barátságos viszoyban élt, egy fiatal festőre, a ki — sajátságos! — szintén Oszkár volt. Kister vagy Küster...

— Küstner Oszkár, — mondá Partos és félre téve ecsetjét, föl s alá járt a műhelyben,

Tessen csodálkozva nézett a herczegnőre, ki a maga részéről le nem vette szemét Oszkárról. A halványság és lankadtság eltüntek a szép asszony arczáról. Kipirúlt arcza, szikrázó szeme egészen más nőt mutattak...

Tessen ámulva nézte a föl s alá rohanó Partost.

— Ön ismeri Küstner Oszkárt? — kérdezé.

— Mint magamat, felelé Partos keserűen. Aztán félig magában folytatá: — Mit bámulok? Hiszen egyszer meg kellett ennek történnie. Hideg vér, hideg vér.

Tessen előtt kezdett valami derengeni.

— Saperlipopette! — kiáltá, homlokára csapva tenyerét. — Ez szép história. Akkor talán méltóztatik ismerni a híres Spadaro Carmelát is?

Partos ökölbe szorított kezekkel rohant a báró felé.

— Hogy ismerem-e? — dörgé. — Igenis, ismerem. Talán azt gondolta az úr, hogy el fogom tagadni? Feleségem!

A báró meghajtotta magát.

— Gratulálok, — mondá. — De azért nem kell úgy kiabálni. Persze, már tegnap is eltalálhattam volna. — S azzal a közvetlenséggel, mely a bécsi ember ajkára nevezetes pillanatokban mindig bécsi kifejezést csal, fölkiáltott: — Verfluchtes Kaffeehaus!

Partos megint föl s alá rohant, mint oroszlán, ki először van a kalitban s minden vasrúd között kibuvót keres.

— Zu dumm, — mondá végre ő is, bécsiesen. — A dolog nem olyan tragikus.

— Én is a mondó volnék, — jegyzé meg Tessen némi félénkséggel.

— Tehát a herczeg önnek mindent elmondott? Ez hasonlít hozzá.

— Mindent, a mit tudott. De hogy kegyed Küstner és hogy neje született Spadaro Carmela, arról a legkisebb sejtelme sincs.

— Óh! Hisz méltóságod maga is csak tőlem tudta meg. Milyen ostoba vagyok! De a rossz lelkiösméret mindig ostoba.

Itt megszólalt a herczegnő is.

— A rossz lelkiösméreten — mondá higgadtan, de némi gúnynyal is — legjobban könnyítünk, ha megyónunk. De tanár úr nem híve a gyónásnak. Elkísér-e, Tessen?

Tessen karját nyújtotta.

— Ne még, — kiáltá Partos. — Kérem herczegségedet, maradjon. Szükségem van jó tanácsra. Meggyónok.

— Hát egyedül távozzam? — kérdé Tessen discrete.

— Maradjon, kérem, báró úr is, ha nem untatja a dolog. Megbeszélni a herczegnővel is lehet az ügyet, de a jó tanácsért, tartok tőle, önhöz kell folyamodnom. Egyébaránt úgy is mindent tud, kivéve az összefüggést; érdekemben van, hogy éppen ezt ismerje. Kérem, üljenek le, — bezárom az ajtót, üljünk hadi tanácsot.

Kiment és megmondta a szolgának, hogy nincs otthon senkinek; Partosnénak is, ha véletlenül jönne, mondják meg, hogy az úr elment. Aztán visszatért, az ajtóban megfordította a kulcsot és fölkérte a bárót, mondja el, miképen ismerkedett meg a herczeggel és mit tudott meg tőle. — Ezzel, — mondá, — fölment engem sok ismétléstől és a herczegnőnek módot nyujt arra, hogy egy embert, kit csak híre után ismer, a saját világításában is megismerjen.

Tessen elmondta tegnapi benyomásait, azok elhagyásával, a mik a herczeg száműzetési korszaka előtt történtek; ezeket kényes természetűeknek tar-

totta s különben sem tartoztak a Partost érdeklő dologhoz. A herczegnő feszülten, növekedő érdekkel hallgatta. Minden részlet fontosnak tetszett előtte, a mi a herczeg jellemére és gondolkozására világot vethetett, úgy hogy több helyütt fölkérte Tessent, hogy a herczeg saját szavait ismételje; a Carmela története csak másod sorban érdekelte. Végül, mintha egészen elfeledte volna, hogy Partost nem a herczeg jellemzése, hanem a saját, meglehetősen kényes helyzete érdekli, elkezdett a német aristokrata elveiről értekezni, a kit ő egy cseppet sem hóbortosnak, hanem inkább elsőrangú gyakorlati bölcsésznek tekintett.

— Bocsánat, herczegnő, — jegyzé meg Tessen, én csak elmés bolondnak nézem őt. De nem erről van most szó, — ha nem csalódom — arról, hogy kedves mesterünk kényes helyzetében miként viselje magát a herczeggel szemben? Ha be lehetne bizonyítani,hogy ezen érdekes jövevény rögeszmékben szenved, akkor a legegyszerűbb dolog az volna, ha egy felreeső nyájas házikóba vitetnők, kerti kilátással. Csak hogy tartok tőle, hogy erre a kellő bizonyság nem lesz egyhamar megszerezhető. Még egyszerűbb lenne a dolog, ha ő herczegségét egészen épeszű embernek lehetne tekinteni. Ez esetben Partos úr őt a legmelegebben fogadná, elvinné házába és bemutatná neki hölgyét, hogy ime, herczeg, ez Partosné született Spadaro Carmela; be fogja látni herczegséged, hogy bizonyos tervek, melyeket e hölgyre nézve táplálni méltóztatott, ma már túl vannak haladva s nem kerülhetnek többé

napirendre. A baj az, hogy a herczeg se nem egészen bolond, se nem teljesen ép elméjű. Ebben rejlik, szerény hozzávetésem szerint, az egész nehézség.

— Nem egészen, — felelé Partos, a ki e jelenés alatt egy szót sem szólt, s most visszanyerte higgadtságát. — A nehézség rám nézve főleg abban van, hogy egyszer életemben nem mondtam igazat, illetőleg elhallgattam az igazságnak egy részét. Ha úgy jártam volna el a dologban, mint minden másban szoktam, akkor most a herczeget vagy épen nem, vagy teljes nyugalommal fogadnám. Hogy elfogult lelkiismerettel kell őt viszontlátnom, az nyomja szívemet. S még más is. A nőm sem tud semmit arról, hogy mily úton jutottam hozzája. Azt hittem, hogy bemocskolnám lelkét, ha a herczeg szándékairól beszélnék neki. Most mind ezt tisztázni kell. El lehettem készülve erre. Hazugság nem maradhat elintézetlen. Olyan, mint a szálka a húsban; ki kell húzni, vagy gennyedés támad.

— Hazugság... hazugság... — mondá Tessen elgondolkozva. — Úgy emlékszem, boldogúlt atyám aphorizmáiban (legértékesebb hagyatéka) olvastam egy tanácsot a hazugságról... «Ne hazudj soha — *félig.*» — Azt hiszem, kedves tanár, hogy tovább kéne hazudnia, véges végig. A herczegnek sejtelme sincs arról, hogy bájoló neje ugyanaz a hölgy, ki iránt neki is érdeklődni méltóztatott. Minek tudná meg ezentúl? Ha pedig nem tudja meg, akkor ő Nagysága egyszerűen az ő régi, bár hűtlen barátjának felesége, és

Egyszer életemben nem mondtam igazat.

— *Nem* voltam hűtlen, — felelé a tanár nyomatékkal. — Hallgassák meg, miként történt minden. Én már láttam volt Carmelát, midőn a herczeg őt még csak nevéről ismerte. Az anacaprii kis templomban találkoztunk. A bibliának nincs mindig igaza. Nem az talál, a ki keres, hanem az, a ki nem keres. A homályos szentélyben egy oltárkép előtt álltam s hogy a kellő nézpontot megleljem, egy lépést hátráltam, midőn lábam valamiben megakadt. Nem értem rá megnézni, hogy mi — mert mar is hanyatt feküdtem, bosszankodva és szégyenkezve is, mert mellettem valaki kaczagott. Egy lányka volt, ki ott imádkozva térdepelt s kinek ruhájában megbotlottam. Ez a lány Carmela volt. Bocsánatot kertem, a miért elestemben káromkodtam. Azt felelte, hogy sebaj, az apja is szokott káromkodni, még pedig szintén németül, s hogy a legjobb emberek is néha káromkodnak. Így megeredt a beszélgetés — németül is folytattuk, mert ő mindjárt egy kicsit kérkedett ebbeli tudományával, s úgy találtam, hogy rendkívül szép és vidám lelkű egy teremtés. Mélyebb benyomást nem tett rám. Azért nem is szóltam a herczegnek a találkozásról, a mint egyátalán elvem volt, a szép asszonyokról és lányokról, a kikkel találkoztam, előtte hallgatni. —

— Helyes! — dörmögé Tessen.

Partos folytatá:

— Mikor a herczeg először említette nekem a híres Carmelát, igazság szerint talán megmondhattam volna neki, hogy ismerem. Meg is teszem, ha hozzá tehettem volna, hogy kevésbbé szép hírénél.

Ezt hazugság nélkül nem mondhattam, tehát inkább elhallgattam. Hazugságom tehát voltakép igazmondásból eredt. A herczeg mind jobban belehevült szeszélyébe s azt javasolta, hogy együtt költözzünk a Rüdeke házába. Ez elől kitértem; de nagyon furdalt, hogy az elfogulatlan, kedves teremtést űzőbe vette. Megvallhatom ma, hogy atyja szigora daczára nem jól őrzöttnek tartottam a leányt. Vidámságát és pajzánságát könnyelműségnek néztem, s a hogy velem tréfálgatott és végül megkért, hogy ne áruljam el, hogy oly hosszan beszélgettünk, azt a benyomást hagyta volt bennem, mintha épen a szigorú őrizet tette volna őt titkos pajkosságokra fogékonynyá. Azt is mondotta, hogy apja úgy őrzi, mint valami elbűvölt herczegkisasszonyt, s nevetve hozzá tette, hogy a szomszédasszony is a kártyából «Principé»-t jósolt neki. Mindez fejemben járt, mikor a herczeg Anacapriba készült. A nélkül, hogy legkevésbbé is magamra gondoltam volna, a szép leány szerencsétlenül járt nénje kísértett előttem s elképzeltem a mostoha apa gyötrelmeit, ha Carmela is úgy találna járni. Elhatároztam, hogy megintem s megmondom neki, ki az a festő, a kit hajlékába fogad. A herczeg felsült s én szabadabban lélekzettem egy jó cselekedet öntudatában, melyben az önzésnek semmi része sem volt. Tudják, mi következett. A herczeg nem mondott le az ostromról; azt kívánta, hogy mint szövetségese, mint kémje lopózzam abba a várba, melyet ellene védelmeztem. Ezt sokalltam. Azon a ponton voltam, hogy egyszerűen szakítsak vele. De eszembe jutott, hogy

Úgy találtam, rendkívül szép és vidám teremtés.

akkor már azért sem mondana le a játékról. A mily kártyás természetű, gondolám, csak fokozná a tétet, mindaddig, a míg megnyeri a parthiet. Fejes lettem, mikor őt oly nyakasnak láttam s elhatároztam, hogy ez egyszer elvágom az útját. Fogadkozásaira, hogy csak azt a nőt keresi Carmelában, a ki örökre lekösse, s hogy csak akkor fog vele «kezdeni», ha én is az «igazi»-nak találom, semmit sem adhattam. Carmela nem volt Gretchen, s a herczegről egyáltalán nem hittem, hogy Faustnál lelkiismeretesebb fogna lenni. Hagytam tehát Nápolyba menni és megszálltam Rüdekénél, de csak azért, hogy kereken megmondjam ennek, mi járatban vagyok. Többet is tettem. Egyenesen megkérdeztem tőle, hogy hajlandó-e eladni a lányát, hozzátévén, hogy utóvégre lehet, hogy ezzel a lányt is szerencséssé teszi. Sőt azt hiszem, egy kicsit biztattam is, elmondván neki a herczeg sajátságos nézeteit, még pedig egészen a herczeg értelmében: hogy t. i. le is köthetné magát annak, a ki le bírná kötni. Szóval, bizonyos ujsághirdetések stilusában szóltam, melyek azon erényes mondattal szoktak végződni, hogy «házasság nincs kizárva.» Ennyire szívemen feküdt, hogy a herczeggel szemben tiszta legyen a lelkiismeretem. Hisz az öreg német tisztes képű gazember is lehetett, a kis leány pedig oly ártatlan-ravasz keverék, mely legalkalmasabb a herczeg kóborlásainak véget vetni. E beszéddel majdnem életemet koczkáztattam; mert Rüdeke, a ki idővel fél taljánná lett, dühében kés után nyúlt. Kicsavartam kezéből s most már szívem szerint

beszéltem neki. Az öreg erre sírt, mint a gyermek s egyszerre oly gyámoltalannak is érezte magát, mintha gyermek volna. Mit tegyek? — kiáltá folyton — mit tegyek? Aztán fölnézett elhúnyt felesége arczképére, melyet valamely festő fénykép után ajándékba készített neki s térdre borúlt előtte: «Tanácsolj! Szegény gyermekedet akarja!» Igazán szívszaggató látvány volt. Egyszerre felugrott, mintha ıátománya lenne. — Tudja, mit fogok csinálni? — kérdé. — Ő súgta meg, a jó asszony. Azt teszem, a mit ő akart annak idején s a miben én meggátoltam. Elmegyek, elhagyom ezt a szerencsétlen házat. Mert félek, nem annyira a herczegtől, mint magamtól. Leszúrnám, a hol érném. S aztán mi legyen Carmelából?

— Ez oly argamentum volt, mely rám is hatott. Azért helyben hagytam elhatározását, sőt segítettem a kivitelben, egy kis tőkét kölcsönözvén neki (jókor örököltem), mely a kis birtok árához csatolva, elegendő lehetett új életpálya megkezdésére. Eddigi üzlete folytatásáról szó sem lehetett s így elhatározta, hogy Rómába megy s ott valamely fogadóban mint kapus keres alkalmazást, a miben németül tudása segíthette. Nem tettem ellenvetést, csak annyit jegyeztem meg, hisz elég lesz, ha félesztendőre tűnik el innen. A herczeg, ha egyszer nyomuk veszett, egyhamar nem fog Capriba jönni, s aztán csak találkozik Carmelának való férj, s ezzel minden félelemnek vége szakad. Egy héttel rá a terv végre volt hajtva s már hírt is vettem Rómából, hogy az öreg ott lakást fogadott s keresi az

alkalmazást. Most már én is fölszedtem sátorfámat s a herczeg számára hátrahagytam a tudvalevő levelet. Egy kissé bántott, hogy így suttyomban kellett eltünnöm; de mégis nyugodt voltam, mert egészben tisztességesen jártam el.

— Bizonyára, — mondá Tessen.

— Eddigelé igen, — jegyzé meg a herczegnő.

Partos folytatá:

— Keressük tovább, hogy hol rejlett a bűnöm; mert kell bűnnek lenni a dologban, noha minden oly természetesen fejlődött, mintegy magától. Legkevésbbé sem volt szándékom az elköltözöttek nyomát tovább követni. Az öreg Rüdekének meg kellett mondanom, hogy mikor, hol ér el levele, mert mindenképen szívén feküdt, hogy a fölvett kölcsönt a kis birtok árából megfizethesse. Hazamenet meg sem álltam Rómában, és mindent, a mi oda számomra érkezhetett, Firenzébe rendeltettem. E küldemények között egy levelet találtam, mely arra bírt, hogy Rómába visszatérjek. Rüdeke beteg volt s Rómába czímzett levelében megkért, látogatnám meg keresztülutaztomban. Rossz állapotban leltem szegényt. Az orvos azon kérdésemre, hogy nem a római éghajlat árt-e neki s hogy baját talán elkerülhette volna, ha Capriban marad, tagadólag felelt. A betegség a tüdő meg-megujúló gyuladása volt s az orvos hite szerint bárhol is így jelentkezett volna. Ez megnyugtatott magamra nézve, de nem a szép leány tekintetében, a ki, ha helyesen olvastam a betegnek és az orvosnak arczvonásaiban, nem sokára egyedül fogott a világban állani. Rüdeke úr

nyilván sejtette a dolgot, noha a lány jelenlétében a legnagyobb bizalmat mutatta közel felépülése iránt. Egy este — mert kötelességemnek tartottam, mindennap elnézni hozzá — Carmelát a külső szobába küldte és nyíltan kezdett velem közel haláláról beszélni. Végül azt kérdezte tőlem, el fogom-e hagyni árváját vagy oltalmazni fogom-e? Zavarba jöttem, mert magamban már rég kezdtem azon gondolkozni, hogy mint menekülhetnék a kedves lány veszélyes légköréből? Hogy a beteg embert megnyugtassam, azt feleltem, hogy baját nem tartom ugyan veszedelmesnek, de hogy barátságomban minden körülmények között bízhatik, s leánya is, ha tanácsomra találna szorulni, reám számíthat. Ezzel nem érte be. Tekintete aggódó és nyugtalan lett, kezem után kapott, mintha nem akarna többé elbocsátani, aztán tört hangon kérdé, hogy hát ne vihesse sírjába azt a vigasztalást, hogy Carmela lesz a feleségem? Meg voltam ijedve. Carmela e szomorú időkben, a mikor mindennap találkoztunk, új és egyre mélyebb benyomást tett lelkemre. *Szépsége* ellen a rendkívüli hír, mely mint harsonás megelőzte, megóvhatott; kedves, egyszerű *lelke* védtelenül talált. Különösen egy tulajdonsága vált veszedelmessé, mely ily ritka szép lényben meglepő, mintegy csodaszerű volt: a szerénysége. Tudta, hogy szép, mégis úgy tett, mintha a szépség semmit sem nyomna. Már több ízben kérdeztem volt magamban, hogy e bájos teremtés az ő végtelen egyszerűségében nem volt-e igazán az a lény, a ki a herczeget lefegyverezhette és megjavíthatta volna?

Tudta, hogy szép . . .

Ezen gondolataim közé úgy esett az öreg ember kérdése, mint kő a kút mélyire. Visszhangjából, mely tompán kongott lelkemben, egy örvény mélységét véltem fölismerni — s így kitérőleg feleltem: hogy Carmela nem mutatott szerelmet irántam, hogy rosszabb volna őt oly férfihoz adni, kit nem szeret, mintha önnön oltalmára bízná stb. Az öreg bocsánatot kért merészségeért, hiszen tudhatta, mondá keserűen, hogy szegény leány becsületes úton nem jut szerencséhez. Hiába iparkodtam őt megnyugtatni. Végre látván, hogy falnak fordul és nem felel, jó'szakát mondtam neki és elmentem. Keresztül kelle mennem a külső szobán, a hová Carmelát küldötte volt. Úgy éreztem, el kell lopóznom a nélkűl, hogy feléje nézzek. De midőn a gyengén megvilágított szoba első tekintetre üresnek látszott, mégis önkénytelenül visszafordúltam. Ott guggolt Carmela, összezsugorodva egy szekrény mögött, arczát, két tenyerével eltakarva, mint egy gyermek, a ki a villám elől búvik. Hallottam görcsösen elfojtott zokogását s úgy éreztem, hogy nem hagyhatom el vigasztaló szó nélkül. Nyilván hallgatózott volt — beteg atyja miatti aggodalmában — s most tudta, hogy gyámolója el van veszve. De a többit is hallotta, a mit beszéltünk; ez meglátszott kínos zavarából, a midőn biztattam, hogy számítson reám, ha véletlen baleset fogná érni, pár akadozó szóval megköszönte «kegyes jóakaratomat,» — hozzá tévén, hogy ő nem fél — megél valahogy Capriban. De szegény atyja! S megáradtak könyei. Vigasztalgattam; egyszerre erő-

szakosan kirántá magát fájdalmából, megtörlé szemeit s jó'szakát mondott. Feléje nyujtott kezemet mintha nem látná, szótlanúl bement atyjához.

Elnéztem hozzájuk másnap, s a következő napokon. A tartózkodás, melylyel Carmela ezentúl fogadott, nem hagyott nyugtot. Az elfogulatlanság eltünt érintkezésünkből — és ez a betegágy melletti csöndes együttlétet még veszélyesebbé tette, mint a minő azelőtt volt. Minél kevesebbet szóltunk, annál beszédesebb lett tekintetünk s egy este, midőn a lány borus szeméből csöndes könnyek peregtek, kezeink is találkoztak. A beteg szundikált s én mintegy félve hajoltam föléje, a hogy a tilosban járó gyermek szokott félszemmel anyjára nézni. E közben valami hőséget éreztem kezemen. A szegény leány térdre borulva csókolgatta kezemet. S a midőn ijedten elrántom kezemet, s ő zokogva mondá: — Hagyjon el bennünket! Ne törődjék velünk! — fölemeltem és karjaimba zártam . . .

A beteg fölébredt; fölemelkedett ágyában, mosolyogva felénk terjeszté reszketeg kezeit, aztán könnyebbülten és kimerülten visszaejté fejét a vánkosra és meghalt.

IX.

(Hadi tanács.)

A herczegnő és Tessen báró megoszlott érzésekkel hallgatták ez elbeszélést. A hölgy súlyosnak és kényesnek találta az esetet. Megengedte, hogy Partos végzetszerüleg jutott oda, hogy Carmelát nőül vegye. Védangyal gyanánt akart belenyulni életébe s végre kénytelen volt a cselekvő gondviselés szerepére vállalkozni, hogy a leány ne legyen szerencsétlenné azon ember által, ki fejébe vette, hogy sorsát intézi s ki talán szerencséssé is tette volna. Ez a féligazság átka, mondá, mely mindnyájunkat elér, a kik oly eszményi erő után törekszünk, melynek csak az észben van forrása, de melyről igazi természetünk nem tud semmit. Természetünk — ezt vitatá az előitélet nélküli hölgy — eredettől fogva önző és élvhajhász. A legnagyobb ámítás és kétszínűség, ez ösztönöknek magunkban és másokban hadat üzenni. Így Partos, midőn látszólag minden önzés nélkül egy kéjenczet rossz cselekedettől s egy ártatlan leányt az elcsábíttatástól akart megóvni, csupa rossz és hűtlen dolgot mívelt s mindhármukat megcsalta: először is jóltevőjét, ki elől most álnév alatt bujdokol; azután

feleségét, kire a maga szerényebb sorsát tukmálta, választást nem engedve, meg se mondva neki, hogy oly ember, mint a herczeg, rá vetette a szemét; s végül önönmagát, mert most csak fölmondásra kötött házasságban él. Mihelyt ugyanis neje megtudja, hogy mi előzte meg e házasságot, érezni fogja, hogy most is van joga — választani.

Tessen lázítónak találta e felfogást. Az ő szemében Partos fölmentésére nem kellett semmi hivatkozás a fátumra; még ha kezdettől fogva is az volt a szándéka, hogy a leányt magának szerzi meg, akkor is teljesen igaza volna. Jóltevőjét semmiben meg nem csalta, csak férfiasan megtagadta tőle a kerítő szolgálatot. Neje iránt nagylelküen és gyöngéden járt el, midőn nem zavarta meg tiszta lelkét annak megmondásával, hogy mily veszélytől mentette meg. S a mi Oszkárt magát illeti, a báró nem látott veszélyt. A herczegnek nem kell megtudnia, hogy Partosné valaha Spadaro nevet viselt, még azt sem, hogy Carmelának hívják. A herczegnek így (ha egyáltalán szükséges őt a tanárnéval összehozni) semmi sem fog feltünni. — Ha önnek volnék, — végzé Tessen báró, — a herczeget el sem fogadnám: ha mégis megtenném, nem mutatnám be nőmnek; ha mégis bemutatnám, nem mondanám meg, hogy ki a feleségem, még pedig nem magamra való tekintettel, hanem magáért a herczegért, ki e részben maniakus és fejébe venné, hogy ön elorozta boldogságát.

Partos egyik nézettel sem tudott megbarátkozni. Nem tett rosszat, mondá, de mégsem érzi magát

egészen tisztának a herczeggel szemben. Épen ezért kénytelen őt fogadni, mert a bujósdinak végét kell vetni. Szabadulni akar a hazugságtól. Majd megmondja neki: Én vagyok Küstner és ez Carmela. Ezzel be kell érnie a herczegnek. Persze az, hogy másnak a felesége, a herczeg szemében még csábítóbbá fogja tenni Carmelát. De ez a csáb egyszersmind korlát, melyen vágyai meg fognak törni s melyet vagy respectálni fog, vagy —

A herczegnő közbe vágott. Igen feszülten kisérte volt a beszédet, s most ellenvetéseit feltünő higgadtsággal és tisztasággal tette meg, mi lázasan égő tekintetével erős ellenmondásban volt.

— Az ön felfogása, — mondá, — igen tiszta és egyszerű; de a lehető következések kevésbbé egyszerűek. A herczeg az ön nyiltságára bizonynyal nem fog hadüzenettel felelni. Még önmagának sem fogja tán bevallani, hogy régi terveivel még most sem szándékozik felhagyni. Az első felháborodás elmulván, tán kezet fog önnek nyujtani azon nagylelkű kijelentéssel, hogy jól tette, a mit tett, s hogy Carmela a legjobb kezekben van. Ekkor aztán ön nem igen fogja eltilthatni, hogy egymással ne érintkezzenek, hacsak nevetségessé nem akar válni. E mellett azt koczkáztatja, hogy neje azt, mit öntől meg nem tudott, egész tisztességgel tőle tudja meg, még pedig az ő világításában. A herczeg aligha azt fogja neki mondani, hogy azért vetette magát utána, mert *kedvesévé* akarta tenni; de igenis enyelegve, vagy komolyan meg fogja vele értetni, hogy szerelmes volt beléje — a híre után. Nem

lesz elég udvariatlan, elhitetni vele, hogy személyesen megismervén őt, kevésbbé szépnek és bájosnak találja, mint a milyennek gondolta. S bizonyára nem fogja titkolni előtte, hogy esetleg *herczegnővé* tette volna — sőt tartok tőle, egész bizonyosnak fogja utólag mondani azt, a mi annak idején halvány lehetőség volt. Nem mondom, hogy ez elég, egy nőt, a ki önt oly bensőleg szereti, magából kiforgatni. De nyugtalanitani és zavarni fogja őt, hogy ön sohasem szólt neki a dologról és el fog gondolkozni azon, hogy ön volt az, ki atyját rávette, hogy Capriból elköltözködjék. S ha végül ön jókor állna is a résre, hogy háza küszöbét férfiasan megvédje a herczeg ellen, mi következhetik? Egy hüvös reggeli óra a Prater tisztásain, a midőn ön pisztolyát azon jóltevő mellének szegezi, kit halálos ellenségévé tett.

— Eh, — mondá Tessen kissé idegesen, — olyan tragikus vége csak nem lesz.

— De lehet, — viszonzá nyugodtan a herczegnő, — s a kimenetel nem lehet más, mint végzetes. A megsebesült vagy a megölt vetélytárs veszedelmesebb, mint az éptagú udvarló.

— És hát mit tenne herczegséged az én helyemben? — kérdé Partos.

A herczegnő lassan és meggondoltan felelt:

— Két útja van. Az egyik az, a melyet én követnék, de melyet önnek hiába tanácsolnék. *Elmondanék mindent* mindkettőjüknek, úgy nőmnek, mint a herczegnek s aztán hozzátenném: — Monsieur et Madame, faites votre jeu. Ismeritek egymást.

Jogtalanul közétek állottam, íme szabad az út. Ha szeretitek egymást, akkor hivatlan prókátor voltam s illik, hogy eltünjem. Ha nem szeretitek egymást, akkor helyesen tettem, s nem én vagyok az, a kinek el kell tünnie. — Szivbeli ügyekben nincs más parancs, mint a természeté. Elvek, törvények csak zavarni és kötni tudnak, megoldani és helyrehozni nem. Ha így jár el, két hét alatt tudni fogja, hányadán van; s ha jól ismeri feleségét, már most is előre tudhatja, hogy az ön javára dől el a kisérlet. De ön nem fogja ezt az útat választani, mert ön az elvek és a tisztesség embere. Szóljunk hát a másik útról. Ön hazudni nem akar, de az igazat sem mondhatja meg. Tehát iparkodnia kell oly helyzetet teremteni, melyben lehető kevés kérdezősködésnek van kitéve s nem kényszerül hazudni, sőt feleségét is hazugságra tanítani. A herczeg tudhatja, hogy ön nős; de azért nem kell nejével találkoznia. *Nejét el kell tüntetni.*

— Eltüntetni?

— Még pedig azonnal, még ma. A legegyszerűbb dolog a világon. — Csak bemutat nejének? — mondja a herczeg. — Kétségbe vagyok esve, — feleli ön, — nőm a napokban elutazott . . . Gyengélkedik . . . vérszegény . . . az orvosok déli levegőt rendeltek, stb. A herczegnek semmi gyanúja, mert hisz' megérkezése előtt utazott el ő nagysága. A legrosszabb esetben odavetve kérdezi, hogy hol van a tanárné? Ön ép oly hangon azt feleli, hogy cousinejével a Rivierára ment és orvosi tanács folytán a szükséghez képest vándorol az

egyik helyről a másikra. Ezzel vége. Különösen a *cousine* meg fogja ölni a gyanúnak minden lehetőségét is, mert hisz Spadaro Carmelának nincs cousineje.

Tessen ezt a javaslatot egészen okosnak találta. Partos szíve is könnyebbültnek látszott.

— Csakhogy honnan veszem azt a cousinet? — kérdé habozva. — Carmelának csakugyan nincs, és nem ismer egy nőt sem Bécsben — a minek különben magam vagyok az oka.

— Megmutatom önnek, hogy mi az igazi barátság, — felelé a herczegnő, inkább gúnyos, mint jóakaró mosolylyal. — Kész vagyok, önnek nemcsak tanácscsal, hanem tettel is kezére járni. *Én* leszek a cousine. Nem csekély áldozat, mert égek a vágytól, e herczeggel megismerkedni. De lemondok e kívánságról — legalább egyelőre — hogy önnek kezére járjak. Ha rám bizza nejét (tudja, hogy jól férünk meg egymással), akkor holnap virradóra *Abbaziában* lehetünk, még pedig oly név alatt, melyet én fogok választani s melyet önön kívül senkinek sem kell tudnia, még a bárónak sem. Szeretném látni, hogy ily körülmények közt hogy jöhetne Erik herczeg a mi nyomunkra?

Tessen, mint egy claqueur, úgy tapsolt a pompás tervnek, mely egyszerre megszabadítá az önvádtól, hogy ő hozta a bajt a festő házába. Kevesebb lelkesedéssel, de igaz hálaadatossággal fogadta Partos a herczegnő ajánlatát. Tudta, mily élénk a herczegnő titokszerű részvéte a herczeg iránt és egész nagyságában becsülte az áldozatot. Egy kicsit meg-

hökkent ugyan az ellenmondáson, melyben a herczegnő szolgálatkészsége a herczeg nézetei iránt tanusított rokonszenvével állott. De másrészt tudta, hogy ez asszonynak a végletekre hajló jellemében a könnyelműség összefér a legeszményibb önmegtagadással s azonfelül a herczegnő áldozatkészségét arra magyarázta, hogy nyilván maga szereti a herczeget s így érdekében áll őt a Carmela nyomáról elvonni. E fölfogásban annyi megnyugvást talált, hogy örömest megállapodott benne. Biztosabbnak érzi magát az ember, midőn felebarátja önzésére, mint ha nagylelküségre számit.

A herczegnő ajánlatának főelőnye a festő szemében az volt, hogy nejét megkimélhette azon veszedelemnek még sejtelmétől is, melyet Partos a herczegben megtestesítve látott. A hirtelen elutazást a herczegnőnek teendő szivességre lehetett magyarázni. Sokszor panaszkodott volt Carmelának e szellemdús asszony fölött, ki a nélkül, hogy rosszat tenne, mintegy készakarva rossz hírbe keveri magát; sokszor beszélte el, hogy kérte a herczegnőt, változtasson magaviseletén s szabaduljon a hozzá nem való összeköttetésektől. Most úgy adhatta elő nejének az utazási tervet, hogy arról van szó, hogy a herczegnő néhány hetet Abbaziában töltvén, egy csapásra kirántsa magát tarthatatlan viszonyaiból, s hogy e czélra a Carmela társaságát kéri, a ki iránt mindig nagy rokonszenvet mutatott.

Így minden mintegy magától látszott összeilleni, s Tessen azon megnyugvással távozhatott, hogy a megoldás megvan és elfogadtatott. A herczegnő

kész volt Partossal azonnal Währingbe hajtatni, hogy a fiatal asszonyt úti társul megkérje.

. . . Hét órakor elvitte a vonat a két szép asszonyt. Partos föllélegzett, midőn a pályaudvarról visszament a városba. Felesége kívül volt a bécsi levegőn; Oszkár most már nem félt a herczegtől, sőt sajátságos vágyat érzett, a találkozást siettetni. Kocsiját a Sacherfogadóba utasítá és kérdezősködött Portenstein herczeg után; nem volt otthon. Partos névjegyét hagyta hátra, melyen a — «Partos Oszkár, akadémiai tanár» — mellé onnan ezt a két szót jegyezte: — «quondam Küstner.» — Aztán merengve ment vissza elhagyott otthonába.

X.

(Szereti-e az urát?)

Kettecskén utazni vasúton sajátságos dolog, mely annyiban hasonlít a házaséletshez (hisz mai nap ez is rendesen a coupéban kezdődik), hogy sohasem folytatódik úgy, a hogy kezdődött. Ha meghitt ismerősök találkoznak a robogó boudoirban, akkor menten oly erővel ered meg a közlékenység áradatja, hogy azt hinné az ember, sohasem fog megapadni, hanem észrevétlen, mintegy játszva fogja az utazókat a megérkezés kikötőjébe ringatni. De lassanként mégis sekély pontokra ér a beszélgetés; a közlés «esése» csekélyebb lesz; a társalgás, mint az elsekélyedő Tisza, több ízben oly helyre kanyarodik vissza, a hol már megfordúlt, és nemsokára mindkét fél, midőn még látszólag élénk közöttük az eszmecsere, titokban a könyv vagy az ujság felé kandikál, s elgondolkozik, vajjon sértő volna-e most már valami olvasmányba mélyedni? Még nem őröltek le két órát a naphosszat tartó útból, s már is mindenik arcz egy holt lap betűin csüng, mindenik elme más-más gondolatokkal foglalkozik — épen mint olyan házasságban, mely túlságos áradozással kezdődött.

Ellenkezőleg járnak többnyire, a kik mint ismeretlenek szálltak az úti kalitba, s kik eleintén a jól nevelt kulturlények rejtett ellenségeskedésével méregetik egymást, hogy egy tekintettel elhatározzák, vajjon az úti társ mely osztályhoz tartozik: a tolakodóan udvarias vagy a dölyfösen tartózkodó osztályhoz? Állomás robban el állomás után, s a két emberfia a coupé két szélső pontján némán dűl vánkosára s minden telhetőt megtesz arra, hogy a másikat kitagadja a világból. Végre a véletlen elárulja, hogy nem siketnémák. Egy málhadarab gurul le a hálóból s mindketten sietnek fölszedni. A véletlen mindnyájunk gazdája — a tőle való függés kollegákká tesz bennünket. A málhadarab mindegyikünk fejére eshetett volna, az enyimre úgy, mint az övére. Szintúgy a nap is, a mint a Semmering kanyarodóin majd jobbról, majd balról süt be a kocsiba, mindkettőnket megizzaszt, s az alagutakban betolakodó füst mindkettőnket fojtogat. A hőség vagy a füst az egyik utasból egy szitkot vagy egy sóhajt csikar ki, mely a másik lelkén is könnyit. Ez adja az első szót: — F . . . meleg van! — S szó szóra talál, s az utolsó állomáson a két utazónak, ki talán tíz óra hosszat nem találta meg a nyelvét, annyi a kérdeni és mondani valója, hogy sajnálnak megérkezni . . . ép mint némely házasságban, mely lelkesedés nélkül kezdődött.

A ki e megfigyelésben némi igazságot talál, az föl fogja tenni, hogy a két hölgy, ki a Bécs-Mattuglie-Fiume-i szalon-kocsiban most ért a Semmering határára, még igen kedélyesen fog elmulatni;

mert eddigelé, noha meglehetősen jól ismerik egymást, Meidling óta csak igen ritkásan beszélgettek egymással. Már a fiatalabbik, a mint a legközelebbi alagút végén a döbörgés elgyengül, kis bőrvánkosát készül igazítani, hogy elszundikáljon, midőn társa hirtelen elhatározással mellette terem, megfogja kezét és e szókat intézi hozzá:

— Mondja, gyermekem, — *szereti az urát?*

A kérdés eléggé sajátságos volt arra, hogy a bájos kis asszonykát egy pillanatra kihozza sodrából, még ha jobban lett is volna rá előkészítve. De a kérdés oly csodálatosan vágott össze a tárgygyal, a melyre a szépséges nő eszméi már vagy két órája szakadatlanul voltak irányozva, hogy hatása e pillanatban villámszerű és kábító volt. Partosné oly szótalan ámulattal nézett utitársára, mintha valaki, a kivel ép most álmodott, egyszerre kézzelfoghatólag termett volna előtte. Úgy látszott, várta, hogy a kérdés ismétlődjék. E szünet közben vessünk egy tekintetet a kedves nőre.

Spadaro Carmela nem remeke — klasszikus értelemben — azon ódon talajnak, a melyen bölcsője ringott; de annyival bájosabb emberi lény, mert távolról sem hasonlit istennőhöz. Szépségét a természet úgyszólván elmés ötletekből alkotta szeszélyes összhanggá, mintha a teremtő erő rajta be akarta volna bizonyítani, hogy a legnagyobb genie, a természet, mindenre képes, még a szabály ellenére is. Carmela selymes bőrének bronze-szerű alapszíne van, mely a nyakán, ott, hol a hajzat apraja fodorodik, majdnem feketére sötétül; de

barnás orczáin dús és életteljes pirosság játszadoz, mintha a délies arczulatból éjszaki egészség akarna kicsattanni. Finom és rendes a fekete szemöld, hosszú és gazdag a még feketébb pilla, gyengéd hullámokban simul a sötét selyemhaj, mely oldalt világitva, aranyos barnaságban csillog. De mindez csak alapszín, mely a fényesítő főszint várja — egy oly zene alharmoniája, melyet csak a melodia ébreszt igazi életre. E főszint, e vezérhangot a világos azurkék szempár adja meg, melyen át Carmela lelke oly békésen s mégis valami ámuló csodálkozással tekint világgá. Mikor alszik vagy szemeit behunyja, akkor vonzó, kedves arczot látunk, melyben az orr parányi félrehajlása és a telt ajaknak érzéki szélessége nem marad észrevétlen; de ha ez a két szem végtelen kéke tárva áll, akkor mindenek előtt őket látod, s minden egyéb csak az ő gazdag, meghatóan gyermekes fényükben tünik fel. E szempár nevetségesen nagy és nevetségesen világos; nézése oly őszinte és egyenes, e mellett oly kérdő és kiváncsi, a milyen csak a gyermeké lehet. Nem csoda, ha az egész asszonyra a gyermekség bélyegét nyomja. Pedig e nő termete egyáltalán nem gyermekded: ez alakon duzzadó élet és teljesség uralkodik — «alkotmányos» módon, mert e ruganyos erőt természetes arányosság és jól választott, elegáns egyszerű ruházat mérsékli. A Vénusalkat féktelen vágyat kelthetne, de a kedves, nagy szemek óriási ártatlansága minden bűnös gondolatot elcsitít és lefegyverez. Lehetetlen volt őt látni és nem szeretni; de hogy vágyra is gyúljon az

ember, vagy nem volt szabad a szemébe nézni, vagy el kelle altatni e hűséges őröket. Igazán, szivtelen kéjencz lehetett, kiben első tekintetre hevesebb kivánságokat kelthetett e verőfényes arczulat, mint hogy a tiszta homlokot gyöngéden simogatva, csak nézze, nézze . .

Pedig a lélek, mely ez arczban tükröződött, igen távol állt a puszta gyermekdedségtől: abban egy kis manó egy angyallal ölelkezett: a pajzánság az ábrándossággal. Mi mindkettőt féken tartotta, az Carmela házassága volt egy komoly és jelentékeny férfiúval, kiben Carmela nemcsak férjét és urát, hanem jóltevőjét és gyámolítóját is látta. Ilyennek ismerte őt atyja szavaiból, a nélkül, hogy sejtette volna a veszélyt, a melytől megóvta. Csak azt tudta, hogy atyja kénytelen volt Capriból menekülni, hogy e menekülést Partos elősegítette, hogy atyjának egy kis vagyont kölcsönzött s hogy őt végül elvette, s így férje, atyja, hazája, mindene lett. Elég volt ez arra, hogy hozzá teljes életén át hű bensőséggel ragaszkodjék. Partos határozott, világos lénye, gyengéd és komoly vezetése azonban még tetézte azon mű sikerét, mely Carmela lelkének teljes meghódításában, szivének ájtatos megadásában állott. Nem volt a nőben gondolat, óhaj és ösztön, mely ne Partosra vonatkozott volna. Csak benne és vele gondolkozott és érzett, a mint hogy egész eszmevilágát tőle nyerte s egészen uj szellemi lénynyé vált az ő vezetése alatt. Férje csak ritkán s csak meghatározott czélokra vitte őt a városi életbe; így hát búsásan ráért, eltelni mindazon tanulmá-

nyokkal, melyeket a festő gazdag és finom szelleme számára kijelölt. A fiatal nő lassanként valóságos conpendiumává lett a legjobb értelemben vett míveltségnek; e miveltség modern volt a fölfogásban, melyet kedves esteli beszélgetéseik közben szívott magába, de klasszikai volt tartalmára néze, mert Partos a legjobb korszakok javából merítette oktatása anyagát. A hogy öltözetet a művész izlésével, a magyar ember eredetiségével s a bécsi lakos chic-jével szemelt ki számára, úgy alakitotta át lelkét is. A délszaki nő tiszta és fogékony természetét a peripatetikus bölcsész becsvágyával igyekezett a műértő asszony színvonalára emelni, a nélkül, hogy gyermekded kedélyén csorbát ejtsen. Tökéletes alkotás sikerült neki e nőben, és ő szerette nejében alkotását. Vajjon nejét is szerette-e? Nem állt-e mint egy megfordított Pygmalion egy élő Galateával szemben, a kit addig formált, mig elég tökéletes volt arra, hogy szoborrá merevedjék?

Carmela nem vetette föl e kérdéseket; de néha érezhette, ha öntudatára nem jutott is, hogy egészen férje szerint alakulván, a gyűjtött kincsért sokat el is ejtett abból, a mi a magáé volt. Pedig az ily hódítás az, mely sohasem foly le lázadás nélkül. Könnyebben áldozzuk föl azt, a mink van, mint azt, a mi bennünk van. Carmela néha sajnálta levetett hibáit és — némely bolondságát. Ha csak tarka sallang lett volna is, mégis helylyel-közzel híját érezte és kedve volt búsulni utána. Férje boldogította s ő büszke volt, vele lépést tarthatni; de néha elcsodálkozott, hogy mért tudott ő leány-

korában a legbolondabb csekélységen jókat nevetni, a legbárgyúbb mesén pedig jó verset sírni, s mért, hogy mindebből most egészen kitanult? Mily pompásan tudta ő régen a tanítót kifigurázni, hogy a többi lányka görcsöket kapott nevettében; hogy tudott éjféltájban átsuhanni Maruccia nénihez, a ki mesélt és jósolgatott neki! Mind ez a bohóság hová lett? Néha oly jól esett volna az ura fülebotját megfogni s addig nyomni, míg feljajdul; miért állott ellene e csábnak? Egy este, mikor Oszkár sokáig késett a városban, már el is bújt a szekrénybe, hogy jót nevethessen rajta, mikor majd hiába keresi és elkezd aggódni. De nem volt bátorsága kijönni a szekrényből, a míg férje a szobában volt; csak mikor észrevétlenül tehette, osont ki félve rejtekéből s egy másik oldalról ment elejébe, szégyelve a csint. Úgy szeretett nevetni — de mostanság bizony csak akkor nevetett, ha ura méltóztatott rákezdeni.

Ezekről az asszonyka eddig mélyebben nem gondolkozott; ma mindez nem akart kimenni a fejéből. Hisz ma váltak meg először, mióta férjnél volt; vagy ezer éjszaka közül ez volt az első, a midőn nem pihent oldalán. E kirándulás eszméje oly váratlanul jött, s oly hirtelen hajtatott végre... Ijedtség is, öröm is volt neki utazni. Megijedt, hogy férjét elhagyja; de örült is rajta, nem tudva világosan, miért? Csak utazás közben gondolta el, hogy tán az önmagával való találkozásnak örült, mert egyedül lévén, tán újra megleli a régi, bohó Carmelát? E mellett egy kissé bosszantotta is, hogy ezen

rontos lépésben neki magának semmi része sem volt; csak a herczegnő kegyelméből kapott szabadságot és csodálkozni sem igen mert, hogy Oszkár eleresztette. Férje azt mondta, hogy utazik, ezzel minden el volt határozva. Hisz ő szivesen utazott, örömestebb, mint hitte volna; de miért nem mondta soha férjének, hogy szeretne utazni, és miért nem jutott Oszkárnak eszébe, hogy tán nincs kedve elmenni? Tán haragudott urára? Dehogy! Óh — dehogy! Inkább magára haragudott, hogy oly könnyen elvált tőle és hogy most inkább kivágyódott az ismeretlen felé, mint vissza az ismert világba. Oszkár ebben ártatlan volt. Hisz Oszkár őt úgy szereti — oly komolyan, oly biztosan, oly szentül, a hogy csak a maga művét szereti az ember. Hátha hálátlan vagyok? kérdé magától, — hátha....

— Ismételem a kérdést: *Szereti az urát?*

A nagy szemek még nagyobbat bámultak mint rendesen, mikor a kérdés így ismétlődött. Már-már zavartan el akartak fordulni, a mi annyi lett volna, mint bevezetés arra, hogy minden kétségeit kivallja — mert a férfi akkor tekint félre, mikor hazudni készül, az asszony akkor, midőn igazat mond, — ekkor fölébredt benne az asszonytermészet. Eszébe jutott, hogy szép és fiatal nő az, a ki vallatja, a ki oly hirtelen le akarja rántani a leplet szíve szentségéről. Ez önvédelemre sarkalta. A kék szemekből a kis manó villámlott ki s mosolyogva viszonzá:

— Hogy szeretem-e az uramat? *Hát ön szereti-e?*

A herczegnő nagyot nevetett.

Hogy szeretem-e az uramat?

— Ön egy kis ravasz, — nem csalódtam magában. —

— Hogy-hogy, Principessa? —

A társalgás olaszul folyt, olasz élénkséggel. A herczegnő még közelebb ült Carmelához; szép arczát két tenyere közé fogta és bizalmasan beszélt szeme közé:

— Mindig gondoltam, hogy maga nem lehet oly egyszerű, a milyennek látszik. Minden szép asszonyban egy ördög lakik, különben nem is lehetne szép. Az úgynevezett malaszt nélküli szépségek voltaképen hamisság nélküli szépségek. Tudtam én, hogy él önben az ördögöcske, ha méltóságos urától nem mer is mocczanni. Alig kerül ki a mester bűvköréből, már megszólal a pajkos manó. Azt kérdi Manócska, hogy én szeretem-e a maga urát. Nem, Manócska, nem szeretem. Tán szerettem volna, de ő oly unalmasan becsületes és hű — oly antik, — én meg únom az antik alakokat, kivéve a satyrokat. Az én kérdésemnek egészen más a czélja, mint hogy elszeressem a maga férjét. Egy történetkém van a maga számára, de csak úgy mondhatom el, ha bizonyos vagyok benne, hogy maga egészen bizonyos arról, hogy szereti az urát.

— Egy történetke! Jaj, mondja el!

— Elmondom, — de előbb biztosíték kell. Oly történet az, melyet férje nem mondott el magának, pedig ő is tudja. Tehát vannak rá okai. De nekem is vannak okaim, hogy elmondjam. Partosnak kötelessége lett volna, hogy önt beavassa;

de talán kételkedett, hogy eléggé szereti-e, hogy baj nélkül meghallgathassa. Azért újra kérdem: szereti-e az urát?

Most már lehetetlen volt nem válaszolni. Nőolvasó be fogja ismerni, hogy oly asszony is, ki férjét gyűlöli, ez esetben kész lett volna esküvel erősíteni hő szerelmét. Történetkéről volt szó! Carmela is megesküdött, és nem tett hamis esküt. De midőn a herczegnő komolyabban ismételte, hogy oly mélyen és igazán szereti-e Oszkárt, hogy egy *hibáját* is megbocsátaná, akkor az asszonyka egészen kipirult és sugárzó szemekkel kiáltá:

— Carissima principessa, mondja el, mondja el! Szeretem Oszkárt — ki ne szeretné? De ahhoz, hogy *imádjam*, csak egy hiányzik; az, hogy valami hibája is legyen!

— À la bonne heure, — mondá a herczegnő könnyebbülten. — Világos. A tanár úr tökéletessége elnyomja önt. Ezen könnyíthetünk. De a kis história nem oly komoly, mint a bevezetés volt, hanem igen jó megfér egy kis vacsorával, a milyent a fogadós ide csomagolt. Mindenekelőtt terítsünk.

A díszes ét-kosár, mely minden kivánatos ízzel meg vala rakva, nemsokára kifejtette szép adományait. Az utazás egyetlen alkalom, a mikor a nő férfiak jelenléte nélkül is élvezetet talál az evésben. A herczegnő ép oly jóízűen evett-ivott, mint a hogy mesélt; Carmela kellemes és fokozódó izgalommal hallgatta, s észrevétlenül lépést tartott vele az evésben és ivásban is. A história, melyet hallott,

az ő saját igazi története volt s a herczegnő örömmel látta, hogy Carmela tisztán kómikus oldaláról fogta föl. Nagyokat nevetett az asszonyka Portenstein herczeg fölsült cselein, bolondos elvein, s hogy mily könnyen fog szíve tüzet, hogy még könynyebben elhamvadjon. S azon is nagyot nevetett, a mivel a herczegnő befejezte történetét, mondván: — Mindebből láthatja, hogy derék ura voltaképen hamis kópé (persze szerelemből) s hogy a szegény herczegnek szépen kitörülte a szemét.

Nevetett, mondjuk, de némi erélylyel hozzátette:

— De az enyimet is. Voltakép Oszkár sem volt jobb véleményen rólam, mint az a drágalátos Principe. Ugyan miért? Igazán azt hitte-e, hogy csak egy pillanatra is habozhatnék, ha választanom kellene? Ilyen két ember közt! Egy naplopó és egy művész közt, egy kéjutazó és egy gondolkozó közt, egy szerelmi mesterember és egy — férfi közt! Hisz az nem is választás! Volna-e nő, a ki itt még ingadoznék? A férfiak nagyon ostobáknak tartanak bennünket.

— Ki tudja? — viszonzá elmerengve a herczegnő, karikát fujva czigarettejéből. — Volt-e önnek más választása? Tudhatta-e előre, hogy vajjon egy ily gavallér, egy előkelő bolygó, egy pompás tollú vándormadár, ki csak souverain élvezetre van teremtve, a világ díszeül, nem teherhordó állatnak — hogy vajjon ily férfi nem tenne-e, — tán épen állhatatlanságánál és megfoghatatlanságánál fogva, — nagyobb benyomást szívére, mint ünnepélyes férj

ura? Persze, a házasság...! Ha *ez* a női boldogság eszményképe, akkor meghiszem, hogy a professzor úr a férfiak netovábbja. De ha a házasság csak eszköz, és a czél a szerelem, akkor az oly férfiú, milyen a herczeg, mégis kissé veszedelmessé válhatnék magácskára nézve.

— Ennyit sem, ni! — felelé Carmela, középső ujjával elfricskázva a czigarette hamvát a herczegnő köpenyéről. — Szeretnék vele találkozni, hogy bebizonyítsam.

— Az nem oly lehetetlen, mint gondolja, — mondá a herczegnő nagy élénkséggel, még közelebb férkőzvén az ámuló Carmelához. — Hallgasson rám, lelkem...

A vonat már a zöld Styria déli határán dübörgött; a kocsi-osztályokban már a kék lepel borította az álmos mécseket; az utasok már jobbadára a leghihetetlenebb fekvésben szundikáltak s a legképzelhetetlenebb hangokon hortyogtak s csak mint a más világról hallották a mozdony füttyeit: de a két szép asszony még mindig vigan fecsegett és szőtte a beszéd fonalát végtelenül. A herczegnő előbb csak atyja elköltözéseig mondta el Carmelának a történteket, most megtoldotta a legújabb fordulattal, a herczeg Bécsbe megérkeztével. Carmelát a Partos aggódásai, a «Corpus delicti» hirtelen eltávolítása (a hogy ő az abbaziai kirándulást nevezé) mód nélkül mulattatta. Azután önmagáról beszélt a herczegnő, vigan, cynikusan — de ezt már komolyabb részvéttel hallgatta a kékszemű asszony; a kis ördög, úgy látszik, már elszundikált lelkében,

s csak az angyalka virrasztott... Az elbeszélés után vita következett, elmélkedés a nőkről, a férfiakról, szerelemről, házasságról, arról, a mi tiltva van s arról, a mi meg van engedve... És végül tréfák következtek, meg *tervek*, meg egy kis *összeesküvés*...

Carmela nem emlékezett, hogy éltében ily jól mulatott volna; kevés híja, hogy azt nem találta, hogy először boldog életében. Több ízben behunyta szemeit, mintha így jobban tudná megragadni vidám gondolatait, melyek csapongtak agyában és nem akartak helyt állani. A herczegnő mind hosszabb szüneteket tartott s végre elhallgatott; Carmela lassanként álomba mosolyogta magát.

A Karst fölött szürkült a reggel s már távolról az Adria rózsás tükre ragyogott. Carmela békésen aludt, mosolygós gödröcske játszván üde arczában. A herczegnő erősen nézte. — Mily szép ez a nő! Csak álmában ne lássa! Nem is fogja!

Egy negyed óra multán a vonat megállott a mattuljei kis pályaudvaron, a hol az abbaziai kocsik várták az ásítva didergő utasokat.

XI.

(Viszontlátás — elválás.)

A legkellemesebb meglepetéssel olvasta volt Portenstein herczeg a névjegyet, mely az elveszett jóbarát közellétét oly váratlanul jelentette. Midőn másnap a festő-akadémia elé ért, valóságos szívdobogást érzett. Ösztönszerű lénye előre is lelkesedéssel töltötte el az újra éledő baráti viszony iránt. Nem lehetett már harag közöttük; hisz Oszkár az idegen név mellé odaírván a régit, gyöngéden jelezte, hogy vele szemben a régi akar lenni. Hogy *neki* is van megbocsátani valója, az a herczegnek örömében eszébe sem jutott. Megszokta, hogy fiatalabb, de határozottabb társában felső forumot lásson. Most a jellem főlényéhez még a bevégzett művész tekintélye is járult — a tanítványból mester fejlődött. Elfogult örömmel kopogtatott a herczeg az ajtón, melyre Partos neve írva volt — s melyen belől a festő már hasonló nyugtalansággal várakozott, az alig engedelmeskedő ecsettel kezében.

Az első pillanat megoldta az igézetet,. Egy kézszorítás, egy ölelés — s a herczeg azonnal érezte, hogy minden rendben van. De szóval is el akart hárítani mindent, a mi a multból nyomasztólag

hatolhatna közéjök. — Egy indítványom van, kedves Oszkár, — mondá. — Beszéljünk mindenről a világon — hísz annyi a megbeszélni való, — csak *egyről* ne. Azt indítványozom, *temessük el ezennel ünnepélyesen Spadaró Carmelát.* Ő választott el bennünket — voltaképen nem ő maga, hanem az a délibáb, melyet én róla alkottam. E percztől fogva megszünök rá gondolni — nem fogok róla kérdezősködni, ezennel bevádolom, elítélem, lefejezem, eltemetem. Halva van — requiescat — jól van?

Partos egy kicsit elpirult s azt mondta, hogy — jól van. — Aztán — kérdezetlenül — kezdte magyarázni, hogy miért változtatta meg nevét. Magyarországon születvén, hol családja egyik ága a Partos nevet viselte, azon rokona kedveért, kitől örökölt, ő is Partosnak nevezé magát. S ezzel áttértek a festményre, a mely őket újra összehozta, megnézték a műhelyben levő munkát és vázlatokat s beszéltek a fejlődésről, melyen Oszkár felfogása és technikája keresztül ment. Ez oly élénken foglalkoztatá a lelkes műbarátot, hogy hajdani párfogoltjának külső életviszonyaira alig gondolt. Nem igen érdeklődött családi élete iránt s inkább csak udvarias sajnálkozással vette tudomásul, hogy Partosné egészségére való tekintetből távol van. Csak annyit kérdezett, hogy nincs-e komoly baja, a mely a művész munkakedvét rontaná s azon készséggel és orvosi bölcseséggel, melyet mindnyájan tanúsítunk, mikor valami betegséget csak hallomásból ismerünk, hozzá tette, hogy bizonyosan meggyógyul, csak gyermeke legyen.

Aztán magára tért át a herczeg, utazásaira és benyomásaira. Elmondta, mekkora híját érezte Oszkárnak keleti utazása közben. Most azon a ponton volt, hogy öccse, az uralkodó herczeg óhajtására haza menjen, de nem végleg — legalább a mennyire tőle függ, — mert ő borzad azon otthontól, mely oly ridegen kilökte magából. Az uralkodó herczeg igen szerencsétlen volt. Egymásután elhaltak gyermekei. Vakbuzgó hitében balsorsát annak tulajdonította, hogy a család kegyetlenül bánt Erikkel, midőn a lemondásra kényszeríté. Pedig ő — Erik herczeg — nem tart haragot. Hajlandó hazamenni, hogy erről biztosítsa öccsét és megvigasztalja. Aztán megint világgá — talán Indiába.. vagy déli Afrikába.

Oszkár általában nagy változást talált pártfogójában, még pedig az ő felfogása szerint, kedvező változást. A herczeg komolyabbnak, mélábbnak, sőt, bizonyos értelemben, fiatalabbnak látszott, mint négy évvel ezelőtt. A viszontlátás örömében oly bensőséget, ragaszkodást és egyszerűséget mutatott, mely Oszkár előtt egész új dolognak látszott s melegebben vonzotta őt hajdani párfogója felé. Kissé bántotta, hogy titkon megszólalt szivében azon önző gondolat is, hogy az álmodott Carmelára nézve ez a mostani Erik mindenesetre veszélyesb lehetne, mint az akkori szellemeskedő tourista.

Partos ettől fogva gyakran és hosszan találkozott a herczeggel és mindannyiszor Carmela merült föl előtte, naponként élénkebben és aggasztóbban. Pedig nem igen tudta, mi nyugtalanítja? A kedves

és drága lény távolléte volt-e, vagy szemrehányás a multból, vagy aggódás a jövő iránt?

Partos sokat gondolkozott most feleségéről s erre az ő levelei is szolgáltattak anyagot. Az asszony gyakran írt, még pedig jól és érdekesen; de e levelek hangja új volt Partos előtt. Levelei csapongók és pajzánkodók voltak. Carmela jó kedvvel rajzolta a fürdőtársaság egyforma életét s hozzátette, hogy az majdnem oly unalmas, mint a währingi élet. A tájat gyönyörűnek találta és Caprihoz hasonlította, de hozzá tette, hogy Capri mégis csak más, — vajjon soha se fognak-e többé Capriba menni? Azt is írta, hogy isteni jó kedve van; csak egy kicsit vágyik férje urát látni, ha csak azért is, hogy megpróbálja, fél-e még a tanár úrtól? — Ez nagy szegett ütött Partos fejébe. Tehát félt tőle! Többször gondolta volt ezt, de nem akarta elhinni. Egyik levelében Carmela hirtelen átmenettel azt a kérdést vetette föl, hogy miért oly tökéletes az ő ura? Hogy az ily hibátlanság hiba az ő (Carmela) szemében. Gondolkozzék az Istenért, hogy nem talál-e valami hibát lelkiismeretében? Kétszeresen tudná akkor szeretni.

E levél kissé megijesztette Partost. Attól félt, hogy a herczegnő társasága elrontotta a kis angyal ártatlanságát. Szívéből kezdé óhajtani, hogy a herczeg távozzék és az epizódnak vége legyen. Ez óhaj váratlanul teljesült. Egy sietve írt levélben Portenstein értesítette, hogy hirtelen el kell utaznia; nem tudja, mikor térhet vissza Bécsbe, de mindenesetre meg fogja írni.

Partos mintha újjá született volna, oly könnyűnek érezte lelkét. Egy jókedvű, majdnem bolondos levélben — maga sem tudta, hogy jutott e hanghoz, — értesíté Carmeláját, hogy keresett magában hibát, talált is eleget s alig várja, hogy neki meggyónhasson. Csak igyekezzék mentől előbb hazajönni, mert eddig a herczegnő is bizonnyal ráunt Abbaziára. A herczegnőnek pedig megirta, hogy az ellenség eltünt s nincs többé szükség arra, hogy a herczegnő az ő kedveért száműzetésben éljen. Abbaziában élni, írá, és Meyersberg nevet viselni, mégis nagyobb áldozat az ily szép nő részéről, semhogy sokáig elviselhesse.

Első nap csak a herczegnő felelt. Azt írta, hogy Carmela társaságában oly jól és boldognak érzi magát, hogy áldozatról szó sem lehet. Csak nem lesz a tanár úr oly önző és irigy, hogy sajnálja tőle azt a megtisztulást és földerülést, melyet ő e kedves lélekből merít? Carmelának is jól esik az ottani élet. Oly víg, oly gyermekes, oly bolondos, mint soha: iskolás gyermek módjára élvezi a szabadságát. Ehhez egy kis czélzást csatolt a herczegnő, hogy tán nem ártana, ha a bájos gyermek otthon is tarkább oldaláról ismerné az életet. Oly okos és tanult nő, az összhangzatos míveltség remeke: miért a világ elől őt, s a világot előle rejtegetni?...

Partost e levél gondolkodóba ejtette. Mindig meg volt győződve, hogy feleségét boldoggá teszi. Addig védekezett azon túlzott hálaérzet ellen, melylyel neje benne oltalmazóját, jóltevőjét és mes-

terét tisztelte, míg végre mégis hallgatagon beleszokott felsőbbségébe. Most elmerengett azon, hogy mily szomorú lenne, ha kisülne, hogy azon lénynek, kit saját képmására formálni vállalkozott, igazi jellemét sem tudta fölismerni. S a mint így felcsillant előtte a lehetőség, hogy Carmela talán másforma, mint a minőnek ő eddig gondolta, hogy azon forma mögött, melyet urától nyert, egy sajátságos, előtte még ismeretlen lény lappang — valami nyugtalan, új érzet, valami új szerelem ébredett szívében. Nyugtalanság, hogy e lény őt igazán szereti-e? Új szerelem — az új lény iránt! S most úgy érzé, hogy eddig nem is szerette nejét, mert hisz önmagába csak nem szerelmes az ember. Álmodozni kezdett ez új szerelemről, oly boldogságról és örömről, melyet eddigelé nem ismert, talán — apai örömről...

Másnap Carmelától jött levél. Jelenté, hogy a herczegnőnek nincs nagy kedve visszamenni, ő maga azonban kész utazni, akár egyedül is, ha Oszkár úgy kivánja. De mielőtt hazamenne, egy vallomást kell tennie, mely már sokszor volt a nyelvén, de nem mert vele előállani. Pedig gyerekség az egész s most is szó nélkül hagyná, ha egy véletlenség nem jött volna közbe, melyet intésül kell tekintenie. A herczegnő Abbaziában egy igen előkelő és szellemes úrral ismerkedett meg, kit Bruckthal grófnak hívnak s ki igen sokat van velünk. — Az én szememben, — írá Carmela, — azzal az egy vonzerővel többje van, hogy egy kicsit rémszerű. Ugyanis csodálatos módon hasonlít valakihez, a kit

évekkel ezelőtt sajátságos körülmények között láttam, — otthon, Anacapriban. S itt következik a vallomásom. Soha sem mondtam meg neked, hogy leánykoromban érdeklődtem egy férfi iránt, persze csak gyermekmódra. Német festő volt, a ki apámnál megszállt. Apa akkor padlásszobámba zárt s nem engedett nappal lejönnöm. Ez ingerelt s én folyton az ablakból leskelődtem a festőre. Meg is láttam, s magas, imponáló alakja annyira megtetszett, hogy kedvem volt lekiabálni: «Itt vagyok!» Mert elhitettem magammal — hisz oly fiatal voltam! — hogy ő álruhában bujt princz, ugyanaz, kit Maruccia néni nekem egy ízben a kártyából megjövendölt. Ennyi az egész. Vétek volt-e, hogy neked el nem mondtam? Hisz tréfából megtettem volna, ha egyáltalán szoktunk volna egymással tréfálózni. De komoly vallomásnak mégis nevetséges lett volna. Ma sem írnék a dologról, ha ez a Bruckthal gróf nem volna szakasztott olyan — mint az a német festő. Megfoghatatlan módon hasonlítanak egymáshoz. Meg nem állhatom, hogy legközelebb meg ne kérdezzem tőle, volt-e valaha Capriban...

Partos fejéhez kapott, mikor e levelet elolvasta. Forróságot érzett s homloka mégis oly hideg volt. Azt hitte, hogy mindjárt, készület nélkül, a pályaudvarra kell sietnie, s a leggyorsabb vonaton délnek röpülnie, hogy kedves madarát visszahozza a biztos kalitkába. Valami még tartóztatta. Egy kicsit szégyenkezett is, meg aztán véletlenség is lehetett a dologban. A festő, a ki elől akkor Car-

melát dugdosták, más is lehetett, mint Erik herczeg, s akkor Bruckthal gróf sem lehetett Portenstein. Egy napig várt, hogy kijózanodjék s okosan tudjon gondolkozni. Másnap a következő levelet kapta Abbaziából:

«— április 1-én.

Drága Oszkárom!

Igen, csodálatosak a sors ösvényei. Vagy úgy mondjam: az *ön* útjai? Mert *ön* az, ki mint a végzet, mint a gondviselés intézkedett helyettem. Megleltem őt, Spadaro Carmelát — megleltem, kezemben tartom és úgy remélem, enyém lesz. A valóság fölülmulja sejtelmeimet, képzeletemet, legforróbb vágyaimat. Minden, a mi alantias és állhatatlan volt bennem, e nő által megnemesül, megállapodik. Érzem, ő benne van boldogságom, de azt is tudom, hogy e boldogságot végleg csak az *ön* kezéből illik megkapnom. Valamikor megigértem önnek, hogy e nő, ha szeret, nem fog nekem csak játékul és mulatságul szolgálni. Beváltom igéretemet, nőmmé akarom tenni. De elismerem, hogy önnek van joga a döntő szót kimondani. Jőjjön el. Türelmetlenül várom! Boldog barátja

Erik.

U. i. Carmela nem tudja, hogy ön lejön. Az új hôtelben lakom, Bruckthal gróf neve alatt».

Partos Oszkár sápadtan, de nyugodtan állt ott műhelyében, midőn e különös levelet olvasta. A határtalan gúny, mely abból kirítt, nem csikart ki

belőle szitkot vagy dühkiáltást. Azon emberek közé tartozott ő, kiket csak a lehetőségek nyugtalanítanak, de a bizonyossággal szemben megtalálják a kétségbeesés nyugalmát.

Leírta a következő táviratot:

«Bruckthal gróf, Abbazia. Megtiltom, hogy az illetővel találkozzék. Este indulok. Fegyvert viszek.

Oszkár.»

Milyen nyugodtan és egyformán baktatott az esti vonat a Semmering felé! Nyugodtan és egyformán mindazoknak, kiket üzlet vagy mulatság vitt délfelé s kiknél az első órák csevegés és lakmározás közt, a többiek békés szundikálással multak el. Nekik a dübörgő vaskocsi oly békés fekvőhelyük volt, mint gyermeknek a bölcső... De a megdühödött szörny zajongásával zúgta körül a vágtató gépezet azt a halvány férfiút, ki a coupé sarkába dőlve némán, mozdulatlanul bámult ki a holdfényben derengő hegyek közé. A vonat őrjöngeni látszott, a nélkül, hogy előre menne. Bércz és örvény, hegy és völgy kisérteties halványságban röpültek el szeme elől, mindig másformán, mégis mindig ugyanazok, — mint a mult, melyet elfelejteni nem lehet, s mely még sem tér vissza soha... soha! Oda van, oda egy élet boldogsága — egyetlen hazugság, jámbor hazugság miatt. Hát érdemes volt becsületesnek lenni?...

A vonat tovább száguld, bele a hosszú, hosszú éjbe, melynek vége — megsemmisülés...

XII.

(A herczeg naplójából.)

Márczius 24-én (Bécs).

Irásba kell tennem, hogy elhihessem. A holtak föltámadnak. Spadaro Carmela él ... Látni fogom.

Nevetséges. Hát hittem én valaha e szeszélyben? Mi nekem Spadaro Carmela? Hogy évekkel ezelőtt bele lovalhattam magamat egy rögeszmébe, annak még volt értelme. Carmelát szülőföldje legszebb lányának mondta a hír; féltékenyen őrizték; legjobb barátom útjába állott vágyaimnak és erkölcsös ellenkezésével föltüzelt. De mikor itt viszontláttam a jó barát becsületes, férfias arczát, az első percztől fogva igazat adtam neki s szégyelni kezdtem a gyerekes szeszélyt. Zsákban macskát szeretni! S érte föláldozni egy barátomat, a ki tőlem annyira elütő, ki valódi támasz és horgony lehet csapodár, libegő dilettáns életemben. Mikor Küstnert újra szívemre zártam, Carmela csalképe mint egy Homunculus cserépre törött; nevettem magamon s bizonyos voltam, hogy többé rá se gondolok.

Ma pedig ezt a levelet kapom:

«Spadaro Carmela él. Ha Erik herczeg szívében vagy képzeletében is él még, akkor módjában

lesz a herczegnek összehasonlítani képzelete alkotását az eredetivel. Carmela rá fog ismerni a herczegre, ámbár sohasem látta életében. Kíváncsi, hogy ő is megismeri-e Carmelát? Se nevével, se szavával nem fogja magát elárulni; de Abbazia száz vendége között lehetetlen lesz vele nem találkozni. Ez nem komoly szándékú légyott, hanem meghivó álarczos bálra, világos nappal. A herczeg okosságától és loyalitásától elvárható, hogy utazása irányát és czélját titokban fogja tartani mindenkivel, különösen Partos úrral szemben». Aláírva: «Caprice de Capri». Kelt: «Abbaziában, márczius 22-én».

... Gúny ez vagy valóság? Regény, vagy adoma? Ki tud itt valamit Spadaro Carmeláról, kivéve engem, Partost és azt a Tessen bárót? A báró csak nem engedi meg magának az ily tréfát? Nem hinném; hisz ő kerüli a szorosabb ismeretséget velem; igaz, el is hanyagoltam őt, mióta Oszkárral találkoztunk. Kérdést semmi esetre sem intézhetek hozzá, ez nem illenék. Akár tréfa, akár komoly dolog: hallgatok és utazom.

Abbazia, márczius 25-én.

Itt vagyok, Bruckthal gróf neve alatt. A hely gyönyörű — marasztaló; az élet unalmas és majdnem elkerget. Még eddig nem tünt fel senki és semmi.

— Márczius 26.

Megint senki, ismét semmi. Áttanulmányoztam az idegenek névsorát s a lajstrom szerint szemlét

tartottam a vendégek fölött. Sok beteg, néhány szépség, semmi érdekes. Csak három név van a listán, a kinek nem láthattam tulajdonosát: egy tábornok özvegye, a ki podagrában szenved; egy szerkesztő, a ki nem mozdul szobájából, míg a déli szél fú és *«Meyersberg asszony, társalkodónőjével»*. E két nőről azt mondják, hogy szépek és fiatalok, de kerülik a társaságot. Csak pár napig időztek a fogadóban, aztán egy magasabban fekvő, régi nyaralót rendeztettek be maguknak s e félreeső helyen laknak. E rettenetes név alatt csak nem képzelhetem, hogy Capribeli vad zergém lappangjon? Vagy tán a társalkodónő? Brr! Cselédség! Megjárja ráadásul az úrnő mellé. De mint causa principalis a cziczus mégis csak szegényes hódítás. Megeshetik, hogy a hozzáférhető hölgyekhez tartoznak és hozzáférhetetlenség színe alatt akarnak feltünni. Mindegy — utána nézek.

— Márczius 27.

Láttam a Torlics-villát s hallottam, hogy Santa-Luciát énekelték; ennyi minden. Igaz, hogy a fordulóra érve, a honnan a nyaraló először tünik szembe, két nőalakot láttam a verandán. De mire odaértem, eltüntek. Ez inkább mondva csinált szenteskedés. Az ember nem bujkál a saját házában, ha csak ingerelni nem akar. Furcsa! Csak nem fogok sub titulo Carmela valami hétköznapi készpénz-kalandba bonyolódni?

— Márczius 28.

Ez a nap is sine linea. De azt mondják, hogy a két hölgy igérkezett a holnapi jótékonysági tombolában részt venni. Voltaképen már kiváncsi sem vagyok, hanem csak szerfölött unom magamat. Hogy unatkozom, annak legjobb bizonyítéka az, hogy elmélkedem. Hosszú sétát tettem az erdőn keresztül Ika felé s úgy találtam, hogy mégis nevetséges élet az, a mit én folytatok. Séta a világon végig. Gyöngy dolog annak, a ki életével elkészült vagy új életre készül. Békésen tekinteni egy világra, melyet meg akarunk hódítani, vagy a melylyel nehéz küzdelem után leszámoltunk, mélységes élvezet lehet a gondolkozásnak és az érzelemnek. Úgy találtam én is, mikor a katasztrófából a békébe, a játék és élvvadászat éjéből a szemlélet és okulás országába léptem. Azt hittem, végzek valamit, mert bűnhődtem, s elképzeltem, hogy vagyok valaki, mivel új emberré akartam lenni. De mily nevetséges ma előttem az a képzelt vértanúság — s mily csekély a különbség mai tudós ostobaságom s a hajdani kaszárnya-tudatlanság közt! Nem vagyok-e ugyanaz a lapos filkó, a ki azelőtt voltam? Nem futok-e szívbeli ösztön nélkül, csak a változás kedveért, bolondul az ismeretlen után? Mindaz, a mit tapasztaltam és olvastam, a mivel gondolkozva és gyűjtve gazdagítottam elmémet, megóv-e attól, hogy ma is — noha más formában — kártyás ne legyek, a ki unatkozik, mihelyt nincs nyerni és veszteni valója? E dicső öböl iránt, melyben a leáldozó nap a hegységet, a ten-

gert és a távol fehérlő kikötőt a béke rózsás képébe egyesíti, nem volnék-e vak és tompa, mihelyt ama félreeső nyaralóban ingert lelnék titkos és tilos gyönyörökre?... Bizony, tartok tőle, hogy az embert a szellemi oldaláról művelni hiábavaló törekvés. Az összhang, melyet keresünk (vaj' létezik-e?) nem abban rejlik, hogy *olvasmányainkat* mikép válogatjuk, hanem abban, hogy honnan veszszük óhajtásunk tárgyait. Eugène Suet és Zolát olvasni, mikor Wilhelm Meister ott van a könyves polczunkon, durva és barbár dolog. De úgy *élni*, a hogy a naturalisták *írnak* s a szerelem nagy rejtélyét egy sor lóugrásos talányra fejteni, az még sokkal durvább és barbárabb dolog. Az Ika-i vendéglőben egy paraszttal találkoztam, a kinek zsémbes felesége ki akarta kaparni a szemét, mert kocsmába tévedt a szegény. Az emberek nevettek a gyámoltalan tökfilkón, a hogy csitítani iparkodott a kofálkodó asszonyt és alázatosan haza ballagott vele. Én meg azt gondoltam magamban — c'est bête! — hogy ennek az embernek jobb dolga van, mint nekem. Hiába, valami páratlan kéj és boldogság lehet az *otthonban*, ha az ember érte izzadtságot, gondot, nélkülözést, megalázást eltűr, és semmikép ki nem szidatja magát hajlékából. Hazamenet aztán elgondolkoztam, hogy nem jobb lett volna-e, azt a petroleuse szépséget, Melitta baronesset elvenni s családapává lenni? Mily végtelen unalom ez, mely ily gondolatokra tereli az embert! De most csak azt a tombolát várom meg. Ha itt nem ölt testet a Carmela-rém, egyenest

Oszkárhoz sietek, egy új élettervet beszélni meg vele. Megesik, hogy ez az egész kaland az ő tréfája s nincs más czélja, mint hogy azt a régi rögeszmét végleg nevetségessé tegye. Igaza is lenne. Ha jól meggondolom, még ma kéne elutaznom. De mégis — maradok.

— Márczius 29.

Óh! — Óh! — Óh!

Van helyzet, a mikor gondolatainkat és érzéseinket lehetetlen hívebben kifejezni, mint ha egy álló félóráig nem írunk egyebet, mint csupa Óh-t meg Ah-t, meg felkiáltó jelt.

Óh!... Hogy jártam! Mi történt én velem! Mily meseországban vagyok? Lehetetlen — és mégis megtörtént. Láttam Carmelát és — nem tudom, milyen. *Két* Carmelát láttam, s most nem tudom, — *melyiket* szeressem!

Pedig mind a kettő szép, bódítóan szép — s mindegyik Carmela akar lenni. Melyik igazán ő? És melyikről kivánom én, hogy ő legyen? Gondolataim összezavarodnak, még a papiron is; szörnyű nevetséges helyzetben vagyok, de mégis komoly izgatottságban — mert érzem, hogy történik valami...

De hát legalább itt, naplómban, csak kell, hogy tisztába jöjjek a helyzet felől. Majd ha nem lesz éjfél, ha nem ülök magamban a nyugodt mécs világánál, ha nem a csendes hold lesz társam, a ki bűvösen reszket föl hozzám a tenger tükréből, ha ismét azzal a két dicső Sphynx-arczczal állok szemben — akkor nem érek rá többé magamhoz

térni s okos gondolatra jönni... Hogy' is esett a dolog?

Meglátom végre Meyersbergnét és társalkodónőjét. Ők is meglátnak s észreveszem, a hogy egyikök, a nagyobbik, társát, a kékszeműt, meglöki és figyelmezteti, hogy «ez az». Gépiesen közeledem asztalukhoz, legkevésbbé sem sejtve, hogy mitévő vagyok. Látom, hogy az egyik — szeme után a *Feketének* nevezem — mélyen elpirul, a másik — mondjuk, szeme után: a *Kék* — majdnem fölkiált örömében. Ez bizonyos. Nem képzelődés; tisztán láttam. Én zavarba jövök s megállok két lépésnyire, nem tudva, mit csináljak. Ekkor a Fekete fölkel, elémbe jön s megszólít olaszul: «Örvendek, Erik herczeg». El vagyok ámulva — de ámulatom fokozódik, mikor megfogva kezemet odavezet a másik elé, s így mutat be bennünket egymásnak: «Portenstein Erik herczeg — Spadaro Carmela.» Szemem szikrát vet, mikor rá akarom szegezni a bájos lényre, kitől lázas álmaim megtestesülését várom. De a biztos valóság érzete csakhamar eltünik, még mielőtt megmondhatnám. Mert Spadaro Carmela is fölkel, mélyen bókol, s pajzán méltósággal, mely rettenetesen illik neki, most ő mutat be a másiknak: «Portenstein Erik herczeg — Spadaro Carmela». Odanézek a másik Carmelára, mosolyogni akarván a jó tréfán, — de ez oly halványan és izgatottan áll előttem, hogy nem mertem tréfára venni a dolgot. Félve szegezi rám nagy fekete szemét, ingadozik, keze reszketve keresi a szék támláját. Sietek a széket odaigazí-

tani és szó nélkül közéjük ülök. Ne tagadjuk, hogy a szívem erősen dobogott. *Ez* ő, gondolám (a Feketét értve) s majdnem magam is reszkettem. De a Fekete időközben magához tért. «Carmela!» mondja feddő hangon, s mosoly mutatkozik finom ajkain, «nem így volt kikötve! Esküszöm önnek, herczeg, *engem* nem hívnak Spadaro Carmelának». Nagyon együgyű lehettem, de tény, hogy e szóra ismét egész erővel a Kéket fogtam szemügyre s hogy a Fekete egyelőre a földbe látszott sülyedni. Hiába, az ábrándkép, a melyet magunk csináltunk, úrrá lesz hajlamaink felett. A Kék azonban nem látszott az én igézetem alatt állani. «Én meg«, mondá nevetve, «esküszöm, hogy *engem* nem hínak Spadaro Carmelának. Úgy volt kikötve», folytatá barátnője felé, «hogy Excellenza maga keresse ki közülünk az ő Carmeláját. Nos, uram, egyikünk az. Akar bizonyítékot? Bármelyikünk kész (választhat), önnek az anacaprii szállót, a táj képét, az udvart, még a szobának is, a hol lakott, minden bútorát töviről-hegyire lerajzolni. De hisz erre nincs is semmi szükség. Herczegséged tudta, hogy Carmelát szereti, mikor még csak a nevéről ismerte. Oly bizonyos volt ebben, hogy mindjárt kérőt is küldött hozzá. Abban is meglehetősen bizonyos volt, hogy szerelme viszonzásra fog találni — már a maga módja szerint. Csak ne szabadkozzék! Hisz az nem önhittség volt, csak fatalizmus. Egyszerűen meg volt győződve, hogy a végzet önöket össze fogja hozni. A végzet igazat ad önnek. Most itt ül — Carmela mellett. Jog

Melyik Spadaro Carmela?

szerint rá kellene ismernie ezer nő közt; hiszen százak közül, kiket herczegséged szeretett, — a maga módja szerint — csak ő lesz vala képes önt lekötni. Nos, nem százan vagyunk, csak ketten. Nem eshetik nehezére a választás. Sejtelmes szívnek, műértő szemnek, mint a herczegé, semmi sem lehet könnyebb ennél. Paris úrfinak három istennő közül kellett választania, — pedig nem volt annyi tapasztalása, mint herczegségednek. Önnek csak két földi nő között kell döntenie. Melyik hát a szép, az egyetlen? *Melyik Spadaro Carmela?* — De az Istenért, hamar vágjon más képet! Ott leskelődik Alberti, bécsi gyáros, a ki photografirozni tanult s ma lekapja az egész tombolát. Ha ezzel az arczczal kerülne a képre, a melylyel most bámul reám, mily szerencsétlenség lenne az herczegségedre nézve! — S itt nagyot kaczagott.

— De Carmela! — feddé a másik.

— Mit parancsolsz, Carmela? — kérdi alázattal a kék.

— El fogod riasztani tisztelt vendégünket, ha ily udvariatlan vagy. — Aztán hozzám fordulva: — Kedves herczeg, — mondá még sápadtan, de nyájas mosolylyal, — ön a mi hivásunkra jött s reméljük, hogy meglátogat bennünket a Torlics-villában. Ne haragudjék e bolondos teremtésre — s nekem is bocsássa meg, hogy nem vagyok sokkal jobb nálánál. Én ugyan nem vezetem, mint ő, orránál fogva, hogy megbotoljék a sötétben, de mégis — a sötétségben hagyom herczegségedet. Igen is, egyikünk Spadaro Carmela. Mindketten

kivántuk személyes ismeretségét, miután távolról hozzánk hatolt a híre. Előnyösb helyzetünket arra használjuk, hogy álarczos bált csinálunk, álarcz nélkül. Ön, mint az urak szokták, vendégorcza nélkül jelent meg, mi — csak a nevünket rejtegetjük... Reménylem, nem bántja, ha kissé megkínozzuk. Egyet már is nyertem az alakoskodással: Erik herczeget zavarban látom, s szeretem ilyennek látni. Nem gondoltam, hogy efféle úr zavarba ejthető. Jól fest rajta az elfogultság s azt hiszem, hogy szellemességének is becsületére válik. Csak okos ember nem restelli, hogy zavarba is tud jönni; ha kevésbbé lenne az, akkor iparkodott volna egy halom frázis alá rejteni elfogultságát.

Ezt a Fekete igen elmésen és respectussal is mondotta. Hangjának melegsége jól esett nekem s végre képes voltam szintén szólani egy pár szót.

Okosat beszéltem-e vagy bolondot? Iparkodom recapitulálni.

— Köszönöm, hölgyeim, — mondám, — hogy az álarczosok kiváltságát oly mérséklettel használják. A maszkok gorombábbakat is szoktak mondani. Nagyságtokról elismerem, hogy a lehető legkíméletesebben adták értésemre (mindegyikök a maga módján), hogy ostoba képet vágok. Kérem, ne bánják; nem mondhatom, hogy valami lángész vagyok; de azt elhihetik, hogy nem vagyok olyan ostoba, a milyennek e perczben látszom. Igaz, hogy sok is lenne. De hisz minden ember együgyű olyanokkal szemben, kikről ő semmit sem tud s kik róla mindent látszanak tudni. Csakhogy

önök sem tudnak mindent, — legalább szabatosan nem. Küstner barátom — más nem lehetett a forrásuk — az én furcsa, mondjuk: könnyelmű eszméimet mindig az ő komor jelleme szemüvegével nézte; azért festette le feketébb színben, mint a milyenek valaha voltak. Ha tehát önök Spadaro Carmelát ismerik, ha ezen ritka hölgy itt jelen van, akkor mindenekelőtt hadd kérjek tőle bocsánatot istentelen szavaimért. Azok nem egyes személyre, hanem csak a nemre vonatkoztak általában, s e szavakban ama hölgy maga annyira ártatlan, hogy őt bizonyára nem sérthetik. Ezenfelül mondják meg neki, hogy sohasem véltem őt oly könnyű szerrel megnyerhetni, a hogy ezt ma egy édes szájacska oly keserűen vetette szememre. Hisz a mit képzeletem ő benne keresett, az nem a könynyű, hanem a nehéz hódítás volt, — sőt mondhatnám, a hódítás lehetetlensége ...

Úgy éreztem, hogy jó úton vagyok. De az ördöngős satan bleu szavamba vágott.

— Úgy, úgy! — mondá, — a herczeg olyan, mint az a bizonyos úr a keztyűsboltban.

— Hogy érti ezt? — kérdém.

— Nos az az úr, a ki szűk keztyűt rendelt. Ha fel birom húzni, mondá, akkor nem kell.

— Az adoma, — felelém, — igen csinos, de rám, szép ellenfél, nem illik. Ha csak a lehetlenség birna rám vonzerővel, akkor eddig sohasem szerettem volna, s e perczben — az ön lábaihoz borulnék.

A kék ördög nevetett. — Meg is tenné okve-

tetlenül, csak bizonyos volna benne, hogy én vagyok Carmela.

Ismét zavarba jöttem, s nem találtam feleletet; ismét a fekete angyal segített ki a bajból. — Elég volt, — mondá, szelíden, — a tréfából; máskorra is hagyjunk belőle. Mára engedjük át a herczeget kétségeinek. Ha holnap meg akar bennünket látogatni, akkor elkezdheti a találgatást; illik, hogy ily nehéz rejtvényen egy éjjel gondolkozhassék.

Ezzel általánosabb mederbe terelte a beszélgetést, utolsó utazásaimról kérdezősködött, a kék ördög látható bosszúságára, a ki ezentúl ritkaszavú lett. Azért mégis azt hiszem, hogy a kékszemű a Carmela, mert ő mindig Carmeláról akar beszélni. Szebb is, mint a fekete. Vagy tán nem szebb, de gazdagabb szépségekben. Arczocskája valóságos kincses szekrény. Az ember nem győzi sorra venni bájait — úgy szólván zavarja egyik a másikat. Hanem végre is megpihen a szem e tengerszemek kék fényében. És az a duzzadó, ruganyos, kedves ifjú termet! Ezt a gyönyörű márványt, a ki érzővé tehetné! A ki érezné, hogy melegszik, enged, éled — ezt a tiszta kék szemet a ki zavarttá csókolhatná, míg eltelne a szerelem méla bújával és a fekete pilla nedvesen és reszketegen ereszkednék le, elfödni mámorát . . . óh Carmela!

Carmela! Hátha még sem ő az? Hátha a másik . . . ? Nem vagyok valóságos bolond? Tegyük, hogy a másik Carmela, ezzel kevésbbé szép lesz a kék szem? Sőt hiszem is, hogy a Fekete a Carmela. Az ő szépsége klasszikusabb, stylszerűbb:

az egész nő *egy* szépség. Az ő komoly, erőteljes és mégis szelid lényében Capri borának egész heve és édessége egyesül. Van oly szép termete, mint a másiknak, csakhogy nemesebb, mert sugarabb, s az idomok nem akarnak túláradni a kereten, hanem harmoniába szorulnak. Aztán csupa szellem és lélek. Itt nem kellene érzést keltegetni; azt hiszem az első, forró tekintetre lobbot vetne magától. Ez a nő olyannak látszik, hogy a ki szerelemre tanítja, annak egyetlen csókjáért meg tudna halni. Ezek a szemek a csók közben nem zárulnak be, hanem megmerevednek a boldogságtól. Oh Car — Milyen nevetséges vagyok! Ágyba!

Márczius 30.

Páratlan szép napot élveztem. Jó ebéd a Torlics-villában, tiszta olasz konyha. Séta a babérfaberkekben, csolnakázás az öbölben. Carmeláról szó sem volt. A Kék unatkozott s majd elszundított a csónakban. A Fekete semmi áron sem engedte aludni. Félt talán, hogy magunkra maradunk? Mikor a Kék egy pillanatra behunyta szemeit, azt véltem, hogy a kék szem eltünésével veszteni fog szépsége. De még szebb volt így. Ha ő lenne!

Márczius 31.

Kirándulás Fiumébe. Felejthetetlen. A Fekete fájdalmat okozott. A hôtelban ebédeltünk — pezsgőztünk is. Megeredt a nyelvem, s egy kicsit elmélkedtem a házasságról és a szerelemről. Az volt a szándékom, hogy megtisztult állapotomat kifejtsem; magamat akartam mintegy térítgetni. Alig pendítettem meg a tárgyat, a Fekete czigarettát

kért és átvette a szót. El voltam ámulva, mikor egészen az én tónusomban — a régiben — mondta el nézeteit. Az én rendszerem, csakhogy határozottabban, a végletekig következetesen kifejtve, női ajakról! Rémes torzképnek látszott. Azt hittem volna, hogy parodizál, de a higgadt meggyőződés hangja, melyen szólott, kizárt minden tréfát s az előadás közvetlen eredetisége figyelmet követelt. — Szerelem! — mondá körülbelül — csak egy érzelmet tudok, a mely e nevet megérdemli. A szerelemnek eszményét abban találom, a mit az *istenek* szerelméről tudunk. Nem az isteni szeretetről, hanem az istenek szerelméről. A hogy az emberek szeretik egymást, az mégis jobbadára nyomorúságos dolog. Az ő szerelmes gondolataikba annyi más gondolat vegyül! Félelem, tekintetek, önösség, hiúság, gyanakodás, erény, szemérem, lappangó remények, elnyomott aggodalmak — mindez oly zenekar, mely a vezérhangot ledörgi, hogy a nóta nem is juthat szóhoz s csak hébe-közbe nyöszörög ki a lármából. Egészen más az, a hogy az istenek korából zeng el hozzánk a szerelem dallama. Jupiter nem ismert méltóságot, mikor szeretkezett. Danae nem fertőztette meg menyasszonyi nyoszolyáját a német Elza buta kiváncsiságával, a ki Lohengrin elé odateszi az idegenek könyvét, hogy töltse ki e rovatokat: «Honnan jő? Hová megy? Meddig marad? Mi a polgári foglalkozása?» Abból a régi szerelemből persze még származhattak félistenek. A mai még fejedelmi vérből is csak szatócsokat tud nemzeni. S ha még csak a kiváncsiság tenné!

Ez nőies dolog. De mikor alapja csak gyávaság, utálatos meggondoltság! A *Honnan* és *Hová* csak ürügy, a mit kérdezni akarnak, az a *Meddig?* Örökké! Ezt akarják mind válaszul. Örök szerelem! Mily nevetséges! Az örök szerelem a természetesség után jött korszak találmánya. A nemes és boldog szakokból nincs hagyomány, mely azt mondaná, hogy ketten *örök* szerelmet esküdtek egymásnak. Sem a biblia nem tud róla, sem Homér, sem Sophokles. Még Shakespeare sem ismeri, legfeljebb iróniával tünteti föl néha. Romeo is változó holdra esküszik örök szerelmet Juliának — ugyanazon nézők előtt, kik félórával előbb hallották, hogy Rozamundot nem hagyja, de soha. Örök szerelem! Mintha a valódi szerelemből *egy* pillanat már nem volna maga az örökkévalóság! Örökké foglak szeretni! Nem annyi az, mintha Nagy Frigyessel azt mondatják: Indulok — a hétéves háborúba? Az örök szerelem fogalma nevetség, de komoly oldala is van. Megmérgez minden igazi érzést. Megfizethetetlen vámmal sujtja a legmagasztosabb érzések szabad forgalmát s ezzel aljas csempészetre ád alkalmat. Az «örök szerelem» balhite az oka, hogy mikor a magunkról való megfeledkezés egy sorba helyezne bennünket az istenekkel, a legsilányabb próza visszaránt a porba; hogy oly pillanatban, midőn két lény a legfőbb önzetlenséggel összeforrna, az *Egyik* nem gondol másra mint: «Hogy fogok tőle szabadulni?» s a *Másik* csak azt, hogy: «Mikép fogom magamhoz kötni?... Fi donc!

Elragadó volt az ő büszke gúnyosságában, mikor ezeket mondta; de noha lelkemből mondta, még sem esett jól. Egész nap nem bírtam róla levenni szememet, de nem is igen beszéltem többet, ha elkerülhettem. Elmerengtem, elhallgattam s jól esik, hogy ismét magamra vagyok.

Mi fáj hát abban, a mit mondott? Maga az elmélet? Inkább azt hiszem, hogy a *gyakorlat* elképzelése bánt. Ha arra gondolok, hogy ez a szép asszony, az ő tiszta és büszke arczával tényleg is gyakorolja azt a kultuszt, melyet oly határozottan vall, akkor összeszorul a szívem és — olyant látok, a mi nem szép. S ha magam lennék is a szerencsés, a ki az ő teljes odaadásának gyümölcsét szakíthatnám, úgy érzem, hogy nem örülnék neki. S ha hozzá elgondolom, — a mi voltakép nagyon valószinű, — hogy nem volnék sem első, sem utolsó — fi donc! mondom, a hogy ő mondta. Pedig — — az ily fölfogást máskor a nőknél egy cseppet sem restelltem, sőt úgy találtam, hogy magasztos, főkép pedig — kényelmes. De azok más nők voltak. Meg úgy hiszem, hogy ha a kékszemű mondta volna, egy cseppet sem bántam volna. A kedves Kék! Oly ártatlanul hámozta a narancsot, mintha egy szót sem értene abból, a mit a másik Carmela mond. A másik! De hát, vigyen el az ördög, *melyik* is voltaképen az igazi? Rá kell jönnöm; ezt a nevetséges helyzetet nem bírom tovább. Oszkárnak bizonyára benne van a keze. De miért áll az ellenséghez, miért nem hozzám szegődik? Lovagiatlanság lenne-e őt beavatni? Eh mit — úgy is tudnia kell

róla — cselre cselt! Holnap utolsó kisérletet teszek, hogy magam segítsek magamon. Ha nem sül el, akkor adieu, discrétion, — Oszkárhoz fordulok.

Ápr. 1.

Elment a levél Oszkárnak s egy kicsit nyugtalan vagyok miatta. De nem lehetett másként.

Most már tudom, hogy *Ő* Carmela. Annyival nagyobb szükségem van Oszkárra. Kedves, édes, szépséges teremtés! Hogy meghatott, hogy megrendített! Oly régen szeretni! Oly soká követni engem hű szemével! Annyira fölolvadni szerelmében, hogy még gondolataimat is magáéivá tette, csakhogy nekem megtessék! A ki erre képes volt, az nem lehet más, mint ő, kivel gondolatban eljegyeztem a lelkemet.

Egyedül leltem otthon, a másik nem akart mutatkozni. Halvány volt és szomorú és épen oly rossz éjszakát tölthetett, mint én. Megjelenése úgy fájt, hogy majdnem szótlan lettem. Nem is mertem kérdezni, hogy mi történt vele, hogy ennyire megváltozott tegnap óta. Végre megszólalt magától, félénken, majdnem reszketve. Mondjam meg, milyennek képzeltem annak idején Carmelát, s mily képet csináltam magamnak jelleméről. Rajzoljam le neki akkori lelkiállapotomat, őszintén leplezzem le, hogy mit éreztem, akár szerelem lett légyen, akár-csak kiváncsiság, vagy még rosszabb valami?

Szavai oly egyszerűek voltak, oly kérő volt tekintete, hogy egyszerre, mintegy meztelenül láttam előtte szívemet s mint egy vízbefuló egy szalma-

szál igazságot kerestem, hogy abba kapaszkodjam. Hiába. A nagy hazugság ott állt előttem; tiszta volt, hogy Spadaro Carmela iránt semmi mást, de semmit sem éreztem, mint a kóborló ember banális kiváncsiságát. Egy név, egy legenda felgyujtott, mint egy szalmaköteget, mely után hamu is alig marad. És ezt most megmondjam neki? gondolám. Hisz az igazat akarja tudni. Megmondtam; tehettem, mert a mit mondottam, az nem neki szólt, a szépnek, élőnek, jelenvalónak, hanem az üres légalkatnak, mely csak saját henye agyvelőmnek szülötte volt. A vallomás nem őt alázhatta meg, csak magamat.

Elmondtam ezt neki, nyiltan, gyengéden megfogva kezét. Éreztem, hogy keze reszketett s csakhamar vissza is vonta. Ez nem illett megszokott lényéhez, de illett érzelmeimhez s majdnem jól esett. — Kedves szép gyermek, — mondám, — Carmela meghalt, a rémkép szétfoszlott, a bálvány a földön hever — ne tegyen több kérdést utána, ha nem akar bántani és sérteni. Egy nő áll előttem, a kit Carmelának hívnak vagy sem, de kinek amaz együgyű diákképzelgéshez semmi köze nincs; a kiben minden becses, minden vonzó, minden fontos reám nézve, csak egy nem: neve és származása. Így nézzünk egymás szemébe, így szóljanak lelkeink egymáshoz, azon borús ködfátyol nélkül, melyet ama név közénk bocsát, tréfa, gúny és czélzás nélkül, mint két ember szokott, a ki először találkozik életében s egymás hírét sem hallotta. Úgy legyen?

Az igazságban különös ékesszólás van. Szavaim

mélyen hatolhattak szivébe. Láttam, hogy szép keble a fodros ruha habja alatt halkan hullámzani kezd, hogy komoly, fenséges arczát csodálkozva, ámulva, aztán mintegy megdicsőülve fordítja felém. Kezével, melyet előbb visszavont, bensőséggel, melegen megszorította az enyimet.

— Úgy legyen! — mondá s megint elfordult. Azt hiszem, egy könnyet rejtett el előlem. És e perczben tisztában voltam, hogy ő az, a kit annyi ideig kerestem.

— Úgy fogom hívni, a hogy maga akarja, — mondám, elcsodálkozva, hogy mily halkan beszélek. — Carmelának nevezzem?

— Nevezzen — Mélának, — viszonzá még halkabban.

Megcsókoltam finom kezét és gyöngéden kérdezém, hogy mi történt vele tegnap és ma közt, hogy oly egészen másnak találom? Hogy remélem, nem esett baja?

— Semmi bajom, herczeg, — mondá s mintegy kérdőleg nézett szemembe. — Csak elgondolkoztam azokon, a miket tegnap beszéltem és — és — elszégyeltem magamat.

E szavakat kimondva, a támlásszékbe vetette magát, tenyereit arczára csapta és keserves zokogásra fakadt.

Nem tudom, meddig néztem őt némán, meghatottan, meddig álltam ott mozdulatlan és tehetetlen, meddig voltam rémült tanúja e szilaj, forró fájdalomnak, a milyent csak egy ostorozott test vonaglásai, egy meggyötört angyal sóhajai bírnak kife-

jezni. Mindent megértettem, s el voltam telve bánattal és csodálattal. Ez oly nő vezeklése volt, a ki elég tiszta arra, hogy bukottnak nézze magát, mert szavával vétkezett.

De hát így volt-e? Nem túlságos bűnbánat ez egy szóval ejtett bűn miatt? Nem kellett valami nagyobbnak, valami tettleges botlásnak lappangni alatta? Halkan megszólítottam s szeliden lebontottam kezeit könnyben úszó arczáiról. Mint a síró gyermeknek, megsimogattam puha haját, míg búbánata apadni kezdett.

— Igaza van, barátom, — mondá végre, — gyermek vagyok s a szerint kell velem bánnia. Üljön le és hallgasson meg. Azt akarom, hogy ne higyjen egy szót sem abból, a mit tegnap beszéltem. Elérem-e? Képes leszek-e, s ön — képes lesz-e eltörölni annak minden nyomát? Őszintén, igazán! Mondja, képes lesz-e?

— Én mindent hiszek, a mit ön mond, a hogyan és a mikor mondja. Tegnap is hittem önnek, ma is hiszek. A színlelés nem az ön kenyere.

— Igaza van, — mondá méla mosolygással, — de tegnap kivétel történt. Ön hitt nekem, jól éreztem. Nem is volt puszta színlelés. Hiszen, Istenem, én nem is tudok hazudni. De mégis hazugság volt — hazugság, mert oly dolgokról beszéltem, a melyeket nem ismertem — helyesebben: a melyeket nem ismerek. *Ezt* elhiheti. Kérem, ezt az *egyet* higyje el. A szerelemről úgy beszéltem önnek, a hogy a kegyeskedő az égi lényről beszél, a kit sohasem látott. Csak az éj sötétében jutott eszembe,

hogy ön szavaim után hihetné, hogy a szerint *éltem,* a hogy beszélek. Ez nem igaz. Az örök szerelemre mondom, *nem igaz!* Soha férfit nem szerettem — ez előtt. Cselekedhetném úgy, a hogy szólottam — de nem tettem. Elhiszi? El! Köszönöm! Köszönöm! — Most pedig — az ég szerelmére — hagyjon el!

Könyörgő tekintetének engednem kellett. Helyéről felszökve, összekulcsolt kezeivel az ajtó felé mutatott. Hallgatagon ott hagytam a szobát, noha minden ízem marasztalt, és a nélkül, hogy tudtam volna miként, az erdei kanyarodón találtam magamat — hazamenőben.

Hangos nevetés zavart föl merengésemből. A *másik* állott előttem. Széles karimájú parasztos szalmakalapja elragadóan furcsa keretül szolgált a kedves arcznak. Csókolni való volt, s hogy ezt neki meg nem mondtam, az legjobban bizonyította, hogy mily hatást tett rám Carmela. Komoly hangon kértem, engedje meg, hogy egy darabig elkisérhessem. Mély bókkal felelte, hogy ez neki nagy megtiszteltetés; s hogy tudom-e már végre, melyik az *igazi?* Tudom, mondám, s megkértem, mondjon el mindent, a mit barátnője felől még tud. Erre már komolyabban nézett; elfogadta karomat s fölszólított, hogy csak kérdezgessek, ő majd megfelel, a mennyire csak lehet.

Mindenelőtt azt kivántam tudni, hogy Spadaro Carmela honnan ismer engem?

— Nem ismertem be, — felelé a Kék sajátságos mosolylyal, — hogy az én barátném az ön Car-

melája. De tegyük föl, hogy ő az, akkor igen jól el tudom képzelni, hogy önt ismerheti. A herczeg úr ott lakott az ő házukban. Hogy ön nem láthatta őt, abból korán sem következik, hogy ő önt ne látta légyen. Gyermek volt s a gyermek kiváncsi. Talán — nem mondom, hogy így volt-e, de így lehetett — talán a padlás-szobából, a hová atyja őt eldugta, ki-kitekintgetett a veszélyes emberre, talán mindenféle gondolatra jutott unalmas számüzetésében . . . Talán nemcsak az ön külső megjelenése — mely iránt fogadja teljes elismerésemet — hanem előkelő rangja is foglalkoztatta lányias képzelődését . . . Homályosan emlékszem, hogy egy vén asszony kártyából azt jövendölte neki, hogy egy Principe felesége lesz. Herczeg, szép ember, incognitó, jövendölés: kőből kellene annak a lánynak lenni, a ki ezek iránt érzéketlen maradna.

A kék szemű ezen szavaknál ismét csintalanul nézett, mintha kifigurázna; de azért megmaradt a benyomásom, hogy Carmela szerelmi vallomását hallom — másodkézből. Minden derengeni és világosodni kezdett előttem. A lány már Capriban érdeklődött irántam s Oszkár annyival inkább féltette terveimtől. Most, hogy megjavultnak talált, maga ejtette módját, hogy Carmela közelébe férjek. Oszkár most mint egy Mágusz állt előttem. Majd hogy kalapot nem emeltem, midőn a kedves kék szeműhez lehetőleg könnyed és elfogulatlan hangon azt a kérdést intéztem, hogy hát Partos Oszkár mije Carmelának? — *Mindene,* — mondá a kicsi ünnepélyesen; — de önnek mégsem áll útjában.

Ezzel ott hagyott s ismét homályban maradtam. Csak az világos előttem, hogy Oszkár tanácsa és segítsége nélkül a tömkelegben tovább nem haladhatok. Azért írtam neki — s holnap reggel kezében lehet a levél — holnapután itt lehet ő maga...

Mily új érzés; inkább izgatottság, mint öröm, több borzongás, mint vágy. De ez érthető. Nem kaland előtt állok — vőlegénynek érzem magamat — vakon belenyúlni a jövő titkába, — e szép rejtély feleségül venni — hogy ne lenne szédítő érzés? E papiron, mely őszinteséget követel, nem is merem boldogságnak nevezni, a mit most érzek. Mégis ezt az elfogult félelmet nem adnám a gyönyör minden viharos rázkódásaiért, melyeken keresztül mentem. Egy Magdolna, ki tisztának találná magát — csak ő érezhetne olyant, mint most én, midőn egy érzelem szűziességét fedezem föl magamban. Tudja Isten, azt hiszem, nem is úgy szeretek, mint férfiú, hanem azzal a felső óhajtással, melylyel e leány gondol az ismeretlenre; mintha — menyasszony volnék...

Szeretném látni őt, — mindjárt, ez új, szokatlan érzés világában — őt, ki enyém, s kit mégsem akarnék magamévá tenni imádság, gyónás, eskü nélkül. Borzalmas szép lehet, ezt a holdvilágos tavaszi éjt ablaka alatt tölteni és közelvalóságát érezni. Nem birok ellenállani. — Megyek!

— Április 2. 5 óra reggel.

— — — Áldalak Carméla! Imádkozom hozzád, édes, magasztos bűntársam! — — —

Meg kellene halnom. Boldogabb embert még nem temettek a földbe.

Van hát odaadás, mely szentebb minden lemondásnál. Van boldogság, mely imádkozni tanít, hogy: köszönöm, teremtőm, hogy létrehoztál!

Carmela *nőm*. Annak tekintem, bármi történjék. Háza előtt találtam őt, épen mintha összebeszéltünk volna, hogy éjjel találkozunk. Hallgatagon, megbeszélés nélkül jöttünk le a tenger szélére. Egy gazdátlan csónakba szálltunk. A teli hold világított az esküvőhöz, a derengő oczeán, a távoli hegyek voltak tanúink. Nőm, nem kedvesem. Ő az első, az egyetlen, a kit nem nézek bukottnak, mert enyém lett. Ily odaadón, ily önfeledten, ily kéretlen, egyszerűn, óhajtás és megbánás nélkül még asszony nem szeretett senkit ... Enyém, bármi történjék. Oszkárt türelmetlenül várom. Szükségem nincs rája, de diadallal állhatok eléje, mert igazam lett. Sejtelmem jósszerű volt. Carmela az lett, a minek képzeltem: megváltóm.

A nap jelentkezik. Csaknem fáj a hajnal. Hát ha fordulatot hoz? Ez éjszaka bár örökké tartana.

De holnap is lesz éjszaka ...

— Ápril 2-dikán, este.

Ott voltam; Carmela nem volt látható. A hölgyek Fiuméba rándultak. Különös. A cselédség nem tudja, mikor jönnek meg.

Furcsa. Nyugtalan vagyok s úgy érzem, hogy utánuk kellett volna mennem. Mégis itt ülök és mélázom. Minek is sietnék. Oszkár eljön s nélküle

úgy sem teszek döntő lépést. Miért nem? Nem elég erős-e érzésem arra, hogy a maga törvénye legyen? Mit mondhat ő olyant, a mi elhatározásomat gyengíthetné vagy megszilárdíthatná?

Elhatározásomat! Hát el vagyok csakugyan határozva? Carmela nem kivánt elhatározást. De úgy érzem, hogy nem láthatom őt viszont másképp, mint e szóval: Légy nőm!

S hát kell-e, hogy viszont lássam?...

... Minő gondolatok ezek!... Utálat!...

... Az utálat nem dönt. Meg kell magamat ismernem. Ha azon gondolatnál, hogy ő mindörökre az enyém lesz, egyebet érezhetek a legmélyebb boldogságnál, akkor őt csak boldogtalanná tehetném... S ha egyáltalán lehetséges volna, hogy valaha ráunjak, akkor jobb lenne és férfiasabb, az első ölelés után megfutamodni, mint bevárni — az utolsót.

Futás. Gyáva szó. De bizony futás lenne — még pedig rögtöni. Szökés — Oszkár elől. Szemébe bírnám-e mondani, hogy mégis neki volt igaza?

De hát akarok-e én futni? Nem vágyódom-e e nő után? Nem szeretem-e őt?

Vágyódom utána, szeretem őt, nem féltem, hogy értékéből valaha veszítsen. De féltem magamat... Azt hiszem, akkor szeretném őt *örökké,* ha többé nem látnám soha.

Minő pokoli kétségekkel gyötrődöm? Sohsem ingadoztam, mikor szakítani kellett. Csak akkor volnék ingadozó, mikor kötni kell magamat? Megváltozott a jellemem?

Nem. Szívemben nincs habozás — csak a fejemben. A megrögzött szokás, mely utolsót vonaglik. Mindegy — e napom meg van keserítve. Mért kellett elmennie? Ha most elém jönne, váratlanul, egész szépségével és szerelmével — egy pillanat alatt tisztában volnék...

— Portenstein Carmela — ... illik ez így?...

XIII.

(Kiderül.)

A herczeget félbeszakították. Táviratot hoztak: Oszkár jelentette, hogy reggelre itt lesz.

Erik herczeg nem tudott hova lenni ámulatában, haragjában. Megtiltja, hogy Carmelát lássa! Fegyvert hoz! Ez már sok volt a protectióból. Világos, Oszkár jogot tart e nőre. De minő jogot? Nem lehetett a férje — a herczeg meg volt győződve, hogy nem... Föl kellett e rejtélyt derítenie. Partos csak másnap érkezhetett. A herczeg el volt tökélve, hogy nem várja meg, hanem még az nap menekül Carmelával. Most már nem ismert habozást és kétséget. Most már tudta, hogy szereti és hogy nem hagyja.

Fölsietett a Torlics-lakba. A «másik» fogadta. Kivánságára, hogy Mélával szeretne szólni, azt a különös választ nyerte, hogy rosszul van és *senkit* sem fogadhat. Hiába volt minden kérlelés. A kis kék szemű komolyabban nézett, mint máskor, s nyomatékkal kérte, hogy álljon el kivánságától. A herczeg erre csak azt kérte, hogy néhány sort írhasson s várhasson a feleletre. Hamarosan megírta, a mi mondani valója volt, a borítékba bele-

tette Oszkár táviratát is és várakozott. Tíz percz mulva kijött a kék szemű s egy kis papirt adott neki; csak annyi állott rajta: — Nem láthatom. Holnap hírt kap tőlem. — Dúlt szemmel nézett Erik a szép asszonyra. Ez nem tudott magyarázatot. Csak annyit mondott szomorúan: — Nagyon megbánthatta Mélát. Sokat sír. — Aztán jó'szakát kivánt.

Mennie kellett. Ő sem töltött sokkal jobb éjt, mint Partos Oszkár. — —

Reggeli kilencz órakor szemben állott egymással a két férfiú.

— Partos úr, — mondá a herczeg, magát feszesen meghajtva, megkaptam az ön táviratát. — Szabad-e mindenekelőtt kérdeznem, milyen jogon meri megtiltani, hogy az illető hölgyet láthassam?

Partosnak erőfeszítésbe került a szólás. A gúnyt nagyon is arczátlannak találta. Véresre harapta nyelvét, mielőtt rekedt halksággal mondá: — Herczegségednek tréfálni méltóztatik. Spadaro Carmela az én nőm.

A herczeg szeme villámlott. — Áruló! — kiáltá. Aztán elcsodálkozva nézett Oszkárra. — De nem lehet. Nem igaz... S ha úgy volna is, akkor alapos kifogásom alá esnék e házasság.

— S mi lenne e kifogás!

— Az, hogy — nehéz ezt elmondani... Az, — hogy e házasság — — érvénytelen.

Most már Oszkáron volt a sor csodálkozni.

— Nem értem herczegségedet, — mondá. — Nem hittem volna, hogy az elégtétel elől, melylyel

nekem tartozik, ily feleseléssel akarjon kibujni. Végezzünk. Kérdezze meg jelenlétemben magától e nőtől, hogy kinek a nevét viseli — illetőleg viselte.

— Je ne demande pas mieux, — felelé a herczeg. — Menjünk el hozzá azonnal.

A két úr szótlanul ment le a fogadó lépcsőjén s egymás mellett haladtak föl a Torlics-nyaraló felé. Partosnak összefacsaradott a szíve, mikor meggondolta, hogy a herczeg vezeti őt, hogy ő maga nem tudja az utat azon házhoz, hol a neje lakik... Szó nélkül haladtak egymás mellett, egyenlő nyugodt lépéssel, dobogó szívvel. Midőn a nyaralóhoz értek, élénk sürgést-forgást láttak a ház körül. Egy kocsi állott a kapu előtt; a kertész a cselédekkel málhát rakatott föl a bakra.

— Óh! Itt van! — kiáltott föl Partos, a kapufélfához kapaszkodva. Felesége e perczben jött ki a küszöbre, útra öltözve, rövidke fátyollal kalapján. Mindez, az üde reggeli levegővel elragadó széppé tette a kedves nőt. Oszkárt felismerve, nagyot sikoltott örömében. — Oszkár! Hála Istennek! — S oda sietett keblére.

Oszkárt e hang megremegeté az örömtől; mégis félretolta karjával a szép asszonyt és a bámuló herczeghez fordult:

— Herczegséged még szükségesnek látja a kérdezősködést?

— Nem értem, uram. E hölgy —

— Az én nőm.

— Akkor csak szerencsét kivánhatok. De ő nem Spadaro Carmela.

— Igenis az. Inkább az, mint Partosné. Szóljon maga, asszonyom!

Carmela nagyot kaczagott. Visszaveté fátylát, hogy még jobban nevethessen férje ura szeme közé.

— Nem tagadhatom, — mondá mély bókkal a herczeg felé, — hogy én vagyok Spadaro Carmela. De én ezen udvarias gavallér Carmelája vagyok, a ki épen most lökött el magától. Van azonban másik Carmela is, a ki, úgy látszik, a herczegséged Carmelája. Fájdalom — nincs többé jelen. Ma éjjel szökött el mellőlem, nem hagyva hátra mást, mint számomra öt szót és herczegséged számára egy levelet, melyet most akartam arra menet a fogadóba felküldeni. Égek a vágytól, megtudni, hogy miért tünt el oly hirtelen. Nekem csak ezt írta: — Isten hozzád. El kell mennem. — De tán bemehetnénk a házba? Szabad a karját kérnem, tanár úr? De ne taszigáljon ám!

Oszkár félénken és bámulattal nézett kis feleségére. Ugy találta, hogy nagyot változott az asszony; de még nagyobb változást önmagában fedezett föl. Tudta, hogy nagyot vétett neje ellen s mégis a helyett, hogy restelné, boldog volt. Gépiesen nyujtotta karját. Azt sem tudta, hogyan érkeztek a szalonba s pár percz mulva oly helyzetben látta magát, a milyenben sohasem volt életében: ott térdelt a gyönyörű teremtés előtt, szép kezeit csókolgatta és mint a megvert gyermek, sírt: — Óh, lelkem, Carmela — mennyit szenvedtem!

Carmela pedig oly végtelen boldognak érezte magát protectori állásában: hogy ő fent ül, a férje

meg térdel, hogy ő bolondozott, s a férje kér bocsánatot — mindez oly új és mulatságos volt, hogy könnyei közt is nevetett. — Óh te szegény, szegény bűnös! — És kedvére csókolgatta Partos égő homlokát.

A herczeg ezalatt a verandára ment és fojtott lélekzettel olvasta az eltünt nő bucsúszavait. Sokáig olvasta, nedves pillákkal: pedig nem is lehetett oly hosszú az a levél, hogy oly soká kelljen olvasnia. Végre kihívta magához Oszkárt. — Ő nagysága, — mondá Carmela felé némi zavarral, — meg fog bocsátani, hogy...

— Jól van, jól, — felelé az asszonyka. — Nem hittem volna, hogy herczegséged csakugyan megszomorítja azokat, a kik jó szívvel vannak hozzá. Ön az oka, hogy kedves barátnénk elmenekült. Nem tudom, mivel bántotta meg. De nagy dolog lehetett. Tegye jóvá, mert szeretném herczegségedet szeretni.

Ezzel félre vonult. A herczeg odaadta Partosnak a levelet. — Remélem, — mondá izgatott hangon, — hogy most ismét jó barátok lehetünk. Több megbocsátani valóm van, mint neked, fiatal ember. Capriban megóvtál egy betöréstől — de csak azért, hogy magad lophass... Ne szabódjál, ne méltatlankodjál, nem — adok ezekre semmit s te sem vagy jobb a Deákné vásznánál. De a dolog rosszabbra is fordulhatott volna. Ha a te feleségedbe találok bolondulni — pedig ördöngös nő s egészen arra való — akkor egyikünk ma nagyon boldogtalan lenne, sőt valószinűleg mindhárman. A végzet oko-

sabb volt. Boldog vagy — de az én boldogságom is a te kezedben van. Mondd meg tisztára, *ki az a leány, ki ezt a levelet írta?* Hol kell őt keresnem? Tudnod kell róla, mert megérkezésed hírére szökött meg és te rád hivatkozik. Olvasd!

A levél így szólt:

«Isten hozzád, Erik, te régi vágyam, kései szerelmem, egyetlen álmom, egyetlen valóságom! Megérkezik az az ember, a kitől meg fogod tudni, hogy nem vagyok érdemes birtokodra: neki elhiheted. De *nekem* is higyj, mikor azt mondom, hogy megérdemeltem a rövid boldogságot, melyet tőled nyertem. Évekkel ezelőtt bele akartam tolakodni életedbe — nyomorult, nőhöz nem illő módon. *Ezt* a vétkemet bocsásd meg a *másik* kedveért, a mely a *nő* vétke volt. Bebizonyítottam, hogy van szivem. De e másik vétkem, melylyel az elsőt jóvá tettem, egyszersmind száműz mellőled — futnom kell, mert hiányzik bennem a gyalázat bátorsága. Futok, mert rossz vagyok arra, hogy feleséged, de nem vagyok elég rossz arra, hogy csak kedvesed legyek.

Óh mért nem maradtam jobb, vagy mért nem lettem rosszabb!

Nem tudlak kiérdemelni! A nő, kit karjaidba zártál, ha úgy élt is mint egy Diána, de úgy gondolkozott, mint egy Bacchansnő. Gazdagság, becsvágy, tétlenség és zabolátlan képzelet — szövetkezve oly olvasmánynyal, mely a valóság örve alatt eltörölné az erkölcs nemességét — mindez megmérgezé eszmevilágát, letarolta sze-

mérmetességét — s így eszével vétkezett, a nélkül, hogy a bűnt ismerte volna. Partos megmondhatja, mennyire meg volt ő rémülve a női természet torzképe által, melyet bennem fölfedezett. De ő nem tudja, mi volt a főoka e fásultságnak; nem sejti, hogy szerencsétlen voltam, mert a magam becsülését elvesztettem oly botlás által, melyet *veled* szemben követtem el. Ő megmondhatja, hogy az a nő, ki olyanokat beszélt és cselekedett, mint én, nem lehet a te nőd. De azt nem tudja ő, hogy oly nő, ki mindezeket még azzal tetézi, hogy a szeretett férfiút csellel magához vonja, azért még nem elég silány arra, hogy becsülés nélküli szerelemben boldogságot találjon. Megaláztam magamat, jó Erik, hogy fölemelkedjem. S íme, nem lelek magamban erő az emelkedésre. A szemérem, melyet holtnak hittem, akkor ébred föl bennem, mikor el akarom temetni. Rémült tekintettel néz rám, mint a kísértet és fülembe súgja: Még élek! Ne temesd el az élőt! — S ez űz el mellőled!

Ne kövess! Áldjon meg a sors! Kövesd férfiasságod fényes csillagát! Légy boldog! Légy nyugodt! Ugy emlékezzél rám, hogy általad nem rosszabbá, csak jobbá lettem. Isten veled! Isten veled! *Mela.*»

Oszkár fejcsóválva adta vissza a levelet.

— Mindig ilyennek ítéltem, — mondá, — mégsem tudok kiokosodni belőle.

A festő bámulattal vette észre az aggódó te-

kintetet, melylyel a herczeg szeme rajta csüggött.

— Ki az a nő? — ismétlé ... — Szeretted?

Partos meg nem állta, hogy ne mosolyogjon. — Féltékeny! A herczeg! Ez új dolog. Nem. Nem szerettem, sem ő engem. Hogy a *botlás* alatt mit ért, arról semmi képzetem ... de hiszen azt mondja, hogy a herczeggel szemben követte el. A legroszszabb, a mit róla tudok, az, hogy frivol beszédekben leledzett és a szerelemről furcsa fogalmai voltak — körülbelül olyanok, mint herczegségednek. De különös is az, Erik herczeg. Először találja meg herczegséged egész tökélyben, a mit keres; egy ragyogó szép nőt, a ki szereti, de nem akarja lekötni, sőt maga szántából valósítja meg a «soha többé!» elméletét — és herczegséged ezzel sincs megelégedve. Azt hinném, hagyná menni ez üstököst a maga pályáján. Vagy komolyan menekülni kíván, akkor hasztalan üldözné! vagy csak színleli a futást, akkor visszajön magától.

A herczeg az asztalra csapott az öklével, hogy indulatán könnyítsen.

— Ember! Hát nem értesz? Szeretem őt! Meg kell őt találnom. Meg fogom találni. De az a botlás! Miféle botlásról beszél?

Oszkár gondolkozott. — Talán házasságát érti, — mondá kételkedve.

— Házasságát! — kiáltá a herczeg. — Hát csakugyan férjes nő!

— Nem tudom, miért nem bír herczegséged e gondolathoz hozzá szokni. Férjnél volt. Önt sze-

retve, egy majdnem gyámoltalan aggastyánnak, Montelione herczegnek, karjai közé vetette magát, csakhogy herczegnő legyen; mert annnyit tudok, hogy nem aristokrata vérből való; valami dúsgazdag német gyárosnak a leánya.

A herczeg újra bele nézett a levélbe. Apró lidérczek czikáztak emlékezetében. Minél jobban nézte az írást, annál ismerősbnek tetszett előtte. Végül az aláíráson akadt meg a szeme. Mela! Most is folytatja az alakoskodást? Igazán Carmelának hívták-e őt is? — Partos e kérdésre azt felelte, hogy Mela csak megrövidítése a *Melitta* névnek, s hogy látott névjegyet, melyen Montelione herczegnő egyszerűen Montelione Melának nevezte magát.

A Melitta névre a herczeg homlokára csapott. Ő az! Wuertz Melitta! mondá mosolyogva. A *másik!* ...

A verandára sietett, mintha ki kellene integetnie a tengerre, hogy visszahívja a szökevényt. Merengve dűlt a hintaszékbe, a melyen Melitta ülni szokott. Lelkében, mint viharos éjjel, nagy hullámokat vetett a visszaemlékezés. Ott látta magát berlini szobájában, élete legborúsabb óráján: előtte a becstelenség, mögötte a meghunyászkodás, kezében a töltött pisztoly, melytől egy perczig a lét ostoba rébuszának együgyű megoldását várta. Aztán látta a visszatérő ügynököt, a hogy párolgott az izgatottságtól — és látta a hideg, számító bankárleány alakját, a ki apja halottas ágya mellől pénzutalványt küld neki, egy jól fogalmazott, okosan

gondolt levélke kiséretében. S most — az volt az a hőkeblű lény, ő, a forró, odaadó, önmegtagadó, jóságos, szégyenkező szökevény!

Szíve egyszerre tágult és elszorult valami fájó melegségtől. Részvét fogta el, fájdalmas könyörület e nagy, e nyugtalan és mégis oly állhatatos szerelem iránt. És büszke is volt rá, hogy így meg volt szeretve... S most égett a vágytól, megjutalmazni és viszonozni e szerelmet, boldogítani és megnyugasztani azt az izzó, gyötrődő asszonyszívet s mint édes vánkoson rajta pihentetni meg jövendő életét... Honvágyat érzett utána és végre megnyílott előtte a legédesb szerelem titka: az a szerelem, mely isteni is meg emberi, az a szerelem, melylyel *boldogítunk*...

Boldogan, majdnem derülten tért vissza Partoshoz, hogy többet tudjon meg Melittáról és eddigi életéről. Partos nem igen tudott újat mondani, kivéve azt, hogy a Montelione-parkban is közel voltak egymáshoz. Erik ebben új bizonyságát látta azon végzetszerű hűségnek, melylyel ez asszony lelke folyton körülte lebegett.

Carmela, kit Oszkár segítségül hívott, már többet tudott mondani. Ő ismerte a Melitta történetét és kárörvendve leplezte le a cselt is, melyet a két asszony idejövet kiforralt, de melyet ő, Carmela, a maga feje szerint módosított a kivitelben. A herczegnő ugyanis nem akart eleinte egyebet, mint alkalmat arra, hogy Portensteint lássa és vele megismerkedjék; Melitta maga a társalgóné álarcza alá akart rejtőzni. Hogy ő is Carmela legyen, nem

jutott eszébe. — Ez az én eszmém volt, — mondá büszkén Carmela és nagy fölénynyel mosolygott az ura felé. — De tegnap óta, — folytatá, — Melittának nyilván komoly oka volt megbánni a tréfát. Fiuméba bizonyosan már szökés szándékával ment, mert ott meglátogatott egy Florio-féle gőzöst, mely Genuába készült s melynek ma reggel kellett indulnia. Aztán haza jöttünk, s leszállás közben valami parancsot adott a kocsisnak. Éjszaka illant el és most kétségkívül úton van Corfú felé s onnét haza megy Palermóba...

— — Másnap Portenstein herczeg is elindult Sicilia felé...

*

Partos tanár úr szép nejével már jó ideje elhagyták währingi magányukat és Bécs kellő közepében laknak, vígan lubiczkolva a bécsi víg élet árjában. Carmela asszony nagyban aratja a hódításokat, de csak egy udvarlójára büszke, olyanra, a kit minden nap újra akar meghódítani s ez az ő férje. Mióta kis Erik fiuk született, a szép asszony még inkább szépül s a tanár úr néha furcsa komolysággal kérdi, hogy mi vége lesz már ennek? De a szép asszony még komolyabban felel, hogy a tanár úr nyugodt lehet, mert ő bizony megöregszik, mire csak félig is oly szép lesz, mint Portenstein herczegnő.

A herczeg levelei Palermóból oly boldog békét tükröznek vissza, hogy Oszkár mosolyogni kénytelen rajtuk. De azért nagyon jól esnek neki. A jámbor

hazugság jó véget ért. Hanem Partos sohasem felejté el azt a vasúton töltött végtelen éjszakát s megfogadta magában, hogy a gondviselést ezután a sorsra bízza, vagyis a jó Istenre, a kinek megvan az ilyenhez való bölcsesége, meg — némi gyakorlata is.

KIS MURÁNYVÁR

Diáktörténet

(1866)

A leány szíve néha olyan, mint az erdőség sürűjébe rejtett sziklavár. Azt hinnéd, könnyen behatsz a berek szentélyébe, ha játszva konyítod félre az ellenszegülő bokrokat: de egyszerre ott állasz merev falak tövében s képzelni sem mered, hogy valaha megszálljad. De ha van szíved akarni, nem szabad elveszteni bátorságodat. Íme a titok! Mindegyikébe a sziklaváraknak, bármi jól legyen is megőrizve, egy titkos, kicsiny *hátsó* ajtó vezet, ezt kell fölfedezned; ha kopogtatsz — de halkan ám! — örömest fog előtted kitárulni és bevonul a titokteljes szerelem, halkan, csendesen, észrevétlenül...

I.

(Emma.)

Emma oly név, mely a b...i egyetem hallgatói közt szájról-szájra jár. Emma a marczona öreg Brummer, az egyetemi portás csodabájú tizenhét éves leánya: az érdes sziklatönk oldalán nyilt kedves virág. Apja lánya ő, ugyanabból a merev anyagból készült; bájoló szobor, rideg érczszívvel a rideg érczkebelben. Mindazon deli ifjak közt, kik százával népesítik az egyetemi épület komor folyosóit, nem volt eddig csak egy is, a ki avval dicse-

kedhetik, hogy egyetlen nyájas sugarát fogta volna fel a sötét, fekete szemnek; egy sem, a ki csak félénk köszöntéssel is mert volna neki alkalmatlankodni.

Midőn a kis Széchi Mária — úgy nevezé őt az egyetemi polgárság magyar része — a portáslakból a folyosóra lépett, a Muzsák vakmerő fiai egyszerre félénken léptek vissza és élő sorfalat képeztek a leány előtt.

Ilyenkor pedig ő, sem jobbra, sem balra nem vetvén egy pillantást, oly nyugodtan és csendesen haladt át a rá leselkedő szemek keresztttüzén, mintha csak kívüle senki sem lett volna jelen. Képzelhetni fájdalmát azon ifjú uraknak, kiknek mindegyike annyi hódításról tudott beszélni, a hány győzelemről Napoleon öreg katonái.

Értetődik, hogy a körülmények ilyen szerencsétlen állásánál fogva mindenki: a legmartialisabb körszakállú szintúgy, mint a legábrándosabb szőke fürtű és csupasz állú fő, bűverejében való hitéről lemondani kényszerült és hogy a kis Emma szivét bevehetetlen várnak tekintették, melyhez a hódításnak gondolata sem férhet. Nem mintha nem lettek volna egyes vakmerők, kik egy-egy félénk támadást mégis koczkáztattak. Az egyetem legifjabb polgári, kik átjutván az érettségi vizsgálat szűk kapuján, az «alma mater» emlőiből legelőször csak a nagyvárosi arszlán büszke öntudatát szítták, ezek, mondom, sohasem hittek azon jelentés hűségében, mely a kis «Széchi Máriát» illetőleg közszájon forgott és gyakran határozták el, — nem

Sem jobbra, sem balra nem vetvén egy pillantást.

tudom, a díj nagysága, vagy a győzelem dicsősége által tüzelve — egy-egy merész rohamot intézni a kis Emma szíve ellen. Kinálkozott is némi alkalom, a portás szép leányával érintkezésbe jönni. Emma mogorva atyjával osztozkodott az egyetemi hallgatókhoz érkező levelek kiadásának hivatalában. Ilyenkor egy-egy kiváló áhítattal odalehelt: «Jó estét«-tel, egy-egy különös czélzattal ejtett: «Nincs levelem»?-mel meg lehetne kisérteni a szerencsét. — De — különös! — nem volt példa rá, hogy az ilyen vakmerő ugyanazon arczczal hagyta volna el a portás szobáját, a melylyel belépett volt. A jövet mindig kissé sápadt arcz, menet mindenkor gyanusan közeledék a karmazsin piroshoz, s a jövet «eget kérő» orr, menet mélyen lenyult az ajak fölé, rosszul palástolva azt a keserű vonást, mely ott a «lefőzést» hirdette. S e symptomákat az egyetemi ifjak már oly jól értették, mint a sok tengert látott hajós a tengeri betegséget. Hisz mindnyájan tapasztalásból ismerték a keserves állapotot s vigasztalás volt másokon látni, mit mások ismét rajtok nevettek.

Ily módon már mindenki kikapta küzdelme díját: a karmazsin arczrózsát s a keserű mosolyra szemérmesen lenyuló orrt — s egyszerre csak elismert dolog lőn, hogy Emma kisasszony vagy épen nem nő, vagy ha az, akkor boszorkány, a ki hétköznap lányfővel jár, de a szombati estéket a Gellérthegy titkos soiréein tölti, hová Brummer úrnak hires seprőjén szokott ellovagolni.

Pedig ezzel nagyon igaztalanok voltak a jó fiúk

a szép Emma — és nagyon elnézők önmaguk iránt. Mindnyájan zajos hirtelenséggel kopogtattak volt a sziklavár nagy kapuján, nem vévén fáradságot arra, hogy a titkos hátsó ajtót kikémleljék. Pedig az ő szivében is volt ily hátsó ajtó, mert Emma bizony csak nő volt.

II.

(Andaffy Béla joghallgató úrnak helyben.)

Az egyetemi templom tornyáról ledörmögé a rekedt óra a nyolczat. E dörmögés estenként hű visszhangra szokott lelni a portás lakában. Brummer úr szeretetreméltó szokásai közé tartozott, hogy a harang utolsó ütését jóízű morgással kisérte, mely Emmának jelül szolgált arra, hogy félre tegye kötését és elfoglalja az íróasztal mögötti helyet, mert Brummer úr a korcsmába készül. Ezt pár perczczel később egy másik hangosabb dörmögés szokta követni, mely majd hogy emberi szóhoz nem hasonlított és mely Emmára nézve azt jelenté, hogy: «Szervusz, bakot ne lőjj: a leveleket össze ne téveszd!» Végül zajosan csapta be maga után az ajtót s ez megint jel volt; mert ilyenkor rögtön megnyilt a konyhára vezető ajtó és besompolygott Zsuzsa, a vén szakácsné, gyertyavilággal, melyet szótlanul letett az asztalra. Szintoly némán húzódott aztán a szoba legsötétebb zugába s folytatta Emma kötését.

Sajátságos csend volt az, mely e szoba szűk birodalmán souverain gyanánt uralkodott. Egy fiatal és egy öreg asszonyszemély, kiket az általános

felfogás a fecsegés fonalának soha ki nem fáradó párkái gyanánt tekint, együtt van és hallgat. Még a légy is elült. Kerüli a nyugtalan ezt a csendes szobát: nyilván elunná magát.

Egyszerre az öreg asszony fölegyenesedik összezsugorodott helyzetéből. Emma mindig nyugalmas szemét az ajtó felé emeli. A folyosóról szokatlan zajos léptek hallatszanak s fölrepül az ajtó, még mielőtt a heves kopogtatásra «Szabad»-dal lehetett volna válaszolni.

— Jó estét! Kérem levelemet.

Emma csodálkozva és nem minden rosszalás nélkül tekint a türelmetlenkedőre, azután nyugodtan az előtte fekvő levelekre és kérdi:

— Czíme?

— Andaffy Béla.

— Nem jött ily czímű levél.

— Lehetetlen! Óh, teljes lehetetlen.

Emma könyvet vett elő s azt az ifjú elé az asztalra téve, mondá:

— A lajstrom.

Az ifjú futó pillantást vetett a könyvön át a leányra, azután mohón nyelte a lajstromot.

— Semmi! — szólt végre felindulással — semmi! De hisz ez nem lehet! Ebben tévedésnek kell lenni. Óh, kérem, az egekre kérem, nézzen utána a levelek közt. Talán mégis... De... bocsánat, visszaélek türelmével!

Emma öntudatlan pillantást vetett a hirtelenkedőre. Nem volt egyéb, mint néma kinyilatkoztatása annak, hogy: «Uram, ön sokat késik itt és

szokatlanul sokat beszél». E futó pillantásnál nem kerülheté el Emma szemét némi sajátság, mely Andaffy úr alakját feltünővé tette. Hollófürtű, nagy izmos ifjú állt a leány előtt, sürű szakálla után itélve, már huszonnyolcz éves lehetett, míg sajátságos kék szempárja gyermekdeden mosolygó sugárral látszott meghazudtolni az arcz komolyságát és érettségét. Ki csak szemeiből itél, tizenhat éves fiúnak nézi. Az összbenyomás az volt, hogy bizony nem volt csúnya.

Nagyon tévednénk, ha azt hinnők, hogy e pillanatban a kis Emma fejében is ilyesmi fordult meg. Ő csak épen megnézte volt a fiatal embert, s amúgy mellesleg emlékezetébe véste alakját. Többször jöhetett még levélért és akkor elkerülhette azt az alkalmatlan kérdezgetést neve után.

— Visszaélek türelmével! — volt az ifjú utolsó szava. Emma ily udvariassági phrasisokra nem szokott felelni. Nem annyira a felizgatott ifjú megnyugtatása végett, mint azért, hogy minden további kérdezgetésnek elejét vegye, csak annyit mondott, hogy negyedóra mulva érkezik az esti posta.

Az ifjú erre sem készült még visszavonulni.

— Ah, — mondá hévvel, — köszönöm, kisasszony! Ez reményt nyujt. Hisz nem tart soká — bevárom.

Erre sajátságos szünet állott be. Emma hallgatott, kimeritettnek látván a tárgyat; Andaffy pedig valamit várni látszott, de midőn e valami nem akart megtörténni, bizonyos elfogultsággal kalapja után nyult és kiment.

Az utczára szolgáló ablakot nehéz cseppek verdesték; künn meglehetős erővel eredt meg az eső. De eszeágában sem volt a kegyetlen lánynak, hogy Andaffy urat a szobában várassa.

Itt benn ismét a régi csend vette át uralmát. Csak az ajtó előtt hallatszottak egyarányos léptek, ez ifjúéi, ki eső és szél daczára ott várakozott.

Emma akaratlan is hallgatózott e léptekre. — Fontos hirek lehetnek, — mormogá. Az öreg Zsuzsi bámulatában elejtette kötését. Megesett az a hallatlanság, hogy Emma magával beszélt!

Újból léptek, a levélhordó volt. Jól ismerte a ház rendjét, csak fejbólintással köszöntött, aztán az asztalra tette a leveleket s a könyvecskét, melyben az átvételt nyugtázni kellett.

Szokása ellenére ma Emma elmulasztá azt, mi máskor első teendője volt. Nem számlálta meg a leveleket s a levélhordót várakoztatta.

— Itt van! — szóla egyszerre. — Ah, gyönyörű illat! — És gyönyörködve hajolt le egy csinos, halavány-rózsaszín borítékú levélkére, melyre finom, árnytalan betűkkel volt írva: «Andaffy Béla joghallgató úrnak helyben». A pecsét helyét egy kicsi, ékes jegy foglalá el, melyen grófi korona alatt «E» betű volt látható.

A boríték oly finom, átlátszó papirból volt, mintha igazán gyengéd rózsalevelekből készült volna. Szerfölötti megerőltetés nélkül lehetett volna kibetűzni a levél tartalmát.

A levélhordó még folyton várakozott. Emma kezében tartva a levelet, az ajtóra nézett; de az

ifjú nem jött még; nyilván a levélhordó távozását várta.

Végre minden rendben volt. A postás átvette könyvecskéjét és távozott. Ugyanazon pillanatban lépett be Andaffy úr.

— Nos?

— Itt van.

— Hála Istennek, — szólt az ifjú a legnagyobb elragadtatás hangján és a levelet kiragadva a leány kezéből, ajkaihoz vitte.

Azután rögtön mintegy föleszmélve némi elfogultsággal tekintett a portás lányára, kilesni elhamarkodása hatását s készen valamely ártatlan körülménynyel magyarázni szerfölötti örömét. De Andaffy úr csalódott. Emma nyilván nem vett észre semmit, legszorgosabban el lévén foglalva a levelek rendezésével. Ez láthatóan megnyugtatá az ifjút. A legnagyobb higgadtsággal tette tárczájába az áhított levelet s hideg köszöntéssel távozott.

III.

(Egy parfümirozott levél következményei.)

Ismert dolog, hogy az érzékek visszaemlékezése erősebb, mint az elvont észé. Egy parányi kis nóta, egy sajátságos, röpke illat, egy régen izlelt íz világosabban és sokkal több részlettel képes elénk varázsolni a rég letünt napokat, mint az elvont emlékező tehetség leggondosabb buvárkodása.

Mind ez nem annyira igaz, mint régi. Persze, hogy az. De nem is azért áll itt e bevezetés, hogy szellemdús legyen, hanem hogy természetes módon magyarázzon meg egy nagyon különös dolgot, mely nagyon különös dolog pedig abban állott, hogy Emma kisasszony még a következő estén is visszaemlékezett a tegnapi kis jelenetre. Mondom, ez különös volt; sőt mondhatnám, hogy hallatlan volt, mert könnyebben történhetett, hogy lúdtoll hagyjon nyomot a csiszolt üvegen, mint hogy egy földi anyagból készült fiatal ember, akár egy negyedóra hosszat is, magára vonja a kis Emma figyelmét. Ki merné állítani, hogy a 28 éves szakállú és 16 éves szemű fiatal ember a vasnőre valami benyomást gyakorolt? Bizonyára senki, a

ki Emmát ismeré. És mégis e napon Emma folyton a rózsaszínű levélre gondolt. Miért? Mert — — oly sajátságos illata volt.

Gyarlóság, a te neved orr! Szemünk, szájunk elzárhatjuk; kellemetlen szavakat hallatlanul hagyhatunk elsuhanni fülünk mellett; de sohasem gátolhatta meg halandó, hogy orra szárnyai egy váratlanul felpárolgó szag előtt föl ne táruljanak. Emma el tudott haladni a legdelibb ifjak gazdag során a nélkül, hogy csak egynek képe is visszasugárzott volna fekete szeme camera obscurájából; a legnyájasabb szavakat hallgathatta a nélkül, hogy hallotta volna; de nem akadályozhatta azt, hogy egy parfümirozott levél édes illata orrába ne csempészsze magát s ott naphosszat ne fészkelődjék.

Két nap mult el így s már is kezdett elpárologni a lenge illat a kis szobából, midőn ismét a levélhordó nyitott a szobába. Ez alkalommal a számlálás ugyan a régi rend szerint kezdődött, de nem ment egészen végbe: itt volt ujra a kis levélke, itt újra az ismert parfum. Emma öntudatlanul kivette a rózsaszinű borítékot társai közül és csak miután ezt félre tette, végzé be a levélhordóval való teendőit.

Különös egy levélke volt biz az! Oly csinos, takaros, oly sima, illatos, oly igazán csókolni való! S hisz az ember valóban meg is csókolta. Persze ő, t. i. Emma, nem akarta észrevétetni, hogy e csókot látta, mert ő nem avatkozott soha más dolgaiba. — Levelet megcsókolni! Bolondság! Mi kellemes is lehetett egy ilyen papirban?

Emma közelebbről nézte a levelet. Diszítésül inkább, mint zárul látszott reá illesztve a pecsétjegy. Menthetetlen bűnnek tetszett Emma előtt, ily csinos, kedves borítékot a postabélyeggel elidomtalanítni. Pedig épen oly gyönyörű szép s karcsu «K» betű volt ez, mely a bélyeg kerületétől ketté hasítva látszott ki, — a szó, mely oly arányosan és szépen, de mégis bizonyos bizonytalansággal volt írva: «K—e—d—ve—sem!» Kedvesem!! Emma gyorsan a többiekhez dobta a levelet, s ösztönszerűleg visszafordult a vén Zsuzsa felé. Bolondos gondolat volt az öreg Zsuzsára nézni. Ez csak kötögetett, szundikált és nem láthatta, hogy mit gondolt a kis Emma!

E perczben kopogtatás hangzott s hevült arczczal lépett be Andaffy.

Még mielőtt kérhette volna levelét, Emma oda nyujtá azt.

— Köszönöm, kisasszony, — szólt Andaffy melegen, — nem is tudja, mily boldoggá tesz.

Semmi válasz.

Az ifjú összeszedni látszék minden bátorságát; nyilván valami merényt készült elkövetni.

— Kisasszony, egy kérelmet koczkáztatnék, ha nagyon terhére nem esnék.

Emma kérdőleg tekintett fel hozzá.

— E levél, — folytatá az ifjú felbátorodva, — nagyon-nagyon fontos híreket hoz nekem. Engedje meg, hogy itt fussak végig rajta.

Emma hallgatva oda tette az ifjú elé a bal keze mellett álló gyertyát. Andaffy felszakítá a levelet

és a gyertyához hajolva, mohón falta a betűket. A leány mindig hevesebben látta hullámozni keblét, mindig ragyogóbban csillogni szemét; ekkor váratlanul átosont Andaffy tekintete a papiron és Emmáéval találkozott. Későn fordult ez ismét az asztalra vissza. Emma azt érzé, a mit eddig soha: hogy elpirult.

— Még egyszer köszönöm! — szólt az ifjú bucsuzván, — az én boldogságomhoz csak az hiányzott, hogy ily áldott galambpostája legyen!

Emmát komolyan kezdék bosszantani a rózsaszín borítékok. Volt bennök valami nyugtalanító gonoszság; illatukban nyilván valami bűvszer rejlett, mi az embereket átvarázsolta, természetükből kiforgatta. Ki látott ilyent? Beszélt-e vele egy deák valaha annyit egy levélről? Nézett-e ő valaha annyi megérkező levél közt csak egyet is nagyobb figyelemmel?

S mi gondja van egyáltalán idegen levelekre, ha még oly édesen illatoznak is? Mi köze ahhoz, vajjon az a jogász örömmel veszi-e levelét, vagy sem? Mit törődik ő ez idegennek családi viszonyaival? Mert nyilván nővére vagy anyja volt, kitől a levelek jöttek. Ki más is szólította volna őt «kedvesem»-nek?

Hogy nővére volt-e vagy anyja, — azt egyébiránt könnyen meg lehetne tudni. Csak az első szót kellene olvasni a «kedves» után, hogy «testvérem» vagy «fiam» áll ott. Olvasni? — Emma már másodszor is elpirult s elhatározá, hogy ily bohóságokra többé nem gondol, és hogy a rózsa-

szinű borítékot, ha még egyszer mutatkoznék, figyelmére sem méltatja. Emma a vén Brummer lánya volt és ha valamit egyszer elhatározott, az oly szilárdan állott, mint a szikla.

Rendesen két-két napi közökben érkezett meg a kis levél; rendesen minden második estén eljött Andaffy és örömsugárzó arczczal vette a levelet. Már megszokta azonnal megnyitni leveleit és Emma jelenlétében elolvasni. De úgy látszott, hogy vigyázóbbá lett, mert gyakorta félbeszakítá az olvasást, kilesendő, nem nyugszik-e rajta a leány kérdő szeme? — Pedig nyugton lehetett; sohasem találkozott többé Emma tekintetével, mely merev közönynyel függött az íróasztalon.

Idővel sajátságos fordulat állott be a különös levelezésben. Úgy látszott, hogy a levelek mindig hosszabbakká lettek, mert gyakran egy negyed óra is eltelt, míg az ifjú átolvasta.

Egyszersmind a hatás is egészen más kezdett lenni. Emma figyelmét nem kerülhette ki, hogy Andaffy az olvasás után nem mutatta többé azon örömet, mely eleinte annyira feltűnt. Sőt egy alkalommal úgy rémlett a lánynak, mintha valamit elmorzsolna szempilláin. Már meg sem szokta köszönni a leveleket, hanem néma bucsúval távozott. Emma nem akarta feszegetni magában, hogy mind ez mit jelent, hisz elhatározta, hogy nem gondol többé a levelekre.

Ekkor egy este megtörtént a történhető legszörnyűbb: nem volt rózsaszínű boríték a levelek között. A levélhordó nagy csodálkozással látta,

— *Kérem, — mondá szenvedést eláruló hangon, — a levelet.*

hogy számlálgatja Emma a leveleket egyszer, kétszer, háromszor is, a nélkül, hogy az átvételt megerősítette volna.

— Hiányzik tán egy? — kérdé aggódva.

— Igen! persze! — — azaz hogy... Jól van, egészen jól van, — tevé hozzá gyorsan és megerősíté az átvételt.

A levélhordó fejcsóválva hagyta el a szobát.

Emma nagy nyugtalansággal tekingetett az ajtóra.

— Az Istenért, mit fog mondani? — mondá oly hangosan, hogy az öreg Zsuzsi ámultában ujjába szúrta a kötőtűt. Emma is összerezzent, mert épen most hallá az ismert lépteket. Érzé, hogy szíve összeszorul. Mit fog mondani az a szomorú fiatal ember? Bárcsak ne is jönne, mert szörnyű lesz őt látni.

Andaffy belépett; Emma régóta ma tekintett rá nagyobb figyelemmel. Az ifjú nagyon megváltozott. Szakálla hosszabb, arcza halaványabb, szeme oly mélán szomoru, oly felhőborús volt, mintha belőle minden perczben a könyek zápora akarna megeredni.

— Kérem, — mondá szenvedést eláruló hangon, — a levelet.

Emma nem mert reá tekinteni. Mintha nehéz álom nyomta volna, oly lassan, fojtottan fakadt ajkáról a szó, midőn mereven az asztalra szegezve szemeit — mondá:

— Andaffy úr! — először szólitá őt nevén — ma nem jött az ön számára levél.

Andaffy összerezzent; kalapja kiesett remegő kezéből. Görcsösen megragadta Emma kezét és remegő ajakkal kérdé:

— Nem jött? Ma nem jött?

Emma annyira megijedt, hogy észre sem vette, hogy keze az övében nyugszik, vagy inkább nyugtalankodik és remeg.

— Ma — nem — jött — ismétlé gépiesen.

Andaffy arcza rémítő kifejezést öltött.

— Jól megnézte-e a levelet? — kérdé esdekelve és mintha köny függne szempilláin.

Emma nem igen látott sírni, főkép ily fiatal embert. Brummernek csak akkor voltak könyei, ha a kapadohány fölötte sürűen füstölgött orrába; a vén Zsuzsi csak olykor jött kipirult szemekkel a füstölgő konyhából. Emma maga, sziklakemény szive s mindennapi, csendesen áradó életmódja mellett sohasem érzé azt a bizonyos reszketést fekete szempilláiban. Mindennek daczára vagyis inkább mindezek okáért sajátságos érzelmek kezdték őt ostromolni az idegen könyük láttára: érzé, hogy remegő s félhomályával minden tárgyat megremegtető fátyol ereszkedik szemére, midőn nagy erőlködéssel ismétlé:

— Minden bizonynyal, ma nem jött levél.

Andaffy nem tudott érzelmeinek ura lenni.

— Tehát vége mindennek! Jó éjt! — és kirohant a viharos éjszakába.

Emma látta őt eltünni, kipirult arczczal és vadul lobogó fürtökkel. Ijedve képzelé őt bolyongani a hólepte utczákon, fedetlen fővel a vihar...

— Oh, ég! Hisz kalapja még itt van a padlón! Egy ugrással az ajtóban termett, és kisietett a kapu elé.

— Andaffy úr! — kiáltá a legmélyebb felindulás hangján. — Andaffy úr, a kalapját! Ön itt feledte a kalapját! Megbetegszik, az istenért!

IV.

(Egy nyugtalan éj.)

Az öreg Brummer nem kevéssé ámult, midőn tizenegy órakor hazatérve, még kivilágítva látta ablakát.

— Mennydörgős adta lánya! — dörmögé, a zárba téve kulcsát, — csak nem aludt el az égő gyertya mellett!

Csakugyan! Ott ült az asztalra borulva, fehér karja vánkosára hajtva fejecskéjét és szunnyadt. Brummer úr legalább azt hitte, hogy szunnyad; mert midőn belépett, a lány egészen kikelve fölriadt és szótlanul, mint alvajáró, eltünt kamarájába.

A hajadon ágya olyan, mint egy földre ereszkedett pelyhes felhő, mely angyalt visz el honába. Alig száll belé kedves gazdája, a dagadó pehely lassan fölemelkedni kezd a föld zsibongása fölé. A tárgyak hátrább s hátrább maradnak, bódító, édes semmibe folyva szét és lenn a mélységben zavarodva sürögnek a nyugalom ellenségei, a gondolatok . . .

Emma álma mindig édes szokott lenni. Alig kötötte fejére a hófehér fejkötőt, feje már fáradtan a lágy vánkos mélyébe, az összekulcsolt kezek pe-

dig csendesen a takaróra sülyedtek. Egy mély lélekzet és Emma aludt, — álmak nélkül.

Ma ez máskép volt. A vánkos nem jól volt elrendezve. Az ágy kemény volt és redős. És minden ránczból apró kis manók lebegtek ki, merész tolakodók, kik az álmot elűzék, csupa rózsapapirt zörögtetve kezeik között. S midőn végre bezárá szemeit és fáradt lelke föl akart emelkedni az álom lenge honába, egy lázas kezet érze a magáén nyugodni és fülében remegő hang susogá: «Nem jött?... Ma nem jött?»

Mért nem érkezett ma levél? Nem tudta a küldő, mi nagy fájdalmat okoz ezzel Andaffynak? Nem tudta, mi epedő vágygyal sóvárog ez a finom vonások után? Hisz már oly régóta megszokta őket!

De micsoda levelek is lehettek, melyekre oly titokteljes szabályszerűséggel vártak? Micsoda levelek lehettek, hogy ujjongó örömhangokat s kétségbeeső könyeket sajtolhattak ki egy férfi szivéből?

Kitől eredtek? Nem olyanok voltak-e, mint egy felsőbb hatalom, melyről az ifjú jó és balsorsa, öröme és fájdalma függött? Nem hasonlók voltak-e a gondviseléshez, mely majd áldva, majd sujtva vezeti az ember sorsát? Egy hatalmas tündér, istenség volt talán az, a ki írta?... És mi oka lehetett, szegényt annyira sujtani, hogy ma nem írt neki? Nem volt-e többé oly méltó kegyére, mint azelőtt? — Nem, ez ifjú nem lehetett büntetésre érdemes. Szeme még most is oly hű, oly jámbor,

mint valaha; — ő jó ember. Annál gonoszabb az a gonosz tündér... Vajjon milyen lehetett? Mindenesetre szép volt és ifjú, mint ő...

Mint ki?... Emma már nem volt egészen ébren s ha nem aludt is, de álmodott, és nem volna szép, álmát kilesnünk.

Másnap este Emma szokott némaságával ült az asztal előtt. Nagyon nyugtalannak látszott és több ízben tekintett az ajtó felé. Végre megérkezett a levélhordó. Emma fölsóhajtott, mert az elmaradt rózsalevélre gondolt. De ime! Nem a rég ismert illat volt-e az, mely a levélhalomból elészivárgott! Ide vele! És egy heves mozdulattal kiragadta a rózsaszinű borítékot a még föl nem bontott csomóból.

A levélhordó elámult. — No lám! — dörmögé — most föltépte a levelet.

Emma kiejté a levelet kezéből. — Az Istenért! Mit tegyek?

— Én nem vagyok oka, én leragasztva hoztam! Miért is ehült rá úgy erre a hiábavalóságra?

— Csak... Semmi... Olyan nagyon jó illata van!

— No nyugodjék meg, hisz csak ragasztójegy van rajta s ennek nincs csorbája. Könnyű lesz ismét beragasztani. Micsoda könnyelműség becsületes levelet ily izével pecsételni be. Az a bolond divat! — És dörmögve távozott.

Emma reszketett az indulattól. Andaffy, kit a levél elmaradása bizonyosan nem hagyott nyugodni, minden perczben megjelenhetett. Mit kelle gon-

dolni felőle, ha fölszakítva találja a levelet? Gyorsan! Ezen segíteni kell. Reszkető kézzel vevé elő a rózsaszínű borítékot, hogy elhamarkodása nyomait egy gyors szorítással eltüntesse. Egyszerre, midőn a pecsétjegyet megáztatandó a boríték felső részét fölemelé, megállott és félbenhagyta munkáját.

Arcza égett, szemei mohó csillogással függtek a félig föltárt vonásokon, melyek nyilakként játszottak keresztül-kasul szelni egymást.

Mi zavarta meg a leányt? Mért nézett oly aggodó szemmel majd az ajtóra, majd a kötögető öreg asszonyra?

Görcsösen nyomá két kezét hullámzó keblére. A kis szoba oly csendes, néma volt, hogy szivének heves, áruló dobogását hallani vélte.

És újra a levél után nyult. Valami delejes erőnek kelle e sima, varázsillatú papirban rejlenie. Mint egy álomban látta le-letünni a rózsaszinű leplet a fehér tartalomról; le-le, lassan, majdnem észrevétlenül — s íme a boríték az asztalra hullott s a levél Emma kezében volt.

Emma összerázkódott: «Ha most találna jönni!» És szörnyű félelmének engedve gyorsan keblébe rejté a levelet.

Ha Andaffy e perczben találna jönni, Emmára nézve nem maradt más kigázolás, mint — hazudni, s azt mondani, hogy nem érkezett levél. Emma, a sziklaerős, nyugodt lelkű Emma, megszegte a levéltitkot; ő, kinek közönyös kezén bizton és sértetlenül ment át sok ezer levél; ő, ki oly féltékenyen

őrzé az érintkezés határait és egy bizalmas szócskát sem viselt el: most tolakodva hatolt be egy idegen viszonyaiba és nem átallá kikémlelni magán élete titkait!

E változás egy éj műve volt: Emma a mult éjjel először nem aludt volt.

V.

(A levél.)

Lepergett egy félóra. Andaffy nem jött. Lassan-lassan eltünt a lázas hév. Emma arczáról lassan-lassan lelohadt a vihar. Csak szemei csillogtak még mélyebben és tüzesebben és keblét bűvös lánggal égette a levél titka.

Emma az öreg nő után nézett. Ez elszundikált volt, miután a harisnyát elkészíté. Most egyedül volt Emma magával. Elővevé a levelet és olvasá:

«Oh kedvesem! Mit véthettem ön ellen, hogy ma nem jött el? Készen vártam a leczkére és alig valék képes palástolni lázas várakozásomat. Pedig mellettem ült anyám, rám szegezve azt a szörnyű kémlő tekintetet, melyet egy idő óta rémülve vettünk rajta észre.

S ön, kiért szenvedék és aggódám, ön nem jött. Nem jött, épen e napon, melynek oly iszonyúnak kellett reánk nézve lennie, s melynek rémülését egyedül kelle tűrnöm.

Vagy már sejté ön a rettenetest, a mi történt? Már megsúgta tán szive, hogy minek kelle bekövetkeznie?

Igen, Bélám, a mitől rég rettegtünk, s a mit kimondani még sem mertünk: megtörtént. Béla!

Szivem megszakad e gondolat szörnyű súlya alatt Béla — el vagyunk árulva!

Szerelem! Rettenetes édes titok! Megmérhetlen kínos gyönyör! Mért adtak téged nekünk az istenek, ha nem tudnak adni erőt, tégedet elrejthetni, megőrizhetni.

Bélám! Kedves, szegény Bélám! Mily remegve féltettük a kincset! Mint szenvedtünk és tűrtünk érette! Mint ültünk szemközt egymással égő ajakkal s nem mertünk szólani, kéz-kéz mellett, s nem mertünk érintkezni! Csak egymás szemeiben mertünk olvasni; csak pillantásaink voltak érzelmünk félő, titkos hirnökei. Oh átok reátok, ti csalárd hirnökök, — ti voltatok árulóink.

Nem írtam önnek tegnap; nem is írhattam, mert őrszemek kisértek.

Ma, midőn oly nehezen vártam jöttét és a várakozásom arczomra írta türelmetlenül kérdő szavát: «Hol maradt ő!» anyám e szavakkal szólított meg:

— Grófnő! Úgy látszik, rosszul érzi magát Ez a zongorajáték önt szerfölött hevíti.

— Oh nem, kedves anyám! — felelék ijedten, — egyáltalán nem!

— De igen, édes gyermekem, s én elhatározám egészsége érdekében a leczkét egyelőre felfüggeszteni. Monsieur Andaffy nagyon is szenvedélyes zenész, magával ragadja önt is szenvedélye rohamába, pedig az ön alkata nagyon gyönge. Jövőben ön két kézre fog zongorázni Meg fogom ezt mondani Andaffy úrnak.

Oly hangon mondotta ő ezt, melynek fagyos

éle elvágta minden további ellenvetésemet. Ott ültem, érezve, mint dúlta a vihar belsőmet és mégis erőszakosan kelle fékeznem keblem hullámzását, hogy kínom ki ne áradjon.

Végre, midőn ön nem jött, szobámba mehettem és kínom ezredrészét könyzáporba önthettem ki.

Oh, Andaffy, Andaffy! Mivé tett ön engem! Miért kelle nem sejtő, ifjú életemnek az ön személyéhez füzetnie, mért minden gondolatomnak és vágyamnak önnel egybefolynia, hogy önön kivül élni, létezni megszünjem? Rang- és kortársaim ezrei oly boldogúl élnek, örömet lelve apró csecse-becsén és gyermekes tréfákon, boldogok ruhájuk pompája, büszkék hiuságuk által, míg én...

Oh nem! nem! Bocsáss meg, oh bocsáss meg, kedves ifjú, egy gyenge boldogtalan lénynek! Bocsáss meg nekem, ki nem vagyok méltó büszke lelkedre, de bocsáss meg általad szentelt fájdalmamnak! Óh rút hálátlanság, mely egy perczig uralkodtál rajtam! Nem! Nem szabad szemrehányásokat tennem neked, mert te valál ébresztőm egy halvány színleges életből a valódi létre.

Mi a leány, mielőtt szeretni tanul? Korlátolt, jelentéktelen teremtmény! Emberi lény, mely előtt zárva minden, mi az istenség képmásává tehetné! Beszéde hiú s hallgatása álméltóságban pompáz, mely a semmis, tartalmatlan belsőt szemfényvesztő palásttal takarja. Boldogtalanok, kik nem fogadták be keblök merev földébe a szerelem csiráját! Életük a derült egű, de virágtalan pusztához hasonlít. Örökké felhőtlen felettök a

menny, örökké nyugodt s vihartalan a lég; de siket-némákként járják pályájukat és virág nem nyílik derült egük alatt.

Itt fekszem térdeimen én, a dúsgazdag grófi gyermek, jajgató, tört keblemmel és fohászkodom a szeretet atyjához és hálát adok neki ez összezúzott szivért; hálát neki, hogy megáldott legszentebb érzelmével általad, éltem mennyei harmatja te! És hálát adok neked is, kedves Bélám, hálát, hogy felemeltél a csillogó arany porból szived trónjára, fölnyitád előttem azon varázsvilágot, hol a szeretet templomában te vagy a király és áldozár, azon bűvös világot, melynek fénye oly igézőleg sütött reám, lángoló szemedből. Oh Béla, Béla, ne hagyj el, mert örökre tied vagyok!

Örökre! Mert most sem fognak tőled elragadhatni. El vagyok határozva, merészelni a legmerészebbet, daczolni világot hódított balitéletekkel, daczolni a rossz világgal, érted, ki jobb világom vagy!

Van egy hű anyai barátnőm, ki gyermekségem boldog éveit őrizé és boldogságomért most is mindent megtenni kész. Őt szabad olykor meglátogatnom. Reá fogom bízni titkunkat; ő lehetővé teendi, hogy gyakrabban találkozzunk.

Isten hozzád, Bélám, élj addig boldogul és bízd szerelmem erős szárnyára lankadó reményedet. Viszontlátásig, élj boldogul!

Még egyet! Ervin bátyám egyetemi barátod, tarts tőle, mert őt tartom árulónknak!

A sírig *Evelinád.*"

VI.

(Stadiumok.)

Közel tizenegy óra volt, midőn Emma fölkereste ágyát. Szemei izzó fényben égtek az apadhatlan könyek fátyolán keresztül. A levelet újra és újra átolvasta volt és minden olvasás után úgy érzé, mintha egy-egy ürömcsepp hullana szive fenekére.

«Mi a lány, mielőtt szeretni tud? Korlátolt, jelentéktelen teremtmény!» Könnyű papirra lehelt röpke szavak voltak ezek és mégis az ő szivét nyomták, sebezték s úgy érzé, mintha izzó betűk vésettek volna keblébe, mélyen, fájóan, eltörülhetetlenül! Igen, ő jelentéktelen, korlátolt teremtmény volt e szép tündöklő grófi leány mellett, ki boldognak érzé magát, leszállhatni rangja polczáról, le a nemes ifjú szivéig! Oh! Mi volt ő hiú, üres elzárkózottságával, merev, érzéktelen, száraz kőszivével, nevetséges negélyével, nagyralátó mindennapiasságával amaz eszményi lényhez képest, ki tudta mi az: szeretni; — ki oly odaadó, oly lángoló, oly szép volt! Oh igen, szépnek kelle lennie, szépnek, mint a rózsa, mely a győztes lovag sisakját diszíti. Oh, bizonnyal, ő igéző szép volt!

És Emma izzó arczát a vánkosba nyomta és keservesen zokogott.

Sokáig sírt így, nem tudván eltelni a soha nem ismert könyekkel! Enyhe vigaszt talált ő a könyek végtelen ömlésében. Lassan-lassan szálltak le az álom szánakozó istenei, lelki szárnyaikkal hűsítvén a forró szép homlokot, édes bódító csókban szívván fel a fájdalom harmatját. Emma pillái lezáródtak. Irigyelték őt, a bájos jó gyermeket! Tudtán kívül, álmában, e poros világból az édenbe viszik őt mosolygó angyalok: földön szunnyadt el, s ha majd fölébred — szeretni fog.

Rózsaszemű tündérrel álmodott, oly széppel, dicsővel, mint a júliusi nap hajnala.

Remegve lépett a tündérhez, oda terült lábai elé és csókkal illeté ruhája illatos szegélyét.

— Könyörület, dicső lény, könyörület a koldúsnak, ki megelégszik boldogságod hulladékaival! Tied ő, egyedül a tied! Ő tégedet szeret! De engem ne hagyj elsülyedni jelentéktelenül, érzéktelenül: hagyd őt szeretnem!

Ekkor csengő, hangos kaczajra fakadt a rózsaszemű tündér, karjait szétterjeszté és szétfolyt párolgó ködbe. S midőn a köd eloszlott, a tündér helyén nem volt semmi, mint egy rakás rózsaszín levél. S ezek susogni, zörögni, oszlani kezdének s előlépett egy ifjú, ragyogó, de szelid s tavaszi mennyként mosolygó szemekkel s föltárá karjait és — ő volt, és Emma boldogan nyugodott karjai közt.

. . . Andaffy nagyon csodálkozott, midőn másnap megjelenvén, nem csak levelet, hanem nyájas megszólítást is kapott.

— Látja, Andaffy úr, — mondá Emma nyugodt bensőséggel, bár szemét más felé fordítá, — látja, már tegnap jöhetett volna. A levél már egy napja várja önt.

Andaffy hévvel ragadta meg kis kezét, melyet ő szeliden visszavont.

— Oh, mily jó ön! Ön aggódott egészségemen! Ön tegnap visszahítt! Ön részvevőnek mutatkozott irántam. Hogy érdemlem meg ezt? Én szerencsétlen elhagyatott ember vagyok, ki jóságát semmikép meg nem hálálhatom. De ön épp oly angyali jó, mint angyali szép!

Emma gyorsan elfordult. Vérét lázadva érzé szivébe tolulni.

— Hisz . . . ön . . . el sem olvassa a levelet!.— remegé elfogultan.

Andaffy felszakasztá a borítékot.

— E levél könyek nyomát viseli — szóla megdöbbenve és pillantása kémlőleg függött a leány arczán.

— Talán . . . sírt a levél írója, midőn — megírta?

— Úgy van, ő sírt. Oh, e drága könyek! — szóla Andaffy hévvel — s el sem olvasva a levelet megragadta és hevesen megszorította a leány kezét, és ismétlé: «Ő sírt.»

Emma nem mert föltekinteni, gyorsan valami dolgot keresett a levelek körül. Midőn megint fölnézett, Andaffy már nem volt a szobában.

Hetek folytak el és Emma ezalatt titkos részese volt egy boldogságnak, mely nem volt az övé.

A levelek mind oly könnyen voltak beragasztva, hogy egyszerű kiváncsiság, nem pedig lángban égő titkos szerelem kell vala ahhoz, hogy fölbontásukra csábítsa a tizenhat éves leányt. Emma tolvaja lőn a rózsaszinű levelek titkának. Aggódó lelkiismeretét azon gondolattal szeretné csitítgatni, hogy ez oly orzás volt, mely csak őt boldogítá, a nélkül, hogy a mások boldogságát megzavarta volna, valamint olykor tán egy elrejtve virágzó ibolya ugyanazon napsugárban fürdik, mely teljes arany áldását a ragyogó tulipán kelyhébe önti.

S ő fürdött a napsugárban, szeme derült sugarában, s csak az volt sajátságos tulajdona e napnak, hogy csak napnyugat után tünt fel a kis Emma láthatárán. Mert szabályszerűleg, mint eddig, minden második estén vendége volt Andaffy a kis szobának. Mintha nem is a levelekért járt volna el, gyakran leült Emma mellé s csak félórai beszélgetés után vitte el az előbb oly epedve várt kincset.

Emma nem is tudta, miért tesz ő kivételt éppen ezen ifjú irányában, míg a többiekkel csak éppen oly idegenszerűen bánt, mint azelőtt. Nem is vetett számot magával: azt érzé csupán szive mélyében, hogy az ő élete csak most kezdődött. Mily üres volt eddig minden vágya és gondolata! Most volt egész nap mire gondolnia. Nyugtalan kis fejéből, mint az erdei forrásból bugyogtak a csillogó, villogó eszmék, melyek egymást űzék, mint hullám a hullámot, előre csak egy czél felé, s a czél Ő volt. S ő oly jó, oly nyájas volt! A homályos kis

szoba napfényt nyert mosolyától, s Emma szivében a boldogság s megelégedés űztek vidor gyermekjátékot.

Ez első állomása volt Emma szerelmi történetének; a szerelem boldog gyermek-napjai, midőn ez nem akar mást csak szeretni; midőn távolból szeretünk, igény nélkül, óhaj nélkül, azt sem kivánva, hogy azon istenség, kinek áldozunk, hódolatunkról csak tudjon is. De ez megváltozék. Idővel a kis Emma, valahányszor egy-egy levélből tudomást vett a szeretők leendő találkozásáról, metsző fájdalmat érze szivében. Ily estvéken aztán nem volt képes, sem a szokott nyájassággal az ifjú szemébe nézni, sem közönséges elfogulatlanságával folytatni a beszélgetést. Nem felelt az ifjú szavára még akkor sem, midőn az részvevőleg tudakozódék szomorúságának oka után. És mégis, midőn elment, nagyon fájt neki. Ez volt a féltékenység korszaka.

Még a harmadik, a legnehezebb stadiumon kelle Emmának keresztül mennie; azon phasison, midőn a lánggal égő szerelem szenvedélye hatalmával leküzdi azt, mi erősebb az egész világnál, azaz: önmagát. E végső harczot sem kerülheti ki a kis Murányvár. Nagy vala a kis «Széchi Mária» bűne Amor ellen: ezért meg kell töretnie merev kis szivének, hogy fölvegye magába a szerelem dús vetőmagvát. Kisérjük a kedves gyermeket még e próbára is; ez lesz az utolsó.

VII.

(A katasztrófa.)

Egyike volt azon estéknek, melyeken rózsaszínű levél nem szokott jönni. Azon végzetteljes napot kivéve, melyen Emma az idegen levél pecsétjével együtt önnön szívét is fölbontá, szakadatlan rendben minden második estén érkeztek volt a levelek. Ma már azért sem jöhetett, mert küldő és vevő — a mint Emma azt a tegnapi levélből megtudta volt, — ma a szokott helyen találkoztak pártfogójuk oltalma alatt.

Emma elzárkozék, s mélázva ült az asztal előtt, kezére támasztva fejét. — A boldog grófi lány! Titkon az éj fátyla alatt láthatta őt s nem kelle annyiszor elfordítania kipirult arczát. Óh, ha ő is így találkozhatnék vele, csak egyszer! Tán kimondhatná azt, mi úgy égette szívét, mire oly büszke volt s mit mégis kimondani szégyelt — — tán kimondhatná.

Nem! Azért sem! Soha soha! Inkább hamuvá égni titkos lángtól, mintsem koldulni annak hulladékiért, mit Andaffy oly pazarul vetett oda egy más leánynak. Nem, ezt nem teszi soha!

No várj, kis Széchi Mária! Murányvárt már kö-

rülállják Amor király nyilas őrei. El nem osonsz! Föllázadni ő felsége tekintélye ellen? Várj csak! Megadod az árát!

Megérkeztek a levelek. Emma bámulva látta, hogy az ismeretes rózsaszínű boríték is ott volt közöttük. Ma is? Mért ma is? Hisz egy óra mulva találkozniok kellene!

Remegő kézzel nyitá meg a borítékot. A levél csak kevés sorból állott, de ezek nehéz tartalmúak lehettek, mert Emma mihelyest átolvasta, sikoltva dőlt a székre és kezével takarta el arczát.

A levél tartalma a következő:

«Kedvesem! E sorokat éltem veszélyeztetésével irom.

Bátyám megtudta titkunkat. Tudja a helyet, az órát és magán kívül van.

Megtiltotta elhagynom a házat. Magához vette pisztolyait. Csak egyikét tölté meg. Véres elégtételről szólott.

Béla! Bátyám aristocrata!

Nem tudom, mi ád erőt az írásra, ha nem a kétségbeesés ereje az, mely belőlem szól: Béla! kerüld e találkozást. A kétségbeesés őrjöngése az, mely azon reménynyel biztat, hogy e sorok még jókor fognak kezedhez jutni.

Jókor! Óh mennyei hatalmak! Bennetek bízom! Engedjétek e levelet, melyen Béla élete függ, egyik jó angyaltok által kezéhez jutni. Imádkozok és reménylek.

Eveline.»

VIII.

(«Kis Murányvár» megvétele.)

A külváros mohos temploma előtti nagy tér csendes volt s csak a sűrűn ültetett gesztenyefák árnyai népesíték meg a nappal oly látogatott sétányt. A teli hold olykor biztatólag mosolygott le, mintha azt akarta volna mondani: «Ne féljetek! Itt vagyok én!» De ekkor felhő foszlányok lebegtek boszantón agg szemei elé, s elkomorodott a jó öreg az izetlen tréfán.

Tizet kongott a torony órája, midőn a városból kiszolgáló járdán két nő alak közeledék. Minél kisebb lett azon köz, mely az elsőt a sétány teréről elválasztá, annál nagyobb lett az, melyben társnéja őt követte. Végre mintegy futva ére el az első a tér közepére, s a második csak nagy lihegve jött utána.

Tíz óra! Itt a hely, a tizenhatodik fa mellett. Ő nincs itt! Óh, ha nem jönne! Mily boldog volnék!

— Hah!

A meglepetés e hangját azon körülmény okozta, hogy azon fa árnyéka, mely mellett a nők állottak, egyszerre hosszabbra nyult s egy férfiúi alak vált ki belőle.

— Ne ijedj meg, kedvesem. Én vagyok.

— Ön!

— Ön! Mi hideg e nyári est; édes, meleg szavadat jéggé olvasztja! — Ön. Óh, add kis kezedet, hadd melegedjék forró ajkamon! s az ifjú hévvel ragadta meg a leány kezét.

Ez egy perczig szótalan maradt: egyszerre, mintha hirtelen gondolat villant volna föl agyában, megrázkódva súgá: — Ime kezem; de csak azon föltétel alatt, hogy általa engedi magát vezéreltetni.

— Hová?

— El innen.

— El? Miért!

— El. Rögtön el. A többit azután.

— Rögtön el? De miért el? Én szeretem e helyet, s neked ez rémületes! És *«Önnek»* szólítasz? Te nem szeretsz!

— Andaffy! Az Istenért, jőjjön velem! Bizzék bennem!

— Én nem bízom benned. Nem vagy őszinte irántam. Nem követlek, míg meg nem tudom e különczködés okát!

— Okát! Hallja tehát! Én... Nem, nem! most nem mondhatom meg! Andaffy! Kérem, esedezem, kövessen! Óh, minden perczben... Andaffy, kövessen, ha... szeret!

— Ah! — felelt Andaffy elragadtatva, — a varázsszó ellenében tehetetlen vagyok. Vezess, angyalom!

A leány hévvel ragadta meg Andaffy karját és majdnem futva vezette őt magával. Gyakran tekintett maga körül, mintha valamitől félne. Teste re-

megett, keble hullámzott, mint a tengerár, melyet a teli hold bűvös fénye vonz.

Lassan-lassan lecsendesedett viharos izgatottsága. Minél közelebb jutottak a belvároshoz, annál lassabb lőn járása, annál csendesebben vert szíve.

Mindkettő szótalan volt. A leány mélyen látszott valamiről gondolkozni; az ifjú a leány szavát várta.

Egyszerre, midőn a belváros tekervényes utczahálózatába értek, egy szeglet mellett a leány elbocsájtotta az ifjú karját és maga után vonva kisérőnőjét, eltünt a jobbja mellett kezdődő utczába.

Két ugrással utána termett az ifjú és kezén ragadta a szökevényt.

— Andaffy! kérem önt, bocsásson! Én nem vagyok az, kinek ön tart. Bocsásson!

— Tehát, ki vagy! — kérdé az ifjú, és az ellenszegülőt a közelben pislogó lámpa felé fordítá.

— Én vagyok!... Emma!

— Emma, igen, Emma. S ki másnak tartottam volna önt?

— Annak, kit ön a templomtéren várt. Óh, ön nemes ifjú; elnyomja bámulatát, hogy meg ne sértsen. De kiméljen tovább is, bocsásson! Nekem haza kell mennem!

— Haza? Igen! De engedje meg, hogy a kedves tisztet, melyet a szerencsés véletlen rám bízott, szent kötelesség gyanánt teljesítsem. Fogadja el karomat és hadd kisérjem kegyedet.

Emma habozott, de végre elfogadta az ifjú karját. Néhány perczig ismét szótlanul haladtak egy-

más mellett, midőn Emma egyszerre megállott és újból kiragadta karját az ifjúéból.

— Nem lehet! Ezt nem birom tovább; ön valamit gondol, mondja ki!

Andaffy mosolyogva közeledett a leány felé és lehajolva piruló arczára, mélyen tekintett tündöklő szemébe.

— Kimondjam, mit gondolok? Jó! De csak az ön felszólítására. S ez jusson eszébe, ha az a kis daczos szív zokon találná venni, mit a fülnek súgok. Én azt gondolom, hogy mi fölötte boldog lehet az, kinek kedvéért ön ma e szokatlan sétát tette.

— Ön ... *még* valamit gondol.

— Hogyan?

— Ön nem kérdi: ki az?

— Mert tudom.

— Nem tudhatja. Az égre esküszöm, hogy nem is fogja tudni.

— Neve ...

— Ne mondja ki! Kérem, ne mondja ki! Ha már kell, hogy kimondassék, legyek én az, a ki mondja. Uram, én bűnt követtem el, s magam akarom magamat megbüntetni s azért magam vallom be; én önt megcsaltam!

— Lehetetlen, szép Emma!

— Én tilos módon hatoltam be leveleinek titkába!

— Lehetetlen, szép Emma!

— De megnyugtat az, hogy a bűnöm félig gondviselés műve volt, mert ez mentette meg az ön életét.

— Lehetetlen, szép Emma!

— Lehetetlen, szép Emma! Óh ne ejtsen kétségbe e nyugalmával. Ön gúnyolja vallomásomat — ezzel büntetésemet kiállottam. Vegye e levelet, mely ma jött az ön számára. Ezt felbontottam s ez meg fog mindent önnek magyarázni. Ön megvethet, de ezzel tartozásom le van róva. Isten önnel!

Emma e szavait a visszafojtott zokogás szakítá félbe! elfordult és indulni készült, de az ifjú gyengéd erőszakkal tartá vissza.

— Emma! Hallgasson meg! Hallott-e valaha ajkamról szót, mely a gúnynak csak árnyékával is bírt?

— Nem, de ma...

— Ma?

— Ma ön egészen megváltozott. Ön máskor szomorú volt, ma víg, máskor beszédes, ma szótalan, ma nyájas hozzám, ma oly... oly lenéző nyájas, oly szánalmasan leereszkedő!

— Óh, Emma! Ez élesen látó szép szem is megcsalhatta önt! Ön félreért engem; nyugodtabb vagyok önnél, mert önt tévedésben látom, míg én világosan látok mindent. Tévedését sajnálom s ön leereszkedőnek tart. Ön azt vallá, hogy engem megcsalt. Én azt felelém: lehetetlen, szép Emma. Hogy ön Emma, azt ön maga bevallotta; hogy szép, azt sem fogja tagadhatni.

— Andaffy úr, ön ismét gúnyol.

— Az égre! Nincs nagyobb gúny, mintha az ajak önmagát akarja meghazudtolni! De tovább.

A gúnyt e szerint csak abban találhatta, hogy azt mondtam: Lehetetlen. Pedig igazam volt. Lehetetlen volt, hogy ön e levél olvasása által megcsaljon, mert e levél nem nekem volt szánva...

— Nem önnek? De hát...

— Nem nekem, sem Evelinának, a ki *nem létezik,* hanem önnek.

— Nekem? Hogyan? Andaffy úr, én szegény leány vagyok, védtelen ön ellenében. Ne faggasson talányokkal! Ne játszék velem!

— Emma! Ön látott engem gyakran, ön beszélgetett velem, ön szemembe nézett. Mondja ki nyiltan: hiszi-e valóban, hogy önnel játékot űzhetnék? Hiszi-e? Emma! Szóljon!

— Óh... nem!

— De tudja-e, hogy ki űzött játékot önnel? Ön maga! Ön elámítá önmagát! Ön e kis szív dobogását, mely hivatva volt, egy életboldogság ütere lenni, egy szélkelep üres kelepelésére akarta hangolni. Emma, nézzen szemem közé! Nem játék volt-e ez? Ön élni akart és nem szeretni. Nem játék volt-e ez! Én csak ámítást győztem le ámítással! E levelet szétszakítom és eloszlatom vele az álomképet, mely lelkedet fogva tartá! Te letettél az ámításról; te lemondtál önmagadról, hogy megmentsed veszélyben vélt életemet! Ez erős szivedhez szintoly méltó volt, mint az, hogy csalásomat — most megbocsátod! Emma! Nem csalatkozom benned! Nemde, megbocsátasz?

Emma egy ideig szótalan maradt, míg Andaffy csókokkal halmozá el kezét. «Kis Murányvár» meg

volt véve. De a kis Széchi Mária most is erős volt és érzelmének urává levén, e szavakkal búcsúzott:

— Andaffy! Evelina holnap írni fog. Jőjjön el a levélért.

E szavakkal elsuhant.

Andaffy másnap is levelet vitt a portás szobájából. Mik voltak a levélben, ezt, kedves olvasó, a legjobb akarat mellett sem mondhatom el, mert ezek — már való dolgok voltak.

MENNYI?

X vármegye Y. városa fölött beborult az ég. Bele is ütött a mennydörgős ménkő a legmagasabb épületbe, a törvényszék házába. Az elnök urat agyonütötte, a jegyzőt csak súrolta. Más szóval: a törvényszéki elnök bűnügyi vizsgálat alá került, a jegyzőt felfüggesztették. Az igazságügyi miniszter pedig, a ki mindig készletben szokott tartogatni jó és megbizható tisztviselőket, de bölcs takarékossággal nem pazarolja őket, csak mikor a rosszakat kikóstolgatta, — a miniszter úr, mondom, egy újdonatúj törvényszéki elnökkel és egy egészen jó karban levő aljegyzővel ajándékozta meg a megye székvárosát.

Az új törvényszéki elnököt Zalabérnak hívták s körülbelül 40 éves lehetett; a jó karban levő aljegyző neve Lezsinszky volt, kora nem egészen harmincz. Zalabér negyven esztendős létére újdonatújnak volt nevezhető, míg a huszonnyolcz-huszonkilencz esztendős aljegyzőnek amolyan viseltes szine volt. A jegyző úr ugyanis eddigelé «élt», az elnök ellenben csak hivataloskodott. Ez szembeötlő dolog volt még azokra nézve is, a kik véletlenül nem tudták azt a nyilvánvaló dolgot (az utolsó főrendi vita tette nyilvánvalóvá), hogy Lezsinszky úr voltaképen Lezsinszky báró volt s csakis családi okok-

ból — azaz szegénységére való tekintetből — nem élt a méltóságos titulussal. Mily jól és mily gyorsan élhetett, hogy előbb kopott ki a Lezsinszkyék vagyonából, mint gesztenyeszin hajából! S mi mindent követhetett el, a mig annyira jutott, hogy az évi 1200 forintos fizetéssel járó aljegyzői állással beérje! Lezsinszky úrnak csakugyan — ruganyos alakja és kellemes arcza daczára (mert hiába, a kék vér nem tagadja meg magát) — valami hajótörött, menekült, maradék formája volt. Kivágott topánja, tarka, de elmosódott harisnyája, jól kikefélt kalapja, kissé görnyedt, de azért öntudatos tartása, viseltes keztyűje, mely nélkül sohase lépett ki az utczára, rövid pálczája, melyet nem a kezében, hanem mindig a bal hóna alatt hordott, rácsoló «r»-je és gáncstalan udvariassága, melyből mindig valami eltitkolt fölény rítt ki: mindez afféle Robinsonnak tüntette fel őt, a kit a fővárosból a vidéki élet szigetére vetett ki az élet vihara, s a ki most már csak elnyűvi utolsó emberi ruháit, mielőtt véglegesen hasonló állati bundába bujnék, a milyent a többi vidéki állat visel.

Egészen másforma volt az elnök úr. Zalabér úr ő nagyságán minden szabatos és tisztességes volt. Látszott, hogy a nagyságos úr teljes életében egy czélra törekedett, sohasem forgácsolta el erejét és idejét. Ez az ember bizonyára nem szokott szerelmeskedni, se kártyázni, se gírálni, se duellálni, különben negyven esztendős korában csak nem lenne törvényszéki elnök és nőtlen. Zalabér egyike volt a magyar faj azon ritka példányainak, melye-

ket a föltámadt Magyarország minden várakozás ellenére itt-ott fölszínre vetett: értem a komoly és józan törekvőket. Midőn huszonhárom éves korában bejutott az állami szolgálatba, tisztában volt az iránt, hogy az új államszervezetnek nagy szüksége lesz munkabiró és alapos emberekre, s hogy fajunk ily erőkben nem bővelkedik; hogy tehát oly embernek, a ki kész is, képes is dolgozni és magát összeszedni, lehetetlen carrièret nem csinálni. Zalabér tehát összeszedte magát és dolgozott, s így tizenhét évi munka és törekvés útján lassan, fáradságosan, de csalhatatlan bizonyossággal odakerült, a hol most állott: az Y-i törvényszék elnöki székébe. A zarándoklás dülőjén túl volt s föltehető, hogy Zalabér úr, midőn a magaslatot elérte, egy perczre föllélekzett s így szólott magában: — Most már kifúhatom magamat, pihenhetek és boldog lehetek. A boldogság pedig nem állhat csupa carrièreből, sem a pihenésből. A boldogsághoz, úgy sejtem, szerelem kell. Szeretni akarok; s hogy tisztességgel szerethessek, meg kell házasodnom. Életösvényem meredek részét, a melyre nem jó málhát vinni, bevégeztem. A mi hátra van, az valóságos séta, még pedig, ha csinos feleséget találok s a feleséggel csinos hozomány jár, igen kellemes séta.

Rendszeres ember így szokott gondolkozni, s így föltehetjük, hogy Zalabér törvényszéki elnök úr is így gondolkozott, midőn a városi kaszinóban kötött ismeretségeket a családi körökig folytatván, az aljegyző úrral egyetemben, ki meghitt barátja volt s

kit jó modora miatt igen nagyra becsült, Y. városa hölgyeinek, anyáknak és leányzóknak egyaránt magát bemutattatta.

Képzelhető, hogy az Y-i hölgyvilág különben oly csöndes pontytavában mily élénk mozgalom támadt, midőn ez a két nevezetes agglegény-csuka kezdett abban uszkálni. Állami alkalmazásban álló, rangos és fizetéses kérő oly ritka dolog, hogy ha kettő egyszerre lép föl egy kis városban, nincs oly anya és eladó leány, a ki izgalomba ne jönne. Tény, hogy Alter és Kiss, valamint Monaszterly és Kuzmik soha sem szállítottak annyi remekművet Y. városába, mint azon farsangon, mely a két új birósági személy kinevezését követte; a mi mellesleg mondva, világosan bizonyítja azon tétel igazságát, hogy a megbízható igazságszolgáltatás az ipar emelkedésére is a legüdvösebb hatást gyakorolja.

Sajnálattal kell azonban kiemelnünk, hogy a divatárus üzletnek ezen örvendetes lendülete nem bizonyult tartósnak, Y. városa csakhamar meggyőződött arról, hogy a bárót (Lezsinszkyt szabadkozása ellenére csak így czímezték) nem lehet komolyan venni, mert ő maga nem akarta magát komolyan vétetni. Ő mindig csak az apákkal és az anyákkal foglalkozott, a lányokkal mindig meg igyekezett értetni, hogy ő «passé», vagy «fâné» vagy «raté», s folyton adta a jóakaró apai barátot. Mikor pedig a fiatal hölgyvilág üde naivitásával ennek erélyesen ellenmondott, a báró úr más módon iparkodott kitüntetni, hogy ő nem számbavehető ember; ugyanis jóízű tréfálódzással, de kiállhatatlan következetes-

séggel hánytorgatta az ő 1200 forintos fizetését s nagyon is kétes előmenetelét, tekintettel azon sajnos körülményre, hogy csak ideiglenesen van alkalmazva, s hogy végleges kinevezése oly vizsga letételétől függ, melyre csak a jövő évben készül — készülni. Az ily beszédek mind az Y-i hajadonokra, mind az ő körültekintő tisztes anyáikra oly fagyasztó hatással voltak, hogy a báró úr nemsokárá elérte kivánt czélját, azt, hogy őt senki se tekintse számbavehető kérőnek.

Zalabér úr viszont más, de még hathatósabb eszközt talált a legtöbb Y-i anya és lány kijózanítására: *egy* lánynak udvarolt. Ezzel a többiek mindjárt tisztában voltak az iránt, hogy Zalabér úr nem komoly ember.

Ennél az egy lánynál azonban Zalabér úr aránylag rövid idő alatt annyira volt, hogy megkérhette volna, ha . . . ha megkérhette volna. Egy nevezetes akadály állotta az útját; prózai, közönséges akadály, de olyan embernek, a milyen az elnök úr volt, igen lényeges és életbe vágó akadály. A lány szép volt, jó családból való (igazi gentry vér), jó nevelésű, fiatal, szelid, jókedvű, házias, ábrándos is — szóval megvolt minden kivánható jó tulajdonsága; de nem tudódott, hogy mekkora a hozománya.

Hogy *lesz* hozománya, az kétségen felül állott. Az egész megyében nem volt fiatal ember, a ki Köpcsényi Annát fényes parthienak ne tartotta volna. Atyja, Köpcsényi Fábián, földbirtokos volt; egy nagy pusztát birt, kettőt még nagyobbat ha-

szonbérben kezelt. Azonkívül nagymérvű bortermelést űzött, s volt nagyszabású mintapinczéje, melyben saját terményein kívül még speculatióra vett borokat is a legújabb rendszer szerint kezeltetett. Az öreg Köpcsényi modern ember volt és azt állította, hogy a gentry az ő régi állását csak az újkor eszközeivel tarthatja fönn. Ő tehát a mezei gazdaságot iparral és kereskedéssel egyesítette; búzát, gyapjút, bort nemcsak hogy eladni szokott, hanem venni is. Volt pénztárosa meg könyvelője; — sőt azt is rebesgették, hogy mindenféle részvény is hever a pénztárában, s hogy a pesti tőzsdén külön ügynöke van.

Világos volt, hogy ilyen ember az ő egyetlen lányát (két fia volt még) nem fogja bizonyos hozomány nélkül adni férjhez. De ez a «bizonyos», a mely voltaképen bizonytalant jelent, nagy szeget ütött a törvényszéki elnök fejébe. *Mennyi?* Ez volt az a kérdés, mely örökké gyötörte. Mig erre feleletet nem tudott, addig nem birta magát döntő lépésre határozni.

Ezt a fölfogást önök, tisztelt uraim, kik e sorokat olvassák, s még inkább önök, tisztelt hölgyeim, igen együgyűnek és mód nélkül közönségesnek találják. Magam is. Azonban az ember sokra képes, akarattal meg kitartással, a mint a kezükön járó és a lábujjaikkal varró «művészek» bizonyítják; de odáig a legügyesebb kautsukember sem vitte, hogy ki tudjon bújni a bőréből. Zalabérnak egyenesen más bőrbe kellett volna bújnia, mint a melyben eddigi terhes és díszes pályáját végigjárta, hogy az

említett köznapi felfogástól szabadulhasson. Nem volt poéta (a ki tudvalevőleg semmibe sem veszi a földi javakat, mikor hőseinek megházasításáról van szó), de Harpagon sem volt, hanem egyszerűen rendszeres ember. Sohasem volt két lába egyszerre a levegőben, sohasem tett ugrást, mindig csak járt, a mi annyit jelent, hogy nem bízott sohasem a bizonytalanban s tudnia kellett, hová vezeti a legközelebbi lépés, mielőtt a fél lábát is fölemelte. Az ilyen ember, ha nem vezeti is önző pénzvágy, nem képes vaktában házasodni; rendszeressége és hívsága gátolja ebben, mert nem tudná magának megbocsátani, ha kisülne, hogy bármit elmulasztott, a mit okos és meggondolt ember nem szokott elmulasztani. Kétségtelen, hogy midőn a házassági szándékot — elvben — megállapította, első sorban szerető szív után vágyódott. De másrészt meg volt győződve, hogy sem neje őt, sem ő nejét nem lesz képes boldogítani, ha nem lesznek oly helyzetben, hogy az első három év költségvetését pontosan megállapíthassák, és tényleg meg is valósítsák. A rendszeres ember ilyen. Ha az elnök úr bizonyossággal tudhatta volna, hogy jövendőbelije, mondjuk: harminczezer forintnyi vagyont hoz a háztartásba, akkor megcsinálta volna a kálkulust, hogy ennek a kamatjából és az ő saját jövedelméből kitelik-e annyi, hogy két gyermekkel tisztességesen megélhessenek, s ha a számítás jól összevág, azt hiszem, a harminczezer forintos Köpcsényi Annát inkább elvette volna, mint bármely milliomos lányt. Közönséges földbirtokos apával szem-

ben nem is lett volna ennyi aggodalma. De Köpcsényi Fábián vállalkozó, spekuláns, szóval kiszámíthatatlan ember volt. Lehetett millionárius, lehetett bankrótos. E kétségek örvényéből csak egy határozott kérdés és egy ép oly határozott válasz ránthatta volna ki Zalabér urat. A kérdés az lett volna, hogy: — *Mennyi?* — A válasz az, hogy — *Ennyi.* — De Zalabér úr sokkal finomabb ember volt, semhogy ily kérdést tehetett volna, Köpcsényi úr pedig valószinüleg sokkal büszkébb, semhogy ily kérdésre feleljen.

Ily körülmények között elkerülhetetlen volt, hogy Zalabér úrnak érintkezésében a Köpcsényi családdal bizonyos tespedés ne álljon be. A fontos ügy, mint Bismarck mondá, kezdett eliszaposodni. Ezt nemcsak a szép Anna érezte meg, hanem atyja is kénytelen volt észrevenni. Egyik este Zalabér úr bevégezvén látogatását, Köpcsényi papa odaült leánya mellé és meggyóntatta. Kérdezősködésének veleje az volt, hogy Zalabér mondott-e már neki valami lényeges dolgot?

Anna elpirult s kétségkivül, ha lett volna édes anyja, annak a keblébe rejtette volna zavarát. De Köpcsényi úr özvegy ember volt s az özvegy ember egyetlen leányában mindig van valami érettebb, meggondoltabb vonás, a mely abból az érzésből ered, hogy neki az anya szerepét kell elvállalni önmaga felett is. A szép Anna sokkal okosabb és becsületesebb lány volt, semhogy édes atyjával ily komoly ügyben bujósdit játszék. Tehát kereken kimondta, hogy Zalabér úr neki udvarolt, hévvel és

határozottsággal, bizonyos pontig; de hogy ezen a bizonyos ponton egyszerre megállott, mint a czölöp, s onnan hetek óta nem mozdul, sem előre, sem hátra.

Köpcsényi papa, a ki igen gyakorlati és szemfüles ember volt, erre ümgetve járt föl s alá a szobában, aztán még néhány részlet után tudakozódva, egyenesen megkérdezte lányát, hogy hát mit gondol ő a dolog felől? Hogy mért állhatott meg az a vonat az állomáson kivül? Hogy nincs-e tán oka Zalabérnak azt hinni, hogy a pálya «el van állva?» Hogy ő, Anna nem adott-e valami tévedésből olyan jelt, a mit a másik «megállj!»-ra magyarázhatott stb . . . S mikor Anna a maga szokott egyenességével azt felelte, hogy a pálya szabad, hogy neki Zalabér igen tetszik, s hogy mindig igen kellemesnek és vonzónak találta a vele való érintkezést, Köpcsényi úr ismét gondolatokba merült, hogy hát akkor mi az ördögért «bremzol» az az ember? újra föl és alá járt a szobában, míg végre homlokára csapva megállott és fölkiáltott, hogy: — Megvan!

Meg is volt. Az oly gyakorlati ember, a milyen Köpcsényi úr volt, nem maradhatott sokáig kétségben, hogy mi az oka Zalabér úr habozásának. Csakhogy a gyakorlati ember egy pontban hasonlít az eszményi emberhez, hogy ő is túlságba eshetik. Köpcsényi úr kitalálta, hogy a törvényszéki elnök urat mi bántja; ennyiben igen gyakorlati volt. De az már nagyon is gyakorlati volt, hogy lányának is megmondta a dolgot. — Látod fiam, — mondá egész jókedvvel, — a dolog igen egyszerű. —

Zalabér azért nem megy előre, mert fenn akarja magának tartani az utat hátrafelé, a mig nem tudja hogy «lehet». Édes lányom, nem kell őt megitélned, ha komoly ember létére azt hiszi, hogy pénz nélkül nem lehet. Én részemről ezt rendén valónak találom s mondhatom, hogy én épen ilyen vőt óhajtottam magamnak, ilyen férjet neked. Ő tudni akarja, hogy mennyi a hozományod. A mai világban ez lényeges, joga is van rá, mert mi is tudjuk — az országos költségvetésből, — hogy neki mennyije van. Ez közös érdeketek; haszonleső vagy korhely kérő beérte volna azzal, hogy közfelfogás szerint jómódú ember vagyok és vakon megkért volna. Az ilyen embernek elég annyi, hogy van «pénz» hogy mennyi van, s hogy számszerint mennyi lesz belőle az övé, azzal nem gondol, mert sem számolni, sem gazdálkodni nem akar, csak arra számit, hogy bármennyit költsön, itt lesz az ipamuram, az ő gondja, nem az enyim. Zalabér nem így tesz. Hogy nem házasodik, a mig nem tudja, hogy megélhettek-e együtt, az becsületes dolog, hogy nem kérdezősködik, az gyöngédségre vall. Most a mi dolgunk — az én dolgom, ép oly gyöngéd, diszkrét módot találni arra, hogy tudassam vele, a mit tudnia kell. Hisz, hála istennek, eléggé örvendetes a helyzet s nincs okom a titkolózásra.

E szavakkal Köpcsényi úr az ő csinos lányát térdére ültette, megcsókolta és elmondotta neki ügyei állását. Hozzátette, hogy boldognak érzi magát, hogy őt jómódúvá, sőt gazdaggá teheti; hogy százezer forintot rendelt neki hozományul, s hogy vég-

rendeletében legalább ugyanannyit, ha többet nem, remél rája hagyhatni. Ezzel, ha megtudja, Zalabér úr igen meg lehet elégedve. Évi 5000 frt ráadással úgymond, s egy törvényszéki elnök jövedelmével elég csinos háztartást lehet alapítani, kivált mikor még ugyanannyira van kilátás ... Ezzel egy báró is beérhetné ... Ad vocem báró! Pompás! Tudod, mit gondoltam? Elmondom a dolgot, csak úgy odavetve, Lezsinszkynek. Az jó barátja az elnöknek és visszamondja neki, ha nem bizom is meg vele. Kétségkívül ez a legdiszkrétebb útja ... Ha eljön a báró, küldd be hozzám egy pipa dohányra. Ezzel Köpcsényi úr még egyszer homlokon csókolta szép leányát és visszavonult a maga szobájába.

Anna pedig, a ki ma hallotta először, hogy ő milyen gazdag lány, szótlanul és mozdulatlanul ült ott és hiába próbált örülni. Gondolkozott, gondolkozott, de semmi okos és világos dolgot nem tudott kigondolni; csak a fejét rázta, folyton azt súgva: — Mennyi?

Igazán megkedvelte volt a törvényszéki elnököt. Szépen termett, jó magyar arczú és igen okosan beszélő ember volt, s azonfelül törvényszéki elnök. Nagy dolog az egy vidéki lány szemében — de még a nagyvárosi lány sem szokta megvetni, ebben a mai, férfiszegény világban. Anna nemcsak hogy Zalabérhoz vonzódott, hanem valljuk meg, egy kicsit büszke is volt a törvényszéki elnökre. Nem volt az csupa hiúság; a szivének is jól esett, mint valami hálaérzet fogta el az, hogy a kitünő férfiú a város és megye valamennyi szépei közül őt tüntette

ki figyelmével, még pedig őt egyedül, kaczérkodás és tapogatózás nélkül, az első naptól fogva, a mióta megismerkedtek. E különböző érzések — egy tiszta, fiatal szivben találkozva, a hajadon lány ifjú képzeletének hevénél összeszűrve, — bizonyára kitesznek egy érzelmet, melyet a lány szerelemnek mondhat. Anna hitte, hogy szereti Zalabért, tudta, hogy büszke rá. S íme, öt percz óta ezt a szerelmet hűlni, ezt a büszkeséget lohadni érezte. «Mennyi? Mennyi?» ez zsibongott a fülében. Okos lány volt, húszéves volt, apja lánya volt, de azért nem birta azt a kérdő számszót ez esetben annyira természetesnek találni, mint a hogy édes atyja tette. Az meg sehogysem fért a fejébe, hogy Zalabér úr e kérdésen oly nagyon fönnakadt, hogy «sem előre, sem hátra». Úgy érezte, hogy ha még oly fontos lenne is a kérdés, férfinak egy kedves lányért mernie is kell valamit; s hogy az, a ki nem mer, nyerni sem érdemes. Igazságtalanságnak tünt fel előtte, hogy Zalabér ily körülmények közt nyerhesse el őt, meg azt is, a mi — vele járt. E gondolatnál Anna a tükörbe nézett s önkéntelenül szebbnek találta magát, mint félórával azelőtt. Talán bizony gazdagabbnak is?

Lezsinszky bárót jelentette a szobalány. Anna tudhatta, hogy el fog jönni, mert megbeszélték, hogy ma hozza el Blaháné legújabb nótáit s hogy ő fogja Annát kisérni a zongorán. Mégis meg volt lepve a lány, hogy épen ma jön Lezsinszky. Elpirult láttára, mert eszébe jutott, hogy édes atyja általa akar Zalabér elhatározására hatni; e gondo-

latra szeretett volna a föld alá sülyedni — szerette volna a törvényszéki elnök urat arczúl ütni. Hát lehetséges, hogy annak az embernek oly közönséges, oly aljas gondolkozásmódja legyen? Nem lehetett valami más oka tartózkodásának? Hátha féltékeny? De ugyan kire? Talán bizony Lezsinszkyre? Nevetséges. Lezsinszky sokat járt a házhoz, de sohasem udvarolt; alighogy beszélt Annával; csak a zongorán kisérgette nótáit. Aztán Lezsinszky egyáltalán nem «komoly ember». Hát mi más oka lehetett Zalabér kételyeinek? Ezt kéne kitudni, még mielőtt a papa azt a végzetes és döntő «felvilágosítást» megadja. Mert arról bizonyos volt a lány, hogy ha Zalabér az ő készpénz értéke tudatában kéri meg őt, akkor mindennek vége, és Köpcsényi Annából sohasem lesz az életben törvényszéki elnökné.

Ez járt a fejében még mindig, mikor Lezsinszky már régen a zongora mellett ült és ő maga is már elénekelte volt gépiesen az első nóta jó részét.

A báró egyszerre abba hagyta a játékot és fölnézett a szép éneklőhöz. — Magácskának valami baja van, — mondta az ő szokott magnásos és protektoros fölényével. — Talán abbahagynók?

— Igenis, barátom, hagyjuk abba. Tele van a fejem.

— Akkor magára hagyom. Minek untassam?

— Nem untat engem, — ellenkezőleg. Nagy szolgálatot tehetne.

— Én? — mondá Lezsinszky nagy csodálkozással. — Ez már nagy dolog; hogy én szolgálatot

tehessek valakinek — azt nem igen reméltem megérni. Hát még magának!

Anna komolyan, majdnem bánatosan nézett rá. — Édes báró, — mondá végre reszkető hangon, — igen nagy és nehéz kérésem volna önhöz, olyan, a mihez igazán — nagy bizodalom kell.

Lezsinszky elejtette a már kezében levő kalapot. Folyton mosolygó arcza mély komolyságot öltött; gavalléros fejhajtással mondá: — Beszéljen, kisasszony és mutasson bátran annyi bizodalmat, a mennyire szükség van, többet, mint a mennyit megérdemelni látszom, Lump vagyok ugyan, de csak a magam kontójára. Barátaim ügyében egészen tisztességes ember vagyok.

Anna csodálkozva nézett rá, de sokkal jobban foglalták el saját gondolatai, semhogy eszébe jutott volna, a kellő udvariassággal ellentmondani. A pamlaghoz vezette látogatóját és akadozó szégyenkezéssel így szólította meg:

— Kedves báró, ítéljen rólam elnézőleg, ha olyant találok mondani, a mi — nem illik egészen fiatal lány szájába. Igen sajátságos és súlyos helyzetben vagyok... Mindenekelőtt tudja meg, hogy atyám várja önt szobájában, egy pipa dohányra, mint mondá. Úgy tudom, hogy a pipa dohány csak ürügy. Igazi szándéka az, — meg ne ítéljen, kérem! — hogy önt felhasználja — az én érdekemben. Meg akar engem házasítani.

Lezsinszky zavarba jött. — Hogy érti ezt, kisasszony?

Anna erőt vett magán és folytatta:

— Édes atyám azt hiszi ... azt képzeli, hogy az ön barátja, Zalabér úr, érdeklődik irántam...

— Helyesen képzeli, — vágott közbe Lezsinszky. — Csak nem kételkedik benne, hogy így van?

A lány vállat vont. — Meglehet. De nem ez a fődolog. Atyám szívesen látná, ha én — Zalabérné lehetnék; de úgy hiszi, hogy az elnök úrnak... tájékozásul némi felvilágosítással tartozik az ő... anyagi körülményeiről.

— Óh! — kiáltá Lezsinszky tiltakozó mozdulattal. — Csak nem hiszi, hogy Zalabér...

— Én semmit sem hiszek, mondá Anna, — s bizonyos lehet benne, hogy nem szólanék önnek e dologról, ha igen kényes és kényszerítő okaim nem volnának. Szóval, atyám, úgy tudom, az ön révén akar Zalabér úr tudomására juttatni bizonyos adatokat, melyekről azt hiszi, — ő, nem én, — hogy Zalabér úr elhatározásaira döntő befolyással lesznek.

— Kisasszony! Atyja igaztalan az én barátom iránt. Szavamat adhatom, hogy —

Anna, a ki örömmel hallgatta ezt a tiltakozást, mégis közbe vágott; félt, hogy Lezsinszky szavai őt meg találják ingatni eltökélt szándékában.

— Hallgasson végig, báró úr, — mondá némi hévvel. — Nem arról van most szó, hogy én milyen véleményen vagyok az ön barátjáról, hanem arról, a mi előttem sokkal fontosabb, hogy neki ne legyen oka rólam táplálni lenéző, sőt megvető véleményt. Atyám beszélni fog önnek az ő vagyoni körülményeiről. Kérem, legyen meggyőződve, hogy

édes atyám derék, nemeslelkű ember, de legyen elkészülve egy dologra, arra ugyanis, hogy az én kedvemért, mikor azt hiszi, hogy az én boldogságomról van szó, mindenre képes, még — hazugságra is.

Lezsinszky elbámult. — Nem értem, — mondá némi elfogultsággal.

Anna, nekibátorodva, mind élénkebben folytatá:

— Édes atyámnak egyátalán valami beteges hajlama van — nagy, kerek számok csoportosítására. Az a szerencsétlen vállalkozási szenvedélye okozta ezt. Tartsa, kérem, ezt eszében, mikor vele beszél: ezt és irántam való vak szeretetét. Atyám fog önnek beszélni az ő nagy tőkéiről s a nekem szánt hozományról és örökségről. Lelki békém érdekében s az ön barátjának érdekében, melyet én is szivemen viselek, arra kérem önt, hogy hallgassa meg azt, mit atyám önnek mondani fog, látszólagos jóhiszemmel, de — *ne vegye komolyan* és... ne mondja vissza Zalabér úrnak... fáj, hogy így kell önnek beszélnem, de helyzetem kényszerít s reménylem, hogy nem fog érte elítélni. És... én azt hiszem... hogy atyám vagyona, az is, a mit tán nekem szánt, szerencsétlen, túlzott vállalkozások által nagyon meg van terhelve s hogy nekem voltaképen semmi, — de *semmi vagyonom sincs.* Ezt — ezt az egyet szeretném Zalabér úrral tudatni, és önt arra kérném, — ha igazán számíthatok barátságára, — hogy barátjának ezt bizalmasan megmondja. Megigéri?

Lezsinszky e vallomást növekedő bámulattal hallgatta. Oly nagy volt csodálata, hogy nem bírt ülve

maradni. Mikor a lány befejezte szavait és kérdő tekintettel fordult hozzá, a báró meghatottan állt előtte és kérdésére kérdéssel felelt:

— Szereti ön Zalabért?

Anna is fölkelt székéről. — Hogy szeretem-e? Az — a mostani körülmények között igen meddő kérdés. Tudassa vele a dolgok valódi állását; ez az első, a leglényegesebb, a mit megnyugtatásomra tehet. Én most nem érzek egyebet, mint aggodalmat; hogy szeretem-e Zalabér urat, azt — majd meglátom. Most pedig igérje meg, hogy megteszi, a mire kértem. Megteszi?

— Meg.

— Köszönöm. Most pedig, kérem, menjen be atyámhoz.

Lezsinszky hosszú, bámulatteljes pillantást vetett a szép leányra, aztán oda nyujtotta kezét. Úgy érezte, hogy meg kell ezt a kis kezet csókolnia, de meggondolta magát, mély tisztelettel hajtotta meg fejét és bement az öreg Köpcsényihez.

Másnap Anna erős szívdobogást érzett, különösen estefelé. Mégsem hitte volna, hogy ennyire szeresse Zalabért. Eddig megmondhatta neki Lezsinszky, hogy ő neki semmije sincs. Vajjon hát eljön-e mégis a szokott órában? Ha igen, akkor ez nagy diadal: akkor aztán csakugyan dicsekedhetik az ő elnökével mind a vetélytársakkal, mind édes atyjával szemben. De ha nem jön? Akkor — no akkor is jól van. Akkor világos, hogy Zalabér őt sohasem szerette, s akkor ugyancsak könnyű lesz róla lemondani. Könnyű-e? Hát mért dobog úgy

a szive? Pedig bizonyos, hogy nem jön. Már hat óra. Csak igaza volt a papának. Mind ilyen a férfi... Hallga! Ni! Léptek, kopogtatás. Csakugyan — ő.

Anna kipirultan, sugárzó szemekkel ment eléje. Sohasem érzett iránta ily mély, ily őszinte vonzalmat. Keze reszketett, mikor odanyujtotta. Az elnöké is; csakhogy más okból. A lány előzékenysége mintha zavarná, mintha visszariasztaná. Elfogultnak, szórakozottnak látszik. Hát miért jött el?

Lidércznyomás alatt nyög az olyan beszélgetés, a melynél senki sem szól arról, a mi szivén fekszik. Zalabér is, Anna is mint igazi mentőangyalt üdvözölték az egy órával később érkező Lezsinszkyt. Ő is kissé elfogultnak látszott, de a világfi elfogultságában is el tudja kerülni az ügyetlenséget. Lezsinszkynél az elfogódás nem akadozásban, hanem abban nyilatkozott, hogy megeredt a nyelve. Tréfált, csevegett, zongorázott és mindenképen «lendíteni» igyekezett a hangulaton; sőt egy-két ízben úgy rémlett a lány előtt, hogy majd bátorító, majd méltatlankodó jelekkel sarkalni iparkodik valamire a ritkaszavú elnök urat. Anna nem értette a helyzetet; végre, hogy némi felvilágosítást nyerjen, a zongorához szólította a bárót. — Énekeljünk egyet.

Lezsinszky követte a lányt a zongorához, és mialatt együtt keresgéltek a kotta között, Anna súgva kérdezé: — Megmondta? — Meg, — felelé Lezsinszky. — Nos?... — kérdé a lány feszülten. — Nos — itt van. Kell ennél több? Látja, hogy gentleman.

Gentleman, persze. Restelt szakítni az nap, mikor először látta tisztán a helyzetet. Lezsinszky a beszélgetést ravaszul azon kezdte, hogy szereti-e a lányt? Az elnök határozottan mondta hogy igen. Csak ezután állott elő a báró a többivel, híven referálva mind Köpcsényi papa százezreiről, mind a lány zérusairól. S mikor Lezsinszky azon végezte, hogy — «Angyal ez, barátom, a milyen nem születik minden nap. Érdemeden felül is boldog lehetsz vele. Hogy szerethet, hogy atyját így beárulja neked!» — akkor az elnök úr kénytelen volt azt felelni, hogy — bizony ritka teremtés. — S mikor a szokott látogatás órája ütött, eljött, mint rendesen, de inkább kénytelenségből, mint szabad akaratból, inkább szeméremből, mint szerelemből.

És így eljárt a házhoz még jó darabig — beszélgetni, társalogni, de nem nyilatkozni. Anna már megszokta így; barátságosan fogadta, de nem várt tőle semmit és inkább Lezsinszkyvel beszélgetett. Hanem az öreg Köpcsényi nem tudott beleszokni ebbe a kétes helyzetbe; napról-napra jobban csodálkozott, míg végre elhatározta, hogy törik, szakad, valahogyan dülőre viszi a dolgot. Egy este látogatóba küldötte Annát és maga várta be Zalabért. Lezsinszkyre fordította a szót s azt kérdezte az elnöktől, hogy mi a véleménye e mágnás hivatalnok jelleméről? Zalabér azt felelte, hogy könnyelmű — volt, de szorgalmas hivatalnok s kiválóan becsületes ember. — Hát föltétlenül megbízik minden szavában? — kérdé a földbirtokos. — Föltétlenül, — volt a felelet.

Köpcsényi úr a füle botját vakarta. Már bizonyos, hogy ha a báró visszamondta, a mit tőle hallott, akkor Zalabér hitelt is adott neki. De hát ha nem mondotta?... Itt új gyanú támadt az öreg úrban és félig tréfás hangon folytatá:

— Hát nem tartaná őt arra képesnek, hogy egy kis ártatlan csínnal kifogjon rajta? Példának okáért, hogy valami gazdag parthie kedvéért, melylyel báróságát felfrissíthetné, egy kicsit elárulja barátját? Tegyük fel, hogy Lezsinszky megtudná, hogy van egy lány, a ki ön iránt érdeklődik, s hogy a lányra jócska vagyon néz, mondjuk egy negyed millió, lehetetlennek tartja, hogy a báró úr ezt ön előtt eltitkolja, vagy valami zavart csináljon, hogy ő foghassa el az aranyhalacskát?

Zalabér eleinte nagy érdeklődéssel hallgatta az öreget. Eszébe jutott, hogy Anna az utóbbi hetekben igen bizalmasan és nyájasan társalkodott Lezsinszkyvel és hogy ebből ő nem egyszer azt a reményt merítette, hogy hátha a báró vállalja magára a csomó megoldását, hátha ő veszi el azt a derék, szegény leánykát? De mikor Köpcsényi uram a negyedmillióra tért, akkor a törvényszéki elnökben megszakadt a türelem fonala, szánakozva nézett az öreg úrra és elhatározta, hogy véget vet mindennek. Köpcsényi úr állítólagos szélhámossága megszüntette minden további tépelődését. — Hogy nincs semmije, — gondolta magában, — azt elnézhetném; de svihákoskodik is. Svihák legyen az ipam? Ments isten!

Másnap nem jött el, harmadnap sem. Anna nem

csodálkozott elmaradásán; de Lezsinszky magán kívül volt.

A következő délelőttön a törvényszéki pandurok nagyon csodálkoztak, hogy mily szokatlan zaj van az elnök úr irodájában. Lezsinszky volt nála és a beszélgetés oly hangon folyt, mintha a két úr meg akarná egymást fojtani. — Egyszersmindenkorra mondom, — így hangzott az elnök kemény szava, — hogy nem lehet. — Én meg azt mondom, — dörgé a báró hangja, — hogy ha van benned becsületérzés... — Ezentúl csönd lett, de öt perczczel utóbb Lezsinszky kijött és sietve otthagyta a hivatalt.

Egyenesen Köpcsényiékhez ment és bejelentette magát Anna kisasszonynál. — Búcsúzni jöttem, — e szavakkal üdvözlé az elhalványodó leányt.

— Elmegy? — kérdé az, egy székhez kapaszkodva.

— El. Ehagyom ezt a várost, a megyét, a hivatalt.

— És miért?

— Azért, mert nem szolgálok Zalabérral.

— S miért? Megsértette?

— Nem, mert megsértett; hanem mert nem gentleman.

Anna könnyebben lélekzett; kitalálta, hogy Zalabér levetette végkép az álarczot és most ő is szabadabban nézett Lezsinszky szemébe. Elmondatta vele, hogy mi történt, aztán szeliden, sőt némi vidámsággal mondá:

— Nem kell hamarkodni. Ön túlságos szigorral ítél barátja felett. Mindenekelőtt tudja meg, hogy

Zalabér úr nekem soha sem mondta, hogy szeret, tehát semmit sem vethetek szemére, ha elhatározásaiban szabadnak érzi magát. Aztán — beszéljünk őszintén, nincs-e igaza, ha nem mer egy majdnem vagyontalan lányt elvenni? Csak térjen magába és mondja, hogy ön is nem úgy tenne-e az ő helyzetében?

— Az ő helyzetében — *én?* — kérdé Lezsinszky csodálkozva. — Ha nem volnék elkallott existentia, ha tanulmányom, biztos hivatalom és kenyerem volna, a melyből a feleségem is megélhetne — és *ilyen* feleségem!... De hogy' képzeljem magamat ilyen helyzetbe?

— Ne térjen ki a kérdésem elől, — felelé a lány. — Úgy a hogy itt áll, a maga helyzetében is, a mely még sokkal közelebb áll az enyimhez, elvenne-e?

E szavakat oly kedvesen, oly édes pirulással, mégis oly pajkosan, sőt némi gúnyolódással mondotta, hogy a báró fejéhez kapott, nem tudva, jól érti-e vagy sem? Megfogta a lány kezét; a kéz reszketett, a piruló arcz elfordult, — már most tudta, hogy megértette.

— Isten és emberek előtt, — mondá dobogó szívvel, de határozott és ünnepélyes hangon, — szegényen és gazdagon, mint napszámos, vagy mint herczeg: mindenképen ellenkezőjét tenném annak, a mit Zalabér tett, ha ön — engem szeretne.

— Pedig *szeretem,* — mondá a lány, egyenesen nézve szeme közé — régóta szeretem és neje akarok lenni, noha azt mondja, hogy lump. De az

majd elválik. Akar-e atyámhoz jönni? Én fogom megkérni tőle az ön kezét.

Lezsinszky keblére ölelte a könyek közt mosolygó lányt és háládatos, hő imádattal nézett harmatos szemeibe. Aztán összeszedve minden bátorságát — mert félt az öreg úr regényes százezreitől — begombolta kabátját és bekopogtatott Köpcsényi úrhoz.

Bámult az öreg és majdnem a föld alá nézte a váratlan kérőt, mikor Anna előállott a dologgal. Köpcsényi Fábián meg volt győződve, hogy az ő negyed milliója zavarta meg a báró fejét és lesujtó, majdnem sértő tekinteteket vetett Lezsinszkyre. — A báró úr, — mondá végre, — nagyon megbecsül tisztességes szándékával; de félek, hogy nem vagyunk összevalók. Én nem báróságot óhajtok a lányom számára, hanem *férfiút*, a kinek viszonyai körülbelül megegyeznek —. De itt Anna félbeszakította Fábián úr szónoklatát: — Édes apám, — mondá, — ne beszéljen ezekről. Mi csak áldását kérjük, egyéb semmit. Valahogy csak megélünk. Lezsinszky tudja, hogy nincsen semmim s hogy nem is lesz...

— Mi—i—it? — dörgé az öreg kidüllедt szemekkel. — Nincs semmid? És nem is lesz? Tudja? Tudja ám, hogy van is, lesz is, jobban mint magad. És tőlem tudja! Különben nem is állna itt mint kérő.

Lezsinszky nagy zavarban állott ott s kissé elszorult a szive, hogy milyen megátalkodott szédelgő az ő leendő ipja... De azután ránézett mosolygó

kis menyasszonyára és az ő biztató szeméből erőt merített ennek a kínos jelenetnek az elviselésére. Köpcsényi Fábián e közben egy kicsit meggondolta magát; egy kicsit haragudott arra a tökfilkó törvényszéki elnökre, a ki így lóvá tétette magát, egy kicsit örült is, hogy nagy kópé az a báró, egy kicsit meg megindult a szíve a lánya kérésén: szóval, belenyugodott a dologba és elhatároztatott, hogy másnapra közhírré teszik az eljegyzést.

Lezsinszky nagyon boldog volt ezen a nevezetes napon: de mégis bántotta, hogy este felé az öreg úr behívta szobájába és egy álló óráig magyarázta neki — a negyed milliót. Örült, hogy szabadult tőle. — Szentül hiszem, — mondá magában, mikor haza felé ment, — hogy nem csaló, hanem félbolond. Maga is azt hiszi, hogy gazdag ember...

Zalabér volt az első, a ki szerencsét kivánni jött s ez alkalommal kibékült a báróval, tudatva vele, hogy alapos reménye van, végleges kinevezését, melylyel nagyobb fizetés is jár, felsőbb helyen kieszközölni... Az egész város pedig tele volt a Lezsinszky szerencséjével — némi boszuságára a bárónak, a ki tudta, hogy nem a menyasszonyát irigylik, hanem a hozományt, mely pedig — nincsen.

Az esküvő előtt három nappal azonban egy kis kellemetlen jelenet történt a jegyesek közt. Megérkezett ugyanis az Anna kelengyéje Budapesről. Az öreg úr dicsekedve mutatta meg vejének, — a vő ellenben igen nyugtalan pillantásokat vetett a menyasszonyra, a ki majd megpukkadt nevettében.

Végre Lezsinszky félrevonta jegyesét a mellékszobába és komolyan kezdett tiltakozni a kelengye ellen, hogy ez comtessenek vagy bankárlánynak való kelengye, nem egy jegyzőné asszonyságnak s hogy ő nem veheti a lelkére az ily adósságra szer zett pompával kezdeni háztartását... Anna elpirult, aztán fülébe súgott valamit — a mire a vőlegény roppant ostoba képet vágott és kissé elhalványodott... Nem merném mondani, hogy nem örült, de azt sem lehet tagadni, hogy szörnyen elszégyelte magát.

Ugyanis Zalabér jutott eszébe, s hogy mily színben fog ő feltünni az elnök előtt, ha kisül, hogy... Szaladt is nyomban az ő nagyságos főnökéhez és elmondta neki az egész dolgot, töviről-hegyire, főkép azt, hogy Anna Zalabér ellen fordította cselét, de őt is megejtette vele. — Most már, barátom, — így végzé, — vagy bocsáss meg, vagy verekedjünk meg. Hanem őszintén szólva, jobb szeretném, ha megbocsátanál, mert nem szeretek lőni, mikor nincs igazam.

Zalabér úr sem kivánt lőni; nyilván ugyanazon oknál fogva.

FIFINE BOSZÚJA

A Rue de la Paixbeli Cercle des Courses verandáján . . .

Ön csodálkozik, bájos olvasónő és kérdi, hogy mi a kő ütött a szerzőbe s hogy magyar ember létemre és mágnás nemlétemre mi az ördögöt keresek Párisban a Sportsmenek klubjában? Nos, beismerem, hogy a mit itt elmesélek, az ép úgy történhetett áldott hazánkban, mint a sokat átkozott franczia Babylonban. Hősömet szintúgy nevezhetném Mindszenty grófnak, mint a hogy valósággal Comte Gaston de Tourain-nek hívják. A Cercle helyébe nagysád bátran képzelheti a hatvani-utczai Nemzeti Kaszinót. De én magam ezt nem tehetem, mert bajban volnék, hogy tán kitalálja történetem személyeit. Ellenben nagysádnak nem baj az, ha az egész históriát Francziaországba helyezem. A francziáknál úgy is divattá lett egy idő óta, hogy regényeikben azt, a mi képtelen, Magyarországon játszatják. Nagylelkű boszút veszek rajtuk. Mert először is az én novellámat nem fogják francziára fordítani, tehát a párisiak nem fognak rajta boszankodni; másodszor pedig ez az én történetem, ámbár eléggé csodálatos dolog, de korántsem oly képtelen, hogy valósággal meg ne történhetett volna. Nem is mondom

én, hogy meg nem történt. Lehet, hogy épen azért teszem át szinhelyét idegen földre, *mert* valósággal megtörtént. Ki tudja? Tőlem nem fogja azt megtudni senki — de senki.

Tehát a Cercle des Courses verandáján egy szép tavaszi estén ott ült Olivier de Cuny és az esti lapokat böngészte. Unatkozott, de nem azért, mert az esti lapokat olvasta. Inkább megfordítva állt a dolog. Azért olvasta az esti lapokat, mivel unatkozott. A club üres volt, mert szépen sütött a nap és pünkösd szép ünnepe a küszöbön állott. Cuny Olivér a pompás étteremben egymagában végezte el ebédjét. Semmi sem gátolta, hogy a Champs Elysées egyik kávéháza előtt jobb levegőben és víg társaságban ne élvezze siestáját: ott a leghiresebb viveurök közt szíhatta volna czigarettejét, ihatta volna cognacos kávéját és nézhette volna a Bois de Boulogneból hazaözönlő fogatokat, melyeknek mindegyikéről egy-egy kis regényt tudott vagy költött az arszlánvilág. De Cuny nem érzett kedvet e társaságot fölkeresni, mert ő ott nem tudott volna kedvére unatkozni. Pedig van óra, van nap, vannak hetek, midőn csupa unalomból nem is akarunk egyebet, mint unalmat: a hogy például egy fájó fogat megpiszkál, megszivogat, megnyomogat és megkopogtat az ember, hogy az elkerűlhetetlen fájást szándékos fájdalommal tetézze. Cuny Olivér tehát *akart* unatkozni. Elégedetlen volt, nem sorsával, de önmagával. Gazdag volt, tűrhetőn csinos és fiatal (Párisban a férfi 40 éves korában kezd fiatal lenni) és hozzá még tehetséges is. Sokat olvasott, meg-

ehetősen festett s még meglehetősebben irt. A club számára irt bohózatos revueje még irodalmi körökben is feltűnt és literátor hirébe hozta. Ez sarkalta becsvágyát s ő elhatározta, hogy most már magasabbra tör. Darabot akart irni, formális, teljes színművet; égett a vágytól, hogy kipróbálja tehetségét; gondolkozott, tervezgetett, készült: de irni, ahhoz lusta volt. Tárgynak s anyagnak nem volt híjával; száz terv közül választhatott. Csakhogy ezek a tervek, melyek már évek óta vonzották, épen olyanok voltak, mint némely asszony. Első tekintetre megragadók, vonzók, eredetiek; de ha az ember megismerkedik velük, közönségesek, laposak s a mellett kiszámíthatatlanok.

Az esti lapok is unalmasak voltak s Olivér épen a szőnyegre akarta ejteni az utolsót, mikor a szinházi rovatban egy kis közlemény megragadta figyelmét. Elolvasta és mosolyogva rázta fejét. — Ejnye! Ki hitte volna!

A közlemény így szólott:

«A Bouffes de l'Elysée szinházat érzékeny veszteség sújtja. Mademoiselle Adolphine Orsay, kit a közönség inkább Fifine kisasszony néven ismer, kijelentette az igazgatónak, hogy visszavonul a színpadtól. Hogy hova és meddig, senki sem tudja. Fifine az ő kedves kis lakásából — s úgy látszik Párisból — egyszerűen eltűnt, szó nélkül, nyomtalanúl. Hogy boldog vagy boldogtalan szerelem-e az, a mi a szinpadot e bájos művésznőtől megfosztja, egyelőre el nem dönthető kérdés. De hogy szerelem van a dologban, kétségtelen;

mert Fifine kisasszonyt évek óta nem látták imádó kiséretében. Már pedig az oly művésznő, a kinek nincsen imádója, okvetetlenül szerelmes. E hitünkben nem fog semmi sem megingatni, még az sem, ha maholnap ki talál sülni, hogy a szép hölgy klastromba vonúlt. Sőt ebben új bizonyságot fogunk látni a mi föltevésünk mellett.»

— Lám, lám! — mondá Olivér, a findzsa szélén lehorzsolva czigaretteje hamvát. — Ki hitte volna! Gaston négy napos házas, Fifine eltűnt. Hát mégis van igazi szerelem? Csak nem lett öngyilkos? Eh! A ki az élettől készül megválni, az nem ir előbb a szinházigazgatónak. De utolsó levele Gastonhoz! Hogy szólt csak?

«Ön tehát házasodik s velem egyszerűen tudatja, hogy vége mindennek. Pedig nincs? Csak házasodjék meg és legyen boldog, ha tud. Nem fogom megakadályozni, bár tehetném; nem akarok nevetséges lenni és hasznát sem tudnám venni az oly szeretőnek, a kit erővel küzdöttem vissza magamnak. De *boszút* fogok állani, *példátlan, hallatlan boszút.* Megmondom előre, hogy el legyen rá készülve. S ha majd azt mondhatja, hogy tud példát rá, hogy nő *így* boszúlta meg magát hűtlen kedvesén, akkor nem bánom, ha azt is mondja, hogy megérdemeltem hűtlenségét.»

Így szólt körűlbelől a Fifiine levele. Szegény Gaston félt tőle, én meg betüről betüre kimutattam neki, hogy vak töltés: az igazi boszút nem szokták előre hirdetni. De hogy a lány így eltűnik, az mégis

csak szeget üt a fejembe. Hallatlan boszú? Hát valóban újat találna? Kiváncsi volnék, hogy van-e leleményessége, hogy talál-e valami igazán eredetit? Olyant, a mi se nem vitriol, se nem méreg, se nem pisztoly, sem öngyilkoság az esketés alatt, sem elkeseredettségből kötött házasság, sem hirlapi botrány, sem névtelen levél az anyóshoz vagy a menyasszonyhoz... De mi hát? Ha újat találna — akkor igazán kedvem volna, vele megismerkedni és őt munkatársul szerződtetni új darabomhoz... Új darabomhoz! Milyen tökkel ütött csacsi vagyok! Van is nekem darabom! Jut is valami eszembe!... Mi baj, George?

George a klub komornyikja, nagy ezüst tálczával állt ott, melyet mély tisztelettel odanyújtott az önmagával társalgó Olivér orra alá... «Távirat de Cluny úrnak. Az inas utána hozta, mert rajta áll, hogy sürgős.»

Olivér átvette a sürgönyt, nagy szemeket meresztett, mikor elolvasta. — Gastontól. Négy napi házasság után. Hihetetlen.

A távirat így szólott:

«Jer azonnal Tourainba. Iszonyú helyzet. Állomásfőnöknek telegrafirozz, hogy mely vonattal érkezel. Titoktartás szükséges. Incognitó jőjj, kastélyba nem szállhatsz. Tragédia vagy bohózat: tőled várom a megoldást. Gaston.»

Olivér előkérte a vasuti menetrendet; rövid lapozgatás után a touraini állomásfőnöknek ezt sürgönyözte: «Reggeli ötkor érkezem. Cuny.»

Aztán haza hajtott — pakkolni.

*

Reggeli ötkor a Pomme d'or-hoz czímezett touraini szálló legszebb szobájában együtt ült a két jó barát.

— Fránya színben vagy, Gaston. Csak nincs komoly baj? — kérdé Olivér.

— A legnevetségesebb dolog a világon. De nekem elég komoly arra, hogy öngyilkosságba kergessen, ha nem tudsz kigázolást.

— Na, na! Halljuk csak.

— Azon kezdem, a mit különben úgy is tudsz, hogy Geneviève, az én kis feleségem, most lesz tizennyolcz éves. Mikor először beszéltem neki a szerelmemről, mindjárt e szavakkal szakított félbe: Gaston úr, mielőtt tovább beszélne, feleljen egy dologra — de becsületére: mondta-e már azt, a mit nekem mondani készül, más lánynak is?

— Sapristi. Erős dolog. Azt mondtad persze, hogy soha!

— Természetes. Geneviève elragadó volt. Elszánt komolysága, mosolygó ajka, könybe lábadó szeme oly hatással voltak rám, hogy a szentségre is megesküdtem volna. Bizony a legnagyobb szentségtörés az lett volna, az ő szent hitét megingatni. Tehát becsületemre mondtam, hogy soha. Mondhattam is, mert igazán azt, mit iránta éreztem, még soha más nővel szemben nem éreztem volt. Ha pedig nem éreztem, hát nem is mondhattam. Nem igaz?

— Igaznak tán igaz, de logikának roppant illogikus. Tovább. Ebből a kis sophismából csak nem eredhetett valami komoly baj?

— Nem ám — ha ezzel beérte volna. De ő

mind inkább beleszeretett ebbe a gondolatba, tán jobban, mint belém. A leggyöngédebb odaadás a legrajongóbb szerelem perczeiben mindig erre tér vissza. Minden reményét, szerelmét, büszkeségét és bizalmát, szóval egész élete boldogságát erre az egy rögeszmére alapította, melyet meg nem szűnt fejtegetni és részletezni, melyet mind nyakasabban igyekezett fixirozni: az én — az én — hogy is mondjam — az én érintetlen tisztaságom eszméjére. Nem irtóztató ez?

— Hüm . . . Persze . . . De ha hisz benne . . .

— Hisz. Szörnyen hisz. Én csak lassan kezdtem őt egészen érteni. Anyjának az a szerencsétlen gondolata volt, hogy őt az ellenkezőre készítse elő. A derék asszony jót akart és másforma leánynyal szemben ez egészen gyakorlati s okos eljárás is lett volna. De Genevièvere rettenetes hatása volt a dolognak. Magánkívül volt, mikor anyja hosszas kerülgetés után meg akarta vele értetni, hogy a férfiak általában, azaz legtöbben közülök . . . s a t., hiszen értesz. A lány meg volt rettenve s oly természetességgel, s oly meggyőződötten kérdé: hogy, úgy-e bár, az ilyen férfiak nem szoktak megházasodni?, hogy édes anyjának nem volt bátorsága, a megkezdett leczkéből kivonni az erkölcsi (vagy mondjuk: az erkölcstelen) tanulságot. Meg volt győződve, hogy Geneviève, ha csak legcsekélyebb gyanúja támadhatna, hogy én is ama «legtöbb férfi» osztályba tartozom, legyőzhetetlen undorral fogna tőlem elfordulni. Anyósom tehát meghagyta lányát ama boldog hitében hogy én valami Cherub vagyok, s

nekem az a szép s nehéz szerep jutott, hogy menyasszonyomat e hitében megszilárdítsam. Mentségemre hozzátehetem, hogy szentül megfogadtam magamban, hogy a kegyes hazugságot igazzá teszem és a jövőben valósággal az leszek, a minek a multra nézve játszanom kellett.

— Nagyszerű. Igen szépen volt mondva. Nos — tovább?

— Kérlek, ne tréfálj. El fog múlni a tréfáló kedved. Szándékomat azzal kezdtem foganatba venni, hogy Fifinenek kiadtam az utját.

— Ad vocem Fifine. Tudod-e, hogy eltűnt Párisból?

Gaston nagyot sóhajtott.

— Hát ki tudná, ha én nem? Itt van.

— Itt! Tourainban?

— Itt. Kastélyomban.

— Nálad! Négy nappal esküvőd után?

— Nálam? Nem. A feleségemnél. Nem négy nappal esküvőm után, hanem *esküvőm napja óta.* Háznépemhez tartozik.

— Az lehetetlen! — kiáltá Olivér. — Tourain Gaston gróf, neje Tourain Geneviève, született Sayès bárónő és Orsai Fifine, a Bouffes de l'Elysée énekesnője együtt töltik a mézesheteket Tourain kastélyban! Ilyent még nem gondolt ki regényköltő.

— Bizony, Olivér, — bajos elképzelni az én helyzetemet. Megérkezünk a menyegző napján — boldogságban úszva, ebbe a magányos révbe. Az állomáson diadalkapu, a park határán rózsakoszorús,

fehér lányok, tarczkdurrogás, szónoklatok; — a kastély ajtajában reszketeg örömmel fogad Madeleine, az öreg kulcsárnő és bevezet benünket őseim lakába. Megcsókolom kis nőmet, a ki reszket a boldogságtól és az izgalomtól s öltöző szobájába kísérem. A mint onnan visszafordulok, hogy magam is szobámba vonúljak, ott látom Madeleinet, a ki bátorítólag nógat egy másik személyt, hogy csak álljon idébb. Amaz nagyon félénk teremtésnek látszik, mert a biztatás daczára az ajtósark félhomályában áll meg. Az öreg Madeleine mentegeti, hogy a gróf úr megbocsát, de szegény lelke úgy látszik megijedt a gróftól. A grófnő új komornája. Hiszen megtelegrafiroztam gróf úrnak, hogy Jeannette, az a szobalány, kit Sayès bárónő előre küldött, hirtelen elment; láza lett és semmi áron sem akarta magát falun gyógyíttatni. Szerencsére volt egy ismerőse Párisban, a kinek épen nem volt állomása, s a kit jó lélekkel ajánlhatott. Telegrafiroztunk s épen ma jött meg, elég jókor. Neve Suzette, Lafleur Suzette, papirosai rendben vannak. Megengedi, gróf úr, hogy bemutassam? No, álljon hát errébb, bolondos leány! A gróf úr nem fogja megharapni . . . Erre a kis Suzette közelebb jő. Az inas behozza a lámpást. Odanézek. Kit látok, a mint mély bókkal bemutatja magát? Ő az! *Fifine*, Orsay Fifine, mint *feleségem szobalánya*!

— Hatalmas!

— Kővé merevedtem. Egy hang sem fért ki torkomon. Még mielőtt magamhoz térhettem volna, Fifine befejezte alázatos bókolását, egész nagyságában

fölemelkedett és egy elszánt, megvető s kihivó pillantást vetve rám, szó nélkül benyitott feleségem lakosztályába, hogy az átöltözésnél segítse.

— Borzasztó helyzet! Szegény Gaston! És mit akart? Mit akar még?

— Ezt kérdeztem magamtól, ezt kellett tőle is kérdeznem. Okvetetlenűl szólanom kellett vele, úgy éreztem, még az nap, négy szem között. Ki kellett tudnom, hogy mi szándékkal jött és minden áron kivinni, hogy pusztuljon el innen. De hogy lehessen vele egyedül szólni — feltünés nélkül? Facsartam az agyvelőmet, hogy módot találjak, és el voltam keseredve a sors keserű iróniáján, mely azt hozta magával, hogy esküvőm napján nem volt egyelőre forróbb óhajtásom, mint az, hogy légyottom legyen Orsay Fifine-nel, a komédiás nővel.

— Bizony szép boszú! — mondá Olivér őszinte bámulattal. — Rettenetes leány! Nagyszerű leány!

Gaston folytatá:

— Végre találtam módot. Behívattam Madeleinet és azt mondtam neki, hogy mégis megfontolandó dolognak tartom, oly cselédet venni föl házunkba, a kit egyikünk sem ismer; hogy szükségesnek látom, a szobaleányt és papirosait valamivel jobban megtekinteni; küldje hozzám az új komornát bizonyítványaival együtt, még ebéd előtt. Madeleine kissé furcsán nézett; de tiz percz mulva magunkra voltunk Fifine-nel.

— Roppantul érdekel a dolog. Hát mit mondott?

— Lehető rövidre fogom. Kérdésemre, hogy mért jött ide, kereken kimondta, hogy azért jött,

hogy engem megbüntessen s hogy ugyanazért itt is fog maradni. Hogy irásban adtam ki neki az utat, nem adva neki jó szót, nem nyujtva alkalmat utolsó találkozásra, magyarázatra, egy bucsúkönyre, egy könyörületes végölelésre, az gyávaság volt. Hogy leveleire nem feleltem, hogy azokat végül el sem fogadtam, hogy ajtómat elzártam előle, az aljávalóság volt. Hiszen tudta, hogy meg fogok házasodni; erre el volt készülve régen, nem is hitte, hogy őt fogom elvenni, nem is próbált rávenni ilyenre. De azt várta s várhatta, hogy *szeretni* őt fogom, nem pedig feleségemet. Mások is így tesznek — nekem pedig, úgy mond, kötelességem volt így tenni. Mert — — itt jött a boldog vége: mert ő, Fifine, szeret engem — mindig is szeretett. Hogy kétkedem-e ebben? Hogy lehetek-e elég nyomorúlt, ezt kétségbevonni? És most özönlött a szó ajkairól, mint a láva. — Szerettelek, Gaston. Nem tehettem róla. Kénytelen voltam vele, mert te rákényszerítettél. Mért voltál oly jó irántam? Mért bántál velem olyan tisztességesen, nem mint egy maitresse-szel, hanem mint egy szerető leánynyal? Ha úgy akartál velem végezni, mint fizetett kedveseddel, akkor nem volt szabad így *kezdeni*. Nem volt szabad bennem fölkelteni és táplálni a hitet, hogy a magamformát is lehet becsülni és szeretni. Te fölemeltél és fölmagasztaltál önnön szemeimben; ezért szerettelek, gyöngéden, bensőleg, szenvedélyesen, mint életemet, mert hisz te benned egy új életet éltem. Nem vetted észre? Mire vélted hát, hogy gazdag ajándékot, lovat, fogatot, házat

nem fogadtam el tőled, még kiséretedet sem — hogy eltitkoljalak a világ előtt, holott a szép Gaston gróf szerelmével dicsekedhettem volna? Szerettelek — és bizton reméltem, hogy méltóvá teszem magam szerelmedre. És e reménybe, e boldogságba belevágsz egy száraz obsittal, egy brutális szakítással, melyből semmit sem lehet kiolvasni, mint azt a négy betűt, hogy *kell!* Ez nem tőrdöfés volt, hanem arczúlütés; ez több volt, mint a mit elviselhettem. Megfogadtam, hogy nem fogom elviselni és állok is fogadásomnak. Én nem akartam tágítani egy kis baba elől, a ki nem tett, nem szenvedett érted semmit, a kinek semmi érdeme, nevén és vagyonán kívül... Ha pedig kell tágítanom, nem teszem küzdelem nélkül, hanem megpróbálom vele birkózni — szemtől szembe. Láss bennünket együtt, egymás mellett — én pedig látni akarom, hogy melyikünk tud téged jobban szeretni, ő-e vagy én — s hogy melyikünket tudsz igazabban szeretni, engem-e vagy őt? Nászod éjjelén tudj engem hajlékodban, s aztán legyen bátorságod, nődnek esküdni azt a szerelmet, a mely az én jogos tulajdonom. Akarom, hogy virradóra találkozzál velem és estére ki ne térhess előlem és örökké veled legyek és kisértsek előtted mindaddig, míg ... igen, míg tudni fogom, a mit tudni akarok.

— De az égre, — vágtam közbe, — mit akarsz... mit akar tudni? Megmondok mindent azonnal, a mit tudni akar, csak hagyja el aztán ezt a házat! — Hogy mit akarok tudni? — felelé lángoló szemekkel. — Azt akarom tudni, hogy melyikünket szereti?

Győzzön meg róla, hogy feleségét szereti; ezt úgy fogja bebizonyítani, ha engem erőszakkal hurczoltat el innen, mert önként nem megyek. Vagy győzz meg arról, hogy engemet szeretsz: akkor önként megyek el innen. De ne gondold, hogy szónak, esküнек higyjek; be kell *bizonyítanod*, hogy engem szeretsz, hogy jobban szeretsz, mint őt, s a bizonyítékot abban fogom látni, hogy visszatérsz hozzám, még mielőtt az övé lész. Egy órát követelek szerelmedből, aztán — el fogok innen tűnni és várni fogok arra a napra, a mikor egészen visszatérsz hozzám. Most válaszsz! . . .

— Átkozottul kényes egy választás, — veté közbe Olivér. — Hanem azért ha neked vagyok, a kettő közül valamelyiket okvetetlenül megtettem volna, hogy szabaduljak tőle.

Gaston szomorúan rázta fejét. — Bámulom elhatározottságodat. Én egyikre sem tudtam magamat elhatározni. E nő szenvedélyessége, vagy ha úgy akarod, szemtelensége, egészen elkábított, kővé meresztett. De az iránt tisztában voltam, hogy erővel el nem távolíthatom, mert zajt ütne s a maire előtt kisülne, hogy ki; sőt a más okmányainak használata miatt bűnvádi eljárás alá is kerülne. Másrészt azt is világosan éreztem, hogy e nővel nem szerelmeskedhetem, még színre sem, — két lépésnyire nőmtől, nászom éjjelén. Könyörgésre fogtam tehát a dolgot. Szívéhez, jobb ösztöneihez akartam szólni. Fölhánytam, hogy a miért boszút akar rajtam állani, a miért ily nevetséges és egyszersmind veszedelmes helyzetbe hoz, az nem hibám és vétkem,

hanem érdemem. Ha rosszul bántam volna vele, ha úgy tekintettem volna mint a szinpadi félvilág egyik csillagát, akkor a szakítást természetesnek találná és belenyugodnék. Hát igazságos dolog, kérdém, boszút állani rajtam, mert tisztességesen viseltem magamat iránta? Szabad azért tönkretennie nemcsak az én boldogságomat, hanem kis feleségemét is, a ki pedig oly teljesen ártatlan a dologban? — De minden könyörgésem hasztalan volt. — Dobass ki, — mondá — vagy zárj szívedre. Ezzel az eltökéléssel jöttem ide s e mellett állok. Nem birsz kidobatni úgy-e? Nos, hát maradok. Látni akarom, hogy szeretitek-e egymást, ti tisztességes népek, és hogy mikép szeretitek egymást? Látni akarom, hogy jobb-e, szebb-e, igazabb-e ez a törvényes szerelem a mienknél? Hátha tanulok valamit? De egy dolog iránt meg lehetsz nyugodva. Ha azt látom, hogy igazán szeretitek egymást, akkor nem lesz semmi baj — legalább nektek nem. De én látni akarok és e szerint akarok itélni. Boszúm egyik felét, azt, hogy kezemben vagy, már most is élvezem. A többit majd meghozza az idő . . . Nos, gróf úr, rendben találja papirjaimat? Természetesen, hisz szobalányom bizonyítványai. Rendben? Jó! Hát jó 'szakát kivánok a gróf úrnak. — S ezzel ott hagyott. — Mit mondasz ehhez, Olivér?

— Azt mondom, szegény Gaston, hogy ha ezen négy nap alatt meg nem őszültél, igen sokáig fogod megtartani szép gesztenyeszín fürteidet. Négy napot tölteni ebben a rémes helyzetben, ezzel a Damoklesnővel fejed fölött . . . Kell valamit találnunk.

— Persze, hogy kell . . . Különösen, mert . . .

— Nos, mert . . .? Miért akadsz meg?

— Mert . . . még nem mondtam el mindent s mert az, a mit még mondanom kell, egyszerűen kimondhatatlan . . . Olyan borzasztóan nevetséges, hogy az ember belebolondulhatna, ha jókor főbe nem lövi magát.

— No, no! A megőrülést bajos golyóval megelőzni, mert az tölti meg a pisztolyt. Ha nevetséges a helyzeted, akkor nevetni kell rajta; ha komoly, akkor segíteni kell. Hát csak ki vele, fiam: ez is olyan lesz, mint a foghuzás. A kinek fáj, az tragikusan veszi, a másiknak kómikus, mert tudja, hogy nem tarthat sokáig. Nos hát, miből áll az a kimondhatatlan?

Gaston kínosan köszörülte a torkát, aztán elszántan mondá:

— Fifine magamra hagyván, nőmhöz mentem. Megebédeltünk — ebéd után a daemonszerű szobalány levetkeztette nőmet, úgy látszik, igen nagy körülményességgel, mert másfél óráig tartott ez a műtét. Végre magunkra voltunk Genevièvevel. Gyermekded szerelme, boldog odaadása már már elfelejtetik velem borzasztó helyzetemet, el az egész világot. Karjaim közt tartom nőmet, ölelem, csókolom s a rózsaszínű függőlámpán kívül nincs tanúja boldogságomnak, midőn Geneviève még egyszer kibúvik karjaimból és halkan kérdi, hogy hát igazán ő-e az első, a kit «így» ölelgetek? Egy forró «igen»-nel túl vélek esni a dolgon és újra szívemre akarom őt zárni; ekkor Geneviève egy boldog

mosolygással elém tart egy kis keresztet, melyet nyakán szokott viselni és édesen súgja: Hát esküdjél meg! El akarom tőle kapni a keresztet; figyelmeztetem, hogy nemcsak gyermekes dolog, hanem egy kicsit szentségtörő is, ilyent kivánni tőlem. Ő csodálkozva, ámulattal néz rám. Hiszen, úgy mond, ez rendes, elfogadott dolog. Minden tisztességes nő ezt az esküt kivánja urától, mielőtt — egészen urának tekintené. E nélkül nem is illik — urának tekinteni. Csak formalitás, mert hisz meg van győződve, hogy eskü nélkül is igazat mondok, de ennek a formának eleget kell tenni; ez becsület kérdése a nőre nézve. Ezt én talán nem tudom, de ő tudja. Hát esküdjem meg. — Én még mindig azt hiszem, hogy tréfál; kérdezem, hogy kitől hallotta: ő azt mondja: «Olyantól, a ki tudja. Esküdjél!» és megint elibém tartja a keresztet. Én elvesztem a türelmemet és azt mondom, hogy ha szeretne, az ilyen eszébe sem jutna. Ő sírni kezd — és az éj el van rontva. Két óra kellett, míg türelmes rábeszéléssel lecsendesítettem zokogását s mikor végre fáradtan elszendereg, még jól esik szobámba vonulhatni és elgondolkozni helyzetemen. Álom nem jött szememre. Már kora reggel kijövök az ebédlőbe s ott találom Fifinet, azaz Suzettet a legegyszerűbb szobalányi öltözetben, reggelire terítve. A mint pedig elmegyek mellette, oda súgja: «Hát megesküdött?» — Érted, Olivér? *Ő* —

— Ő!

— Igen is, ő tette fejébe a szegény Genevièvenek ezt a bogarat! Ő hitette el vele, hogy ez az

eskü okvetetlenül szükséges, általános szokás és hogy tisztességes nő, a ki megbecsüli magát, nem szokta azt elengedni.

— Sátáni gondolat! . . . Nos, azóta?

— Azóta . . . Ne kérdezd. Nap nap után kél és nyugszik, egyformán, csak fokozott kínok közt. Három napot elviseltem. A negyediken elküldtem azt a táviratot, innen az állomásról. Tanácsolj, segélj, tégy valamit. Vidd el azt a nőt a kastélyból, élve vagy halva — csak úgy, hogy feleségemnek fel ne tünjék. Keress, találj — rendelj, intézkedj tetszésed szerint; de hamar segíts, mert különben szerencsétlenség történik.

— Saperlipopette! mondá Olivér tünődve, — persze, hogy el kell tenni őt láb alól — de hogyan? . . . A kastélyban nem tud senki rólam. Az igen okos elővigyázat volt. Ezt a Fifinet csak lesből lehet megfogni. Hátha valami ürügyet találnál, hogy leküldjék a parkba, úgy alkonytájban? . . . A faluból két erős suhanczot kerítenék s aztán . . .

— Az istenért, Olivér, — kiáltá kétségbeesetten Gaston, — ha *te* is csak ennyit tudsz kifőzni, mi legyen belőlem? Lármát ütne, ellentállana és legjobb esetben későbbre tartogatná boszuját. Hiszen ha haragban megy el innen, akkor ezer módja lesz, hogy feleségemnek mint volt kedvesem mutassa be magát!

— Az ördögbe is! Roppant kényes feleséged van. Hát arra kell dolgozni, hogy önként menjen el Fifinè? Az roppant bajos lesz!

— Pedig nemcsak önként kell mennie, — tevé hozzá Gaston, — hanem békülten is.

— Sapristi. Nehéz megoldás. Ennyi erővel egy jó vígjátékot is lehetne kigondolni. Én csak egy utat látok.

— Nos?

— Add meg neki az utolsó légyottot. Hagyd meg neki azt az elégtételt, melyre, úgy látszik, roppant sokat tart: hogy *egyszer* diadalmaskodjék a feleségeden, akkor aztán békéd lesz. — Mit rázod a fejedet? Olyan nagy áldozat lenne az? Fifine talán nem is olyan szép, a milyennek a szinpadról látszik?

— Dehogy nem! Még sokkal szebb. De én szeretem nőmet és nem akarom megcsalni. A multra nézve hamis esküt nem teszek. De a jövőre nézve letehetem az esküt.

Olivér nagy izgatottan sarkalta képzelő és gondolkozó erejét. Látszott, hogy minden áron meg akarja találni az utat e tömkelegből. Egyszerre fejéhez kapott. — Hátha! Hátha! Ez nagyszerű lenne!

Gaston kezdett reménykedni. — Találtál valamit? — kérdezé nagy feszültséggel.

— Még nem tudom, hogy lehet-e. De ha van lehetőség, csak ezen az úton van. Mondd csak: te, látom, irtózol a hazugságtól; de úgy reménylem, csak nőddel szemben. Hanem Fifinetől tán nem sajnálnál egy kis ártatlan cselt?

— Egy gyilkosságot sem.

— Akkor, édes Gaston, talán van mód a mene-

külésre. Ne ujjongj. Merész játék, különösen részemről, mert . . . no, nem akarok dicsekedni, hogy nagy áldozatot hozok, csak előre figyelmeztetlek, hogy meg ne itélj, mert barátságból teszem és könyörületességből. Hanem ni, már hét az óra. Otthon kell lenned, mielőtt házadnépe ébren lesz, hogy senki ne gyanakodjék. Egy darabig elkisérlek, — az alatt megbeszélhetjük a többit.

*

Gaston szerencsésen bejutott a kastélyba, a nélkül, hogy valaki észrevette volna. Gyorsan belebújt reggeli pongyolájába és papucsban oda lopózott neje szobája elé. Ott várta, nem a feleségét, hanem Fifinet, ki ilyenkor szokta megkezdeni szolgálatját a grófné mellett.

Csakhamar el is jött. Fürkésző pillantást vetett Gastonra, midőn a grófné ajtajában találta őt. Lehetett valami a gróf arczában, a mi önkéntelenül elárulta, hogy valami változás állott be, mert az álkomorna gúnyosan kérdezé: — Hát mégis — megesküdött a gróf?

— Nem, Fifine, — felelé Gaston. — Nem tettem és nem is fogok. Elérted, a mit akartál.

— Ugyan mit?

— Bebizonyítottad, hogy nőm nem tud szeretni. Hideg és szívtelen.

— Az nem igaz! Hazudsz! A nőd angyal, s te nem vagy érdemes szerelmére.

— Az is meglehet, — felelé Gaston keserűséggel. — Annyi bizonyos, hogy én nagyon szeret-

tem őt, mikor elvettem. Nem is a vagyonáért vettem el, sem azért, mert rád úntam, hanem egyszerűen azért, mivel beleszerettem. Jobban mondva, azért, mert meghatott az ő szerelme. De most belátom, hogy az a mód, a hogy ő szeretni tud, nem nekem való. Nem vagyok Jákob, a ki ezer angyallal tudott megbirkózni. Én már ez egy angyallal sem birok és teljesen belefáradtam — a birkózásba. Más csókok voltak azok, Fifine, melyeket *mi* cseréltünk.

— Hallgass, te hálátlan!

— Hallgatok, mert e helyt nem tanácsos sokat beszélgetnünk. Minden perczben nyakunkra jöhet valaki. Hanem ma éjjel — a parkra nyíló pavillonban többet mondhatnék. A te szobádtól csak egy folyosó választja el. Én a park felől jöhetnék, mert van hozzá kulcsom. Lásd, jól esnék, ha kipanaszkodhatnám magamat. Mondd, hogy ott léssz — éjfélkor! Csönget a feleségem. Mondd hamar: ott léssz-e?

Fifine félig gúnyosan, félig sajnálkozva nézett rá.

— Szegény fiú! — mondá. — És szegény grófnő. De megfogadtam és nem hátrálok.

— Hát eljössz? — suttogá Gaston sürgető hangon. — Kérlek, Fifine — térden állva, ha akarod, — eljössz-e?

— El! — mondá Fifine elszántan és benyitott a grófnéhoz.

Gaston könnyebbülten lélekzett. Csak ma segíts, pokol! Holnap megtérek a mennyországhoz.

*

A kastély nagy órája elütötte a tizenkettőt. A kerti épületszárny földszinti termében ott várakozott Fifine, kaczérul elterülve a nagy virágos cretonne-divánra. Lába felől egy kis zsámolyféle szék állott, egészen arra való, hogy egy bűnbánónak térdeplőül szolgáljon. A szinésznő nem állhatott ellen jelenetező ösztönének; külsőleg is úgy rendezte a hely színét, a hogy képzeletének legjobban megfelelt. A szomszéd növényházból minden mozdítható plántát és bokrocskát a pamlag köré állított; maga egy csábító, Suzette komornához nem igen illő pongyolába volt öltözve, mely azonban igen szépen illett Fifinehez. Kedvencz parfumjével sem fukarkodott s hogy szépségével maga is elteljen, a salonbeli girandolet is elhozta volt, melynek nyolcz rózsaszín gyertyája kéjesen és bizalmasan világította meg az erkélyt.

Már több percz mult el az utolsó óraütés után s Fifine már is gyanakodott, hogy tőrbe csalták, mikor a kert felőli ajtó megnyilt és Gaston lábújjhegyen beosont. — Az égre, — suttogá, — el kell oltani a gyertyákat! Éjféltájban a falu őre a parkban teszi meg körútját. Ha világosságot lát a pavillonban, kitelik tőle, hogy a kastély népét fölveri. Remélem, hogy elkésett — de biztonság okáért még kinézek, hogy még nincs-e itt?

Ezzel eloltotta a gyertyákat és kiosont a parkba, a kerti lak ajtaját félig nyitva hagyván.

Fifine egy darabig ott ült a sötétben. Már azt kezdte hinni, hogy Gaston magára hagyja. De nem. Ott jött megint és óvatosan betette maga után az ajtót.

A szoba oly sötét volt, hogy csak tapogatózva találkozhattak. Fifine elhagyta egy perczre a pamlagot és elébe ment, nehogy a férfi a diván felé közeledvén, fölborítsa a virágos edényeket. Megfogta a kezét, és úgy találta, hogy egészen hideg az izgalomtól.

— Nem volt senki a parkban? — kérdé a színésznő.

— Nem. Minden csöndes; bizton vagyunk.

Fifine odavezette a pamlaghoz és a zsámolyra térdeltette. — Ne szólj! — mondá, nyaka köré fonván karját, — és hallgass meg. Kényszerítettelek erre a találkozásra. Ez bosszúállás volt. De nem akarom, hogy bosszúból csókolj meg. Nemcsak gyűlöletemet akartam megmutatni, hanem szerelmemet is. Valld be, hogy hallatlan szerelem kell ahhoz, a mit én tettem. Lásd, kedves, most itt vagy lábaimnál, karomban tartom fejedet, enyém vagy; de én nem akarok tőled semmit, a míg azt hiszem, hogy nem szeretsz. Mondd, csak egy szóval, hogy szeretsz. Mondd, hogy hiszesz szerelmemben.

E közben egyik kezével szivéhez nyomta a férfi fejét, a másikkal gyengéden simogatta gazdag hajzatát. — Ugy-e bár, hiszed, hogy igazán szeretlek.

— Nem, — suttogá amaz.

— Mit? Kétkedel! Hát úgy szerettelek-e én, mint az a másik? Gyanakodtam én, kértem én esküt, szabtam én föltételt? Nem voltam a tied testestül, lelkestül? Nem vagyok-e most is, noha nem hallok tőled egyebet egy szívtelen «nem»-nél? Nem szólok-e hozzád mint kérő, noha annyit vétettél

ellenem? És nem hiszed, hogy szeretlek! Gaston! Érezd csókomat és aztán tagadd, hogy szeretlek!

S a szenvedélyes nő őrült csókokkal halmozta el a két keze közé fogott arczot. Homlokát, szemeit csókolgatta és végül durczásan kitérő ajkait. De ezzel aztán véget ért az ellenállás, melyet a férfi magára erőszakolt; a szájára nyomott csókot visszaadta, nem oly forrón és hevesen, mint a hogy kapta, de hosszan, édesen, majdnem végtelenül, úgy hogy Fifine elkábultan csüggött rajta, s boldogan sóhajtva, suttogá: Szeretsz! Jobban, mint valaha!

E szavakra a másik hirtelen kibontakozott öleléséből, felugrott és öklével nagyot ütve az asztalra, fölkiáltott: — Vigyen el az ördög! Nem bírom! Szegény teremtés!

E hang nem volt Gastoné. Fifine felsikoltott. — Ki az?

Az idegen ember e közben gyujtót dörzsölt az asztalhoz és meggyujtotta a girandole gyertyáit.

Fifine rémülten nézte az ismeretlent, arczára csapta kezeit: — Dupla árulás! Gyalázat! Gyalázat! — kiáltá, aztán a pamlagra vetve magát, keservesen zokogott.

— Hála Istennek, sír, — mondá Olivér magában. — Most már lehet vele beszélni.

Ezzel odaült elébe és csöndesen várta, hogy a csalódott nő kitombolja fájdalmát.

*

Fifine sírt, sírt, mintha soha sem akarna a sírásból kifogyni, — mintha elfelejtette volna, hogy fáj-

dalmának és szégyenének tanuja is van. Végre belefáradt a zokogásba és próbálta letörülni könnyeit. Ekkor Olivér csendesen megfogta kezét, megsimogatta forró homlokát és őszinte megindulással mondá: «Szegény gyermek!» Fifine fel akart szökni helyéről, de nem volt hozzá ereje.

— Ki ön? — kérdé kimerülten.

— Cuny Olivér vagyok; gézengúz, mint Gaston barátom. De még sem akkora, mint ő; mert engem, fájdalom, még sohasem szerettek ennyire.

Fifine fölegyenesedett és ránézett. Ez ember részvétében valami sértő volt a szinésznőre nézve; mégis jól esett neki őszinte, meleg hangja. Fifine félrenézett, megtörülte kisírt szemeit, azután ujra oda tekintett Olivérre, hogy kitalálja igazi gondolatját. Nem lehetett észre nem vennie, hogy szép ember ül vele szemben, nem oly fiatal mint Gaston, nem oly üde, de finomabb vonású, szellemesebb kifejezésű: oly arcz, melyen komoly gondolkozás, változatos élet, gúny és mélaság mély és érdekes nyomokat hagytak. A mi pedig különösen vonzóvá tette, az kék szemeinek őszinte, egyenes nézése volt.

— Hallgasson meg, gyermekem, — mondá Olivér. — Fülemben cseng még egy szó, melyet fájdalmában ejtett és mely nekem is fájt. *Árulást* emlegetett. Jogos a vád, de inkább engem illet, mint Gastont. Mert ő, szegény, az önvédelem kínos helyzetében volt, én nem; aztán e cselnek gondolata nem tőle eredt, hanem éntőlem; rá kellett erőszakolnom. A dolog most úgy áll, hogy Gaston

mindenesetre meg van mentve; mert ha most lárma keletkezik és önt együtt találják én velem, akkor a grófnővel senki sem fogja többé elhitetni, hogy Gaston az *ön* kedvese. De megvallom, hogy még többre is el voltam határozva, ha valami bolond becsületesség — de erről jobb nem szólani. Elég az hozzá, hogy engem nem kényszerített semmi, legfeljebb az a kis barátság, a melyet Gaston iránt érezek. De mi a barátság a szerelemhez képest? Annyi, mint a szivar a máglyához hasonlítva. Ad vocem, szivar. Megengedi, hogy rágyujtsak? Nem tiszteletlenségből, hanem kénytelenségből mondom; nem tudok szabatosan gondolkozni, ha nem szivarozom.

Fifine némán bólintott és Olivér rágyujtott. Aztán folytatá, nem közömbösen, hanem növekedő melegséggel:

— Tehát, édes nagysád, én vagyok az áruló és a nyomorult, nem pedig Gaston. S hozzá tehetem, szavamra, hogy én sem lettem volna azzá, ha önt ismertem volna. Másnak képzeltem, egészen másnak. Csak a szinpadról ismertem, kedves, ledér szerepeiből, melyekben a könnyelműséget oly pompásan tudja kedvességével bearanyozni. Azt gondoltam tehát, hogy a mi önt ide hozta, nem anynyira szerelem, mint «toquade»; s hogy bizonyos felhevülés perczében, e kerti lak homályában . . . a körtét is ananásznak fogja venni, s hogy utólag — nos utólag úgy fogja találni, hogy ananász híján a körte sem megvetendő.

Fifine elfordult; nem volt egészen világos, hogy

haragjában-e, vagy hogy egy mosolyt rejtsen el. Olivér komolyan folytatá:

— Azonban az ön szavai, hangja és érintése nagyon meghatottak. Főkép pedig utolsó csókjának tüze, a mely . . . no, nem akarom részletezni e csók édességét. Elég az hozzá, hogy épen ez az édesség, a mely más embert arra vitt volna, hogy a nem szándékolt csalást is minden áron végletekig vigye, én rám oly nagy hatással volt, hogy felköltötte becsületérzésemet. Ismerje el, hogy ez tőlem szép volt. Szamár voltam, de tisztességes ember. Oh, ne tiltakozzék! Nem is tudom, hogy melyiket akarja tagadni: a szamarat, vagy a tisztességes embert? Csakugyan a szamarat? Jó! Majd elválik. Ha sikerül, becsületes szóval elérnem azt, a mit illetlen csellel kellett volna elérnem, akkor magam is azt fogom mondani, hogy nem voltam szamár.

— Hát mit akar elérni? — kérdé a nő figyelmesen.

Olivér megfogta kezét és ezúttal meg is tartotta a magáéban.

— Azt, hogy megmentsem Gastont, de önt is. Nyerje vissza ő a nyugalmát, ön pedig a maga becsülését. Lássa, ön okos nő, nem akarom üres bókokkal ámítgatni. Megmondom őszintén, kisasszony, hogy nem tartom hős természetnek, sem az erény, sem a bűn martyrjának. Erénye nincs; de van szíve és jelleme. Nincs igénye asszonyok becsülésére és barátságára — bocsánat, de az igazat akarom megmondani — nincs igénye *minden* asz-

szony becsülésére és barátságára, de a férfiak joggal szerethetik és becsülhetik önt — a maga módja szerint. Ismételve kérem, bocsásson meg. Tudom, hogy kemény dolgokat mondok. De nem azért mondom, hogy lerántsam önt, hanem hogy fölemeljem. Ön maga ellenkezőleg cselekedett. Leszállott, lealázta magát, midőn magát a jelen helyzetbe tette. Ön, asszonyom, úgy cselekedett, mint egy nő, a kinek nincsen veszteni valója. Ezzel nagyon vétett önmaga ellen. Mert ön nem olyan jó ugyan, mint Geneviève grófné, a kivel versenyre szállott, de sokkal jobb, mint egy Cocotte.

— Uram! Ez sok! Ön insultál engem!

— Nem, asszonyom; ezt nem teszem. Mondja meg őszintén, Orsay kisasszony: az, a mit ön tett, nem több-e könnyelműségnél és erkölcstelenségnél, nem szívtelenség-e és gonoszság? Még pedig annyival nagyobb szívtelenség, mert ellenségének jó szívére volt számítva! Mert ha Gaston nem volna az, a ki, ha kevésbbé jó és tisztességes ember volna, akkor ön nem merte volna azt tenni, a mit tett; akkor ön félt volna attól, hogy kidobatja házából abban a perczben, a mint fölismeri. Ön az ő eljárását gyávának és aljasnak találja; ő nagyobb joggal mondhatná annak az önét. Mert ő az ön jóságában bízott; ön vétkezett az ő jó szíve rovására.

Fifine piruló arczczal hallgatta e beszédet. Haragudni akart, de nem bírt. — Még végre azt is ki fogja sütni, — mondá izgatottan, — hogy nem szeretem őt?

— Nem. Szerette őt, de csak — szerelemből. Úgy értem ezt, hogy ön a szerelemhez ragaszkodott és csak ezért szerette őt. Elfelejti, hogy a szerelem megmarad, ha Gaston eltünik is. Ön *fog* ujra szeretni, igen is, fog, bármennyire tagadja, — a hogy szeretett volna akkor, ha Gaston meg talált volna halni. Igaz, hogy csak olyant fog szeretni, a ki érdemes szerelmére, a ki nem pénzen veszi meg, mint az áruczikket s nem teszi a kirakatba, hogy dicsekedjék vele. Önt ily módon nem lehet megnyerni, mert ön igazán elragadó, szép és a maga nemében tiszteletre méltó nő — oly nő, kit magam is szerethetnék, végtelenül . . .

— Ön igen kegyes.

— Nem vagyok kegyes, csak őszinte. Igen is, én tudnám önt szeretni, jobban, mint Gaston, mert én nem arra születtem, hogy feleséget szeressek. De Gaston nem olyan, mint én vagyok; ön pedig — ezt is meg kell mondanom — nem olyan, mint Geneviève. Nagyra vagytok, ti világ szépei, a fényes szereppel, melyet ellenállhatatlan csábos szerelmetek a mi életünkben játszik. Nagy a hatalmatok, s megengedem, joggal dicsekedtek vele, hogy ha ezrekre megy azok száma, kiket szerencsétlenekké tesztek, mégis csak ti vagytok azok, kiknek szerelme igazán boldogítni képes, mert nem lehet ráúnni. Jól van. De nem szabad magatokat összehasonlítani, nem szabad egy rangra helyezkedni azokkal a nőkkel, a kik nekünk kínok között megszülik gyermekeinket, s a kik még nagyobb szenvedéssel, mert örökös lemondással, ne-

velik a jövőt. A feleségekkel és anyákkal nem szabad szembe szállnotok; azok szentek és kell, hogy azok legyenek. Nekünk, világfiaknak, megvan a mi külön világunk; hagyjuk meg a családnak is a magáét. Le kell tenni arról a mesterkélt lenézésről, arról a daczos irigységről, melylyel ti, Páris uralkodói, az általatok megcsalt hitvesekre tekinteni szoktatok. Persze, ti a természet jogait emlegetitek, a valódi érzést, mely a pap áldásaira nem szorúl. De képzelje csak, jó Fifine, hogy önnek — a természet jogánál fogva — egy kis lánya volna, mondjuk, a Gaston lánya, s hogy önnek kellene ezt a lányt felnevelni. Milyen hitet és gondolkozást akarna e leány lelkébe ültetni? A magáét-e vagy — amazokét? És mily módon kivánná ezt a lányt, mikor idején lesz, a szerető férfiú keblére tenni? Azon a módon-e, a hogy ön egyesült Gastonnal — vagy azon, a hogy Gaston Genevièvet kapta? A holdvilágos Champs des Elysées valamely fogadójában-e, a fülemilék csattogása mellett, vagy a sekrestye komoly alkonyában orgonaszó mellett, a tisztes pap által, a ki kötelességére figyelmezteti? Mit gondol?

— Igaza van, — mondá a színésznő tünődve, — Ön jól —

— Prédikál... úgy-e, azt gondolja? Bizony én is olyan pap vagyok, ki vizet prédikál és bort iszik. Nem is a magam erkölcsét hirdetem, hanem egy oly intézmény moráljat, melyen a világ rendje nyugszik. Én nem élek ez intézmény határain belül. Nincsen családom, nem is lesz; apró örömei-

met és gyönyöreimet csak úgy keresgélem össze, mint a veréb az ő táplálékát s e mellett tűrhetően érzem magamat. Önnek sem való, szép gyermekem, az az úgynevezett örök szerelem, mely, négy szem között mondva, nem is annyira szerelem, mint hűség... A házasság igazán nem a szerelem, hanem a hűség intézménye. Adjuk meg mindenkinek a magáét. Miénk a szerelem, legyen övék a hűség... Mit mond ehhez?

Fifine ránézett, és igazi szinész természettel visszatükrözte Olivér szavainak elegyes hatását: szemeiben könyek voltak, ajkain egy pajkos mosolygás. Nem szólt, csak oda nyujtotta neki másik kezét is. Olivér mind a kettőt egymás után megcsókolta; az egyiket udvarias tisztelettel, a másikat — másképen, úgy hogy Fifine ösztönszerűleg visszahúzta — az egyiket. Végre megszólalt, komolyabban, mint sem Olivér várta volna.

— Cuny úr, — mondá, — ön nekem rémítő gorombaságokat mondott és én még sem birtam rá megharagudni. Ez gondolkozóba ejt. Elérte, hogy... hogy szégyelem ittlétemet. Kalandos vállalat volt — én pedig nem vagyok kalandornő. Úgy-e nem? Nem tudom, honnan van, de ön impertinentiáival igazán hízelgett büszkeségemnek. Úgy van, büszkeségem nem enged tovább itt maradnom. Ezt akarta elérni; elérte. Most pedig jó'szakát. Meg van elégedve?

— Az lehetnék, ha igaz, hogy egy jó cselekedet öntudata a megelégedés forrása. De ha arra gondolok, hogy mennyibe került —

— Önnek!? — kérdé Fifine csodálkozva.

— Nekem, persze, hogy nekem. Egy kissé — korán gyujtottam meg a gyertyát. Ha a sötétségnek előnyt adtam volna a világosság fölött, s a hallgatásnak a beszéd fölött..! A hallgatás arany!

— Hallgasson hát! — mondá Fifine pirulva. Csak most érezte, hogy éjjeli pongyolában egyedül van egy szép férfiúval. — Hallgasson és hagyjon el!... Hanem egy óra múlva várjon rám a park rácsa előtt és kísérjen vissza — Párisba.

Olivér szót fogadott. Csöndesen kiosont az ajtón. Fifine gondolkozva hallgatta elhaló lépteit, aztán lábujjhegyen szobájába sietett.

*

A kelő nap verőfényével elöntötte a touraini kastély kupoláit. A grófné csengetett — csengetett — meg újra csengetett szobalányának, hiába. Hova lett Susette? A cselédség is hasztalan kereste. Szobájában egy levelet találtak, a grófnőhöz czímezve. Geneviève fülig pirulva olvasta, a mint következik:

«Bocsássa meg, grófnő, a rossz és illetlen tréfát, melyet egy meggondolatlan nő az ön angyali tiszta lelkén elkövetett. Szerelmes voltam az ön urába: ő volt az egyetlen férfi, a ki szerelmemre nem hajlott. Bosszúból elvállaltam a komorna szerepet méltóságodnál, bosszúból hitettem el önnel, hogy kötelessége a gróf szerelmének oly föltételt szabni, melyre valóban semmi joga sincs. Az ön jósága, szenvedé-

sének látása lefegyverzett. Legyen boldog, föltétlenül. Ön igazi angyal és érdemes oly férjre, a milyen Gaston gróf. Susette.»

... Igazan furcsa dolog, hogy a grófnő nem tudta megtalálni azt a kis aranykeresztet, mely keresztanyja ajándéka volt és melyet mindig nyakán szokott viselni. Az öreg Madeleine tűvé tette érte a kastélyt — mindhiába. Erősen gyanúsította azt a sehonnai leányt, a megszökött komornát, hogy az lopta el. De a grófnő komolyan kikérte az ily gyanusítást és azt mondta, hogy majd előkerül.

Elő is került, mikor keresztségre vitték első kis lányát; annak akasztotta a nyakába.

SAECKERHETS-TAENDSTICKOR

A fogadó külön kis ebédlőjében egy csapat orvos ült együtt kedélyes vacsora mellett. Tudós urak nem szoktak ily helyen tudós tárgyak felett disputálni. A doktor urak sem a tüdővész bacillusairól vagy a hypnosisról, hanem azon fontos kérdésről vitatkoztak, hogy melyik jobb: a svéd gyufa-e vagy a phosphoros masina? — Tisztelem, — mondá az egyik — a svéd Tændstikornak a Sækerhetjét, mert igazán biztos és jól fog; csak olyan bűze ne volna. — Dehogy van, — mondá a másik, — bűze egy csepp sincs, csak hogy veszedelmesebb, mint a phosphoros, mert melegben mind egyszerre gyúlad. — Az első megint azt vitatta, hogy egy cseppet se veszedelmes. — Mit, — kiáltá közbe egy harmadik, ki véletlenül a legfiatalabb és legcsinosabb kartárs volt, — a svéd gyújtó ne volna veszedelmes? Talán azért, mert csakis a neki való skatulyán fog tüzet? Hisz éppen az teszi veszedelmessé! . . . — Hogy-hogy? — kérdik a többiek . . . Mindjárt elmondom, csak hadd gyújtsak előbb rá. A história éppen egy szivarhosszat tart. De félbe ne szakítson senki, legalább addig ne, míg a szivarba tart. — Mind ráálltak. A fiatal doktor rágyujtott a szivarra, meg a történetkére, a mint következik:

— Czifrázgatás kizárva. Nem vagyok regényíró, történetem meg minden cziczoma nélkül is eléggé furcsa és nevezetes. Egyik kartársunk, mondjuk, hogy dr. Izé, — vagy legyen dr. Körényi, hiszen a név nem változtat semmit a dolgon . . . hát mondjuk dr. Körényi már félév óta folytatta praxisát, a mi azt jelenti, hogy félév óta nem látott beteg embert. Csinos lakást bérelt volt egy újonnan épült ház harmadik emeletén, csinos sárgaréztábla hirdette a nevét, az ajtó melletti csengetyű szára is sárgaréz volt, csakhogy már erősen kezdett rozsdásodni. Szemtül, ugyanazon a folyosón, a német színháznak valami negyedrangú primadonnája lakott, szép, kaczér, de roppant egészséges teremtés. Az egész házban nem volt senki, a ki ne lett volna fiatal, ép és egészséges. Az első emeletet Feledy fiatal képviselő lakta, fiatal feleségével. A doktor hiába reménykedett, hogy itt valamely szép napon vagy estén csak történik valami, a mi egy orvos jelenlétét fogja szükségessé tenni. Hiába használta fel az első alkalmat, hogy magát a képviselőnek bemutassa, hiába vetett figyelmes szemeket a menyecskére, semmi változás sem akart mutatkozni.

Azzal a tompa resignátióval, mely minden alkonyatkor meg szokta őt szállani, hagyta el doktorunk egyik téli estén szép magányos lakását, a hol 3-tól 5-ig megint csak kanári madarainak rendelt. Szomorú nótát fütyörészve ment le a lépcsőn, de eszébe jutván, hogy doktornak nem szabad szomorú nótát fütyörészni, szivart dugott a

szájába, elővette elegans tula-gyufatartóját (fiatal doktornál az elegantia fontosabb a tudománynál) és boszankodva látja, hogy a fényes szerszámban egy szál gyujtó sincs. Megállt és azon gondolkozott, hogy érdemes-e két emeletet mászni a gyujtóért, mikor csöndesen megnyilt mellette a Feledy lakás ajtaja. Egy piros-pozsgás, fitos orrú kis szobalány kukucsált ki és pirúlva suttogott oda a doktornak: — Teins úr, szabad kérnem egy szóra? — Körényi azt hiszi, hogy valahára hivatja őt Feledyné és nyájasan közeledik a cziczushoz. A szobalány egy kicsit zavarba jön és rebeg valamit rosszullétről és szívdobogásról; hogy, reményli, a doktor úr nem fogja rosszra magyarázni, de ő már oly régen szenved szívszorulásban, nem tudja, mi lelte. «Patiens!» ujong magában a doktor és menten késznek nyilatkozik, a kis beteget alaposan megvizsgálni. De a szobacziczusnak ellenvetései vannak. Ő, úgymond, mindig egészséges volt, bizonyítványaiban is az áll, hogy egészségesen bocsátották el, és ha az uraság megtudná, hogy ő nyavalyás, még föl találna neki mondani, a mi nagy gyalázat volna. Úgy szeretné, hogy titokban rendeljen neki a doktor, s azért oly időben óhajtana nála jelentkezni, mikor senki sem látja. Az orvos, a ki nem veszi észre, hogy a szép lány inkább az orvost kivánja, mint az orvosságot, ártatlanul kérdezi, hogy mikor akar hát hozzá feljönni? A kis lány nem tudja magát elhatározni, haboz, gondolkozik s végül azt mondja, hogy ha az orvos úr rosszra nem magyarázná — a férfinép

olyan csintalan! — hát legjobban szeretne jönni — éjféltájban. Úgy is ilyenkor szokott a doktor hazajönni; a gazdája is ez időtájt már itthon szokott lenni a klubból — ez volna a legjobb óra. Ha az orvos úr hazajövet amúgy halkan megkopogtatná — kétszer egymásután — az ajtót, akkor ő tudni fogná, hogy az orvos úr már itthon van és tíz percz múlva, mikor minden lecsöndesedett, felosonna hozzá. Nagyon szégyenkezve mondja ezeket a szép szobalány, de hát ki venné észre a pirulást, mikor már egészen besötétedett, a légszeszláng pedig nincs még meggyújtva? De a szobalány erre nem gondol, hanem utolsó szava után hirtelen visszavonul és beteszi az ajtót, s a doktor úr úgy találja, hogy ő éjfélre le van foglalva a nélkül, hogy egy szóval is elfogadta volna a légyottot. Qui tacet, consentire videtur. E fölötti merengésében ismét meg akarja gyújtani a szivarját, újra megnyitja tula-dobozát és újra üresnek találja. Újra elgondolkozik, hogy visszamászszék-e a harmadik emeletre (az újdonatúj háznak igen furcsa és nyaktörő lépcsője van), mikor újra megnyilik az első emeleti lakás ajtaja és kijön Feledy, a képviselő. Belülről egy kedves hang szólal meg: — Tizenegy órakor, kedvesem! Megígérted! — Meg, édesem, — így szól vissza a honatya, — hanem te is megígérted, hogy elalszol és nem virrasztasz megint, a míg hazajövök! — E szavakkal Feledy bezárja az ajtót és megfordulva (a házmester most gyujtotta meg a földszinti gázlángot) ott látja ajtaja előtt Körényit, a ki még min-

dig ingadozik, hogy fölmenjen-e vagy lefelé? A képviselő kissé kurtán fogadja az orvos köszöntését, gyanús tekintetet vetve a fiatal emberre. Körényi viszont, kinek a szobaleánynyal történt megállapodás forog eszébe, kissé zavarba jő és — tüzet kér a képviselőtől. Feledy odaadja égő szivarát, újra gyanúsan néz rá, és egy ártatlan megjegyzést vet oda, hogy ebben a házban veszedelmes gyufa nélkül járni; a lépcső oly furcsa zegzugformában van építve, hogy ha az ember tíz óra után jön haza, mikor a házmester már eloltotta a lángokat, gyujtó nélkül akár a nyakát szegheti. Körényi helybenhagyja e véleményt és kijelenti, hogy szilárd elhatározása, a legközelebbi trafikban gyufát venni. Ezzel a két úr lemegy a lépcsőn, a kapunál bucsút vesznek egymástól, és a téli est sűrű ködében a két égő szivar kétféle irányban szegi a homályt. Feledy a bizottsági ülésbe megy, honnan tizenkét whist-robberre készül a klubba; Körényi a kórház felé tart, hogy egyik collegájával a szokott vacsora-társaságba menjen, folyton azt hánytorgatva magában, hogy patiense akadt-e vagy kedvese? Szívdobogás vagy...? Nem tud tisztába jönni, de el van határozva, hogy éjfél előtt nem megy haza, hogy Feledy úrral ne találkozzék. Ez a képviselő oly gyanakodó tekintetet vetett rá... Tán észrevette, hogy a szobalánynyal diskurált, vagy talán a feleségét félti tőle?...

Mind két úr lehető kellemesen tölti az esti órákat; kevésbbé hamar múlik az idő a képviselő

fiatal nejének, a kinek a klub miatt az ő szeretett, egyetlen Ödönével már nem egy barátságos összetüzése volt. A szép asszony forrón szereti Ödönt, de, ha lehet, még forróbban gyűlöli a klubot. Ödön is szereti nejét, de nem tagadja, hogy a klubot is szereti és kijelentette, hogy igen nehezére esnék ezen ártatlan szerelméről lemondani. Ő képviselő ugyan, de nem képmutató. A nejével e részben folytatott vitatkozásokban nem szorítkozott a szokott érvelésre, hogy a politikai klubot nem szabad a közönséges casinókkal összetéveszteni s hogy a képviselőnek a klubból nem szabad hiányozni. Nem, ő kereken kimondta, hogy szenvedélyes whistező és rosszul esnék neki e mulatságról lemondani. Az asszonyka, egyenes támadásaival czélt nem érve, cselt próbált; a míg férje távol volt, soha sem ment aludni, úgy, hogy hazatérő ura reggeli 1 meg 2 óra felé is ébren vagy — a szőnyegen szundikálva találta szerető párját. Erre aztán komolyan megharagudott. Ödönt, a kedves, jólelkű, szelíd embert, haragban látni, sőt kemény szavakat hallani tőle: ezt meg nem birta a szerelmes feleség. Létre jött a béke, a következő alapon: Az asszony megigéri, hogy tíz órakor, legfölebb fél tizenegy felé, ágyba fekszik és elaluszik. Ödön viszont arra kötelezi magát, hogy ezentúl mentül korábban, semmi esetre sem éjfél után, keresi föl a házi boldogság csöndes fészkét. Ezért viszont engedélyt nyert, hogy elvihesse magával a lakás egyik kulcsát, nehogy csöngetésével kénytelen legyen az asszonyt első álmából fölverni. —

Ma becsületére igérte, hogy 11 órára otthon lesz. Az asszonyka mégis nyugtalankodott. Az a kártyázó szenvedély természetellenes dolognak tetszett előtte s néha meg nem állta, hogy más valamit ne sejtsen, a minek a kártya csak lepleül szolgál. Nem egy ízben, mikor haza jövet a harmadik emeletbeli német szinésznővel találkoztak, föltünt Feledynének, hogy ama hölgyecske oly különös tekintetet vetett a képviselőre; igaz, hogy Feledy nem viszonozta a pillantást, de a gondos menyecske mégis csak gyanakodott. Ez este is a harmadik emeletre tévedtek gondolatai és felmerült sejtelmes lelkében a törvényes ajtó mellett lábujjhegyen elsuhanó férj látománya, a ki lépteit egy törvénytelen hölgy kiséretében a harmadik emelet felé irányozza... Megváltás volt tehát neki, mikor a Zsuzsi tíz óra felé jelentette, hogy a komédiásné ma feltünő korán jött haza, csak most fogja elütni a tizet. Már tíz óra! A képviselőnének eszébe jutott, hogy ilyenkor le kell feküdnie. Kötelességszerűleg ásított egyet s fölkereste ágyát, azon eltökélt szándékkal, hogy mindjárt elalszik, de egyszersmind azon halk reménynyel, hogy 11 órakor férje egy csókkal fogja felkölteni. Hanem a remény rossz altató; Feledyné oly nyomatékkal várta a kellemes felköltést, hogy el sem tudott aludni.

Pár perczczel múlt el éjfél, midőn a Dunasor két ellenkező irányából két izzó szivarvég tartott egymás felé, míg a kapu alatt találkoztak. Ismét egymásra ismertek, némi bosszankodással, a képviselő és a doktor. A képviselőnek eszébe jutott,

hogy ő az orvos füle hallatára szavát adta, hogy 11 órakor otthon lesz. A doktor, ki a fölvetett kérdést, hogy patiensre talált-e vagy szeretőre, a harmadik pohár bor felett akkép döntötte el, hogy lehetne bizony mindkettő egyszerre, igen alkalmatlannak találta a honatya elkésett hazajövetelét. Mialatt azonban a házmester azon gondolkozott, hogy nem a ballábára húzta-e föl a jobbik papucsát, az uraknak tisztességből mégis kellett egy pár szót váltaniok; Feledy tehát, ut aliquid dixisse videatur, odavetette, hogy a doktor úr szivara ég, tehát, úgy látszik, van már gyufája? — Ördögöt van! — felelé a másik, nagyot ütve homlokára, — rittig elfelejtettem venni! — Sebaj, — mondá Feledy kedélyesen, — itt van az enyim, vegyen belőle! Ezzel a hálás doktornak oda nyujtotta dobozát, melyből az sietett a maga skatulyáját megtölteni. Ezalatt végre megnyilt a kapu és a két úr a házmesteri gyertya elhaló fénye mellett fölment az első emeletre. Feledy kihúzta a kulcsát, az elkésett férj gyöngéd óvatosságával csendesen megnyitotta az ajtót és jó'szakát mondott, a sötétben hagyva a doktort. Körényi nem mervén kopogtatni, míg a képviselő le nem feküdt, színből feljebb akart menni és, hogy ezt láthatóvá tegye, mindjárt az ajándékgyufához folyamodott. Tüntetőleg dörzsölte az elsőt a tuladoboz érdes oldalához. Nem fogott. Másikat próbált, az sem fogott. Mi a f...? Talán csak nem svéd gyujtó? Persze hogy az! Nem gyulad meg az a tuladoboztól, ha kivilágos virradtig találja is dörzsölgetni. No, de se baj, úgy is

csak színre akart egy grádicscsal feljebb menni. Most hát csak csöndesen vár, míg Feledy a hálószoba szentélyébe ér, aztán majd halkan kopogtat Zsuzsinak, akkor lesz világosság is, meg meleg is... Ott áll tehát a sötétben azzal a szívdobogással, melyet a sötétben való várakozás mindig okoz, ha nem nagy dolgot várunk is.

Feledy eközben mindent rendben talált: t. i. csöndesen és sötéten, a hogy kivánta. Az asszony tehát alszik. E fölötti megelégedésében (no, meg mert két nagy slemmet is csinált a klubban) meg nem állta, hogy halkan ne fütyörészszen, mi alatt kabátját levetve, zsebeit kiüríti és tárczáját, szivartáskáját, kulcsait, aprópénzét az asztalra teszi. Azután gyufadobozába nyúl, hogy világot gyújtson, de csöndesen elkáromkodja magát. Az a szerencsétlen doktor egyetlen gyújtót sem hagyott benne. A képviselő úr tapogatva éri el a szomszéd szoba ajtaját; ott az iró asztalon a nagy gyufatartó áll. A mint oda ér, a gyujtó után nyulva, valami nedves hűvösséget érez ujjain. A fekete pokolra! A tintás edénybe nyult, annak szakasztott az a formája van, mint a gyufatartónak. Visszatapogatózik az ebédlő felé, a melynek ablaka előtt gázláng szokott égni, s fölhúzza a roulettet, hogy egy kis világosság jőjjön a szobába. Az előszobához szolgáló ajtó is nyitva maradt, légáramlatot érez. A mint be akarja tenni ezt az ajtót, a bejáró felől halk kopogtatás üti meg fülét. Csodálkozva siet oda, kinyitja az ajtót és kérdi: — Ki az? Mi az? Körényi majd felfordúl meglepetésében, de hamar

öltalálja magát. — Bocsánat képviselő úr, azt hittem, hogy még nem alszik. — Nem is alszom, vagy tán azt hiszi, hogy álmomban járok? — Dehogy hiszem, dehogy! Hanem, pardon, az a gyujtó, a mit adott... — Igenis, a gyujtó, — vág közbe dühösen az ingujjban didergő honatya — mind elvitte, a mi volt. Talán nem elég? — Sok is, kevés is, mert nem ég. Nyilván svéd gyufa, az én skatulyámon nem fog. Talán ha... Körényi ezeket mind hangosabban mondotta, hogy a szobalánynyal megértesse gazdája jelenlétét, nehogy rosszkor találjon megjelenni. De ezt meg a képviselő nem szerette. — Az ég szerelmére, beszéljen halkabban, mert a feleségem föl talál ébredni és észre veszi, hogy ily késön jöttem haza! Hát mit akar voltaképen? — Arra akartam kérni, hogy — adja ide a skatulyát is, a mely ehhez az átkozott gyufához való. — Jó, hát isten neki, oda adom a skatulyát is. Nekem úgy se használ s így legalább magam is csinálhatok világot. — Ezzel Feledy viszszasiet a szobába, hamarosan leveti czipőjét és lehető nesztelen léptekkel kihozza a skatulyát. — Itt van ni, dörzsölje, dörzsölje. De siessen, mert az ajtó nyitva van és bolond légvonatot érzek. Ez alatt fél kézzel nyitva tartotta az ajtót, várva, hogy «legyen világosság». Körényi azonban a gyufákat a maguk édes anyai skatulyáján is hiába dörzsölgette, nem akart világosság lenni. — Nem megy, nyögé panaszosan, mintha nedves volna a skatulya. — Nedves? hogy a kénes mennykő üssön belé! Persze, hogy nedves: a tintától!

A tintás ujjammal fogtam meg. Adja csak ide! Ezzel átveszi balkezével a dobozt és a tulsó, szintén præparált oldalához dörzsöli a gyufát. Óh gyönyör! A gyufa ezúttal fogott, nyájas láng lobog fel serczegve, de — hah! — egyúttal hatalmas durranás is hallatszik... A folyosóra menő főajtót becsapta a léghuzam, a kilincs bezárult. Most ott áll a két úri ember és szép világosság mellett bámulja az ajtót, akár az új kaput. Feledy néma őrjöngéssel oda rohan az ajtóhoz és rázogatja, bár tudja, hogy hiába: mert az a kilincs csak olyan szerencsétlen ámító szerszám, nem mozdul az, se lakatosnak, se varázsigének; az ajtót csak kulcscsal lehet kinyitni, a kulcs pedig benn fekszik az ebédlő asztalán. — Az a gyufa, — kiáltja Feledy rekedten, — az az ön isten verte gyufája! Mondtam, hogy vegyen! — Erre Körényi is dühbe jött, kivált mert ezalatt a kezében lobbanó masina a körmére égett. — Itt van! — kiáltá, oda dobva a még meglevő pár gyujtót, — itt van a maga drágalátos gyufája! Szép szerszám, mondhatom, hogy enné meg az az Öxenstierna! — Feledy tajtékzott a dühtől. — Még ön veti a szememre az én gyufámat, a mi van; holott én azért didergek itt sötétben, hidegben, hajlékomból kizárva, mert önnek nincs! Erről számolunk... De addig is mit csináljunk? Hová dobta a többi gyufát? Ebben a sötétben még farkasszemet se nézhetünk. — Ezzel a szerencsétlen képviselő és házasember leguggolt és a folyosó kövein keresgélé az eldobott gyufát, a miben a doktor, érezve bűnös voltát, telhetőleg segítette. Találtak

is egy-kettőt, meg is gyujtották, hogy megvilágítsák a helyzetet, csakhogy a helyzet nem akart világosodni. — Mit csináljak! Mit csináljak? — dörmögé egyre-másra a tanácstalan törvényhozó. — Hát csöngessen! — mondá az orvos; — igen egyszerű dolog. — Egyszerű ám önnek! De ha nőm felébred, ha kijön, és ingujjban, harisnyában lát engem a folyosón! Teremtő istenem, csak én tőlem kérjen még valaki gyujtót ebben az életben! De hát mondjon már valami okosat, tanácsoljon, rendeljen, maga boldogtalan doktor!

Már most Körényi tudott volna ám rendelni, csak hogy nem akart. Kétszeri halk kopogásra megnyilt volna az ajtó, de ez árulás lett volna, melyet a szívdobogós szobaleány meg nem bocsáthatott. Az jutott tehát eszébe, hogy jőjjön fel a képviselő az ő harmademeleti lakásába, talán az ő különféle kulcsai között találkozik véletlenül olyan, mely az első emeleti zárba illik. Feledy elfogadta az indítványt, s a két úr a szerencsétlen svéd gyufa fénye mellett felkapaszkodott a harmadik emeletre.

Oda lenn, az «országgyűlési szálláson» ez alatt két női szív lázas dobogásnak eredt. A szobacziczus hallott valami párbeszédet a gyufáról, örült a doktor leleményességének s azt hitte, hogy a képviselő bosszúságában belülről csapta be az ajtót. Szívdobogása erősebben jött rá mint bármikor, de elhatározta, hogy még egy darabig vár a kúra megkezdésével, míg gazdája lefeküdt és álomba merült. A szép Feledyné viszont, a ki félébren

várta volt ura hazatérését, a zajra behunyta szemét, hogy férje azt higyje, hogy igéretéhez híven elaludt. De percz perczre múlt, s a várt hűtelen még sem akart a Hymen szentélyébe lépni. A honanya nyugtalan lett, fölkelt, gyertyát gyujtott, papucsába bujtatta reszkető kis lábait és kinézett az ebédlőbe. Az ablak nyitva, a képviselő kabátja és czipője, órája, erszénye ott van, ő maga sehol. Szegény asszonyka halálra ijedt; már azt hitte, hogy ura kiugrott az ablakon, mikor kívülről suttogást hall és a folyosón meglátja a gyenge világosságot. Oda siet, ki akar nézni a kulcslyukon, de már akkor a világosság fölfelé távozik s a folyosó elsötétedik. De minél sötétebb a folyosó, annál világosabban látja benne a hölgy az ő boldogtalanságát. «A harmadik emelet! A német szinésznő!» Ez villan meg fájó lelkében, s mint a villámra a mennykő, úgy következett benne az első fájdalomra a bosszúállás eltökélése. «Utána! Rajta kell érnem!» Visszasietett szobáiba, hamarosan valami ruhába bújt, aztán kiosont, halkan betéve maga után az ajtót, nehogy férje észrevegye, hogy nyomában van. De a sietős öltözés is időbe került; mire az asszony a lépcső első fokát elérte, már a felső emelet is elsötétült s csak fenn egy ajtó nyilása és bezárulása hallatszott. — A nyomorult! — sohajtá a féltékeny nő, a lépcsőn tovább tapogatózva. — Várták, várta az a drágalátos színésznő. De én is várni fogom, kedvese ajtaja előtt várom, akár virradtig. — Ez elhatározással ért föl végre a harmadik emeletre és kétségbeesésében

egyik ablakfülkében húzta meg magát, mert nem tudta, hogy melyik a színésznő lakása.

Tíz perczig didereghetett így a szegény hölgy, midőn az alsó emeleten halk lépteket vélt hallani. Nemsokára közeledtek a léptek, gyertyavilág derengő visszfénye által megelőzve. Feledyné szégyelletében egészen a fal mellé lapult, és csak oldalt mert a fülkéből kipillantani. Mily meglepetés! Zsuzsi, az ő szobalánya! Bizonyosan őt keresi! Mit mondjon neki? Leleplezze előtte szégyenét? ... De ni, Zsuzsi nem igen keresgél, hanem az álomjárók biztosságával egy ajtónak tart, melyen Feledyné a Körényi nevét látja aranyos betűkben ragyogni. Ez ajtón halkan kopogtat a Zsuzsi, az ajtó megnyilik, Körényi egy pár szót suttog a szobalány fülébe, kifujja a gyertyalángot és behúzza a cziczust az előszobába.

Feledyné keserű érzelmeit e látvány csak fokozta. A mily hangulatban volt, a Zsuzsi magaviseletében is hűtlenséget látott s úgy találta, hogy a világ tele van árulással. De aztán a maga bajával eltelve a folyosó másik ajtaja felé fordítá minden figyelmét. Ott kellett laknia a színésznőnek, onnan kellett kijönnie a hűtlen férjnek. Vajjon bevárja-e? Nem jobb-e, csöngetni és egyenesen követelni a férjét?

Mikor éppen ezeken gondolkozott, rémületére újból megnyilt a Körényi ajtaja s kilépett — uram fia! — Feledy képviselő úr, ingujjban, harisnyában, félkezében égő gyertya, a másikban egy csomó kulcs. Szakasztott olyan volt, mint a betörő, csak hogy feltünő jó kedvben: mert hunczfutosan mo-

solygott, mikor az ajtó mögötte bezárult és oly tekintettel nézett vissza, mintha azt mondaná: «Nagy kópé!» Ez a mosoly onnan eredt, hogy a képviselő, midőn az orvos kikisérte, észrevette volt, hogy a ruhásszekrény mellett valami nő-alak bujdokol. Hanem a mosolyt hamar elűzte a saját helyzete által okozott gond. Fog-e majd egyik a sok kulcs közül? És ha nem fog, mi lesz? Ez volt az ő létkérdése. Így ment le az első emelet felé, észre nem vevé kővé meredt feleségét.

— Ha egyik se fog, mi lesz? — e nehéz gondolattal közeledett a képviselő ajtaja felé, figyelmesen nézve a kezében levő kulcsok repertoriumát. De ki írja le bámulatát, mikor látja, hogy nincs szüksége kulcsra, mert lakása nyitva áll? Mi történhetett? Mindegy. Bemegy és maga után szépen beteszi az ajtót.

Az asszony ez alatt elgondolta volt, hogy először is bizonyos, hogy férje nem volt az énekesnőnél; másodszor, hogy talán a szobalánynyal volt légyottja az orvosnál; harmadszor, hogy ez képtelenség, s hogy ha ezért jött volna fel, akkor nem megy le mindjárt, midőn a komorna érkezik; negyedszer, hogy ha most férje leérkezik és őt nem találja ágyában, hogy mi baj lehet ebből és mily megszégyenülés! Ez argumentatió révén Feledyné visszatér az első emeletre, majdnem egyidőben férjével, azt remélve, hogy míg ura egészen levetkezik, addig ő észrevétlenül visszatalál ágyába, melyet nem kellett volna elhagynia. Igen jó okoskodás, de végeredményében, mint sok még bölcsebb következte-

tés, nagyon módosult egy véletlenség által, melyet nem lehetett előre tudni: e véletlenség az volt, hogy Feledy betette maga után az ajtót... Ott állt az asszony, kizárva az ő saját hajlékából. Mit csináljon? Csengessen? Azt is megteszi, ha más mód nem lesz; de a míg van reménye, férje tudta nélkül osonni vissza ágyába, addig nem hagyja magát. Eszébe jut, hogy Zsuzsi ott fenn van a doktornál; az bizonyosan vitt magával kulcsot. Visszasiet a harmadik emeletre — azaz sietne, ha nem kellene tapogatózni — el lévén tökélve, hogy csenget a doktornál, azon ürügy alatt, hogy visszaköveteli — szobalányát.

Feledy e közben levetkezett, folyton azon töprenkedve, hogy miért találta nyitva az ajtót, mikor az imént a rázásnak sem akart engedni? Azután óvatosan benyitott a hálószobába, szörnyen félve, hogy ébren találja élete párját és mélyen gondolkozva, hogy mikép igazolja egy órakor történt érkezését? De a gondolkozás hiába történt: a hitvesi ágy üres volt. A képviselő nem hitt szemeinek. Megtapogatva az ágyat, hangosan kiáltotta a felesége nevét — mindhiába. Ekkor eszébe jutott az orvos előszobájában elbujtatott nőalak; eszébe a doktor feltünő ólálkodása az ő folyosóján. Irtóztató gyanú ébredt föl lelkében, ösztönszerű fellobbanással fogta az ágya felett függő revolvert s bal kezében a gyertyát tartva, mint a fáklyát lobogtató fúria rontott fel az orvoshoz.

Fölérve a harmadik emeletre, gyanúja dús táplálékot talált. Ott érte nejét sokat mondó pongyolá-

ban, a mint az ajtóban értekezett a doktorral. Körényi ugyanis a csöngetésre megjelenvén, telhető elfogulatlansággal kérdezte volt, hogy beteg-e valaki s mikor a nő azzal a kérdéssel felelt, hogy nem látta-e a doktor úr az ő szobalányát, azzal a lovagiassággal, mely a galanteria honában a szobacziczust is megilleti, határozottan ki kezdte tagadni Zsuzsit a világból. Ekkor merült fel a fegyveres férj bosszúálló alakja. A doktor és az asszony rémülten néztek Feledy vérben forgó szemébe; ő pedig a rémületet vallomásnak nézve, szó nélkül a doktor fejének szegezte a revolvert. Egy sikoltás és a lövés eldördült — a levegőbe, mert az asszony meglökte volt férje karját és így elsüttette vele a fegyvert. A durranásra sikítva rohant elő Zsuzsi is, a házban megnyilt minden ajtó, a házmester cseh szitkok között futott fel a lépcsőkön. «Tűz! Gyilkosság! Fogjátok el!» hangzott mindenfelől és a zavar oly teljes volt, hogy senki sem tudta, hányadán van, legkevésbbé a négy főszereplő... Végre a doktor feltalálja magát és három bűntársát behúzva szállására, bezárkózik velük.

Mindhárman egy kis félóra mulva könnyebbülten, de kölcsönös szégyenkezéssel hagyják ott a doktor lakását. Belátták, hogy nagyobb baj nem történt, és hogy mindenikük bűnös egy bizonyos mértékben, legbűnösebb persze Zsuzsi, a ki menten megkapta a fölmondást — az ő szívdobogása miatt. A szomszédoknak is ez szolgált felvilágosításul, hogy t. i. a szobalánynak alvajáró rohama volt, s hogy Feledyék betörést sejtve, őt üldözték pisztolylyal. De a szom-

széd nép igen skeptikus faj és folyton házasságtörést, botrányt, válást emlegetett. Csak nagysokára hallgattak el e kellemetlen pletykák. Mindennek pedig nem volt más oka, mint az istenverte Sæckerhets-Tændstickor, az a semmire kellő svéd gyufa...»

A szivarnak vége volt, a doktor elhallgatott. Mindnyájan nevettek; csak egy «furfangos író»-féle akadt a társaságban, a ki fejét vakarva mondá: — A história igen csinos, de csak nem kivánod, hogy elhigyjük? — De bizony kivánom, — felelé a doktor, — még pedig egy igen döntő okból. — S mi az? — Hogy engem nem hívnak Körényinek, de azért mégis magam vagyok az a doktor, kiről a mese szól, és Zsuzsi volt első patiensem. — Mi a manót? Patiensed-e vagy kedvesed, vagy mindkettő? — Csak egyik a kettő közül. Találjátok ki, hogy melyik?

EGY VEGYES HÁZASSÁG

I.

A főrendek elvetették a törvényt, de az egyes kivételt meg nem gátolhatták. Maguk csinálták azt a vegyes házasságot, a melyről ez a történet szól. Elmondom minden túlzás és czélzatosság nélkül, úgy a hogy történt, illetőleg úgy, a hogy nekem elmondották.

A vegyes házasság miatti nagy csata előestéjén történt. Az a lázító törvény, mely szerint zsidó és keresztény összekelhettek volna, az alsó törvényhozók részéről már el volt fogadva s minden istenfélő lélek a felső táblába helyezte reménységét. Csak ez menthette meg az országot a förtelemtől, csak ez dönthette meg azt a szerencsétlen törvényt — melyről persze mindenki úgy beszélt, mintha *megparancsolná* a keresztény és zsidó közti házasságot, pedig — csak *megengedte*. A pártok küzdelme erős volt s mind a két rész a legszokatlanabb eszközökhöz nyúlt, hogy a győzelmet a szent ügynek biztosítsa; — még imádkoztak is.

X... megyevárosában ez időtájt amaz alacsony, czopfos és nobilis palotácskák egyikében, melyeket a főnemesek hajdan a vidéki központokban emelni szoktak, két hölgy ült együtt a legkomolyabb és

egyszersmind legérdekesebb beszélgetésben. Az egyik *még* igen szép, a másik *már* gyönyörű volt: amaz özvegy Putnoky grófnő, emez Kerényi Vilma bárónő, a főispán egyetlen leánya. A két hölgy élénken beszélget. De nem toiletteről ám, vagy szerelemről, vagy lóversenyről, — hanem isteni félelemről, politikáról és vegyes házasságról.

Putnoky grófnő igen kegyes és ájtatos hölgy. Mozgalmas multja és csöndes jelene, melyben a mise és gyónás nagy szerepet játszik, klastromi életre látszanak őt utalni. De ő úgymond, még egy időre kénytelen lemondani e végső boldogságról, mert úgy érzi, hogy a jó ügynek még világi téren is tehet szolgálatot. Vilma bárónő ellenben csak most nőtt ki a kolostorból. A Sacré-Coeur folyamait ez évben végezte el s e mintaszerű intézetből kitünő nevelésen és angyali tisztaságú sziven kívül még két dolgot hozott magával: őszinte iszonyt a világ rosszaságától és igazi, lelkes vallásosságot.

Vilma bárónő nagy szomorúságban van, mert leverő dolog az, mit anyai barátnőjével közölnie kell. A főispán papa, ki állásánál fogva a kormányt tartozik pártolni, nem akar leánya kéréseinek engedni. El van határozva, hogy a vegyes házasság kérdésében szavazni fog, még pedig a kormány javaslata mellett. Hiába kérlelte Vilma, hiába vesztegette könnyeit, meg okait, melyek részben a Putnoky grófnő fegyvertárából, de nagy részt a leány őszinte, hivő lelkéből voltak merítve; a méltóságos papának csak az volt a válasza: — Kedves lányom, nem értesz te ezekhez; a mi pedig a meg-

győződést illeti, tiszteIem a tiedet, te pedig respectáld az enyimet. Különben sem kivánom tőled, hogy zsidó férjet válassz magadnak.

Ez a válasz, sértő végpointejével, teljesen elnémította Vilmát s nem volt mit tenni, mint ide sietni és a grófnő résztvevő keblébe önteni bánatát.

A grófnő nem szörnyűködött oly nagyon, mint Vilma várta volna. Vállat vont, rezignáltan összekulcsolta finom, halvány kezeit és azt mondá: — Szomorú dolog, édes lányom, de, őszintén szólva, atyádtól nem is vártam különbet. Anyja fia, a mint te, hála Istennek, a *te* anyád lánya vagy.

— Mit ért ezalatt Szerafin néni? — kérdi a bárónő nyugtalanul. — Édes atyám anyja kevesebb volt az enyémnél?

Putnoky Szerafin grófnő csodálkozva nézett kis húgára. — Szegény lelke, — gondolá — hát semmit sem tud! Meg kellene őt kimélni e fájdalomtól, de — az ügy nem engedi!

Szerafin grófnő tehát az ügy nevében megeresztette közlékenysége zsilipjeit s Vilma most először értesült arról, hogy ő «nem tiszta magyar vér» ivadéka. Nagyapja, az öreg Kerényi, miután az ősi vagyonnak a legúribb módon nyakára hágott s több rendbeli gavalléros kihágások által nagyúri házasságra is elvesztette a qualifikácziót, nem látott más menekvést, mint gazdag parthie útján jutni új vagyonhoz és tekintélyhez. Felesége pedig, Vilma nagymamája, a ki az oltár elé már mint jó katholika keresztény menyasszony lépett, s kinek máskülönben a legkisebb folt sem szennyezé be em-

lékét, születésénél fogva, hogy is mondják — izé — no hát — zsidó volt.

— Ne beszéljünk már erről — vigasztalá a grófnő az elhalványodott bárónőt — vagy is inkább szóljunk róla azzal az eltökélt szándékkal, hogy vallásos buzgalmunknak új ösztönt nyerjünk és családotok ezen foltját keresztényi cselekedetek által jóvá tegyük. Gondold meg, mi történhetett volna! Ha őseink elfogadtak volna egy olyan törvényt, mint a milyent ma a kormány keresztül akar vinni, akkor nagyanyád még ki sem keresztelkedett volna, (hisz a pénz az övé volt s a föltételeket ő szabhatta), te pedig ma — zsidóleány volnál.

Vilmát a hideg rázta. Vére forrongott, de nem ám a különös ősanya védelmére, kinek vére az ő ereiben is tovább folyt, hanem inkább lázadva az összevegyítés gondolata ellen. Kész lett volna ereit felvágni, ha bizonyos lehetett volna abban, hogy ez által vére minden «idegen» elemtől szabadúl. — Szörnyű! Szörnyű! — suttogá borzongva. A grófnő közbeszólott:

— Hallgass meg, galambom. Kell valamit tenned, és szerencsére módodban is van olyat tenni, — a mi apád és nagyapád hibáját jóvá teheti. Apád tudtával nem eshetik a dolog, de mégis úgy, hogy atyai és tisztviselői tekintélye ellen nem vétesz... Csak ezt a levelet kell aláirnod; én majd elküldöm.

A grófnő iróasztalához ment és a következő levelet mutatta meg Vilmának, a ki növekedő ámulattal olvasta:

«Kedves rokon!

Ne csudálja és ne értse félre lépésemet; fiatal leány létemre nem írnám ezt a levelet, ha komoly indító okaim nem volnának. Nem köznapi dologról van itt szó, hanem szent ügyről, az isteni vallás nagyobb dicsőségéről, és azon felül, ha szabad ez ügyet világi érdekkel összekeverni, a Kerényi név becsületéről is. Tudom, kedves gróf, hogy ön tiszteletreméltó okokból e büszke névről egyelőre letett és csak Rényi Árpádnak hivatja magát. De nekem, rokonának, a ki egy jó barátnőm utján annyi jót hallottam ön felől, tán szabad önt Kerényi grófnak szólítanom, s szabad önt kérnem, — hogy emlékezzék meg ez egyszer nevéről és eredetéről. Siessen ide, szálljon meg az «Erzsébet» fogadóban és mutassa be magát — (de se mint Rényi Árpád, se mint Kerényi gróf, mert atyámnak nem szabad a dolgot megtudnia) — barátnőmnél, Putnoky Szerafin grófnőnél. A többit tőle fogja megtudni. Én előre örvendek az alkalomnak, hogy tudós és érdekes cousinommal megismerkedhessem. A ki megkülönböztetett tisztelettel és rokoni szeretettel ismeretlenül is maradtam

igaz híve . . .

(*Utóirat.* Megbocsátja, hogy e levélhez Fischer és társa ottani czéghez szóló utalványt melléklek, kinél Putnoky grófnőnek heverő tőkéi vannak. Barátnőmnek nagy szivességet tenne, ha ezt az összeget ott fölvéve azon jó ügy szolgálatára

használná fel, melynek érdekében ez utat megteszi.)

Czím :

Nagyságos Rényi Árpád jogakadémiai tanár úrnak ***-on.»

Vilmát erősen meglepte e levél tartalma. Tudta, hogy létezik családjának elszegényedett grófi ága, de erről a mester-unokabátyjáról most hallott először. Szerafin elmondta neki, hogy az utolsó gróf, ki a Kerényi nevet viselte, nagy botrányokat csinált és végül mint lovas kapitány nem egészen tiszta adósságok miatt főbe lőtte magát. Felesége, ki uráért a két ágbeli rokonságnál és a főnemesség szélesebb köreiben sokat koldult, ez által végre megunatván magát az úri világgal, kénytelen volt fiával és beteges kis leányával Bécsbe költözködni, a hol a fiatal Árpád gróf leczkékkel kereste a maga és hozzátartozói kenyerét s befejezte egyetemi tanulmányait. Idővel letett nevéről és eltünt — de neve, a Kerényi Árpád név ott maradt a főrendiház lajstromában, bár a királyi meghivót évekig nem lehetett hozzá eljuttatni. Már most a pártvezénylet, összekeresvén mindazokat, a kiket a jó ügy melletti harczra felhívhat, Bécsben fölkereste Kerényi gróf nyomait s így fölfedezte, hogy igen szerény viszonyok közt, mint Rényi Árpád tanárkodik egy vidéki jogakadémiánál. Elhatároztatott, hogy a párt költségén szavazni hivják a vegyes házassági törvény ellen. Csak hogy félő, hogy az ellenpárt is számot tart a fiatal grófra s hogy a főispán a jó ügy ellen

toborzza szavazatát. A főispán kettős tekintélylyel hathat, mint rokon az elszegényedett családtagra, mint magas állású tisztviselő a nyilvános tanárra. Ezt a befolyást csak a Vilma által irandó levél birja ellensúlyozni. Vilma is Kerényi vér és hozzá igen kedves, ragyogó teremtés; ha ő, a titok regényes fátyola alatt az elszegényedett gróffal találkozik, a siker majdnem bizonyos. Ha a grófi tanárt sikerül rávenni, hogy ez egyszer főrendi székét elfoglalja és a törvényjavaslat ellen szavazzon, akkor a főispán szavazata úgyszólván meg lesz semmisítve, s a legrosszabb esetben nem fogják legalább azt mondhatni, hogy a Kerényi család által szenvedi az ország a vegyes házasságból eredő szerencsétlenséget és gyalázatot.

Vilma ábrándos, hivő és lelkesen vallásos leány volt. Intette ugyan valami sugallat, hogy tán nem illik ily módon kezdeni levelezést egy ismeretlen fiatal emberrel. Úgy érezte, hogy nem díszes dolog, egy eddig ignorált rokonságra oly alkalomra hivatkozni, mikor ő szorult a rokonra s nem az ő reá. Másrészt az sem tetszett neki, hogy némi érdeklődő kiváncsiságot fedezett föl magában a grófi méltóságból kivetkezett tanító iránt. De mindezen skrupulusait mint az önzés kifolyásait végre is mellőzendőnek itélte és késznek nyilatkozott, hogy aláírja a levelet. Azonban kikötötte, hogy az utóirat elmaradjon. Illetlennek gondolta a fiatal embert ily kézzelfogható módon emlékeztetni szegénységére. Putnoky grófnő megtette ezt az engedményt, azon hallgatag tartalékkal, hogy utóirat

nélkül intézi el a pénzdolgot. Vilmával megiratta a levelet postscriptum nélkül, de szó nélkül melléje csatolta az ötszáz forintra szóló utalványt.

A levél elment és három nappal utóbb Putnoky grófnő ***-ból a következő táviratot kapta:

«Levelet megkaptam. Holnapután alólirott odaérkezik, Erzsébetbe száll és méltóságodnál azonnal tisztelegni fog, hogy a levéliró kivánságait meghallgassa. Helley József.»

II.

Szerafin grófnő elégülten mosolygott, midőn két nap mulva az inas behozta a névjegyet, melyen nyomtatva ez állott: «Helley József», irásban pedig: »Rényi Árpád megbizásából». Tetszett neki a gróf óvatossága, melyet odáig terjesztett, hogy vele szemben is megóvta incognitóját; ebből bizonyosra vette, hogy a tanár úr a főispán ellen kész szavazni.

— Isten hozta, kedves gróf, — e szavakkal üdvözlé a belépőt — és kegyes bizalmassággal nyujtotta feléje fehér kezét, — igazán, Isten hozta.

A fiatal ember mélyen meghajtotta magát, oly mélyen, hogy el sem fogadhatta a feléje nyujtott kezet. Azután fölegyenesedve egy lépéssel hátrább állott.

Szerafin grófnő tengerkék, szép szemeivel nagyot bámult s maga is egygyel *hátrább* lépett, hogy — *közelebbről* figyelhesse meg a jövevényt.

Középnagyságú, jól termett ifjú volt; öltözéké-

ben és modorában kissé vidékies elegantiával, de igen határozott kifejezéssel mind vonásaiban, mind tekintetében. Vonásai szabályosak és szépek voltak, de e perczben valami kemény tartózkodás árnyéka lebegett rajtuk. Merész hajlású orra adta meg az arcznak a külső jelleget, kissé fátyolos tekintetű barna szeme zárkozott, gondolkozó természetre vallott, de néha pajkosan is tudott villogni. Alig lehetett harmincz éves.

— Bocsánatot kell kérnem méltóságodtól — mondá rövid szünet mulva, — hogy túlságosan kegyes üdvözlését el nem fogadhatom. Nem vagyok gróf. Helley József a nevem.

— Elhiszem, uram, a meddig önnek tetszik magát így nevezni, de azt már nem igérhetem, hogy mások is ily hivők lesznek állításával szemben. Ha Kerényi gróf megbizásából jött uraságod, akkor tudni fogja, hogy voltakép ő maga az, a kit ide vártunk. A személy és az ügy, a ki és a mely őt ide hivta, ép úgy kizár minden közvetítést, mint a hogy a fenforgó viszonyok igazi és fölvett nevének használatát kizárják a hivatlanokkal szemben. A kormánynak nem szabad megtudnia, hogy Kerényi gróf vagy Rényi Árpád tanár úr e városba érkezett. C'est convenu. De az sem igen lehetséges, hogy *mi* mással érintkezzünk, mint a nevezett „*két*“ úr egyikével. Ennélfogva ejtsük el a szükségtelen titkolózás fátyolát s beszélgessünk, kedves Helley úr, a mint jó barátok közt szokás, nyiltan és bizalmasan.

A szép grófnő (nem látszott többnek negyven

évesnél) e szavakat igen nyájas mosolylyal kisérte és vendégének támlás széket mutatott, oly tekintettel, melytől a jég is elolvadhatott volna.

Helley úr a mosolyt igen tiszteletteljes meghajlással nyugtázta és leült.

— Rényi barátom, — mondá aztán — mint tanár, előadásai által le van kötve és nem indulhat útnak, a mikor neki tetszenék. De másrészt ismeretlen szép rokonától nem tagadhatja meg azt, hogy oly ügyben, melyet az fontosnak talál, vele ne közlekedjék. Azért engem bizott meg, hogy nevében szóljak Kerényi bárónővel, hallgassam meg parancsait és bizonyos esetekben, ha utasításom keretén belül mozognak, nevében feleljek is ő méltóságának.

Szerafin grófnő szép ajkait harapta. Kissé keménynek találta ezt a koldusnak képzelt grófcsemetét. Szilárdúl meg volt győződve, hogy a gróffal magával van dolga, kivált, mert oly határozottan ragaszkodott ahhoz, hogy egyenesen Vilmával végezzen. — Ugy hiszem, — gondolá — engedni fog. De, hogy csakis Vilmának akar engedni, azt sejteti velem, hogy nem fogja olcsón adni a szavazatát. «Tant pis pour elle.» Fennhangon pedig így folytatá:

— Ön tehát Vilma bárónővel akar beszélni. Jó. Mihelyt névjegyét behozták, őt természetesen ide kérettem. Minden perczben várom. Minthogy úgy látom, hogy ön nem hajlandó egyelőre a dolgot velem is tárgyalni, megbocsát Helley úr, ha félrevonulok és önöket magukra hagyom.

III.

Pár percz mulva Helley úr és Vilma bárónő együtt voltak a grófnő boudoirjában és sajátságos zavarral néztek egymás szemébe.

Vilma is meg volt győződve, hogy Kerényi gróf maga áll vele szemben. A grófnő még a külső teremben figyelmeztette volt, hogy óvatosan és okosan beszéljen rokonával. — Velem szemben igen tartózkodó, majdnem visszautasító volt, — mondá, — és teljességgel nem akart mint gróf Kerényi szerepelni. Azt hiszem, ezzel ki akarja emelni, hogy csakis a te kedvedért jött el. Úgy látszik, megtartotta egész grófi büszkeségét és megtoldja a proletár gőgjével. De azért légy te csak nyájas és bizalmas. Majd összehoz benneteket a vér.

Vilma tehát azon eltökéléssel lépett be a boudoirba, hogy igen nyájas lesz. Hiszen *szegény* rokonával fog találkozni! De talán épen az eltökélt szándék volt az, a mi elfogulatlanságából kivetkőztette és a nyájas szót nem engedte ajkára jönni. Elpirult és zavarba jött. Helley sietett őt zavarából kisegíteni. Mély bókkal üdvözölte, s szemei nagy tiszteletet, de meleg szivélyességet is fejeztek ki. Ő szólalt meg először.

— Parancsait jöttem kérni, bárónő, barátom, Kerényi Árpád gróf számára. Ő kész minden teljesíthető kivánságának eleget tenni. Bízzék benne teljesen bárónő — ő csak a grófi czímről mondott le, nem a gentleman rangjáról. De hogy semmi se legyen közte és méltóságod között, a mi zavart vagy

félreértést okozhatna, engedje meg mindenekelőtt, hogy ezt az iratot visszatehessem kezeibe.

Vilma csudálkozva nézett a papirra és végtelen zavarára az utalványt ismerte föl, melyet a grófnő az ő tudtán kívül csatolt a levélhez. A méltatlankodás megoldotta nyelvét; élénken tiltakozott az ellen, hogy neki e tapintatlanságban része lenne. Helley ismét segítségére jött.

— Legyen nyugodt, bárónő. Kerényi gróf tudja, hogy manap szokás az elszegényedett mágnásokat összetoborzani, hogy a vegyes házassági törvény fölött szavazzanak. De azt is tudja, hogy nem öntől, nem egy kedves leány tiszta lelkéből eredhet az a gondolat, hogy az ő szavazatát pénzen vásárolják meg. A bárónő sokkal jobb, — szabad tán mondanom, hogy sokkal szebb, semhogy a napi politika szennyesével foglalkozhatnék. Édes atyja, a főispán, a dolog intézője. Jó. Rényi tanár megbizott, mondjam meg önnek, hogy igenis volt szándéka, grófi czímét néhány napra visszafoglalni, a főrendiházban megjelenni és a vegyes házasság mellett szavazni, a mint azt Kerényi báró az ő jelen álláspontján csak kivánhatja. De Rényi ezt szabad akaratjából, meggyőződése folytán akarta megtenni, nem egy kormányközeg pressziójára, kit fölöttesének el nem ismer, sem egy gazdag rokon intézésére, ki rossz és szomorú napjaiban rá sem hederített.

A fiatal ember arcza e szavaknál kissé kipirult, hangja rezgett. Vilma még inkább meg volt győződve, mint eddig, hogy Kerényi gróf áll előtte.

— Igaztalanul vádolja atyámat, Ré — hogy nevezzem? — mondá a leány megakadva.

— Helleynek, Helley Józsefnek, bárónő.

— Valóban, igaztalanul vádolja atyámat — Helley úr. Ha van, a kinek ön, vagy Rényi barátja jogos szemrehányást tehet, akkor *én* vagyok az. Atyám mit sem tud arról a levélről. Ezt abból is láthatja, hogy a mit öntől — a mit a gróftól kérni akartam, épen *ellenkezője* annak, a mit tán édes atyám kivánna tőle. Az én óhajtásom az, hogy rokonom emlékezzék meg nevéről ez alkalommal és vesse azt a mérlegbe azon iszonyatos törvény *ellenében,* melyet édes atyám, fájdalom! pártolni tartozik.

Helley József nagyot bámult e szavakra, — erősen odanézett a kis bárónő szeme közé s mikor észrevette azt a gyermekesen könyörgő tekintetet, és az öntudatlanul összekulcsolt kis kacsókat, meg nem állhatta, hogy ne mosolyogjon.

— Mit hallok? — mondá. — Ön, bárónő *ellene* van a javaslatnak? És a maga szakállára — bocsánat, de nincs más szó rá — a maga szakállára dolgozik atyja ellen? De már ezt meg nem álmodta az én barátom, különben — bizonyosan maga jött volna el s nem küldött volna megbizottat.

Vilma nagy zavarral nézett rá. — Hát — igazán — nem ön az? Utálok minden színlelést. Én nem tudok színlelni. Jól esnék, ha most unokabátyám ülne itt előttem és vele kibeszélhetném magamat. Ne vegye rossz néven, de ha ön nem Kerényi gróf, akkor — nem tudok önnel szívem szerint beszélni. Igazán — nem ön az?

Helley a szép lányt, a ki e szavaknál már készült fölkelni üléséről, barátságos, kérő tekintettel marasztalta.

— Hallgasson meg, bárónő. Én nem lehetnék idegenebb önre nézve semmivel, ha Rényi tanár volnék is, mint a milyen most vagyok. Igaz, nem vagyok gróf-forma. De Rényi sem mutat különbet, mint én, arról biztosítom. Ám képzelje egy perczre, hogy én Rényi vagy Kerényi Árpád vagyok és próbáljon mégis beszélni szíve szerint. Azt az egyet szavamra igérhetem, hogy mindent úgy fog megtudni, a hogy a bárónő most elmondja és hogy rajta kívül egy lélek sem lesz beavatva. — Nos? — Nehéz. — Jó, tehát megpróbálok ön helyett beszélni. Azt mondaná ön: «Kedves rokon, tedd meg a kedvemért, szavazz a törvény ellen. Ha a te meggyőződésed mást mond is, én ezt tartom igazi kötelességednek. Reménylem, csak nem számítasz valami gazdag zsidó leányra, a ki adósságaidat kifizetné, de családunkon foltot ejtene — s a többi, s a többi.

— Csalódik, Helley úr, — viszonzá Vilma kipirulva, harag nélküli komolysággal. — Én nem így szólanék rokonommal. Mindenekelőtt nem tegezném rokonomat, mert nem ismerem elég közelről. De rokonsági kötelékünkből, melyet nem én tagadtam meg, ki az ő lételéről sem tudtam eddig, jogot és bátorságot meríteném, hogy megkérjem: emlékezzék meg ez alkalommal keresztény és gavallér voltáról. Kérném, hogy keresztény létére ne vigye át a vallás és isteni törvény iránti közönyt, mely

fájdalom a magánéletben oly általános, az ország törvényhozásába, a család szentélyébe. Kérném, hogy gavallér létére ne vesse a mérlegbe szavát a mellett, hogy a magyar családok, mikor a szerencsétlenség és a maguk hibája külső fényüket úgyis oly nagyon megviselte, még erkölcsileg is sülyedjenek és romoljanak. Tudja ön, jobban mint én, de bizony én is tudom, hogyan terjed nálunk minden téren a zsidóság. Mindenüvé betolakodik: elönti a mesterségeket, az ipart, a kereskedést, a tudományt, az irodalmat, a művészetet. Megtelepszik azon nemzetségek örökében, kik hajdan Magyarország sorsát intézték, azon várakban és kastélyokban, a hol régente a nemzet jobbjai laktak, kiknek ivadékai ma nagyrészt hajléktalanok. Hát most már a családokba is behatoljon? Megessék rajtunk, hogy e megbélyegzett faj tolakodó arczait, melyek miatt a színházat kerüljük, nehogy a páholyokban mellénk férkőzzenek, már szalonjainkban, barátaink és rokonaink körében is lássuk? Szenynyes pénzük, melyet olthatatlan szomjukban fölhalmoztak, még ezt a szentélyt is megnyissa előttük? Rendén van az, hogy az uzsorás lányának egy grófot, vagy fiának egy bárólányt vásárolhasson? És lehetne-e az ily házasságokból származott gyermekeket keresztényeknek, magyaroknak, hazafiaknak nevelni? Soha! Soha! Keresztény ember, magyar ember erre az átkos törvényre nem adhatja szavazatát. Maga se, gróf — azaz, — hogy így beszélnék Kerényi grófnak, ha itt volna.

Helley növekedő figyelemmel kisérte e kifaka-

dást. Ha Vilma az ő meggyőződött buzgalmában ráért volna, szavainak hatását lesni, láthatta volna, hogy azok eleinte igen mélyen szomorították hallgatóját s hogy beszéde vége felé némi derült gúny mosolygott ki a barna szemekből. De ő mindezt nem vette észre, hanem izgatottan várta Helley feleletét.

A fiatal ember igen higgadtan szólalt meg.

— Igazán sajnálom, bárónő, hogy Kerényi nincs jelen. Teljesen ismerem ugyan gondolkozása módját és épen azt tudnám felelni a bárónőnek, a mit ő felelne: de egy sajátságos körülmény gátol, hogy épen ez esetben egészen azt mondjam, a mit ő mondana.

Vilma kérdő tekintetet vetett rá. Helley nem viszonozta e pillantást; félig lesütött szemmel, némi zavarral babrálva óralánczán, folytatá:

— A bárónő imént megbélyegzett emberekről szólott. Látom, hogy erősen utálja a zsidókat. Bizonyára azt hiszi, hogy mindegyiküket azonnal, első látásra felismeri, — a gyülölet ösztönével, körülbelül úgy, a hogy a kis madár, a ki még nem látott kigyót, saját elfogódásáról megismeri, hogy itt van az ő ősellensége.

— Valóban azt hiszem, hogy úgy van, — felelé a bárónő — ha első tekintetre nem is, de első szavára megismerném. A Sacré-Coeurbe egyszer egy lányt csempésztek be, a ki ehhez a fajhoz tartozott; nem tudtam, hogy mi bántott, mikor ránéztem, de mindig valami kellemetlen érzésem volt, mintha ki nem állhatnám közellétét. Kisült, hogy zsidólány és el kellett hagynia az intézetet.

— Sajátságos! — mondá mosolyogva Helley úr. — Hát velem szemben pl. nem érez hasonlót a bárónő?

Vilma e kérdésre egy pillanatig elhalványodott.

— Minő kérdés! — E szavakkal eleinte félénken, oldalt nézte a fiatal embert, aztán egyenesen és nyugodtan tekintett szeme közé és végül elhatározottan mondá: — Nem, Helley úr. Egy irányban csalódhattam önben; meglehet, sőt most már bizonyosnak kezdem tartani, hogy ön nem Kerényi gróf; de azt a — másik érzést nem költi fel bennem, — egyátalán nem.

— Lássa, bárónő, hogy mennyire csalódhatunk. Én esküszöm önnek, hogy Helley, eredetileg Heller József, valóságos, tőzsgyökeres zsidó, nem gaz, nem uzsorás, hanem azért mégis csak zsidó. Igaz, hogy jó magyar is, mint ő hiszi magáról s mint méltóságod is meg volna győződve, ha magyar hölgy létére e magyar iróról hallott vagy műveiből olvasott volna.

— Magyar író? — rebegé Vilma szégyenkezve. Zavarában nem tudott egyebet mondani.

— Magyar iró, igen — magyar történetíró és búvár és az akadémia tagja. A bárónő tehát igazán először hallja ma e nevet? De mit csudálkozom — hisz a Sacré-Coeurben nevelkedett. Nos, nem lehet az én feladatom azt a nevet felmagasztalni, mely alatt a bárónőnek be vagyok mutatva. De ha magyar tudósok és írók közt tudakozódik, akkor meg fogja hallani, hogy ez a név nem ismeretlen a tudományos világban s mindenek fölött látni

fogja azt, hogy senki sincs, a ki tagadni merné, hogy Helley magyar ember és becsületes ember ... — E szavakat erős nyomatékkal, mintegy haragosan hangoztatta az ifjú, s minden etiquetteről megfeledkezve, izgatottan járt fel s alá a boudoirban.

— Nem kétkedem, uram ... — kezdé félénk hangon Vilma bárónő, azon gondolkozva, hogy mivel csöndesíthetné a sértett fiatal embert. De az nem engedett neki időt.

— Oh, kérem, soha se méltóztassék mentegetőzni. Nem az én személyemről van itt szó, sem az önéről, hanem arról, a mi igaz és a mi hamis. Kár, Vilma bárónő — igazán kár! Ha ránéz önre az ember, tapsolni szeretne a teremtőnek, ki ily remeket alkotott: szépségből, jóságból, ifjuságból. És még sem bírom szomorúság nélkül nézni. Enynyi szépség és jóság, még hozzá a fiatalság mindent megaranyozó fénye nem vértezhette önt a hazugság ellen s nem óvhatta az üres, szívtelen fenhéjázástól. Ön bír gyűlölni ok nélkül és megvetéssel sujtani oly embereket, kiket nem ismer, kik önnek nem véthettek soha — még pedig nem egyes embereket, hanem százezreket egyszerre! Egy nő, egy leány! Ez iszonyú! Helley József magyar ember és becsületes ember: elhiheti szavamra. Másban ez nem volna érdem. Rajta érdem: merem mondani és be is bizonyítom. Egy házaló szennyes szobájában született, a hol a magyar szó soha, a németnek is csak elundorított szójárása hangzott; tizenöt éves koráig még magyar betűt

sem látott. És ez az ember ma magyar író. Éhezett, fázott és küzdött, hogy magát és elárvult nyolcz testvérét fentartsa, s e küzdelem alatt ráért és volt ereje, nemcsak tanulni, hanem német diákból magyar diákká, aztán magyar hirlapíróvá s magyar történészszé lenni. Ez az ember fenhordhatja, bár nem szokása, homlokát minden magyarral szemben; mert igazság és kötelesség ellen sohasem vétett, soha embert tudva meg nem bántott, soha hazája ellen nem írt, soha sem tolakodott, soha sem alázkodott, s a maga útján járva alacsony sorsból becsülettel vergődött névre és szerény jómódra. Százával van tisztelője és jó barátja, mind jó keresztény és magyar hazafi, a kik szeretik és becsülik — és ez az ember ne szerethessen egy keresztény leányt? Kerényi Vilma, nézzen a szemem közé és képzelje, hogy úgy állok itten, mint a ki önt szereti és a kit ön is szeret. Képzelje, hogy csak most tudja meg, hogy zsidó vér van ereimben. Képes volna-e szemembe mondani: Távozz tőlem, te megbélyegzett ember, — a te világod nem az én világom, a te Istened nem az én Istenem; gyülölet és megvetés tárgyának szült világra az anyád — és soha sem lehetek a hitvesed! Mert kell, hogy gyülöljelek, mert ha nem tenném, gyülölnének azok, a kik engem szeretnek!? — Képes volna ön ily szavakra? Ha igen, akkor megfognám kezét és ellökném magamtól mint méltatlant szerelmemre — nem, bocsásson meg, — erre nem volna erőm. Hanem megfognám kezét így, a hogy most teszem, szeme közé néznék — így —

és kérdezném: Szép leány, úgy van-e ez a kez alkotva, hogy a tied nem nyughatik benne? Máskép néz-e ez az én szemem, mint a tied? Mely izom, mely ideg, mely vércsepp az, a mely anynyira különböző bennünk, hogy minket egymástól örökre elválaszszon? Szeretlek és te is szerettél engemet. Összeillettünk; maga az Isten is mintha egymásnak teremtett volna; boldogok lehettünk volna egymással. Most pedig nem lehetünk, — válnunk kell, kerülnünk egymást örökké, — mert nagy kifogásod van ellenem: az, hogy anyám fia vagyok. Tehetek én anyámról? Tehet az a maga származásáról? Meg akarod velem átkoztatni szülőmet? Ez hát papjaitok bölcsesége, ebből áll törvényhozóitok igazsága, hogy a gyermek szégyelje az anyját? Ez a mívelődés évszázados véres küzdelmeinek gyümölcse, hogy szavak, formulák elválaszszák azokat, kiket a természet összehozott? És a hazaszeretet, a nemzeti érzés ápolása odáig viszi a dolgot, hogy egy zsenge, alig kifejlett gyermek, ki a hazáért és nemzetért semmit se tett, kinek semmi más érdeme, mint hogy világra született, hogy egy ily sors kényeztette leányka azt képzeli, hogy jogában áll, egy férfiút, a ki küzdött, hatott és teremtett, megvetéssel sujtani, csak azért, mert más vérből származik és más szertartás szerint imádja Istenét? Lehető az, meg van az engedve, hogy ily tanok és tanítók megmérgezhessék az ifjúságot, az előkelők büszkeségét dölyffé, a nemzeti érzést fajösztönné torzíthassák? Ennyire mehet a brutálitás? Gyalázat! Szégyen és gyalázat?

A fiatal ember az egész kifakadás alatt nem bocsátotta el a leány reszkető kezét. Vilma nem is próbálta visszahúzni. Félig gyönyörködve, félig megsemmisűlve állott ott s nézte nemes haragtól szikrázó szemeit, hallgatta szép, indulattól remegő hangját. A fiatal ember lényének férfias ereje vonzotta, a bűntudat, hogy ezt az embert ő mélyen sértette, lenyomta a leány tiszta és fogékony kedélyét. Mikor Helley elhallgatott, a bárónő úgy érezte, hogy valami láthatatlan súly nehezedik reá s hogy kezd sülyedni s nem tud fölemelkedni soha.

Helley hosszan nézte és — mosolygott. A leány végtelen zavartsága valami kellemes elégtételt látszott neki okozni.

— Lássa, bárónő, — mondá végre, — ön mégis csak jóságos és kedves. Azt hiszi, hogy megbántott, és ezt fájlalja.

— Fájlalom, Helley úr, szívem mélyéből fájlalom. — S ezzel lassan kihúzta kezét az övéből, s elfordúlt, hogy megeredő könnyeit elrejtse.

— Milyen leány! — suttogá a fiatal ember magában. — Milyen szíve van! Milyen édes, jó szíve van!

Vilma hirtelen feléje fordúlt, eléje nyújtotta mind a két kezét és mosolyogó ajkkal, de zokogva mondá:

— Bocsásson meg! Soha sem teszem többé — soha!

Helley lelkesen megcsókolta mind a két kezecskét, de meg nem állta, hogy a gyermekded bocsánatkérésen el ne kaczagja magát.

— De hiszen semmit se vétett, bárónő, — legkevésbbé ellenem... Azaz... ellenem nem, mert már megszoktam az ily zsidófalást, még pedig olyanok részéről is, kik kevesebb meggyőződéssel, de több durvasággal üldözik felebarátaimat. Hisz elvégre ön nem reám czélozott és voltaképen csak fogalmak ellen küzdött — elméletekkel. Nem magamon, hanem *önön* esett meg a szívem, mikor ily gonosz és gyűlöletes szavak peregtek szép kis szájából, és azért meg akartam mutatni, hogy az ily tiszta szivű, angyali lény csakis fantómákat képes gyülölni s hogy utálata s megvetése mindjárt légbe foszlik, mihelyt egy érző, kézzelfogható embert állítok önnel szembe. Most láthatja, hogy szívecskéje nem képes ok nélkül gyűlölni s hogy mindjárt megfájdúl, mihelyt valaminek fájdalmat okoz. Hála Istennek, legtöbb magyar ilyen. Ugy-e bár, nem gyűlöl engemet?

— Istenemre, nem! — bizonyítá a lány, könyek között mosolyogva. Mosolygnia kellett, mert oly különösnek, oly furcsának tetszett előtte az a gondolat, hogy ő ezt a férfiút gyűlölhetné. Elejétől fogva már oly rokonszenves volt neki, mint eddig senki; most pedig mély hálával is adózott neki, hogy saját szemeiben fölemelte és jobbá tette őt s megtisztította a gyűlölködés salakjától.

— Hát már most mit mondjak, — kérdé Helley, — Kerényi grófnak?

— Mondja neki, hogy tiszteltetem — hogy szerettem volna szemtől-szembe látni, de hogy azért is hálás vagyok neki, hogy legjobb barátját elkül-

dötte hozzám. Az én ostoba levelem rosszabb feleletet érdemelt.

— Köszönöm, bárónő, szívemből köszönöm. Hanem ez oly válasz, mely inkább a követnek szól, mint annak, a ki ideküldött. De Rényi Árpádnak mit vigyek? Mire szavazzon Kerényi gróf a felsőházban?

— Arra, a mire akar: szavazzon lelkiismerete, meggyőződése, belátása és tapasztalása szerint. Mit értek én az ily dologhoz? Ki vagyok én, hogy ostoba lány létemre férfiakat oktassak? Hanem, ha *nekem* volna szavazatom, most már *tudnám*, mire szavazzak.

— Ingerli kiváncsiságomat, bárónő. Nem sugná meg titokban, hogy mire szavazna?

Vilma felelni készült, de az ajtó megnyilt és a belépő grófnő félbeszakította a jelenetet.

IV.

— A conferentia soká tart, — mondá a grófnő. — Remélem, hogy ezt jó jelnek vehetem. Megmondhatja most már, — izé — Hellényi úr, — hogy mikép gondolkozik Kerényi gróf a vegyes házasságról?

— Mindenesetre, grófnő. Most már megmondhatom, hogy Rényi tanár vagy Kerényi gróf lelke mélyéből azt óhajtja, hogy az a javaslat mentől elébb törvénynyé váljék.

— Ah!... És a gróf úr igénybe is fogja venni a törvény engedményeit? Mengengedem, hogy ez lenne a legkényelmesebb mód arra, hogy nevét uj

fénynyel vegye körül. Csak azt sajnálom a dologban, hogy Vilma bárónő tisztelt rokona akkor tette félre grófi nevét, mikor még becsülettel viselhette volna, s hogy oly körülmények között készül azt ujra fölvenni, mikor ennek — ellenkezője áll.

— A grófnő csalódik, — viszonzá Helley igen nyugodt hangon. — Kerényi grófnak semmi ilynemű szándéka nincsen. A grófi czímről letett, mert bátyja öngyilkossága és azon könyörületes gyűjtések után, melyekből az elhunyt adósságait megfizették, nem vélte azt a czímet becsülettel viselhetni. Föl fogja venni ujra, hogy oly törvény mellett szavazzon, mely lehetővé teszi, hogy az ő húga, egy beteges, szegény, de derék leány oly férfiúhoz mehessen, ki őt évekig híven szerette, nem tudva, nem is sejtve, hogy grófi leányt szeret; oly férfiúhoz, ki Rényi Árpádnak igaz, hű barátja, Rényi anyjának és húgának istápja és segítője volt a nyomorban, ki e családdal megosztotta kenyerét és az élet minden viszontagságai közt jónak, hűnek, megbízhatónak bizonyult. Ez a férfi pedig zsidó.

— Ha úgy áll a dolog, — mondá a grófné hidegen, — akkor Helley úr be fogja látni, hogy sem Rényi tanárhoz, sem ő hozzá nincsen több szavunk. Ugy-e Vilma? Köszönjük Helley úr fáradozását. Helley úr, úgy látszik, maga is rokonszenvez az izraelitákkal — nekünk pedig sem e néphez, sem azokhoz nincs közünk, kik e fajjal nem átalnak barátkozni.

A grófnő nem vetett ügyet azon mozdulatokra

és tekintetekre, melyekkel Vilma e csipős kifakadást megakasztani iparkodott. Féltében, hogy még erősebb dolgokat talál mondani, a leány odasietett Putnoky grófnőhöz és egy szót súgott fülébe. E szóra leírhatatlan megvetés kifejezését öltötték a grófnő finom vonásai. Tetőtől talpig nézegette a fiatal embert és a legcsöndesebb impertinentiával mondá:

— Jelentse, kérem, tiszteletemet Rényi úrnak. Csodálom találékonyságát. Szemtelenségnek elég lett volna, ha irásban tudatja velünk véleményét. De ő meglelte módját, hogy kétszeresen megsértsen bennünket, azzal, a mit izen, és azzal, a kitől izeni. Az úr az első — izé.... izraelita, a ki e termekbe lépett; meg lehet győződve, hogy az utolsó is. A hazautazásra még kifutja az utalványozott pénz?

Helley mindezt mosolyogva hallgatta. De Vilma az utolsó szavaknál szenvedélyesen fölkiáltott és a grófnő lábai elé dobta az utalványt.

— Kegyetlen vagy, Szerafin, illetlen és nőietlen! Helley úr, kérem a karját!

— Vilma — az Istenért — ezt csak nem teszed? Ily botrány!

— Botrány, a mi *itt* történt. És én jóvá teszem. Helley úr, kérem, kísérjen el atyámhoz. Ő büszke lesz, önnel megismerkedhetni.

Helley karját nyujtotta a báróleánynak, ki izgalomtól reszketve símult hozzája. Mély bókkal búcsúzott a grófnőtől: — Láthatja, asszonyom, hogy előitélet ellen is van orvosság. Méltóságodnál sem lesz késő a kúra. Javulást kívánok.

És nyájas mosolylyal elvitte szép prédáját...

... A főispán magán kívül volt. A grófnő egyik inasa lihegve jött egy levéllel, melyben Putnokyné tudatta vele, hogy leánya egy zsidó literátor karján készül a megye házában megjelenni. Eléjük sietett, — de későn. A fiatal párral a nagy lépcső alján találkozott. Vilma halványan, de nyugodtan állott meg apjával szemben e szavakkal: — Engedje édes atyám, Helley urat bemutatnom, Kerényi Árpád bátyám legjobb barátját.

A főispán meghökkenve nézett a fiatal emberre. — Árpád barátja? Hát nem jön el maga? A levele szerint ma estére vártam...

Helley mosolyogva felelt: — Nem jön. Már itt van.

— Magad vagy! Árpád! Hogy rád nem ismertem!

A főispán karjaiba zárta fiatal rokonát; Vilma fülig pirulva nyujtott neki kezet. Ugy érezte, hogy most kevésbbé bizalmas iránta, mint két perczczel előbb, mikor oly *nagyon* «idegen»-nek tudta.

Kerényi Árpád gróf azok között volt, kik a főrendi házban a vegyes házasság törvénye *mellett* szavaztak. A törvény megbukott. De ő és felesége még mindig reménylik, hogy a javaslat valamikor, sőt hogy nemsokára törvénynyé lesz. Mert szegény Kerényi comtesse, kiről azt mondják, hogy sorvadásban sínylik, csak azt akarja megérni, hogy Helley József tanárnak neje lehessen. Vajjon megéri-e?

A GRÓF SZAVA

I.

Jaj, Juczi, Juczi! Meg kell bolondulnom! — kiáltá Miska, hirtelen elbocsátva a piros-pozsgás szobaleányt, a ki félig ellenkezve, félig csalogatva engedte át magát a göndör hajú inas öleléseinek.

A csinos teremtés gúnyos szánalommal nézte, hogy futott föl-alá az izgatott, sápadt fiú a szobában. Miska délczeg gyerek volt, s pompásan illett neki az úri libéria. Szabályos, szelid vonásaival félig gyermeknek látszott; de szemeiben az a sajátságos tűz lobogott, a melyben a legnagyobb gyengeség szokott összeolvadni a legfőbb vakmerőséggel. A könnyelmű lány aligha értette e szemek kifejezését; különben nem mert volna oly macska-egér-játékot űzni a fiúval.

Miska ott állott az ablaknál és a jégvirágokat kapargatta, kinézett a novemberi vidékre. Juczi halkan odalopódzott mögéje és oldalba bökte.

— Ugyan ne bolondozzék kend, Miska! Értse meg az embert! Maga szeret engem — én is szeretem magát. Máskép csak nem hagynám magamat megcsókolni? Hanem maga hebehurgya fráter. Kitelnék kendtől, hogy elvenné az embert s azután krumplit kapálna. Én meg nem akarok krumplin

élni. Nekem semmim, kendnek semmije: úgy illünk össze, mint a kutya a macskával. Hiszen szerethetjük egymást, Miska, de hogy feleséged legyek, azt verd ki a fejedből. No, no, meg ne egyen a szemével! Hát nem mulathat az ember a nélkül, hogy férj és feleség lenne?

Ezzel egy kicsit megczibálta a legény orrát és szemtelenül nevetett a képébe.

Miska a fogát csikorgatta.

— Átkozott, gonosz teremtés! Szeretőnek kellenék, úgy-e, hogy azt tehess, a mit akarsz, hogy bolondot űzhess belőlem és hűséggel ne tartozzál? De feleségül elmennél olyanhoz, a kit nem szeretsz, pl. az ispánhoz, úgy-e? Persze, az ispán, az derék ember, összelopott vagy húszezer forintot, azzal már úr az ember — talán inast is tarthat! Bizony, a szegény ember csak világ csúfja, kivált mikor becsületes is. Az ispánhoz hozzá mennél, ha csaló is, meg vén, meg görbe hátú — mert gazdag és mert teins asszonynyá tehet! De nem hagylak ám. Inkább agyonütöm őt, meg — más valakit.

A szép Juczi itt olyant nézett, hogy a fiunak nyelvén fagyott a beszéd. Szúró, kemény tekintettel, dagadó melle alatt összekulcsolt karokkal lépett közelébb a huszárhoz és gonosz hangon mondá:

— Hallgass ide, te Miska — ideje, hogy végezzünk. Megyek-e, nem-e Botos teins úrhoz, eddig magam sem tudom. De annyit mondhatok: ha akarni fogom, hát meg is teszem. Érted? — Az ő tekintetes czime, meg a húszezer forintja épen

rám fér; tizennegyedik esztendőmtől fogva eleget ettem a más kenyerét, eleget nyeltem a más parancsolatját. Azért, ha meglesz, hát meglesz — s ha talán utamba akarnál vágni, hát átugrom rajtad, mint egy kis pocsolyán — ennyit sem fogok veled gondolni, ni! De azért azt, hogy nem vagyok hozzád jó szívvel, bolondúl mondod, fiam. Bizony elmennék hozzád, százszor szivesebben, mint az ispánhoz, csak —

— Csak húszezer forintom lenne, meg tekintetes úr volna a nevem, úgy-e? — vágott közbe Miska fogcsikorgatva.

— Úgy, úgy — mondá Juczi nevetve — persze, hogy húszezer forintos kérőnek még jobban kellenél. De tízezerrel is beérném, sőt ötezerrel is, ha elő tudnád keriteni. Ennyi pénzen lehet tisztességes telket kapni, a miből meg is lehetne élni holtig. Száz hold is elég nekem és a kedvedért parasztasszony is lennék; hanem a magam asszonya akarok lenni, nem szolgálni, hanem parancsolni, ha csak egy libaőrző gyereknek is. Hát látod, hogy szeretlek, te csacsi. Hát keress ötezer forintot! Nem sok. Nincs valami nénéd, komád, öreg apád? A gróf nem adhatná ajándékba? . . . Rázod a fejed! No hát, látod, édes Miskám, földhöz ragadt szegény lélek vagy, se rajtam, se magadon nem segithetsz. Szegény embernek pedig sokat el kell viselni ezen a rossz világon. Nekem sem öröm az ispánhoz menni, de eltűröm. Tűrd hát te is, mert muszáj. S még neked jobban eshetik, ha a vén ispánhoz megyek, mintha máshoz mennék. Szegény ember-

nek abból kell jóllakni, a mi keveset ott hagynak a tálon a gazdagok. Majd gondoskodom én arról, hogy nagyon is kevés ne legyen!

Miska káromkodott, esküdözött, sírt és fenyegetőzött — míg a csengetyű, mely urához szólította, véget nem vetett a jelenetnek.

II.

Salkházy Béla gróf, a kastély ura, négy hónapos házas ember volt, a ki a telet újév utánig itt töltötte Salkházán. A nászút befejeztével, melyről a grófné nem akart lemondani, itt töltötték most igazi mézesheteiket, mindkettőjük igazi gyönyörűségére. A gróf boldog volt, hogy kissé viharos ifjuságából az egészséges magány révébe juthatott; a grófné — e halvány és kissé félénk szépség, édent látott abban, hogy ura oly egészen övé és a mellett oly jókedvű lehetett. E biztonsági érzeten titkos féreg is rágódott ugyan: a ki nem mondott féltés. De ez érzés a múltra vonatkozván, csak bizonyos nyugtalan kiváncsiságban mutatkozott, melyen a gróf jóízűeket mosolygott. E perczben is nagy szégyenkezésére egy kis indiscretión érte az asszonyt. Miska, a mint a csengetyű szavára belépett, még hallotta, hogy veté a grófné ura szemére, hogy minden készpénzét a tárczájában hordja.

— Hatezer forintot hordozni magával — vadászaton — édesem, annak igazán nincs értelme!

— Ebben igaza van, kedves, — mondá a gróf nyájasan, — de abban már nincs igaza, hogy tár-

czámat vizsgálgatja. Szerelmes leveleimet nem ott tartogatom.

— Csak nevessen, maga rossz, — mondá a grófné fülig pirulva: — de még sem okos dolog, annyi pénzzel járni. Nemcsak, hogy elveszhet, de mikor így magányosan cserkészel, a pénzért még valaki meg is támadhat. Kérlek, tedd az iróasztalba.

— Meglesz, — felelé Béla további vita nélkül, hogy a megszégyenült asszonykának megkönnyítse a visszavonulást. — De most hadd öltözzem a vadászatra. A reggel szép, a hó jó kemény, egy pár nyulat hadd lőjjek ebédre. Ma Miska is kap fegyvert. Az erdésznek a foga fáj — s ideje, hogy Miska is beletanuljon a vadászatba. Ha húsz évet kiszolgált, ő lehet itt erdész.

Miska katonásan szalutált, s a grófné nevetve jegyzé meg: — Húsz esztendő! No, ennyi idő alatt ugyancsak beletanúlhat!

Ezzel a szép asszony megcsókolta az urát és visszavonúlt.

Miska kezére járt gazdájának az átöltözésben, behozta a puskákat és a töltényeket s maga is öltözni ment. Midőn pár percz múlva visszajött, a grófot az ajtóban találta, a mint épen kabátja belső zsebébe dugta a tárczát. Miska elhalványodott.

— Méltósága elfeledte. . . . — mondá kissé rekedten.

— Mit?

— A pénzt az asztalfiába tenni — a mint a méltóságos grófné kivánta.

— Eh mit — majd mikor hazajövünk.

Ezzel fütyörészve lement a lépcsőn és a szánkára szállott, melyen kihajtott a hótakarta pusztára.

III.

A grófné meghallotta e rövid szóváltást. Boudoirja ajtaja mögött állott, hogy még egy búcsúcsókot kapjon a gróftól, de az inas jelenléte visszariasztotta. Egy kicsit bántotta, hogy Béla nem vette komolyabban, a mit neki igért; de volt valami, a mi még jobban nyugtalanította. Féltékeny kis fejében megmozdult a tépelődés, hogy tán van oka férjének a pénzétől meg nem válni. Semmi határozott vagy csak kifejezhető gyanúja nem volt, mégis aggódott s e mellett igen bosszankodott önmagán, hogy tudott aggódni. A könyvtárba vonúlt, hogy olvasással kiverje fejéből a rossz gondolatokat. De a könyvekre nem állt a feje — a még olvasatlan tegnapi hirlapok után nyúlt. Az egyik boulevard-ujság művészeti rovatában egy kis pletykahir ragadta meg figyelmét, mely így szólt:

«Kunoss Aranka, kedvelt operette-énekesünk, ki tudvalevőleg már pár hete távol maradt a szinpadtól, mint halljuk, végleg elhatározta, hogy az évad hátralevő részét távol a fővárostól, csöndes visszavonultságban fogja tölteni. A föltevés, hogy baja tisztán lelki rázkódások okozta idegességre szorítkozik, alaptalannak bizonyúlt; úgy tudjuk, hogy szerves alterátió is járúlt hozzá, melyet csak több havi gyógyítással lehet eltüntetni. Szerencsére a művésznő azon kedvező helyzetben van, hogy teljes

mértékben élvezheti azt a magányos pihenést, melyet egészsége állapota megkövetel. Mint biztos forrásból értesülünk, megvette a *** megyei Bükkösi uradalmat s már hetek óta ott tanyáz a szép kastélyban, melynek utolsó gazdája — báró Bükkösi Loránt — csak nem rég mint szolgabiró talált menedéket a megyei adminisztráczióban. Így tünedeztek el a régi nemzetségek, újak lépvén helyükbe. Ez esetben legalább van okunk azzal vigasztalódni, hogy hazánkban kezd gazdagon jövedelmezni a művészet. Kóhn Aurélia kisasszony alig álmodta meg gyermekkorában, hogy egy bárói kastélyba fogja magát beletrillázni. Igaz, hogy egy bárói uradalom csak gyönge kárpótlás egy grófi koronáért.»

Salkházy grófnéra a közlemény oly izgató benyomást tett, mintha egyenesen ellene lett volna irva. Feje után kapott, felugrott himbáló székéből és lázasan járt föl s alá a könyvtárban. Bükkös csak félórányira volt Salkházától ; Kúnoss-Kohn Auréliáról pedig a grófné hirből tudta, hogy az Béla grófnak házassága előtti utolsó szerelme volt.

A féltékenység termékeny költő. A grófné félóra alatt készen volt azon házasságtörési dráma egész tervével, melyben az ő boldogságának tönkrejutása képezte a katasztrófát. Tiszta volt előtte minden. Ezért ment hát Béla mindennap a vadászatra ; ezért vitt magával ekkora összegeket, mert hisz a Kúnoss-féle hölgyekhez inkább lehet nyakravaló, mint ezresbankó nélkül benyitni. Csak női méltóságának érzete tartóztatá a féltékeny nőt, hogy nyomban utána nem hajtatott férjének. Keserű három órát

töltött a szegény grófné, a sárga szemű szörny, a féltési daemon társaságában, míg végre a szánka távoli csöngetyűi a vadászok hazaérkezését jelenték.

Mikor Béla gróf a kastélyba lépett, a grófné halálra ijedt dúlt tekintetétől. A gróf sápadt volt, ajka véresre harapva, szeme tétovázott. Miska, a ki háta mögött állott, szintén halovány volt, de szeme még sötétebben nézett, mint a grófé. Feszes állásban várta gazdája parancsát, hogy segítsen-e az átöltözködésnél? A gróf, mintha félne szeme közé nézni, csak félvállról mondta: — Mehetsz. Majd hivatlak, mikor kellesz.

Miska indult, de az ajtóból, mielőtt a kilincset becsapta, még egyszer visszafordúlt. A gróf összerezzent, mikor inasa sápadt arczát feléje fordította. Egy darabig lihegve nézte a bezárult ajtót, mintha elfelejtette volna, hogy neje is itt van.

— Az istenért, történt valami? — kérdé az asszony reszketve.

A gróf borzongott. — Semmi! — mondá fojtott hangon. — Csak — csak — gyáva vagyok.

Ezzel szobájába ment és magára zárta az ajtót.

IV.

A vadászaton ez történt.

Veszedelmes kompánia vagy te, Miska, — mondá a gróf, mikor huszárja már a harmadik nyulat elhibázta.

Miska mereven nézett, mintha álmában lövött volna s most sem bírna fölébredni.

— Csak bámulj, — folytatá a gróf — hajszál híja, hogy engem nem lőttél meg vagy épenséggel a Rench-et. De már inkább engem találj el, mint őt, mert jobb gazdát még kaphatsz, de Rench-nél jobb vadászkutyát aligha. Aztán, ha engem találsz meglőni, még rám foghatnád, hogy az én puskám sült el — de Rench-re ezt rá nem foghatod. Nesze, fogd a puskámat, hadd csavarjak egy czigarettet.

Miska átvette urától a töltött fegyvert. A kakas fel volt húzva, a töltény tűje kilátszott alóla s Miskának önkéntelenűl eszébe ötlött, hogy mily könynyen csapódhatott volna le a sárkány, mikor a cső a gróf álla alatt volt s hogy akkor egyszerre vége lett volna a grófnak . . .

Salkházy gróf elkészült a czigarettel és a széltől elfordúlva rágyujtani készült. Rench keserves vonítására visszafordult, még mielőtt égett volna szivarkája.

— Megbolondultál, Miska? — kiáltá.

Ott állott négy lépésnyire tőle a huszár, a Lefaucheux-fegyver dupla csövét a gróf homlokának tartva.

— Ne mozdúljon, méltóságos uram! — Egy lépést se! Imádkozzék — mert én most kénytelen vagyok méltóságát agyonlőni.

Oly hangon s oly tekintettel volt ez mondva, hogy a grófban kétség nem támadhatott. Őrült vagy nem, ez az ember lőni fog — sőt lőnie kellett, miután urával így beszélt.

Egy rövid pillanat, mely alatt az idő megállani

látszott; egy perczny örökkévalóság, azon gondolatok sűrű mennyiségét tekintve, melyek a gróf agyán ezalatt keresztül czikkáztak. Vége mégis az volt, hogy csodálatos nyugalommal megszólalt a gróf:

— Hát jól van. Én megállok itt, te meg ott. Agyon akarsz lőni. Miért?

— Ne kérdezze méltósága. Nem szólhatok, lőnöm kell. Imádkozzék. Mondja meg utolsó kivánságát. De meg kell halnia ezen a helyen.

A gróf mégis csak őrültnek gondolta a ficzkót. Elhatározta, hogy rááll rögeszméjére.

— Hát utolsó kivánságom az, hogy mondd meg, mért lősz meg. Megfogadtad Isten előtt?

— Az ördögnek fogadtam s azért muszáj megtennem. Méltóságának van pénze, nekem nincsen. Ha enyém lesz az a pénz, a mi méltóságánál van, akkor életben maradhatok. A gróf úr pénze nélkül el kell vesznem. Azért kénytelen vagyok rálőni.

A gróf könnyebben lélekzett.

— Sajnállak, Miska, — mondá. — Ez a hatezer forint kevés arra, hogy megélj, de arra elég, hogy akasztófára juss. Hatezer forintért akasztófa nem jó üzlet. De megesik a szívem ostobaságodon. Bocsásd le a fegyvert. Itt a hatezer forint.

Ezzel oda dobta eléje a tárczát.

A puska csöve nem mozdult.

— Gazembernek mondhat, uram, de ne nézzen őrültnek vagy szamárnak. A pénzt elvehetem, mihelyt méltósága halva lesz. A grófné azt hiszi, hogy gróf úr az asztalfiába tette. Ott pedig annyi van, hogy senki sem bizonyíthatja a híját. De ha a gróf

úr életben marad, azt, a mi most történt, világéletében meg nem bocsáthatja nekem. Azért meg kell, hogy öljem. Megkövetem — muszáj.

Miska ezt azzal az udvarias tisztességgel mondta, melyet a magyar gyilkos még az akasztófa alatt is tanusítani szokott. A gróf most világosan fölismerte az inasában fölébredt szegény legényt. Hideget és forrót érzett egyszeriben és már-már el volt szánva, hogy a fegyvernek ugora, egy utolsó kisérlettel mindent koczkáztasson: életet vagy halált. De érezte, hogy a valószínű eredmény a halál, dicstelen, buta halál. Azért még egyet akart próbálni.

— Hátha *megesküszöm*, hogy büntetlen maradsz?

— Megesküdni — gyilkosnak? A magamféle zsiványnak? Az nem kötné a gróf urat.

— Miska, — mondá a gróf reszkető hangon — mert a jelenet már a legvégső próbára tette idegeit, — Miska hallgass ide. Sajnállak. Becsületes fiúnak tartottalak. Nem néztem volna ki belőled ezt a mai dolgot. Valami kényszerít, hogy gazember légy. De elég, hogy zsivány légy, nem kéne mindjárt gyilkosságon kezdeni, mikor semmi szükséged rája. No hát, ezt a pénzt *odaajándékozom*. Egyszersmind pedig szavamat adom, mint gavallér és mágnás, hogy ezt senkinek el nem beszélem, hogy senkinek el nem árullak. Olyant sem fogok szólni vagy cselekedni, a mi gyanút kelthetne ellened. Még el sem foglak csapni. Csak tanácsképen mondom, hogy kövess el maholnap valami szemtelenséget, hogy feltűnés nélkül felmondhassak. Aztán mehetsz, a merre tetszik; az akasztófát úgy sem kerülöd ki.

Miska gondolkozott, a puska csöve egy-két hüvelykkel alább irányult.

— Lehet, — mormogá félig magában. — Hanem azért Juczi még sem lesz az ispáné . . . Hát szavát adja mint mágnás?

— Becsületszavamat.

Miska fölszedte a tárczát és a bankót kivéve, visszaadta a grófnak, a töltött puskával együtt.

— Életem a méltósága kezében.

— És becsületem a tiedben, — viszonzá a gróf kimerülten. A nyomorult halált elkerülte, de melle nem szabadult a nyomástól. Mintha folyvást egy nagy veszedelem közellétét érezte volna. Csakhogy ez a veszély nem kivülről, hanem belülről fenyegetőzött. Elégedetlen volt magával: ez volt a puskacső, mely lelkére czélzott.

Ily állapotban tért vissza salkházai kastélyába.

V.

Nyomasztó volt ezentúl a kastélyban az élet. Mintha nem is volna ott levegő, oly nehezen lélekzett mindenki.

A gróf félve várta, hogy neje az ő feltűnő viselete okait tudakolja; a szegény hölgy nem bírta magát rávenni. Első teendője az volt, hogy szerencsétlen ösztönének engedve, titkon a gróf tárczáját motozza. A pénz nem volt benne; világos, hogy miért nem. Egy pillanatig sem kételkedett, hogy ez összeg árán békült ki ura a bükkösi telhetetlen delnővel. A gróf ismét saját zárkózott hangulatának

tulajdonította egy ideig neje hallgatását s nem tudván, hogy kérdéseivel szemben mi mondó lehetne, pár napig belenyugodott e kölcsönös némaságba. De mikor egyik éjjel a szegény nőnek halk sirását hallotta, nem birt többé magával. Kutatni kezdé, hogy mi baja. Kérdésére kérdés jött válaszúl, melyre megfagyott a gróf vére.

— Hová tetted azt a pénzt? Ne hazudj! Az iróasztalba *nem* tetted.

Salkházy gróf lovagias ember volt. Szavára többet adott, mint földi és mennyei üdvére. Inkább agyonlövette volna magát — oh, mért is nem tette? — semhogy a zsiványnak adott igéretét megszegve, őt átadja a törvénynek. De ez esetben érzé, hogy oly háló fonódik köréje, mely nemcsak az ő, hanem a felesége boldogságát is megfojtani készül. A grófné megmutatta neki azt az ujságközleményt; elmondotta, hogy semmi kétsége az iránt, hogy férje őt négy havi házasélet után régi kedvesével megcsalta. Sőt meg volt a grófné győződve, hogy mindez már házasságuk előtt eleve ki volt csinálva, hogy a gróf neki hamisan esküdött hűséget az oltár előtt. E rajongó nőnek szerelme, bizalma becsülése: minden, a mire Béla gróf élete boldogságát alapítá, koczkán forgott. De ez még nem ingatta volna meg föltett szándokában. Megesküdött neki, hogy csalódik: a nő hallgatott és sírt. Így tartott ez napokon és éjjeken át, míg a gróf kénytelen volt neje egészségét, eszét, életét félteni. Egyszer hajnalra kelve, a grófné nem felelt «jó reggelt»-jére: ájultságban találta, mely egy

órahosszat tartott. Az orvos nem tudott a fiatal szervezetben semmi bajt és zavart fölfedezni. Úgy vélekedett, hogy valami bánat vagy félelem uralkodik a grófnén. Ha ennek oka ki nem tudódik és el nem háríttatik, úgy mond, a baj tovább dúlhat és fejlődhetik, úgy, hogy orvosi tudomány sem ellenőrizni, sem megszüntetni nem lesz képes. Salkházy gróf meg volt rendülve és felmerült előtte a kérdés, hogy mi lesz az ő neve, ha megengedi halni feleségét, mikor egy szavával megmenthetné az életét. Ez az egy szó, igaz, becsületszavának megszegése lenne; de csak elméletben. Mert módjában lesz nejétől biztosítékot szerezni az iránt, hogy Miskának bántódása ne lehessen; ha pedig Miska büntetlen marad, akkor a gróf becsületén nincsen csorba. Így jutott a gróf odáig, hogy compromissumot kötött szigorú becsületkodexével; elhatározta többet adni lelkiismerete szavára, mint becsületszavára. Egy éjjel ölébe vette sápadt nejét és megeskette, hogy a mit most mondani fog, azt senkinek, de senkinek el nem árulja ezen a világon. Az asszony megesküdött és a gróf megszólalt . . .

VI.

A gróf hangja és arczkifejezése olyan volt, hogy a legkínzóbb féltésnek és gyanakodásnak sem maradhatott kétsége, hogy minden szava igaz. A grófné reszketve csüngött ajkain. Csókjai és könyűi ezerszeres bocsánatot könyörögtek az igaztalan vádakért. Még a rablott pénzt sem sajnálta a hű-

telen cselédtől — sőt szivesen megduplázta volna örömében, hogy férje hű voltáról meggyőződött. De új boldogsága mögött új gyötrelem ólálkodott. Most már nem hűségét, hanem életét féltette urának.

Kinos figyelemmel és borzalommal kezdé szemét az inasra függeszteni. Miska sápadtan, de látható izgalom nélkül végezte rendes teendőit. Nyilván bizott a gróf szavában — különben már talált volna ürügyet, hogy tovább álljon. De hát fog-e bízni továbbra is? Hihette-e az orgyilkos, hogy vele szemben örökké szavatartó marad az áldozat? S ha kétkedni talál, mi más menekvése marad, mint megölni az egyetlent, a ki — hite szerint — be volt avatva: a grófot?

A grófnét éjjel-nappal emésztette e gondolat. Egy ideig reménykedett, hogy a gazember ott fogja hagyni a kastélyt; hogy vagy megszökik vagy okot szolgáltat az elbocsátásra. Hiába várta. Miska nyilván okosabbnak tartotta a maradást. Azt természetesen a grófné nem sejthette, hogy a fiúnak volt oka Juczi mellől nem tágítani.

A grófné nem bírta elviselni e rettentő helyzetet. Nem mert egy perczre sem elmaradni férje mellől, nem merte őt magára hagyni az inassal. E mellett megszállta az újabb félelem, hogy őrködése fel talál ötleni a huszárnak s néha már-már észre vélte venni a gaz szemében a felvillanó gyanút. Ez a gondolat őrülésig izgatta aggodalmait. Ha ez az ember félni kezd, akkor az ő ura élete egy selyemszálon függ.

A grófné így végzetesen eljutott azon elhatározásra, melyre az ő helyzetében minden szerető asszonynak el kellett jutnia. A kötelességek versengésében a nő csak a legközelebb eső kötelességre tud gondolni. A grófné szemében a letett eskű semmiség volt, mikor megszegésével megmenthette ura életét. Béla inkább meghalna, semhogy becsületszavát megszegné; ő meg inkább megszegi esküjét, semhogy férje oltalmazatlan és boszúlatlan maradjon.

Egy napon a grófné titkon behajtott a megye székvárosába. Midőn este visszaérkezett, egy másik kocsin, az ispánlak kapuja felől, báró Bükkösi szolgabiró jött néhány pandurral. A pandurok körűlállották Miska szobáját. A grófné csengetett s a huszár, a mint kijött, a pandurok kezei közt találta magát. Tajtékzó szájáról ömlött a káromlás.

— Akaszszatok föl! — kiáltá, — de még az akasztófáról is azt fogom kiabálni: Én csak gyilkos vagyok, de Salkházy gróf gazember!

A zajra a gróf kirohant szobájából s mint egy tetten ért bűnös, reszketve nézte a jelenetet.

— Ne bántsa senki ezt a fiút! — kiáltá a szolgabiró felé. — Mivel vádoljátok? Jót állok róla, hogy nem bűnös.

— Csöndesedjél, Béla, — felelé Bükkösi báró, — itt nem használ az elnézés. Hatezer forintodat *ellopta:* itt volt a pénz az ágya szalmájában.

Vitték Miskát az egész cselédség láttára és réműletére. Még az udvarról is felhallatszott kiabálása: — Gazember! Salkházy gazember!

A gróf szomorúan nézte reszkető nejét. Ott térdelt előtte a szegény asszony, könyörögve: — Bocsáss meg! Bocsáss meg! Életedet féltettem!

— Hű feleségem vagy, — mondá a gróf, — de félek, hogy szerencsétlenné tettél.

VII.

A grófné kegyes hazugsággal élt a törvényszéknél, midőn Miskát csak lopással vádolta. Ez is csak úgy sűlt el, mint minden hazugság szokott. Ha a grófné azt vélte, hogy ily módon nem szegi meg esküjét s nem árúlja el azt, a mit férje neki megmondott, e véleményben a legközelebbről érdekelt személy, az elfogott inas, nem osztozott. Elkeseredett dühében Miska tagadta a lopást s bevallotta a rablást. Senki sem kényesebb birája a mások becsületességének, mint a ki maga hiába próbált megbírkózni a gonosz kísértéssel; nem tudván fölemelkedni, szeretne mindenkit magához rántani. Miska meg volt győződve, hogy a gróf még hűtlenebbűl járt el ő iránta, mint ő gazdájával szemben. Vallomásával leálczázni vélte a büszke mágnást s ösztönszerűleg érzé, hogy ez jobban fáj Salkházynak, mint neki a rablás vádja és az ezzel járó büntetés. Elmondá tehát egész részletesen a vadászat alatt történteket s a gróf pirúlva, majdnem kétségbeesve állott a vizsgálóbiró előtt, ki vele a meglepő vallomást tudatta.

Nem a világ ítélete nyugtalanította a grófot. Tudta, hogy nincs oly törvényszék, a mely őt el-

ítélné, s hogy az emberi érzések is mind ő mellette lesznek, nem pedig azon hitszegő cseléd részén, ki a rábizott fegyverrel támadt védtelen gazdájára. Az eskű sem kötelező, melyet ily rendkívűli kényszer sajtol ki az emberből. Elvégre is nem ő adta föl a bűnöst; azt pedig, hogy neje, férje életét féltve, a gazember letartóztatásáról gondoskodott, jó érzésű ember nem róhatta föl bűnűl. Hát még ha tudták volna, milyen ellenállhatatlan kényszer alatt jött létre a feleségének tett vallomás és mily ünnepélyes esküvel kötötte ki a grófné hallgatását! A gróf meg volt győződve, hogy Isten és emberek előtt igazolni képes mindent, a mit tett és nem tett. De azt is érezte, hogy sem Isten, sem ember nem bírja lelkéről levenni azt a súlyt, mely lelkét mindaddig nyomta, míg az életeért igért ár, az inas büntetlensége, lefizetve nem leszen. Egy becsületszó megszegve: mindig ez lebegett Salkházy gróf szeme előtt s ez az ő szemében annyi volt, mintha a föld kifordúlna sarkaiból. Szeretett volna a megyeházában ülő Miskával cserélni; annak a szerepét jobban szerette, mint a magáét. Az ő érzése a vizsgálóbiróval szemben úgy sem volt más, mint hogy vádlottképen áll a törvény előtt. Tagadásra fogta a dolgot. Ő Miskának a 6000 forintot ajándékba adta. A biró azt felelte, hogy a gróf elnézése még árt a fogolynak: ha még azt mondaná, a mit a grófné, hogy t. i. lopás történt, akkor lehető volna, a rabot enyhébb paragrafus szerint ítélni el, mint melyet ő maga akar alkalmaztatni. De mikor a vádlott rablást vall, a tanú meg ajándékot állít, akkor ba-

josan talál hitelt a tanú, és a vádlott sorsa roszszabbra fordúl. De a gróf nem engedett és így a biró kénytelen volt a bűnöst vele szembesíteni. A jelenet igen nyomasztó volt. Miska csökönyösen ragaszkodott vallomásához. Jól esett neki hősködni és egyúttal a grófot gyötörni: — Csak mondja ki méltósága is az igazat — engem bizony ne kíméljen. Ha talán azért vall mellettem, mert fél, hogy majd boszút állok, mikor kiszabadúlok, — akkor nem bánom, zárjanak be holtiglan. Elég nagy úr a gróf, ezt is elérheti. De azért az igazság csak igazság — akár szegény ember, akár nagy úr szájából jőjjön. Különben is becsületszavamra fogadom, hogy sohase fogom bántani. Én pedig állok a szavamnak, ámbátor csak szegény legény vagyok, nem mágnás.

Béla gróf fogcsikorgatva hallgatá e kihívó szavakat. Nem akart — vagy nem tudott — felelni, csak néhány franczia szóval arra kérte a birót, hogy vezettesse ki a rabot. Aztán igyekezett a birót meggyőzni, hogy a fiú meg van háborodva vagy valami ismeretlen okból szándékosan akarja magát tönkretenni. Ő ki fogja tudni a dolog mibenlétét, csak egymaga szólhasson a vádlottal. Engedélyt kért, hogy a börtönben beszélhessen vele; e nélkül, úgy mond, úgy sem jöhet világosság a dologba, mert a fogoly önvádja és a tanú fölmentő vallomása olyan ellentétben állanak egymással, hogy a törvényszék nem lesz képes megokolható ítéletet mondani.

A biró azt felelte, hogy ez iránt az ügyész nél-

kül nem intézkedhetik; majd pár nap múlva tudatja a gróffal elhatározását.

Salkházy gróf hazamenet folyton azon tünődött, hogy mi lehetett az, a mi Miskát egyszerre pénzszomjas zsiványnyá, utóbb pedig ily megátalkodott vértanúvá tette, a ki el nem áll az «igazságtól», ha nyakába talál is kerülni? Természetesen azon föltevéshez jutott, hogy asszonyforma játszik a dologban. Tudtával Miskának nem volt szeretője; a grófné sem tudott ellenkezőt. De tán Juczinál kéne tudakozódni. A szép cziczus irúlt-pirúlt, közben el is halványodott, midőn az uraság Miska szívbeli dolgai iránt vallatni kezdte. Hogy ő bizony ennyit se gondolt a gyerekkel! Hogy ő annyit tud róla, mint a jövő évi termésről. Hogy' gondolhatják méltóságáék, hogy ő neki köze legyen egy ilyen gazemberhez.

A gróf e választ nagyon izgatottnak találta. — Hátha szerelmes volt beléd? — kérdé fürkésző hangon, — azt csak észrevetted volna?

Juczi egy darabig mereven állott, aztán kaczagott egyet.

— Én belém? Az efféle? No, csak az kellene. S egy szó mint száz, ha már rákerítette méltóságuk a beszédet, hát kérném szépen, lássanak másik komorna után, mert én jegyben járok tekintetes Botos ispán úrral s már már kitűztük az esküvőt.

Ez ellen nem lehetett kifogást tenni. A grófné meg volt lepve, hogy a szép fiatal teremtés ily öreges vőlegényt választott, de nem szólott. A

grófnak azonban a komorna viselete szeget ütött a fejébe s elhatározta, hogy Miskával mindenekelőtt Juczíról fog szólani.

Pár nappal rá megjött az értesítés, hogy az államügyész megengedi a Miskával való találkozást.

VIII.

Miska ránczba szedett homlokkal hallgatta volt a gróf szavait, ki arról biztosította, hogy ő nem volt árulója s hogy akarata ellenére történt az elfogatás. A gróf e daczos magatartással szemben, bár kínnal, de megtartotta nyugodt, majdnem kérlelő hangját. Szava által annyira kötve látta magát a haramia iránt, hogy kétségeivel szemben megalázta magát legbensőbb titkainak elmondásáig: elmondta Miskának, hogy mily aggasztó állapotban látta nejét s hogy kénytelen volt őt a titokba beavatni, hogy megmentse a megőrüléstől vagy a haláltól. Mind ennek kevés látható hatása volt a megátalkodott lelkű legényre, a ki hallgatva, gúnyosan fintyorított szájjal ült ott ágya szélén. — Lásd, — mondá a gróf végül, — az oly hibát mindig meg kell bocsátani, a melyre az asszonynép viszi rá az embert. Én is azért bocsátom meg könnyebben, hogy gazdádra ráfogtad a fegyvert, mert szentül hiszem, hogy asszony izgatta cselekvésedet s hogy nem igen tehetsz róla. Igaz, tudod-e, hogy lakodalom lesz nemsokára Salkházán? A kis Juczit elveszi a Botos ispán. Ha megfogadod a szavamat s azt mondod a birónak, hogy a 6000 forintot

ajándékba kaptad tőlem, akkor ott tánczolhatsz még a lakodalmon.

Miska üvöltött dühében. Hogy hozzámegy a vén gazemberhez — az a lelketlen, nyomorúlt teremtés, a kinek kedveért ő haramiává lett! Oly sietve, oly mohón, mintha csak arra várt volna, hogy ő börtönbe kerüljön! S ezzel odaborúlt gazdája elé, átkarolta térdeit és zokogva kért bocsánatot.

A grófot e könyek meg nem hatották; undorral bontakozott ki a kétségbeesett ember karjai közűl s csak azt tanácsolta neki, vonja vissza vallomását s igyekezzék innen kiszabadúlni — aztán menjen világgá. Az ajtóban aztán megfordúlt és még ezeket mondta: — Rajtad áll, hogy innen szabadúlj és hord máshová irhádat. Én megtettem mindent, hogy megegyengessem az utadat. De mivel abban a hitben voltál, hogy félek tőled, hát megmondom még azt az egyet, hogy szemem elé ne kerülj ebben az életben, mert szó nélkül lelőlek, mint a kutyát.

Ezzel kiment a gróf és Miska az ágyra dőlve, átengedte magát tehetetlen kétségbeesésének. Csak mikor kisírta dühét, akkor vette észre, hogy ágyán tárcza maradt; hatezer forint volt benne, egy része kisebb bankókra fölváltva.

Virradóra Miska el volt határozva, hogy vallomását visszavonja és szabadúlni igyekszik. A biró elé kivánkozott s ott elmondotta, hogy szerelmes volt, s kedvese hűtlensége vitte rá, hogy magát bűnnel vádolja. A pénzt urától ajándékba kapta; az összeg feltűnő nagyságát ura nagylelkűségével

igyekezett magyarázni, valamint azzal, hogy a grófnak házasság előtti kalandjaiba be volt avatva.

De a biró és különösen az államügyész kötve hitt az új vallomásnak és új tanúkat idézett; köztük volt Juczi is. E lánynak rossz lelkiösmerete volt a dologban, s így természetesen azt hitte, hogy még erősebb gyanú alatt áll, mint mely a valóságnak megfelel; Miskától is félt, hogy ha hirtelenében ki talál szabadúlni, még akadályt gördíthetne esküvője elé. Megtett tehát minden lehetőt, hogy az inast bemártsa; erőszakos, álnok természetűnek mondta, olyan embernek, ki már őt is halállal fenyegette s kitől minden gonoszság kitelik. Az ő vallomása döntő lett s Miskát az első fokú biróság elítélte.

Két nappal rá megvolt a komorna menyegzője Botos ispánnal. Hét megyére szóló ünnepség volt az és heted napig is arról beszéltek volna, ha nem jő közbe egy még nevezetesebb esemény: a Miska elillanása a megyei fogházból. Reggelre kelve üresen lelték börtönét; az ablak nyitva volt, a vasrács keresztül reszelve, a falról egy kötélhágcsó lógott alá. A porkolábsegédnél két újdonatúj ötvenes bankót találtak. Világos volt, hogy meg volt vesztegetve; de hogy honnan vette Miska a pénzt, azt senki sem tudta kitalálni.

A gróf hallgatott. Örült a gazember szabadulásának, de nem volt ment minden nyugtalanságtól. Folyvást azon gondolkozott, hogy hová fordulhatott a legény és hogy mit fog csinálni? A mily szilaj lelkű ember, az ég tudja, hogy még

mily gaztettekre vetemedik s most a gróf ezekért is felelősnek érezte magát. Egy este Juczit magához hivatta és intette, hogy vigyázzon, — ne menjen ki egymaga az erdő felé, mert Miska kiszabadúlt és ki tudja, hogy nem áll-e boszút terhelő vallomásáért. Az ispánné csak nevetett s azt felelte, hogy ő bizony nem fél Miskától; először is tiszta az ő lelkiismerete s aztán — tud ő Miskával bánni! A gróf boszankodott a menyecske könnyelműségén és jobbnak látta az ispán úrhoz intézni figyelmeztetését. Botos úr illendően megköszönte a jó tanácsot, mondván, hogy ő békés természetű, már hajlott korú ember, a ki senkit sem bánt s kinek nem is igen lehet bántódása. E mellett egy fényes kis revolvert húzott ki kabátja zsebéből. — Nem a Miska miatt vettem, méltóságos uram, hanem csak úgy. Öreg embernek, ha fiatal felesége van, mindig jó az ilyent magával hordani. — A gróf mosolygott az őszfejű fenelegényen és kissé nyugodtabban tért szobáiba.

Hajnal felé az ispán kertje felől két lövés dördűlt el. A kik odasiettek, Juczit és Miskát főbe lőve találták a porta alatt. A Juczi kendőjébe csavarva ott lelték az ispán minden készpénzét. Világos volt, hogy szökni készült a kiszabadúlt zsiványnyal; de Miska részéről a szöktetési terv csak ürügy lehetett s amint az ispánnét a ház határáig vitte, agyonlőtte őt is, magát is. Ezt bizonyította a közhit szerint az az újdonatúj revolver, mely Miska jobb keze felől találtatott.

Ez volt az általános fölfogás, melyhez a törvény-

szék is csatlakozott. A gróf nem merte jobban megnézni azt a revolvert, mely előtte igen ismerősnek tetszett. Botos ispán két héttel rá fölmentését kérte és meg is kapta.

Így beszélték el nekem a kis történetet. A ki ért az efféléhez, novellát is csinálhatna belőle.

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.

